

ଘୋବନ ସାଥୁ

ଲେଖକ

ଶ୍ରୀ କରୁଣାକର ମହାନ୍ତି, ବି. ଏ., ସି. ଟି.

ଶିକ୍ଷକ, ଗଦାଧର ହାଇସ୍କୁଲ, ପୁରୀ

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵମୋହନ ମହାନ୍ତି

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

୧୯୪୪

ବିପ୍ଳବୀ—

ଦୁର୍ଗତି ସାର କରଣୀ ବଳେ

ଅଗରେ ଲଢ଼ଇ ହୁଅନ୍ତା

ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ଝଂକାର ଉଠେ

ଘୋର ବିପ୍ଳବ ବାତ୍ୟା

ସଂସାରେ ରଚି ସତ୍ୟ

ନର-ମନ ଚାଡ଼ି ଶୁଦ୍ଧ ଶାନ୍ତ ସରଗ କରେ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ?

ଯୌବନ ସାଥ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଶ୍ରୀଫଳ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲେଡ଼ା । ତେଣୁ କେ ଧନ୍ୟଂ
ସୁଷ୍ମକର୍ତ୍ତା! ତାହାର ସ୍ଥାନ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷର ଶୀର୍ଷ ଦେଶରେ ରଖିଛନ୍ତି ।
ବାସ୍ତବିକ ବ୍ରହ୍ମଣ ଶାସନମାନଙ୍କର ନିଜ ଆକାର ଦୃଶ୍ୟ ଅନନ୍ତ
ଦୂରରୁ ପଥକର ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀତି ସମ୍ପାଦ କରିଥାଏ । ସତେ
ଯେପରି ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ମଣି ମାଣିକର ଖମ୍ବ, ଚଉପାଶକୁ ବାହୁଜା-
ଗୁଡ଼ିକ ମେଲେଇ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି, କିଏ ସିଧା ଉଠିଛି ତାହା
ତଳକୁ ନଇଁ ପଡ଼ିଛି । ହରିତ ବସ୍ତ୍ରର ପଦ୍ମଗୁଡ଼ିକ ବାହୁଜା
ଦେହରୁ ଡାର ପରି ଛୁଟିଛନ୍ତି, ବନ୍ଧିବାକୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଛେଟ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷ —
ଯେଉଁମାନେ ଶହୁକା ଆଚରଣ କରି ନାଶକେଳ ବୃକ୍ଷଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ
ନେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ତାର ବାୟୁ ଓ ଆଲୋକରେ ଏକାଧିପତ୍ୟ । ଝିଣା
ଶୁଖିଲା, କାରପଣିଆ, ଅଧାଡ଼ୁଆ, ନାଲିରଗା, ଶୁଆପଣିଆ, ଗେଣ୍ଡାଳିଆ
ପ୍ରଭୃତି କେତେ ରଙ୍ଗର, କେତେ ତରଳ ନର୍ତ୍ତିଆ ପେଣ୍ଡାମାନଙ୍କରେ
ନାଚି ହୋଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଅଗନ୍ତୁକ ପଥକମାନଙ୍କ ପରି
ଉଚ୍ଚର ନରମ କାହାର ଟାଣ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଚୂଡ଼ାଶିମାନଙ୍କର ଆଶା
ଏକାଧାରରେ ମେଣ୍ଟାଇ ପାରେ ସେହି ଶ୍ରୀଫଳ ।

ଏହିପରି ନିତ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ମାଳ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଲି ଶାସନରୁ ଘୋଷିତ—ନାଁ। ତାର ଅଟେ ସ୍ୱାମୀପୁର । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେଶବ ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନରପତି ଯଯାତିକେଶବ ଉତ୍କଳର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜାମା ସାଜପୁରରେ ବସି ଅଛନ୍ତି ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜକୁ ଯେଉଁ ଦଶହରାର ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଣାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ବସବାସ ପାଇଁ ଉତ୍କଳର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଭୂମି ବୃତ୍ତି ଦାନ କରି ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବସବାସ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଅଧୁନା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଅମର ଉତ୍କଳ ଶାସନଟି ବୋଧହୁଏ ଉତ୍କଳର ଜନେକ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ରାଜା ସ୍ୱାମୀପୁର ନାମରେ ନାମିତ ।

କାଳର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତଥା ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବସ୍ତ୍ରର କରିଥିଲେ, ସେହେତୁ ସେମାନେ ଦେଶପଲଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଏବେ ଦୂର ଆଧିପତ୍ୟ ଥିଲା ଯେ, କାଳକ୍ରମେ ଆଧିପତ୍ୟ ଔଚିତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ସାମନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଅନ୍ତି । ଶାସନ-ମାନେ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସିଥିଲେ କେଉଁ ଇତର ଜାତିର ଲୋକ ଅଣ୍ଟା ମୁଣ୍ଡ ନ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତକୁ ଭୂଇଁରେ ଘୋଷାର ଘୋଷାର ନ ନେଇ ଗାଁ ମଝିରେ ପାରି ହେବାକୁ କହିପାରିବ ? ଦୋଳମୁକୁଟ ହୋଇଥିବା କର କନ୍ୟା କୌଣସି ଶାସନ ପାଇ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବାକୁ ଥିଲେ, ଗାଁ ବାହାରେ ଶେତବାଡ଼ି ନଈ ନଳ ଦେଇ ପାଲଟି ସବାସ ଓ ବାଜା ବଜନ୍ତୁ ନେଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନଚେତ୍ କରକନ୍ୟାକୁ ଗାଁର ପଥାନଙ୍କ ପାଖରେ ଶୁଦ୍ର-ହମ୍ପା-ପାତ ରୂପକ ସ୍ୱରୂପାଦ ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ପାଇଁ କିଛି କଷିଣା ଦାଖଲ କରି, ସବାସ ପାଲଟିବୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗାଁ ମଝିରେ ପାଦରେ ସୁଇ ସୁଲି ପାରି ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅତି ମଧ୍ୟ ବାହା-ଜିଉରେ ହାଡ଼ ଓ ନେଡ଼ିରେ ବାଳ ଅଛି ଯେ, ମହଣ ହତାଶାଏ ଧରି, ଫେର ଲମ୍ବାଇ, ପାଣ୍ଡୋଇ ମାଡ଼ି

ଗାଁ ଭିତରେ ପଶି ବୁଲିଯିବ ! କି ନ ହେଲୁ କି, ଠୋଠା ବୁଝା, ଦୁମ୍ଭାମ୍ଭ ବଧା, ବୁଝାବୁଝା ଘୋରଠା ଅର ବାହାପାଇଁ ବଧାନ ଅଛି ଯେ ? ଏତେ ଭଲ ଶୁଦ୍ର ବା ଅଛକ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଶାସନୀମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡ-ବଧୁ ଅଭିନୟ କେତେକ ଦୃଶ୍ୟ । ଏହାଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କର ସମାଜିକ ପଥା ବାସ୍ତବ ବା ଅବାସ୍ତବ, ସାହା କହୁନା କାହିଁକି, ନିଷ୍ଠୁରତା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତିକରି ଆସିଅଛି । ବାପପୁଲୁ ସୁଅ ନିଶ ରଖି ପାରିବ ନାହିଁ, ରଖିଲେ ରଖିବ ନିଶ ସାଙ୍ଗ କୁ ଦାଡ଼ି । ଚୈତନ ରୁଟି ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରନ୍ଦଣ ରଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧା, ଖଣ୍ଡେ ଦୋସଡ଼ା ଓ କାନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡେ ଓଦାଗାମୁଛା ଛଡ଼ା ଯେ କିଛି ଅ ବା ଅଙ୍ଗୀ ଲଗାଇଲା, ସେ ହେଲା ସମାଜରୁ ବାସନ ।

ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଣେଷ କଟକଣା ଅଛି । ଗାଁ ଭିତପାଡ଼ିରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଓଝାଙ୍କ ପାଖରୁ ପାଠଶାଳା ଶିଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ଚଢ଼ିସକାଡ଼ି ନିତ୍ୟକର୍ମ ଶେଷକରି ଶୁନ ହେବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭକରି, କେହି କୋଚଲଖଣ୍ଡ, କେହି ଦୁଧଖଣ୍ଡ ବା କିଏ ଶିଲଟ ପେନସିଲ୍ ଧରି, ପ, ଆ, ସତରଫଳା, ପଣକିଆ, କଡ଼ାଗଣ୍ଡା, ପାହୁପଣକିଆ, କାଣିବଣ୍ଡା, ଓଡ଼ାଙ୍କ, ମେଲଙ୍କ, ଶେଷ ଘୋଷିକାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ଛଇ ଲେଉଟିଲେ ସୁଖି ବୁଟମାନେ ଆସି, ଓଝାଙ୍କ ଆଗରେ ଓ କଡ଼ରେ ବସି, ଗୋଟିକିଆ, କାରମାସୀ କୋଇଲି, ସୁମାୟା, ମହୁଭରତ, ଭରବତ, ଦାଡ଼ିତାଭକ୍ତି ଆଦି ପଇଟାନ୍ତି । ଭିତପାଡ଼ିରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲାପରେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଆଏ, ସେମାନେ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲ୍ କୁ ଯାଇ ଅମରକେଷ, କ୍ୟାକରଣ, ସାହୁକ୍ୟ, କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ଉପନିଷଦ, କେଦ, ଉପନିଷଦ ଆଦି ପାଠକରି ଦିବ୍ୟଜ୍ୟୋତି ପଶ୍ଚିତ ହେବାକୁ ଆଶା ପୋଷଣ କରିପାରନ୍ତି ।

ମାତ୍ର କେଜା କହେ କେଜାଲୁ ଲେ ମହା ଯଶ ଯଶକେ ଅନ ।
ଦୁନିଆ ସବୁ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅସି ଯେତେବେଳେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ

ପଦାର୍ପଣ କଲେ, ଭରତର ଭାଗ୍ୟର ବିପ୍ରମିତ ହେଲେ, ସେ ରାମ ଗଲେ ବୁଝାନ୍ତେ, ରାମାମ ଗଲେ ବୁଝାନ୍ତେ ।

ଭରତର ଲୋକେ ହେଲେ ବୁଝାନ୍ତୁ । ନୈତିକତା ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ହେଲେ, ଭ୍ରାତୃ ବିବାଦ ରୂପକ ବନ୍ଧରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ପମ୍ପତ ସୁଖ, ସୌଖ୍ୟ ଓ ସୌଭାଗ୍ୟ ତ୍ୟାଗକରି ନାନା କୃଷ୍ଣ କାପଟ୍ୟ ଅବରଣ କଲେ । ତେଣୁ ସାତସମୁଦ୍ର ତେର ନଈ ପାରହୋଇ ଅସିଥିବା ଇଂରେଜ ବଣିକମାନଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଜହ୍ନ ଜହ୍ନରୁ ବେପାରରେ, ଭରତବାସୀଙ୍କୁ ଲାଗିଲା ଭେଜକ । ବେପାର ବଣିକରୁ ଶତାଧିକାର, ଶତାଧିକାରରୁ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ସର୍ବତ୍ର ସଂସ୍କାର ଆଦି ଏ ଦେଶରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ଦେଶସାରା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା କେବଳ କଚେରୀମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାରୂପେ ଠିକ୍ ହେଲା । ଲୋକେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଜୀବନୀ ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସକ ମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷା, ଖାଦ୍ୟପେୟ, ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଅନୁକରଣ କଲେ । କଥାରେ ଅଛି, ଦେଶୀ ଶିକ୍ଷା ଓଡ଼ିଶା । ପ୍ରବକ୍ତାମାନ ଅବହାଣ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶା ରକ୍ଷା ପାଏ କେତେକେ ?

କ୍ଷମା କରବେ, ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଏହା ଅବାଚ୍ଛନ୍ନ ଲାଗିପାରେ । ମାତ୍ର ଲେଖକ କୋଷ ମାଗି ନେଇଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁର ଅବତାରଣା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ୟାମୟିକ ପରିସ୍ଥିତିର କଞ୍ଚିତ ଅଭିପ୍ରାୟ ନ ଦେଲେ, ଅପଣମାନଙ୍କର ତାହା ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ୍ ମିଶ୍ର ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଶାସନର ପ୍ରାଚୀନ ଅଭିଜ୍ଞତା ବାସ୍ତବ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବୈଦିକ ସାମନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା ଭକ୍ତସମ୍ପାଦକ ମିଶ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଣେ ଧନାତ୍ମ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ଅଳ୍ପ ପାଖ ପଞ୍ଚବୋଷ ଅବାଚ୍ଛନ୍ନରେ ତାଙ୍କୁ କିଏ ନ ଜାଣେ, ଏପରି କଥା ନୁହେଁ । ପାଞ୍ଚଟାରେ ବସନ୍ତ, ପାଞ୍ଚକଥା ଶୁଣନ୍ତି, ନ୍ୟାୟ

ନିଶାପ କରନ୍ତି, କାହାର ବହାବ୍ରତ, କାହାର ଶୁଦ୍ଧ ଗ୍ରାସ, କାହାର ସ୍ବେଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କା କାହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବୃନ୍ଦାଟଣାରେ, ଶୁଦ୍ଧ କମରେ ଦେଖି ସୁଧରେ ଟଙ୍କା କରକ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଗ୍ରାମଗଣ୍ଡାରେ ଯଦି କୌଣସି ଜଳତୁରୀ ଓ ବସନ୍ତୀ ଅପମୃତ୍ତ ଘଟେ, କାହା ସାମାନ୍ୟ ଶତାଧିକ ଟଙ୍କା ଜୋରିମାନା ନେଇ ସମ୍ଭାଳି ନିଅନ୍ତି । ହେଲେ, ଗୋ-ହୃଦ୍ୟା, ଭୁଣହୃଦ୍ୟା, ପାପଗର୍ଭ ଅତି ବସନ୍ତରେ ବଡ଼ କଠୋର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ହୋମ, ଯଜ୍ଞ, ଯଜନ ସାଜନ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତାବକ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବା ହେଲା, ତାଙ୍କର କୌଳିନ୍ୟର ନମୁନା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ଯେ ସନ୍ଧ୍ୟା ତର୍ପଣ ନ କଲା, ଭୋଜନବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ର ନ କଲା, ମଳମୁହୂର୍ତ୍ତ ତ୍ୟାଗ କଲବେଳେ କାନରେ ପଇତା ନ ଘେନିଲା କା କଥା କହୁଲା, ସେ ହେଲା ତାଙ୍କର ପରମ ଶତ୍ରୁ ।

ସୁତରାଂ ସେ ପୁତ୍ର ସୁମରାମକୁ ଠିକ ତାଙ୍କର ଛାତ୍ରରେ ପିଲାଦିନୁ ଗଢ଼ି ଅଟିଥିଲେ । ସୁମରାମ ଯେ ବାପର ପିଲା, ସିଂହର ବୁଝା କଣ ଶୁଗାଳ ହେଲାଣି ? କାସ୍ତବକ ସୁମରାମଙ୍କ ଗତିବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ଠଉରେଇ ନେବ, ସେ ଜଣେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରୀ ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉଠି ସ୍ନାନାଦି ନିତ୍ୟକର୍ମ ସମାପନ କରିବା ପରେ ସେ ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ର ଦୁଇଗଣ୍ଡା ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥିତ ଶିବ ମନ୍ଦିରରେ ପହଞ୍ଚି, କେଲପତ୍ର, ଲୁଗା, ତମ୍ବାଗଡ଼ୁ ଓ ଗୋଟିଏ କମକମ ପିତଳ ଆଳିଆରେ କେତେକ ଧଳା ଲୁଲ ପୁଲ, ଚନ୍ଦନ ଓ ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟିଧର ବଡ଼ ଶୁଦ୍ଧ ପତ୍ର ଭାବରେ “ଓଁ ଶିବ ଶଙ୍କ୍ଟୁ……,” ଅତି ମନ୍ଦ ବକ୍ତ୍ର-ନିର୍ଦ୍ଦେଷ-ଉଚ୍ଚାରଣ ଧ୍ବନି ଦ୍ବାରା କାୟୁମନ୍ଥଳକୁ ଝଙ୍କୁତ କଲବେଳେ ଯେ କୌଣସି ନାସ୍ତିକ ମଧ୍ୟ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ପନାହାର ମଧ୍ୟ ସେହପରି ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ପତ୍ନୀ ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେବୀ ମଧ୍ୟ ସାଧୁ, ପତିବ୍ରତା । ସ୍ବାମୀଙ୍କର ଭୋଜନ ଦି ଶେଷ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଧର୍ମ-ପରାୟଣ ଦମ୍ଭିତ ବୃଦ୍ଧ ଭକ୍ତସୁମ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଯଥୋଚିତ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ଦ୍ବାରା ଶିବାଭଜନ

ହୋଇଛନ୍ତି । ସୁମସୁମ ଜମିଦାରୀ ଓ ମହାଜନା କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି ନିଜେ ବୁଝୁଥିବାରୁ ପିତାଙ୍କୁ ଶାନ୍ତି ଓ ବଶ୍ରାମ ଦେଇ ପାରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରି-
କାରର ସୁଖ-ଶାନ୍ତି-ସୁସ୍ଥିତି ଗୋଟିଏ ଚିନ୍ତା-କାଟ ଅହରହ ଦଂଶନ
କରୁଥିଲା । ଯେତେ ଧନ, ଦଉଳତ ଓ କ୍ଷମତାରେ ଗଚ୍ଛିତ କଣ
ହେବ, କୁଳ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧ ଅଭାବରେ ପରିବାରର
ସମସ୍ତେ ବୁଝାଣରେ ମିଶୁମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଲୋକେ କହୁଛି,
ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବ, ଦେବତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ତତ୍ତ୍ୱଳ ଗୁଡ଼ାସ
ଶୁଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାହିଁ ? ସୁମସୁମଙ୍କୁ ତ ଆସି ଗୁଳିଣ ପାଖ ଆଣ ହେଲା,
ଦାଢ଼ିକୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଧରି ସେ ଶିବ ଭକ୍ତରେ ତନ୍ମୟ, ଶିବ କଳ୍ପ ଶୁଣିଲେ
ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରକ୍ଷୁ ଶକ୍ତି ନ ହେବା ଯାଏ କଣ ରକ୍ଷୁ ଶୁଣିଲେଣି ?

ଦିନ ପରେ ଦିନ ଗଢ଼ି ଚାଲିଲା । ମିଶ୍ର ପରିବାରର ମଧ୍ୟ ମନସ୍ତାପ
ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସୁମ ସୁମ ମିଶ୍ର କେତେ ହୋମ ଯଜ୍ଞ
କଲେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ କରାଇଲେ, ଦାନ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଲେ ଓ
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶେଷରେ ମିଶ୍ର ଦମ୍ଭିତ୍ୟ ମସ୍ତକରେ ପାଦଧୂଳି ଦେଇ
ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଗଲେ । ସତେ ସେମାନଙ୍କର ମନସ୍ଥାପନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ !
ମିଶ୍ରଙ୍କ କୁଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବାକୁ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧ ସନ୍ତାନ ଜାତ ହେବ !
ମିଶ୍ର ପତ୍ନୀ ସୁଲକ୍ଷଣାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟାଏ କଡ଼
ବଶ୍ରାସ । ତାଙ୍କର କୁଳ-ସନ୍ତାନରୁଁ ହରି ନାହାନ୍ତି ଭବିଷ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ଓ
ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଜାତକ ଦେଖି କହୁଛନ୍ତି ସାଧୁ କହୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ
ଯେମିତି ଏକବୃତ୍ତିତ ବର୍ଷ ପୁର ହୁଇଯାଏ ହେବ ଏବଂ ବୃହସ୍ପତିରେ ଶନି
ଅନ୍ତର ଓ ରବି ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତର ହେବ, ସେମିତି ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେବୀଙ୍କର ଗର୍ଭ
ଉଦୟ ହେବ ଓ ସେହି ଗର୍ଭରେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଦ୍ଧଜାତ ହେବ, ନ ହେଲେ
ସେ କିଭିତ୍ତ କଣ ? ପାଞ୍ଜିପଦ ପୋପାଡ଼ ସେହି ଦିନଠାରୁ ମୋତି
ବନାଇବେ, ତେବେ ସୁଲକ୍ଷଣାଙ୍କୁ ଏତିକି କରିବାକୁ ହେବ,—ଗୋଟିଏ
ଠିଆପାଲ କରାଇ ସତ୍ୟପିରଙ୍କୁ ଯାତକ୍ଷା କରି ପାଲକାଲ ଗାୟକଙ୍କ
ହାତରୁ ଗୋଟିଏ ମୁଦାମ, ଅର୍ଥାତ୍ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଗୋଟାପାନ ଉପରେ

ଗୋଟିଏ ଗୁଆ, ଗୋଟିଏ ପାଚରା କଳୀ ଓ ସଙ୍ଗାତଏ ପଇତା, ପୁକା ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଖୋଲଗୋଟି ପାଲୁ ପୁନଃ ଜନ୍ମହେବା ପରେ ସେ କରିବେ କୋଲ ସତ୍ୟନାୟକଙ୍କୁ ଯାତି ଚର୍ଚ୍ଚର ମୁଠାରେ ପଶି ପକାଇବେ । ଯାହାହେଉ ହରିନାହାକଙ୍କର ଏ ସମସ୍ତ ଗ୍ରହଣର ଶକ୍ତିନର ବ୍ୟବସ୍ଥାପନ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପଳିତ ହେଉଥିଲା କୋଲ ପରେ ମାଇସି ମହଲରେ ବହୁ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଇଥିଲା । ଆଉ ନାହାକେ ସେଦିନ ସେରେ ଉତ୍ସୁକା ଗୁରୁ, ଗୋଟାମୁଗ ପାଏ, ଦୁଇଗୁଡ଼ା ସାବୁ, ଗୁରୁଗୋଟା ବାଇଗଣ, ବନ୍ତଳକଦଳୀ ଏକଗୋଟା ଲୁଣ ଅଢେଇ ତୋଳା, ସୋରଷ ଲଙ୍କା ଏକତୋଳା, ଗୁଆଘିଅ ଦୁଇତୋଳା ଓ ପାଞ୍ଚପୁରକା ପଇସା ପାଇଥିବାର ଆମ ଗାଁ ଗ୍ରାମବନ୍ଦ ଟୁଙ୍ଗୀରେ ନାକପୋତି ମହାପାତ୍ର କହୁବାର ଆମେ ଖୋଦ ଶୁଣିଥିଲୁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଏ ମନ ଭାବୁଥାଇ ଯାହା, କାଳେ ପ୍ରାପତ ହୁଏ ତାହା । ଉଦୁରଦିଆ ଖରାବେଳ । କ'ଣରୁ ପୋଇଟିଏ ନାହିଁ । ଗୁରୁଆଡ଼ ଶୁନିବନ୍ । କୋଥହୁଏ ଗାଁ ଲୋକ ସମସ୍ତେ ଯେ ଯାହାର କାମସାର ଦେଇ ବୈଶାଖର ଝାଞ୍ଜିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ଘର ଭିତରେ ଆରାମ କରୁଛନ୍ତି । ଅସହ୍ୟ ଗରମ, ନିଦ ଲାଗେ କେତେକେ ? କେହି ସପ ମଣିଷାଟାରେ ପଡ଼ି ଓଡ଼ା ଗାମୁଛା ଦେହରେ ପକାଇ ବଞ୍ଚିଣାରେ ବସି ହେଉଛନ୍ତି ତ, କିଏ କେବଳ ଝାଲରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ଏପଟ ସେପଟ ହେଉଛନ୍ତି । କେବଳ ପଞ୍ଜାଏ ବଗୁଲିଆ ଟୋକା ଅନ୍ତଃଘର ଭିତରେ ହସ ଲୁଚି ହସିଛନ୍ତି ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ଗ୍ରାମର ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଜଣାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ଯେ, ସୁମରନ୍ତ ପୁର ଗାଁଟି ଜନଶୂନ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଶୁଭ ବାରିବର ତାଙ୍କ ଶୁଭିକା, “ଚମିଅପା ! ହେ ଚମିଅପା ! ମଲ୍ଲ କଲେ ! କାହିଁ ଶୁଣିନାହୁଁ ମ ? ଖାଉଦାଣୀଙ୍କର ପରା ଦେହ ହୋଇ ଗଲଣି । ହେଉଛି ଅସୁବିଧା, କାହାର ବସିବା ନାଁରେ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ହେଲଣି । ଅଲୋ, କରନ୍ତିଅ । ସାନ୍ତକ ହୁକୁମ, ବସିଲା ଠୁରୁ କର ଅ ।” ଚମିଅପା କହୁ ଉଠିଲା, “ହଇରେ ଶୁଣିଅ, ମୁଁ ପରା ଉଠିବି ଅସୁବିଧା । ଅଧଘଣ୍ଟାଏ କୁଆଡ଼େ ହେଲା ? ଅଳ୍ପକ୍ଷଣେ ଟିକିଏ ଶୋଇ ବସେଇ ଦେଲା ନାହିଁ । ସ୍ବ ଅନ୍ତ ଘର ଯୋଗ ଅକାଡ଼ି ଦଉଛନ୍ତି ନା, ଖାଲି ତାଙ୍କଲ ମାନ୍ଦକେ ଚର ଚର ହୋଇ ମୁକ୍ତି ପକଇବ । ହଉଲେ ମା, ନ ଗଲେ ଅଉ କଣ ଚୁଟି ରହିବ ?”

ଗାଁ ଯାକ ମାଇପେ ରାମରାମ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତର ଅଗଣାରେ ଅକାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଚମିଅପା ନସର ପସର ହୋଇ ଧାଇଁ ଆସି ଇନ୍ଦୁତି ଶାଳରେ ପଶିଗଲା । ଦେଖିଲା, ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରକଲା ଖାଲି କାଡ଼େଇ ପିଟି ହେଉଛନ୍ତି, ଅଉ କନ୍ଦାଇ ରନ୍ଦାଲି ହେଉଛନ୍ତି । ହୁଟିଆ ମାଟା ସୁତୁ ଲେସିକଟା, ଶୁଳମୁଠାଟା ଠିକ୍ କର ଧରିପାରୁନାହିଁ । ଚମିଅପା ତା ହତରୁ ଲୁଗା ମୋଡ଼ାଟା ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେବାଙ୍କ ଅଣ୍ଟାରେ କୋର କର ଅଣ୍ଟା ହାବୁଡ଼େଇ ଦେଇ ରହିଲା ଓ ପୁଅଝାକୁ କୋରରେ ମଣିଶୁଣୁ ଧରିବାକୁ କହଲା । ପୁଅଝା ଘଡ଼ିକେ ପହୁରକେ କନ୍ଦାଇ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଖୁବ୍ କଟକଟିଆ ଶୁଳ ଆସିଲା. ହରୁସ ମା’ କାହାରେ ଥାଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାଇପିକ୍ କହଲା, “ଦେଖିଲା ମୁଁ କଣ କହୁଥିଲି, ମନ୍ତ୍ରା ପାଣି ଯିମିତି ପେଟରେ ପଡ଼ିଛି, ଦେହ ଭେଦ ହୋଇ କଟକଟିଆ ଶୁଳ ଆସିଲା । ଏଥର ପିଲା ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଲା ଜାଣ ।”

ବୁଦ୍ଧ ଭକ୍ତରାମ ମିଶ୍ର ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ବୋହୂର ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି କନ୍ଦା ଓ ଯମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଶୁଣି ଖାଲି, “ରାମ ରାମ ମନ ରାମ ରାମ,” ଦଶ-ଅର କ ଗୋଥର କହୁ ମରଲେଣି । ମହାପ୍ରଣୀତା କଟର ରକାର ପାଇବ, ମେହ ଚିନ୍ତାରେ ଭକ୍ତରାମ ନିମନ୍ତ ।

ସ୍ଵପ୍ନାବସ୍ଥା ମିଶ୍ରଙ୍କର ପତ୍ନୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟତା ଥିବାରୁ ସ୍ଵପ୍ନା ସ୍ଵପ୍ନା, ଗୋଲମରତ, ଶୁଣି, ପିପ୍ପଳୀ, ଚଉସମ ଓ ରସୁଣ, ନଳିନୀପତ୍ର ଆଦି ଆଣିଲେ ସୁଆଡ଼ା ସାଷ୍ଟମ ହେବ ବୋଲି ଦରଜି ଯାଇଛନ୍ତି, ଦ'ଶାଆ ବାଟ ଗେଲକସର ପାଟଣାର ପିତେଇ ସୁକୁଧ ଦୋକାନକୁ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫେରିବାକୁ ନାହାନ୍ତି । କୁଆଡ଼େ ଥିଲା ଶଙ୍ଖଚିଲଟା, ଶୁଳ ଉପରେ ଆସି ଘେର ଖାଇଲା । ଚିଲଟା ‘ଇଁ ଇଁ ଅଁ ଅଁ’ ବୋଲି ଶବ୍ଦଟାଏ କରିବ କି ନାହିଁ, ତେଣେ ଘର ଭିତରେ ଶୁଣାଗଲା “କୁଆଁ—ଅ—ଅ, କୁଆଁ—ଅ—ଅ, କୁଆଁ ।” ଧରସରିଆ ମା ଦରଜି ଯାଇ କହୁ ଉଠିଲେ, “ବୋହୂ ଅମର ସୁଲକ୍ଷଣା, ଶୁଣ କାଣିକର ପରା କାପ ମା ନା ଦେଇଥିଲେ । ଲକ୍ଷେ ଶିବ ପୁଜ ଥିଲା ସେ, ତାର ତ ସୁଅ ହେବ ନାହିଁ, ଆଉ ହେବ କାହାର ? ହରି ନାହାକ ପାଞ୍ଚକୋଶ ଆକାଶରେ ଡାକ-ହାକ, ତାଙ୍କ କଥା କେବେ ହେଲେ ପ ଶିରେ ପଡ଼ି ନାହିଁ ।”

ଚମ୍ପି ଅପା ତ ଗାଁ ଯାକର ଅପା । ସେ ଜାତିରେ ଶୁଦ୍ଧ । ତା’ର ଶୁରସ୍ତ ମଲା କହୁ ମୁଡ଼ି, ଉଖୁଡ଼ା, ଚଢ଼ାସୁଆ ଆଦି ତିଆରି କରି କେବଳ ଗାଁରେ ବଢ଼େ । ତାର ହଜାସ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସୁଅ । କାପ ଛେଉଣି ପିଲଟିକୁ ଗାଁ ଯାକ ଆଦର କରିଥାନ୍ତି । ଚମ୍ପି ଗୋଟିଏ ପଶ୍ଚେପକାଶ ଶୁଣ ହାସଲ କରିଛି । ଗାଁରେ ଏପରି ବୋହୂ ଝିଅ ନାହାନ୍ତି ଯେ କି ଚମ୍ପିକୁ ଭଲ ନ ପାଏ । କିଏ ମାସଗଡ଼ା ହୋଇଛି, କାହାର ପାଞ୍ଚମାସ ଗତି ଲେଖିତ, କିଏ ପୁରା ଦଶମାସ ମୁଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡି ହୋଇ ଗଲଣି,—ସମସ୍ତେ ଚମ୍ପିର ହାତ ଓଠ ଧରି ଆଦର କରେଇ ଦେଇଥାନ୍ତି, ଯିମିତି ପୋଷକା କେଲେ ସେ ସାଙ୍ଗଛଡ଼ା ନ ହୁଏ । ଚମ୍ପି ମଧ୍ୟ ଶହ ମିନି ବାହୁ ବିରୁଦ୍ଧ ନ ରଖି, କିଏ ତାକୁ କହୁ ନ କହୁ ରଙ୍ଗ ରହସ୍ୟ କରି କଥା ହେଉ ହେଉ ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟା ବୁଝି ନେଇଥାଏ । ତା ଲେଖାରେ ସମସ୍ତେ ତାର ଆପଣାର । ତେଣୁ ବୋହୂ ଭୂଆଶୁଣି ତାକୁ ଅପା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିଥାନ୍ତି । ଏହପରି ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହେଉ ହେଉ ଟୋକା ଠାକୁ ବୁଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସମସ୍ତେ “ଚମ୍ପି ଅପା, ଚମ୍ପି ଅପା” ବୋଲି ଡାକ ଛାଡ଼ିଥାନ୍ତି ।

ଏବେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦେହରେ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣି ପଡ଼ି, ମିଳି ମିଶି
 ଚଳିବାରୁ ମାଇପି ମହଲରେ ତା'ର ତ ବଶେଷ ଆଦର ହେବାର
 କଥା । କିନ୍ତୁ, ସୁରୁଷଗୁଡ଼ାକ ତ ଭ୍ରମର ଜାତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
 କେହି କେହି ତାକୁ ପଦେ ପଥେ ଥଣ୍ଡା କରନ୍ତି କାହିଁକି ? ପାଠକମାନେ,
 ବୋଧହୁଏ, ଏହାକୁ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ପାଠ କଲବେଳେ ଶୁଣନ୍ତି,
 ସେମାନେ ଆଉ କଳିକାଳ ସଂସାରରେ ନାହାନ୍ତି ! ଅପଣମାନଙ୍କ
 ଗାଁରେ କଣ ଛକରା, ବଗୁଲିଆ, ଭେଣ୍ଡା ଟୋକା ନାହାନ୍ତି—ନା,
 ସେମାନଙ୍କର ଅଜିବାକିବା ଶୁଣି ମାତି ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି ? ବ୍ୟବସାୟ
 ତ କି ନାହିଁ, କାହା ପିଣ୍ଡାରେ କସିବା ଜାଗାଘର, ଅଖଡ଼ା ଘରେ
 କସି, ହୁଁ ହୁଁ, ଫିଁ ଫିଁ ହେବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତାସ ଖେଳ, ଖା
 ଖେଳ ବା ପ୍ରାଚୀନ ଶୂନ ଚଉଦାରୁ ପଦେ ପଥେ କୌଣସି ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ
 ଝିଅକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆଉଡ଼େଇ ଦିଅନ୍ତି,—ଏହା ହେଲା, ସେମାନଙ୍କର
 ଉଦୟକ୍ରମ ସିନ୍ଧାର ଅଭାବ ଓ କଥସ ମୁକୁମୁକୁ ହେବାର ଫଳ । ତମ୍ଭର
 ସିନା କରମ ପାଟିଲା, ଗୁରୁତ୍ର ମରଗଲା, ସେ ବଧବା ହେଲା; ରଥ
 ବୋଲି କ'ଣ ତାର ବଥସ ଗୁଲି ଯାଇଛି ? ଗୋଟାଏ ସିନା ଜଳମ
 କରି ଦେଇଛି, ନଇଲେ ଯେ କହୁକ ତାକୁ ବଥସ କୋଡ଼ଏରୁ ପଚାଶ
 ମଧ୍ୟରେ ।

ସେ ଚହଟି ତମ୍ଭା ଗେରା ନ ହେଲେ କଣ ହେବ, ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ
 ଗେରା କହୁକକୁ ହେବ । ଯୌବନର ପୁରା ମାନ୍ଦା ଫୁଟି ବାଜାବୁଡ଼ି ।
 ସିମ୍ଭଟି ସଂଯମୀ ଲୋକ ନ ହେଲେ, ତାକୁ ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟି ନ ପକାଇ
 ରହି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ତମ୍ଭା ପଥା କୁଆ କୁଆଁ ଶବ ଶୁଣି ଭାଗ ଖୁସିଟାଏ ହୋଇ
 ଯାଇ ପୁଅଞ୍ଜକୁ ସାଷ୍ଟମ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲା ଓ ଗରମ ପାଣି,
 ଧୋବକନ ଓ ହଳଦୀ ସୋଗାଇ ଦେବା ପାଇଁ ହୁଟିଆ ମା'କୁ ଫମ୍ପାସୀ-
 ଟାଏ ପକାଇ ଦେଲା । ହୁଟିଆ ମା' କହି ଉଠିଲା, “ହୁଅଟା ଦେହରେ

ନାଲ ଶୁଣିଯିବ, କହା ହେବ ଯେ, କମିତି ଫୁଲ ପକାଇ ଦେଇ ପିଲାକୁ
ଇଛବ ଇଛବ କର ଦେଲା ନା ।”

ତମି ଅପା ଉତ୍ତର ଦେଲା, ‘ହଁ ସାଆନ୍ତୁ କହୁକଥ, ବୁଲଟାଏ
ବୁଲ ତଅଇଁ ଦେବେ । ଏହୁପରି ଫୁଲ ପକେଇବ ।”

ଅସ୍ତ ଚକିତ୍ରାନୟର ସିଦ୍ଧିର ସର୍ବନଙ୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଅଧ୍ୟୁନ
ଡାକ୍ତର, କମ୍ପାଉଣ୍ଡର, ନର୍ସ ଆଦି ହୁକମ କାମିଲ କଲପରି ସମସ୍ତେ
ତମି ଅପାର ଉପସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ସେ ଯାହାର ଭୁଲାଇବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ପିଲାର ନାହିଁ କଟା, ଇଛବ ଇଛବ ଓ ସୁଅଟା ସଫାସୁତୁର
ହୋଇଯିବା ପରେ କୋତିଲ କାଠରେ ଇହୁତ ଲାଗିଲା । ପିଲାକୁ ଓ ମା’କୁ
ସେବା ବୁଝା କରାଗଲା । ଗହଳ ମାହାଲ ଭାଙ୍ଗି ସେ ଯାହାର ଘରକୁ
ଗଲେ ।

ମା’ କୋଳକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯାଉଛନ୍ତି । ଭକ୍ତବ୍ରଜ ମିଶ୍ର ପିଣ୍ଡା ଉପରେ
ବସିଥିଲେ । ବୁଝିଆ ବୋଝେ ବୁଝିଆ ଲଢ଼ୁ ଆଣି ଥୋଇ ଦେଲା ।
ମିଶ୍ର ତାଙ୍କ ପକାଇବାରୁ ପିଲାମାନେ ଆସି ଗଦା ହୋଇଗଲେ ।
ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଭଲ ଦୃଶ୍ୟ ହେଉନାହିଁ । କେତୁଟା ବୁଝି ପିଲା ତାହାଣ
ଛାକରେ ଗୋଟାଏ ମିଠାଇ ନେଇ ସୁଖି ବା ହାତ କଢ଼େଇ ଦେଇ
ଅଉ ଗୋଟାଏ ମିଠାଇ ନେଇ ଗଲେଣି । ମିଶ୍ର କହା ଜାଣିପାରୁ
ନାହାନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ କା’ ପଟେ ବସିଥିବା ନାହାନ୍ତି ତାଳପତ୍ର ଲେଖା
ଶୁଣି ଏ ଦେଖାଇ କହିଲା, “ସାଆନ୍ତେ ଆପଣେ ! ପିଲା ଭୁଲରେ ପକିଲା
ବେଳକୁ ବାଉ, ବେଲା, ଲଗ୍ଗୁ ଠିକ୍ ରୁମ୍ବି ଯାଇଛି, ପଠାଣି ସାଆନ୍ତଙ୍କ
ପାଞ୍ଜି, ସେଥିରେ କ’ଣ ଧୁଳି ମଳି ଥାଏ ? ପାଞ୍ଜି ମିଳାଇ ଦେଖିଲ ପିଲା
କୋଣ୍ଡାରେ ଗ୍ରହଚକରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ସେପରି ଅବସ୍ଥିତି ଅଛି,
କର୍କଟ ଲଗ୍ଗୁରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ବୃହସ୍ପତି, ପଞ୍ଚମରେ ମଙ୍ଗଳ, ଭବ, ଶୁକ୍ର,
ବୃଷ ଥିବାରୁ ଏ କୋଣ୍ଡା, ଏହାକହୁ ଅବଧାନେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ
ଆଉଡ଼େଇ ଦେଲେ—

ଯଦି ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ଗୁଡ଼ି ଚାହିଁ ମେ କବି
ସୁରୁଷୋ ଗୁଡ଼ି ଯୋଗୟିତ୍ରୀ ସ୍ୟାତୁ କୁଳଟା ଭବେତୁ ।

ଗୁଡ଼ିକୋଷୀ, ପିଲାଟି କିନେ ଗୁଡ଼ିକୋଷୀ ହେବ । ମିଶ୍ର କହଲେ,
“ହଁ, ଗୁମ ଗୁମ, ପାଣି ହାଣ୍ଡିର ପିଲା, କରୁଟରେ ପଶିବ ନା ମହୁ ମହୁ
କାସିବ ! ଭଗବାନ ତାକୁ ଅସୁଷ ଦେଇଥାନ୍ତୁ ।”

ସୁରକ୍ଷାରେ ଉଠିଅଛି ହେଲା । ପାହାନ୍ତିରୁ ଶାଶୁବୋହୁ ଉଠି
ଇନ୍ଦୁକ ଶାଳରୁ ସବୁ ସାଉଁଟା ସାଉଁଟି କରି ନେଇ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡେ ଅଗାଧତା
କରି ରଖିଦେଇ ଅସିଲେ । ବେରୁନିଆ, ବାସଙ୍ଗ, ନିମ୍ବ ଆଦି ପଞ୍ଚୁପଦ
ସିଂହ ପିଲାକୁ ଗାଧୋଇ ଦିଅଗଲା—ସେହି କନଠାରୁ ପିଲାକୁ ଧରିବାର
ଅଧିକାର ସମସ୍ତଙ୍କର ଅସିଗଲା ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ହେବାକୁ ବସିଲା । ପାଞ୍ଚଦିନରେ ପଞ୍ଚୁଅତି
ହେଲା; କର, ବୁଝିଲା ମୁର, ସୋଲଭିକ, ଶଶୁନକିଆ, ସାମାନ୍ୟ ଗୁଡ଼ି ଓ
ଦିଅ ଗୋଳାଇ ଭେଗ ଲାଗିଲା, ମାମୁଁମାନଙ୍କୁ ଅଗ ଦିଅଗଲା । ତା ପରେ
ସଇ ପଡ଼ିଶାରେ ବଣ୍ଟାଗଲା । ଛଅଦିନରେ ଷଠିଘର ହେଲା, ଅର୍ଥାତ୍
ଶୋଇବାଘର କାନ୍ଥରେ ମାଟିରେ ତଳୁଅ କରି ସୁରକୋଷିଆ କୋଠି
ତିଆରି କରି ସେଥିରେ ଓ ସେହି କୋଠିକୁ ଅଭିଜ୍ଞ କରି ରହୁଥିବା ଶିଳ
ଉପରେ ହଳଦା, ବୁଝିମ, ମଥାଘଣ୍ଟା କଟାରେ ତିଆରି ମୁଣ୍ଡରେ
ଏକୋଇଶି କଡ଼ା କରୁଣ ଶଞ୍ଜିହେଲା, ଶିଳପ ଶରେ ଶିଳପୁଆ ତେଗୁ-
ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହଳକିଆ କନା ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ ସିନ୍ଦୂର ଲାଗି
କରାଗଲା । ଅପମାରକ, କଳ୍ପମୂଳୀ ଗଛକୁ ନାହିଁ ଶିଳର ଉଭୟ ପଟେ
ଥୁଆ ହୋଇଛି । ସାତପଦାର ପିଠାପଣା କରି ଶିଳ ଆଗରେ କଟା
ହୋଇଥିବା ପଦ୍ମ—ଚିତା ଉପରେ ରଖି, ଭେଗ ଦିଅଗଲା ଷଠିଦୁହାଁ ।
ଶଶୁ ନୂଆ ତାଳପତ୍ର ହଳଦା ବୋଳାହୋଇ କୋଠିଘର ତଳେ
ଷଠିଦୁହାଁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧୂପ, ଦୀପ ଓ ନୈବେଦ୍ୟ ସହ ଥୁଆହୋଇ
ଥିଲା, କେଉଁଠି ଗୁଡ଼ି ଭିତରେ ଷଠିଦୁହାଁ ତଳକୁ ଅସି ବଇହୋଇ
ରହୁଥିବା ଘରଘରୁ ଭେଗ ଖାଇ, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ, ଲେଖିଦେଇ

ଯିବେ, ସେହି ତାଳପତ୍ରରେ ପିଲୁର ଶୁଭ୍ର, ଅଉ ସେହି ତାଳପତ୍ର ନେଇ
ସଜାସୁଖୀ ତିଆରି କରି ଅଧିକେ କାତକ ।

କାରଯାତ୍ରା ଦିନ ପିଲା ମୁଣ୍ଡରେ ସୁଖି ପାଣି ପଡ଼ିଲା । ଭାବ, ତିଆରି
ଖିରପିଠା କରି କୁଟୁମ୍ବ କାଟୁମ୍ବ ଖାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ ଋଣେ ଶୁଣି
ପାଇଁ ଖୁବ୍ ଆୟୋଜନରେ ରାମରାମ ମିଶ୍ର ଲାଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ-
ନାଗସୁଖ ପାଲ ହେବ, ସୁଖି ଦଣ୍ଡ ପାଲ, ଅଉ କାହାର ନା,—ନା ।
ମହାକନ ଘରର । ତାହା କ'ଣ ଟିକିଏ ନିଖେରେ ହେବ ! କଦଳୀ
ବଗିଚାରୁ ଏକୋଇଶ କାନ୍ଦ ପାଟକସୁଗା କଦଳୀ ଆସି ପଶୁ ହେଲଣି ।
ଗୁଡ଼ିଆ ମଧ୍ୟ ଖଇ, କୋରା, ମିଠାଇ ପାଇଁ ବସୁଦ ନେଇ ସାରିଛି । ଅଉ
ଚୁଡ଼ାଘଷା ହେବାପାଇଁ କେଉଁମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁଦରଶ ଧାନ ଚୁଡ଼ାକୁ
ଦିଅନ୍ତୁ । ଅଖି ଖନ୍ଦାବୁତ ଗୁଡ଼ିଆ ଆସି ବର୍ଷକୁ ଘରେ ରହୁ ବନ୍ଦୀ ହେଉଛି,
ନଡ଼ିଆ ବି ଘରେ ଝଡ଼ ଶୁଣିଲା କେତେ ଶବ ଖାଉଛି । ଅଉ ପଶୁ ନଡ଼ିଆ
କଥା ପଶୁରେ କିଏ ? ଖୋଳ ଶାସନରୁ ବଞ୍ଚିହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ
ଅମନ୍ୟ ଥେବ, ଗାଁ ଲୋକ ତ ସହଜେ ।

ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଶାସନର ଚୁଡ଼ାଘଷା ନାଁ ତାଙ୍କ । ଜଗନ୍ନାଥ
ଦେଉଳର ଚଢ଼େଇ ଲେଦାପର ଘାଟ ସୁରୁସୁରୁ । ସେ ସେ ଚୁଡ଼ାଘଷା
ଖାଇଛି, ଅଉ ମହନସ୍ଵେରକୁ କିଆଁ ମନ କଲେଇବ ? ଚୁଡ଼ାଘଷା
ସାଙ୍ଗକୁ ଗହମଖିର, ସୁଜିଖିର ଓ ପାଲପାଇଁ ଶିରଶିରେ ପ୍ରାୟ ମୋଟ
ପାଞ୍ଚମୁଣ୍ଡ ପନ୍ଦରସେର ଖିର ଲାଗିପିବ । ଗେଠିଆ ଗଉଡ଼ ସବୁ ନିରୁତା
ଶିରପାଇଁ ବସୁଦ ନେଇ ଗଲେଣି । ବଣୁ ମହାନ୍ତି ସଦର ରାମାସ୍ତ୍ରୀ
ହୁଇପକ୍ଷୀ ପାଲକ ଲା ବାଦା କରିବା ପାଇଁ ନିଜେ ଯାଇ ବଢ଼ିନା ଦେଇ
ଆସିଲେ । ହେତାଶିଆ ଧୋବା, କାଉରୀ ସବୁ ଆସି କାଠକ ଓ
ଛମୁଣ୍ଡିଆ କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଭକ୍ତରାମ ଦଣ୍ଡଘରେ ନିଜେ ଜରିକସି
ବସିଆ ଦ୍ଵାର ସୁନା ବସ୍ତ୍ର ଓ ସୁନା ଖଡ଼ୁ ତିଆରି କରାଉଛନ୍ତି । ଏତିକି-
ବେଳେ ବୁଢ଼ା ବଣୁ ମହାନ୍ତି ଆସି କହିଲେ, “ସାଆନ୍ତ ଅପଣେ !
ବରହମସୁଗା ପାଟଯୋଡ଼ି, ପାଟଶାଢ଼ୀ କେବଳ କାବୁ ସାମନ୍ତ ଓ

ସାମନ୍ତାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ଅସିବ କି ? ସୁଅ ପାଇଁ ତ ତାର ମାର୍ମୁଦରୁ ଅସିବ ।”
ବୁଢ଼ା ସାଥକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ନା, ନା, ଖଣ୍ଡେକୋଇ ନାତି, ମାର୍ମୁଦରୁ
ଅସୁ ବଞ୍ଚିହେଲା, ତା ପାଇଁ ନ ହେଲେ, ମୁକୁସାବାଇ ଯୋଡ଼ ନେଇ-
ଅସ ।”

ଠିକଣା ମୁଣ୍ଡକୁ ସବୁ ଠିକ୍ ଠାକ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ହରି ନାହାକ
ମଙ୍ଗଳାଶୁକ କୋଲିଲେ—

“ମଙ୍ଗଳଂ ଉପକାନ ବସ୍ତୁ, ମଙ୍ଗଳଂ ମଧୁସୁଦନ,
ମଙ୍ଗଳଂ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷଂ ମଙ୍ଗଳଂ ଗରୁଡ଼ ଧ୍ବଜଃ
ମାଧବୋ ମାଧବୋ ବାବ୍ୟଂ ମାଧବୋ ମାଧବୋ ହରିଃ
ସୁରକ୍ତ ସାଧବା ନନ୍ଦ୍ୟଂ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟେଷୁ ମାଧବଂ ।”

ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେବୀ ସୁଅକୁ କୋଳରେ ଧରି ବସିଲେ । ତାଙ୍କ
ତାଳାଣକୁ ରାମରାମ ମିଶ୍ର ବସିଲେ । ପୁରୋହିତ ଦୁଇ ଅରୁଆଗୁରୁଲ
ବାପ, ମା’ ଓ ସୁଅର ମୁଣ୍ଡରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପକାଇ ଆଶୀର୍ବାଦ
କଲେ—

“ବେଦଦାକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରାର୍ଥୀଃ ସିଦ୍ଧୟଃ ସ୍ୟନ୍ତୁ ଶବ୍ଦଶୃଙ୍ଗଂ ବୃଦ୍ଧିଂ ନସନ୍ତୁ
ପୁଣ୍ଡ୍ରୀଃ ସ୍ୟନ୍ତୁ ମନୋରଥୀଃ ମିତ୍ରାଣାଃ ମୁଦୟନ୍ତୁକ ଅବ୍ୟାଧିନା
ଶିରଶିଂ । ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି, ଗୁହାବୁଧିଂ କରୁଥିବା ଜାତକରେ
ସୁଅର ନାମ ‘ମ’, ଅକ୍ଷରରେ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଲେଖାଥିଲା । ତେଣୁ
ଉତ୍ତମ ମାତା ପିତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁଜାରେ ସୁଅର ନାମ ଦିଆଗଲା ମୋହନ-
ମୋହନ, ପୁରୋହିତ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ ଭୂର ଭେଦନ କରି ଦକ୍ଷିଣା, ସପ୍ତା
ଓ ଲୁଗାଯଥା ନେଇ ମନ ଖୁସିରେ ସ୍ବ ସ୍ବ ଗୃହକୁ ଫେରିଲେ ।

ଘର ସାମନା ଦାଣ୍ଡ ଛମୁଣ୍ଡିଆ ତଳେ ଗଢ଼ା ହୋଇଛି ଗୋଟିଏ
ବେଘା । ବେଘା ଗୁରୁକୋଣ ଗୁରୁଗୋଟି ଛେଟ ଛେଟ କଦଳୀ ସୁଅ
ପୋତା ହୋଇଛି । ନାନା ରଙ୍ଗର ଫୁଲମାନ କଦଳୀ ଗଛଗୁଡ଼ିକର

ମଞ୍ଚ ବୃକ୍ଷପଥେ ଧନ୍ତପର ଝୁଲୁଛି । କେଦା ଉପରେ ନୁଆ ଲୁଗା ପସ୍ତା ଅଛି ।
 ତା ଉପରେ ମୁଦାମମାନ ବଢ଼ାଗଲା । ଧୂପ, ଦୀପ, ନୈବେଦ୍ୟ, ସିରିଷି
 ଅଦି ବସ୍ତୁବିଧାନ ମୁତାକକ ଖଜା, କିଛି ଆଉ ଖୋଜିବାକୁ ନାହିଁ ।
 ପୁରୋହିତ ପୁଜାଧିକାରୀ ଲାଗି ଯାଇଛନ୍ତି । ଆମନ୍ତ୍ରିତ ଉଦ୍‌ଭୋଗମାନେ
 ଛମୁଣ୍ଡିଆ ଭିତର ଗାଲିରୁ ଓ ଦର ଉପରେ ବସିଥାନ୍ତି । ପାଲକାଲ
 ପଥାଏ ଆସି ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆ । ପୁଜାଧିକାରୀ ସରସିକରୁ
 କାୟୁକ ମୁଦଙ୍ଗ କଜାଇ କେତେ ନା କେତେ ଉକୁଟ କରି ତଥା
 ଡେଇଁ କଲା । ପାଳିଆମାନେ ଝାଞ୍ଜିରେ ତାଳ ଦେଇ ଓ କାୟୁକ ସଙ୍ଗେ
 ଉଦଣ୍ଡ ନୃତ୍ୟରେ ମାତି ଯାଇ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ କୌତୁହଳ ଉତ୍ତୁକ ଉ-
 ଛନ୍ତି । ଶେଷରେ ଗାୟକରୁ ବଣ୍ଟନ ଅଟପିର ମୁଠା ବା କାନ୍ଧରେ
 ପକାଇ ଓ ହାତରେ ଧରି, ତାହାଣ ହାତରେ ଗିନି କଜାଇବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ସତ୍ୟନାଗୟଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗଣପତିଙ୍କର ବନ୍ଦନା ବୋଲି
 ସରିବା ପରେ ଶ୍ଳୋକ, ଗୀତ, ଚଉପଦୀ, ଛନ୍ଦ, ଚଉଡ଼ା ଆଦି ଶାସ୍ତ୍ର,
 ପୁରାଣ, କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକମାନଙ୍କରୁ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଗଲା । ମଝିରେ
 ମଝିରେ କାୟୁକ କାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇ ନିଜର ସାବଳ ପରି ବୋଲା
 ହାତ କିଠାରେ ବୁଢ଼ାଇ ପକାଇଥାଏ କାଜା ଓ ପାଟିରେ ଉକୁଟ
 କରୁଥାଏ, “ତେଁ ଚରକଟ ଥେଇ ଅ—ଅ—ଅ, ଧୁନା ଧୁନା, ନାଧୁ
 ଧୁନା, ନାଧୁ ଧୁନା ଥେଇଅ ତା ।”

ଯଦୁହେଉ, ଗାୟକରୁଙ୍କର କଣ୍ଠର ସ୍ଵର ଓ ବାଉନ
 ଭଙ୍ଗୀରେ ପୁରାତନ ଓ ନୂତନ କାବ୍ୟ, କବିତା ଓ ଶ୍ଳୋକସ୍ତୋତ୍ରର
 ବାଉନ ଅର୍ଥ କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ବେଶ୍ ମୁଗ୍ଧ କରି
 ପାରିଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରୁ ସାମୟିକ କେହି କେହି ପ୍ରଶ୍ନକଲେ
 ଗାୟକ କାହା ଦକ୍ଷତା ସବୁ ସମାଧାନ କରି ଦେଉଥାନ୍ତି । ମନରୁ
 ଭୁଲନ୍ତି କବିତା ରଚନା କରି ଅନ୍ୟ ପଲ୍ଲ କାଲିକା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ
 ପ୍ରଶ୍ନ ଗଣି ରଖିଦେଇ ଗାୟକ ତାଙ୍କର ଅଭିନୟ ଶେଷ କଲେ । ପ୍ରଶ୍ନ
 ହେଲା, “ରାଧା ବୃଷଭହୁ ଘରେ ଜନ୍ମହୋଇ ଚଳିବନ ଚନ୍ଦ୍ର ନିମାଳିତ

ରଖିଥିଲେ । ନନ୍ଦ ସୁରରେ କୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମହେବା ଶୁଣି ଜନନୀ ସ୍ୱାଧୀନ
ବୋଲରେ ଧରି କୃଷ୍ଣ ଦଣ୍ଡିନ ଆଶାରେ ଯଶୋଦା ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ
କଲେ । ସେହୁଠାରେ କୃଷ୍ଣ ହିଁ ସ୍ୱାଧୀନର ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି । ଏହି
ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଅନ୍ୟ ଗାୟକ ମନରେ ତତ୍ତ୍ୱ କରିବେ ଓ ସଂସ୍କୃତ କବ୍ୟ
ଶାସ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଅଧୁନିକ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଛନ୍ଦ ଚଉପଦାର ସମନ୍ୱୟ କରି
ଶ୍ରୋତୃବର୍ଗଙ୍କର ମନ ମୁଗ୍ଧ କରିବେ ।

ବଣ୍ଟ-ସାହିତ୍ୟକୁ ଉତ୍କଳୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଦାନ ଅଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ-
ବିଶାରଦମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତିରେ ଗଣ୍ଡାର ମୁଦ୍ରାକନ କଲପରି ପ୍ରତ୍ୟୟ-
ମାନ ହେଉ ନ ଥିଲେହେଁ, ବଣ୍ଟ ସାହିତ୍ୟକ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କର
ବିଶେଷଣାତ୍ମକ ଶାନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ନାଗବେଲୋପନ ଏହି
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଜନନ ସାହିତ୍ୟ ରସସ୍ୱାଦନ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ-
ମାନ ହୁଏ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଜନନ ବୋଲି କହିବାର
ଯଥାର୍ଥ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସକ୍ଷର ନିରକ୍ଷର ନିର୍ବିଶେଷରେ ତାର
ସର୍ବସ୍ୱୟତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ । କିଏ କହିବ
ଯେ, ତାର ସମକକ୍ଷ ସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏ ?

X

X

X

X

ଗାଧୁଆବେଳ । ସୁମସୁମ ମିଶ୍ରେ ଏବଂ ମଧୁ ମହାପାତ୍ର ବେଣୁ
ପୋଖରୀରେ ଗାଧୋଉଛନ୍ତି । ଅଖଣ୍ଡ ପରିଡ଼ା ଲଙ୍ଗଳ ଫିଟାଇ ତାର
କଳଦ ହଲକ ଗାଧୋଇ ଦେବାକୁ ପାଳ କେରୀ ଏ ଓ ପାଞ୍ଚଶଟା ଧରି
ଆସିଲା । ଗୋଟାଏ କଳଦ ପାଣି କୁଳଳ ଆସିଲା, କିନ୍ତୁ କଷଣ
କଳଦଟା ଖନ୍ଦା କରିବାକୁ ବନ୍ଧିତଳକୁ ଗଡ଼ିଯାଇ ମୁଗ ବଲରେ
ଭାଜିଲା । ଅଖଣ୍ଡ ତା ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଯାଇ ତାକୁ ପକାଇଥାଏ ।
“ଅହଃ, ଅହଃ, ଗୋସେଇଁ ଝିଅଟା ପର ଖନ୍ଦା ନ କଲେ ଆଉ ପେଟ
ପୁରୁ ନାହିଁ । ବୁଲ, ବୁଲ, ଭଲକରି ଚଉସମ ଦଉଛି ।” ତା ପାଖରେ
ପହଞ୍ଚିଯାଇ ତା ମଝି ପିଠିକି ସେ ଦିବାଳ କଷିଲା । ସେଇ ତରଫରେ
ସେ କଳଦଟା ଆସି ପାଣିରେ ପସିଲା । ଅଖଣ୍ଡ କଳଦ ଦିଶାବ

ଉପରେ ଅନ୍ଧାରରେ ପାଣି ପକାଇ ପାଳ ବନ୍ତାଟାଏ ଧରି ଘଣ୍ଟିକାରେ ଲଢ଼ିଛି । ମହାପାତ୍ରେ ଗଲା ଖବାର କହୁଲେ, “କରେ ପରହେବର ସୁଅ ! ଦାଣ୍ଡକ ଘର ଦେଉଁଠି ବୁଝ ବୁଲୁଛି କି ? ଅତି ସେ କମିରେ ପାଗ ଅଛି ?” ଅଖଣ୍ଡ ଉତ୍ତର ଦେଲା, “କ’ଣ ସାଆନ୍ତେ, ଏ ନିରଠା ବୁଝ କରବା କଥା, ଠାଏ ପାଣି ଥିଲେ ଠାଏ ଠିକ୍ ଗଲଣି । ମୁଁ ଯେତେ ଅମ ସାଆନ୍ତୁକୁ ମନାକଲି, ସେ ଖାଇ କହୁଲେ, ଏ ମହାଜନକ ଘର ବା କାଟିଏ କମି ବୁଝ ସରଲଣି । ଅମର କ’ମାଣେ ହେଲେ ବୁଝ ହେବନାହିଁ ? ମୁଁ କହୁ ପକାଇଲି, ସାଆନ୍ତେ ! ତାଙ୍କର ତ ମହୁ’ର ଉପରେ ଯୀର କରପୁଛୁ, କେଳକୁ କେଳ ଉଚ୍ଛୁରି ହେଉଛି । ତାଙ୍କର ପରା ଝରକଡ଼ା କମି, ପୋଖରୀ ମୁହଁ, ଅତି ନରକତପ । ଅପଣଙ୍କର ତ ସ୍ବତ୍ତ୍ୱ ଠେଙ୍ଗ କମି । ମୁଁ ଏତିକି କହୁଛି କି, ନ କହୁଛି, ମୋ ଉପରେ ସେ ତୋ-ନାଲ ମୋ-ନାଲ ହୋଇ କହୁଲେ, ହିଁ ଗାଇବୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ସାଲ ପତର ପକାଇଥିଲୁ କୋର ତ କୋର ସେ ଗୋଟାକସାକ, ଅତି ସାହାର ନିମକ ଖାଉଛୁ ତାହା’ଠି ବେଇମାନ ? ଏ କାଳପରା କାବର ହୋଇଛି ।”

ରାମରାମ ମିଶ୍ର କହୁ ଉଠିଲେ, ହୁଇଏ “ମହାପାତ୍ର ! ଅମେ ତାଙ୍କର କି ଅନିଷ୍ଟ କରୁଛି ସେ, ସେ ସକାଳେଲେ ଅମ ବପଣରେ ଲୋକଙ୍କୁ ମନାଇ, ଟୋକାଟୋକାଳିଅଛୁ ଧରି ସରା ସମିତି କରି ମହାଜନଙ୍କର ଖତଣା ବନ କରବା, ପ୍ରଜାଙ୍କର କେଠି, ଭେଟି ଅକ ବନ କରବା, ହାତ କାଉସାକ ସାଥରେ ଏକାଠି କସାରଠା କରବା, କ’ଣ ତାଙ୍କର ଠିକ୍ ହେଉଛି ? କି କାଳ ହେଲା ! ସେଟି କାଳକୁ ବଡ଼ ବକିଆ ବରଦେଲେ । ଅତି ବେହୁ କାହାକୁ ମାନିବେ ନାହିଁ । କି କ’ଣ ସାହାର ଅସିଲା, ଦେଶଟାକୁ ସାରିଲା, କାତଗୋଟି ଅତି ବଡ଼ ରଖିଲା ନାହିଁ !”

ମହାପାତ୍ର କହୁଲେ, “ପବନ ସୁଅକୁ କହିଲା, ସେଅଡ଼େ ଛତା ବେଶାଇ ବୁଲିବା କରବାର । ଏଣିକି ସାହା ହେଲଣି, ନିଜ୍ଜା ତାମ

ନିଜେ କରବାକୁ ପସ୍ତୁତ ନ ହେଲେ ଉପାସ ଶୋଇବାକୁ ପଡ଼େ ।
 ବେଳକୁ ବାଟ ନ କାଟିଲେ ଦୁମ୍ଭୀର ନେଇ ମଝିନରୁରେ ବରକ ।
 ଶବ୍ଦର ଦାସ ଏ ଗାଁଟାକୁ ସାରିଦେଲା । ସେ ନିଜେ ହାତହାତ ହେଲେ ।
 ସୁଖି ସାଇପଡ଼ଣା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ସେଇଥିରେ ପକାଇଲେ । କ'ଣ
 ସତେ କି କଟପଟ ! ଟେକା, ଭେଣ୍ଟା, ବୁଢ଼ା, ବୁଢ଼ା, ଝିଅ, ଭୂଷସୁଖୀ
 ସମସ୍ତେ ସେ ସାହା ବହୁଲ, ସବୁଥିରେ ହିଁ, ସବୁରେ ସମସ୍ତେ ବୁଣ୍ଡ,
 ତାର ବଛୁତା କେଲକେଲେ କାଳି । ହିଁ ଥରଟରେ ସୁଦ୍ଧା କାଟିବାକୁ
 ବହୁଲ, ପଥାଥା ଦାମରେ ଥରଟ ମିଳିଲା, ନିଜ ନିଜର ଗୁଣଗୁଣ
 ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଧୋତି ଖଣ୍ଡେ ବା ଦାମୁଛ ଖଣ୍ଡେ ହେଲେ ଚରିହେବ ।
 କିନ୍ତୁ ବାହାକୁ ସ୍ବରକୋଟି ହେଲେ ବାହାକୁ ଚିନିକୋଡ଼ି କଷ୍ଟ; କିଏ
 ଧରି ଅହେଲେ, କିଏ ବାତକରୁଅ, ଏମାନଙ୍କର ଅତିମ ଥର୍ୟ୍ୟାସ
 କହାଇଲେ, ସେ ସବୁମରିବେ ନା ଶୁଭକେ ? ସେ ନରହତ୍ୟା ଦୋଷ
 କିଏ ମୁଣ୍ଡେଇବ ?—ସେଇ ତ ସୁଖି । ଚନ୍ଦ୍ର, ଲମ୍ବୁଲିଆ
 ଟୋକାସୁଡ଼ାକୁ ଅଲ୍ଲାସୁଷ କରି ପକାଇଲା । ହୁଅଁ ଅହୁଅଁ ତ ଥର
 ମାଳିଲା ନାହିଁ । ନ୍ୟାୟ ନିଶାପରେ କମର ସାହା କ'ପରିସା
 ଲର ହେଉଥିଲା, ସେଥିରେ ଘାଟ ତେଜ ମୋ ହାତଟା କି ଚିତ୍କରଣ
 ହେଉଥିଲା । ମୋ ଦାନା ମାଇଲା ପରା । ଏପଟ ସେ ପଟ୍ଟ ପକଣ
 ପରା ପୀଡ଼ ବହୁଥିଲା । ସାହାର ଦୋଷ ହେଉଥିଲା, ତା ପୀଡ଼
 ପାଞ୍ଚବଦ ହୋଇ ସାମଦେଶବର ଉଣ୍ଡାର ପାଇଁ ବାଦେ, ଗାଁ
 ମହାଜନଙ୍କର ବିରାଗେ, ଶୋଦ ମାମଲତଦାରଙ୍କର ବାଦେ,
 ଅରବିଗେ ରହେ ଗାଁର ଭଲ ମନରେ ଖଟ ପାଇଁ ଅପଣଙ୍କ କିମା ।
 ଏବେ କ'ଣ ନା—ମୁକେଇର ହାତ ଧରି ମୁକାଲା ଉଠେଇ
 ନେଲେ—ସବୁ ସାପ । ଅଲ୍ଲାଭଷ୍ଟଅଟା ମୋ କଣ୍ଠିରେ କାଉଁଶ ମଡ଼ାଇ
 ଦେଲା ପରା । ହିଁ, ଗାଁ ସପା ବର, ମୋଖର ଦଳ ପରସ୍ପାର ବଲ,
 ପାଠାଘାର ଓ ପଠାଘର କରି, କିତାବ ପଢ଼ିବୁ ପାଞ୍ଚକଥା ପଢ଼ିଲା,
 ପାଞ୍ଚକଥା କାଣିଲ ଏବଂ ବୁଝି କସରତୁ କଲ, ସେ ତ ଭଲ କଥା ।
 ଅଜ ଏ ହାତ, ବାଉଁଶକୁ ଅଣି ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ବସାଇ, ତାଙ୍କ

ସାଙ୍ଗରେ—ତୁମେ ଟୋକାଗୁଡ଼ାକ ଗୁଡ଼ା ଚକ୍ର ଖାଇ ଅମର ହିସ୍ତା
ନଶ୍ଚି କର ସାଜା !”

ସମସ୍ତେ ମିଶ୍ରେ ସବୁ ଚୁପ୍ ହୋଇ ଶୁଣି ଯାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
କାହିଁକି—ଏହି ସେ ଗୋଟାଏ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ କହୁ ଉଠିଲେ,
“ହଉଏ ମହାପାତକ ! ତୁମେ ତ ମୋର ତାହାଣ ହାତ, ତୁମେ ନ
ଜାଣି ମୁଁ କା କେଉଁ କଥା କରେ ? ମୁଁ କହୁଥିଲି ତ ଅମର ଗୋସ୍ତା-
ନରେ ଅଛି ଶ୍ଳୋକ, ସଂସ୍କୃତ, ଗୀତା, ଭଗବତ ପାଞ୍ଚମୂଳ ନର ଓ
କିଛି ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ ଲଭ କଲେ, କମିତାସ ମହାଜନା ସୁରଖରେ
ଚଳନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୋହନା ସୁରରେ ରହୁ ସଂସ୍କୃତ ଲେଖକରେ
କିଛିଦିନ ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ମଣିଷଟିଏ ହୋଇଥାନ୍ତା । ତୁମେ ଖାଇ କା’ର
କଥାରେ ଗୁଲିଲ । ହଁ, ମାଲିନର ଖଣ୍ଡ ତ ପାଶ୍ କରୁଥିଲୁ, ଇଂରେଜ
କ’ ପଦ ଜାଣିଲୁ, ପୁଣି କଣ—ନା, ଯି ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବ, ମୋ
ସାଙ୍ଗପିଲେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ! ହଉଏ, ତୁମେ ତ ଏତେ ଦିନ ସିରସ୍ତାରେ
ତାମ କର ଅସିଲ—ନେଉଳ ବୋଲରେ କଥା ବାଡ଼ି କେଉଁର,
ମୋତେ ବ ଜିଅଁର । ମୋହନା ଏକେ ପୁରା ହୁଟରେ ଗୋସ୍ତା
କର ହୋଇ ଯିବାରୁ ସାମକୁ ଅସିଥିଲୁକେତେ କା’ର ସେଇଁ ତଳ
ତାଳ କେଶିଲ, ସେଥିରେ ମୁଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କାବା । ଅଉ ସାଜା କରୁଛି ତ
କରୁଛି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା ହୋଇ କେବଳେ କାହାର ପଇତା ନ ରହୁ ।
ଏସବୁ ଇଂରେଜ ପାଠର ଲକ୍ଷଣ । ସେ ପଢ଼ିଲା ସେ ଶିରସ୍ତାନ ହେଲା
ଜାଣ । ହଁ, କେତେ ଶିକ ପୁଣି ଗୋଟିଏ ବୋଲି ସମ୍ବଳ ପାଇଥିଲ, ସେ
ପୁଣି ଏପରି ! ନିଜ କପଡ଼ି ଠୁଁ ରହୁବା କଥା, ଅଉ କଣ ?”
ଏହି ମଧ୍ୟରେ ଅଶ୍ରୁ ତାର କଳଦି ଚିଟା ଗାଧୋଇପାଧୋଇ କେଉଁ
ଓ ନିଜର ଓଦା ଲୁଗା ଚିପୁଡ଼ାଚିପୁଡ଼ି କର, ପାଞ୍ଚଶ ଖଣ୍ଡ ଧରି
କଳଦି ପଛେ ପଛେ ଗୁଲିଲା ଏବଂ ମନେ ମନେ କହୁଥାଏ, “ଏଇ
କ’ଜଣ ବାବା ଧରମ ଅଉ କରମରେ ପୁଅଟାକୁ ଟେକି ଧରିଛନ୍ତି, ମୋ
ଖାଇଲ ହେଲେ ବଟାକ, ଗାଁ ଯାଉ ହେଲେ ଧରମ ଦ୍ରୋଣ, ତାହାଁକ

ନା, ଯାଏ ବସୁରରେ କାଳ କାଳ ଅମେ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ଗୋରୁ ମଇଁଷି । ଅମ ହାସ୍ୟ ତାମ ନେଇ, ଅମଠାରୁ ସାରତକ ଖାଇ ଅମ ଦେହ ସ୍ବେଚ୍ଛା କରି ପକାଇଥାନ୍ତେ, ଜୋକପରି ରକ୍ତ ଶୋଷି ଲଏ, ଅରି ଯାଏର ଅଂଶ ବଶ ସମସ୍ତେ ହେବେ ଧନକୁବେର, ଅମେ ଓ ଅମର ପିଲୁପିତିକା ହାତମାଳ ହୋଇ, ଓଷ୍ଠ ଛିଦ୍ର ନ ପାଇ, ଗଡ଼ୁଥାଉଁ ପଛେ କଳସରେ । ଓଃ, ରାଗବାନବର କି ବୁଝାମଣା ? ସତେ ବଶ ରାଣୀ ସୁଇଜ ହେବ, ଅମକୁ ଦାନା କନା ମିଳିବ !”

ଅଶ୍ରୁ ଶୁଦ୍ଧିରେ ଦେବେ ଶାନ୍ତ ପ୍ରତିଶ୍ରାବ ସହ ସହ ଅସିବ । କିଲ ବାଡ଼ି ହସସ ଘର କ’ବଶସ୍ତ୍ର ତିଅର କରି ତାର ସ୍ନେହ ପରିବାର-ଚିର ମୁଣ୍ଡ ବୁଝିବାକୁ ମହାଜନ ସମସ୍ତମ ମିଶ୍ରବ ଠାରୁ ଅଶୀ ଟଙ୍କାର ହାଣ୍ଡନୋଟ୍ରେ ରସିଦ୍ ଟିକିଲି ମାର ଟିପ ତିହ ଦେଇ ସୁଇଜ ଟଙ୍କା ଅଣିଥିଲା । ଶବର ଦାଶବ ଘରେ ହଜିଅ ହୋଇ ଦୁଇ ବର୍ଷ ରହିବା ପରେ କରକ କଳହର ମିଶ୍ର ଅଶୀଟଙ୍କା ଦେବା ପରେ ମଧ୍ୟ, ହାଣ୍ଡନୋଟ୍ ଟି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫେରି ପ୍ର ପାଇ ନାହିଁ । ଶବର ଦାଶବ ମଧ୍ୟ-ସୁତା ମଧ୍ୟ ବଫଳ ହୋଇଛି । କେତେଥର ସେ ନିଜେ କେବେରେ ଗାମୁଛ ପକାଇ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଭୁଇଁରେ ପଡ଼ି ପାଉଁଲଗି ହୋଇଛି, ଝିର ଝିର କରି ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ିଇଛି । କେତେ ଅନ୍ତର କେବନାର ତନ୍ତ୍ର-ଶ୍ବାସ ତାର ନାକ ସୁଡ଼ା ଦେଇ ବାହାରି ଯାଇଛି, ବାହିଁ—କେବେ କି ତାହାର ସୁହାସ ଶୁଣା ହୋଇ ନାହିଁ । କରଂ କେତ୍ୟାନ ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ତା’ ପ୍ରତି କଡ଼ା ହୁକୁମ ହୋଇଛି—ସେ ସବି ଶବଡ଼ୀ, ଧର୍ମ ଦ୍ରୋଷ, ମେଜିଅ ଶବର ଦାଶବର ହଜିଅ ଗିରି ଛଡ଼ିକେବ ଓ ତାହାର ଦୁହଁଲା ଗାଉଁଟିକୁ ତାକୁ ଦେବ, କେବେ ସେ ମହାଜନବ ଗାଈରେ ସୁପାଇଣ କରି ହାଣ୍ଡନୋଟ୍ ଫେରିବ କେବେ ।

ଅଶ୍ରୁ ତ ତା ସାଥନ୍ତ ଘରୁ ନିଜ ଗରଣୀଏ ଧାନ ପାଏ । ସେ—ମାମୁଁ ମାଉଁ ଦୁଇପାଖୀ, ଝିଅ ଓ ସୁଅ ଦୁଇଟି । ଏତଳ ସେତଳ ବ’ସେଇ ସୁଇଜ ନ ହେଲେ ଅତିକାରେ ପାଣି ପଡ଼େ ନାହିଁ । ରାଉଟି

ଯଦ୍ବା ବା ଅଧସ୍ତେର ଦୁଧ ବା, ତାହା ଏ ମହରଘ ତାଳରେ ଲୁଗା
ତେଲକୁ ଅଣ୍ଟେ ନାହିଁ । ସହକେ ତ ନକେ ଓ ପିଲାବଦଳବ ଲବ୍ଧ
ମହତ ପାଇଁ କଳା କରଟା ଦି'ଖଣ୍ଡ ଦରଦାର । ବା ବାବେ, ଯେତେ
ଭଗବତ ହେଲେ ଜାତି ପାଟକ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ, ଶ୍ରୀକଣ୍ଠଙ୍କୁ ଲା ଓ କେତେ
ମୁଣ୍ଡ ଫେରେ ଅଛି ତ ? ଭଟ୍ଟାମାଟି ହୁଡ଼ା ଆଉ ବାଡ଼ି ଗୋବରୁ
ଗୋବେ ତ ନାହିଁ । ରାଉଟିକୁ ଦେଇଦେଲେ ସେ ଗୁଡ଼ ସଂସାର
ଚଳାଇବ କପର ? ହାଣ୍ଡନୋଟ୍ ନାଲିସ ବରକେ ବୋଲି ମହାଜନ
ଅନେକ ଥର ଧମକ ଦେଇ ସାରିଲେଣି—କିନ୍ତୁ ଅଖୁଣ୍ଡ ଯେ ତଣେ
ନିଶ୍ଚିତ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକଙ୍କ ବାହୁ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଅଛି ! ତେଣୁ ତା'ର
ସାହସଟା ବୁଦ୍ଧ ଭିତରେ ଥଇଥାନ ଧରି ରହିଛି । କେତେକେଲେ
କେତେକେଲେ ତେଣୁ କହୁ ପଦାଏ, “ହୁ” ହେ, ମୁଁ ତ କଂସାସ ଘର
ପାର, ମୋ ଆଗରେ କେତେ କଲା ତାହି ତାହି ଚରୁଛ ? ସାହା
କରିବ ତ କରିବ, ଇଆ ବୋଲି କଣ କରଣ ଗୋଡ଼ିହେଲେ ସମ
ସ୍ତବିବ ?”

ନିୟତରେ ଥିଲେ ବିପଦ ଅପଦ ଲୁହେଳିବା ପରି ହୁଏତ
ବାହୁସ ରଖିରେ ନିମିଷକ ମାତେ ମିଳେଇଯାଏ । ତେଣୁ ଅଖୁଣ୍ଡର
ଏହାହିଁ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ।

ଦୁର୍ଗାୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଭୁଲସୀ ଦୁରପତରୁ ବାସେ, ବହୁଅତି ଦୁର ପତରୁ କୁଣ୍ଡାଲ ହୁଏ ।
ମୋହନ ମୋହନଙ୍କର ରୂପ ତଥା ସୁଖ ତାଙ୍କର ସ୍ତବ ସଙ୍ଗୀ-
ମାନଙ୍କୁ ବଶେଷ ମୁଗ୍ଧ କରି ପାରିଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ରଙ୍ଗିନ ଯୌବନର
ତମକ ସ୍ପର୍ଶ ଲଭିବର ନିଜର ସରଳ ମନ ଦ୍ଵାରା ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧି ଶାଣିତ
କରି ଦେଇଲେ ଓ ଦିନକୁ ଦିନ ଅସାଧାରଣକୁ ଲାଭ କରିବାରେ ଅଗ୍ରସର

ହେଲେ । ତାଙ୍କର ପାଠ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅଭିନବେଷ, ମିତାସୁର, ମିଷ୍ଟାନ୍ନାପ ଓ ପ୍ରଭା କେଶିଲେ କିଏ ନ କହୁକ ସେ, ସେ ଦିନେ ପ୍ରତିଭାଶାଳ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ କୋଲି ଗଣିତ ହେବେ ? ତାଙ୍କର ସେହି ସୁଖ-ସୁଠାମ—ଶୁଭ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଖବଡ଼ର ପଞ୍ଜୀବ ଓ ଧୋତି ଏବଂ ଚରଣରେ ଚପଲ ଠିକ୍ ଖାଇ ଗୋଡ଼ାଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କନ୍ଦର୍ପ-ମୂର୍ତ୍ତି ମୋହନ ମୋହନ ସ୍ବ ମୋହନ ରୂପରେ ମନମୋହନମାନଙ୍କର ମନ ମୋହନାକୁ ଏ ଧରା ପୃଷ୍ଠକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଅସିହନ୍ତି ।

ମୋହନଙ୍କର ନନା ଦିନେ ଅକଟ କରି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ମୋହନ, ଅଜବାଲ ତ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କାଇଲି ଅକାଇଲିରେ ପକେ ଅଥେ କହୁବାକୁ ତର ମାଜଲୁଣି । ତେବେ ମୁଁ ଏତିକି କହ ଦେବାକୁ ବୁଝେଁ ସେ, ତୁମ୍ଭର ପଢ଼ା ପଢ଼ି ଓ ବୁକର, ସୁଧାସଙ୍କ ପାଇ ମାସିକ ଯେଉଁ କେତେଗୁଡ଼ିକ ଟଙ୍କା ଚାହିଦଲୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ପଡ଼ୁଛି, ତାହା ସବି କଲକା ହେଉ ଥାଏ, ତେବେ ଘୋଟିଏ ଟିକସନ ମାଷ୍ଟର ରଖିବାକୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର କହୁ ଅସୁଛି । କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହେଉଛ କୋଲି ମନରେ ଯେଉଁ ଗର୍ବ କରି, ଖାଲି କେଉଁଠି କଂଗ୍ରେସ ସଭା କେଉଁଠି ସୋସଲିଷ୍ଟ ସଭା ବା କେଉଁଠି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଇ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୁଥା ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛ କଅଁ ? ‘ଅ’ କଲକ ମୋତେ ବନ୍ଧ; କରେ ନିଜ ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ ଚଣିକଟା ରହୁ ଲୋକଙ୍କୁ କମିତି କରି କେଲୁଣି ସେ, ଘୋଟିଏ ବେଠି କେଗାଉ କରବାକୁ ବା ଶାଗ ମାଛ ଧରି ତ ଦେହ ଭେଟିବାକୁ ଅସିଲେ ନାହିଁ । ତୁମେ ସେ ମରାଣିଆକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କେବା ଦ୍ଵାରା ଅମର ପଇସାରେ ଶିକ; ଅଜ ତୁମର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ମ୍ୟାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପରୀକ୍ଷା; ସେଥିରେ ସବି ପାଶ୍ ନ କରି ତୁମ୍ଭର କଲେଜ ପଢ଼ାର ଲାଭ ହେଲା ଜାଣ ।

ଏଥିରେ ମୋହନ ବମ୍ବର ଭାବରେ ତଳକୁ ଗୁଡ଼ି କହିଲେ, “ନନା, ମୋତେ ପମା କରକେ, ଉତ୍ତର କେରେ ତହୁ ନାହିଁ, ତ ନ କେରେ ତହୁ ନାହିଁ । ଅପଣ କେଣିବାକୁ ବୁଝାନ୍ତି, ମୋ ପାଇଁ ଯାହା

ଶର୍ଚ୍ଚିତ୍ତ୍ୱେ, ତାହା ସେପରି ପାଣିରେ ନ ପଡ଼େ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ମଣିଷ କରବାକୁ ସୁଜାଣ ଅପଣ, ମୁଁ ଅତି ପିଲା ନୁହେଁ, ମୋର ବ ହୃଦାହତ କାନ ଅଛିଲୁଣି । ମୁଁ ଓ ମୋର ଅନୁଗ୍ରହୀତ ଲୋକମାନେ ଚଳାଚଳ ହେବା ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟକୀୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ମୁଁ କରେ; କିନ୍ତୁ ଭୟ ବର ଯାହା ମୁଁ ଚଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ତାହା ସେପରି ମୋର ଦେଶର ଅସହାୟ ଭଲ ଭଉଣୀଙ୍କ ଉପକାରରେ ଆସିବ ଏବଂ ଉପକାର ମନୁଷ୍ୟ ବର ମୋତେ କିନ୍ତୁ ଦେବା ସେପରି ସାଥୀତ ହେବ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଖିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନନା ! ମୁଁ ପତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ହେବା ଚରଣ ଏ ମୋତେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତୁ; ମୁଁ ତାହା ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେବି ।”

ସୁମନ୍ତ ମିଶ୍ର ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଉତ୍ତର ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବୁଲ ପରମ୍ପରା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରଭାବ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଝୁଜା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ଭାବି ନେଲେ, “ଲଙ୍କାରେ ହରି ଶବ୍ଦ ଦେକଲ ଲଙ୍କା ନାଶର କାରଣ ।” ଅତି ମଧ୍ୟ ଅନୁମୋଦନ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲୁ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କର ଏକୋଇଶ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିକେଶନର ଗତି ବସ୍ତୁରେ ଗୌରବ ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋହନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାଧନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସାଥୀ ଲାଭ କରିବାକୁ ବସିଲେ ।

ବଫିନ ବୟସରେ ମୋହନଙ୍କଠାରୁ ବର୍ଷେ ବଡ଼ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କୁ “ଭଉନା, ଭଉନା” ବୋଲି ପାଣି ପିଏ ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଭାସରେ ଏକାଠି ବସନ୍ତି, ଘରେ ଏକାଠି ପଢ଼ନ୍ତି, ସେହିଅନ୍ତେ ସାଥୀ ସଙ୍ଗ ହୋଇ ସାଥୀ । ସେମାନଙ୍କର ଆଦର, ବନ୍ଧୁ ଓ ବାନ୍ଧବୀ ଦେଖିଲେ, ଦେହ କହୁକ ନାହିଁ ସେ, ବଫିନ ଗୋଟିଏ କରଣ ଘର ପିଲା । ମତେ ସେପରି ଗୋଟିଏ ବୃନ୍ତର ଦୁଇଟି ପୁଅ ଜାତ ହୋଇ କିନ୍ତୁ ସମାଜରେ ସ୍ୱପ୍ନ ସୌରଭ ବଦାଣ କରିବାକୁ ଉନ୍ମୁଖ । ବଫିନଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ ବଦେହାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ପୁରୀ ନାମଜାତୀ

ତାକୁ । ତାକୁ ବ୍ୟବସାୟରେ ବସୁଳ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରିବା
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନୂତନ ସୁସଜ୍ଜିତ ଶ୍ରେଣୀ ଦଶ ବା ଦାକେ ଲୋକ ଦଶ,
 ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବଡ଼ ପ୍ରିୟ । ତାଙ୍କ ହାତଟି ସେପରି ଚିକିତ୍ସା କ୍ଷେତ୍ରରେ
 ଅମୃତ କୁଣ୍ଡ, ସେହିପରି ଅତି ବୟସ୍କ, ସମ ବୟସ୍କ ବା ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କଙ୍କ
 ସଙ୍ଗେ ମିଶ୍ରାଳାପ ଓ ଅଟ୍ଟା ତାମସା ଦ୍ରାଘ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ରଞ୍ଜନ
 କରି ପାରନ୍ତି । ବଡ଼ ଚକାର ଉପରେ ଘର—ଦଶ ବାର ବଣ୍ଟାବୁ
 କମ ନୁହେଁ । କୁଟୁମ୍ବ ମଧ୍ୟରେ ସେ, ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ନପୁଷ୍ପା ଦେବୀ, କତି
 ସୁଅ ବସିନ ବହାଣ, ତାଙ୍କ ତଳେ କନ୍ୟା ପ୍ରେମଲତା ଓ ଦୋଳରେ
 ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ପୁତ୍ର—ନାମ ବିକ୍ରମ ଦେଶର ।

ଅନ୍ନପୁଷ୍ପା ଜଣେ ସାଧାରଣ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ମା ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା
 ବହୁବ୍ୟାପାରରେ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ଵାରକୁ ଟପି ସାଇନ୍ତି, ଘାଣ୍ଟା ମଧ୍ୟ
 ତେଲୁଙ୍ଗରେ ଗାର୍ଲୀ ସେବା ସଙ୍ଗର ବାଷ୍ପ ଅଧିବେଶନ ହେଉଥିଲା ।
 କେଳେ ଉତ୍କଳର ନାଶ ନେହୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କର ସ୍ଵେଚ୍ଛାରେ
 ଜାତିର ପିତା ମହାସ୍ଵା ଗାର୍ଲୀଙ୍କ ଠାରୁ ନେଉଥିଲେ କୋଲି ସେ
 ଅନେକ ଥର ସବୁ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁତା ଦେଲିକେଲେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ
 କହୁଥାନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ସତୋଷ୍ଟ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ, ସେଣୁ ଖଦଡ଼ର
 ଶାନ୍ତି ଓ ବ୍ଲାଉସ ପିନ୍ଧନ୍ତି ଏବଂ ସବୁରେ ବସି ବାବୁ ଅରଟରେ ସୁତା
 ବାନ୍ତି । ଖାଲ ସେତିକି ନୁହେଁ ବହୁତା ଦେଲିକେଲେ ସେ ଜଣେ
 ଉତ୍କଳ ଫଣୀ । ଏହାଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ମ ଗୁଣି ବହୁତ । କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସ
 କାର୍ଯ୍ୟ ରଞ୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବଶେଷତଃ ଜିଲ୍ଲା
 କଂଗ୍ରେସର ସମାଜିକା ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ପ୍ରକାର ନାନା ଧନ-
 ମାନ ଲୋକ ନିଜର ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦ୍ରାଘ ଭୁଲିଲ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ
 ପାଇଁ ପାଣ୍ଡି ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ସୁଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଗାଁ
 ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କ ଦ୍ରାଘ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମହଲରେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରସ୍ତର,
 ସୁବକ କର୍ମୀମାନଙ୍କର କର୍ମଠା, ନିଉଜନମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଗତ
 ଅଧିକାର ହାସଲ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ଭୀକତା ଜଣା

ନିକାରଣ, ବଦେଶୀ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଅଶାଦ୍ୟ ଓ ଅସୁସ୍ୟତା ବର୍ଜନ, ଶରୀର ପ୍ରସ୍ତର ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ ବଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ମରଣୀୟ ।

ସେ କାଳକ୍ରମାନ୍ତର ପାଇଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନର ପକ୍ଷପାତୀ ହୁଏ । ତାଙ୍କ ମତରେ ସୁରୁଷ ଓ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପରସ୍ପର ଅବସ୍ଥିତି । ପରମ ସୁରୁଷବଂଶୀୟ ଉଚ୍ଚାରୁଣୀ ଅବସ୍ଥିତି ବା ପରମ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଜାତି । ପୁଣି ଅବସ୍ଥିତିବଂଶୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରା, ବସ୍ତୁ ଓ ମନୋବ୍ୟବସ୍ଥା, ଏହି ବିଷୟ ବା ବିମୁଖିତର ଜନ୍ମ କୋଲି ମହାଶକ୍ତିମାନଙ୍କରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚଳୁ ଓତଃ ପ୍ରୋତ ଭାବରେ ସମ୍ପର୍କିତ ଅଛି । ଉତ୍କଳସ୍ବତନ୍ତ୍ର ମନୋବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲିଙ୍ଗଭେଦ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ସହ ଅକାଧରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଲୁଗାଲତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାରେ ଦୌଷ୍ଟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶକ୍ତିକାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ତେବେ ସେହି ଅନୁଚର ସନ୍ତାନ ଓ ପ୍ରାଣୀ ଶ୍ରେଣୀ କୋଲିପ୍ରକା ମାନବ, ବଶେଷତଃ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତାକୁ ବିଜ୍ଞାନର ଯୌକ୍ତ ପ୍ରକାର ଉତ୍କଳିତ କରିପାରି ପୁଲେହେଁ, କେଉଁ କୈବଳ୍ୟକ ଦୃଷ୍ଟି ଭାବରେ ନାସକୁ ସୁରୁଷ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ଶେଷରେ ବିଭିନ୍ନ କରି ରଖିଛି, ତାହା ବୁଝି ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା ଦେଖମାନଙ୍କ ସହ ଶିକ୍ଷା, ସହକର୍ମ, ସହ ଚିନ୍ତା ଓ ସହ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ସପେକ୍ଷ ଅବସ୍ଥାର ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଅମ ଦେଶର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦାନ ଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରୁ ପରିଚାପର ବିଷୟ । ଏ ଦେଶ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା, ତଥା ଦେଶବାସୀଙ୍କର ସେ ଦିଗରେ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ଅଗ୍ରହ ଥିଲା ପରି କୋପ ହେଉ ନାହିଁ । କାରଣ କାଳକ୍ରମ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା-ମାନଙ୍କର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତି, ଦେଶ ଶାସନ ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ସ୍ବୀକାର ପ୍ରତି inferior complex ବା ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତି ଚାହୁଁ ଶକ୍ତି ରହିଥିବା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାର ହୁଏ ।

ଯାହା ହେଉ ଏହାର ଦୁର୍ବଳତାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧ୍ୟା ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଳୀ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଚଳାଇଥିଲେ । ସୁରପ୍ରସାରେ ଜନମତ ସଂଗଠନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅହୋରାତ୍ର ସେ କ୍ରମେ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ତନ୍ତ୍ର

କେତେକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀରେ ନାଚ ସିନ୍ଦୂରେର ସଜ ମାଛରେ ଫୋଡ଼ ପକାନ୍ତି ।

କେନେ ପାଟକୁରା ମୌଜାର ସବୁରା ଲୁଇନା କହୁଲେ, ଦେଖିବ ନାହିଁ ପତିଆ ମଇଷ, ଅତ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ମାଳିକା ଦଶ ମିଛ ହୋଇ-ଯିବ ? ଅସିକେ ମୋହନ ମୁଗର, ପୁଅକ ହୋଇକେଟି ସର । ସେ ସାହା ଭୁଲର କେରର, ସଜ ଗମିକେ ଅବାଟର । ଏଣୁ ହୋଇକେ ଅଲ୍ଲୀମୁଷ, ପାପେ ସକଳେ ଯିବେ ନାଶ—ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅମ କେନ୍ଦୁକରେ ତ ଦେଖିଲେ, ବଡ଼ ଦେଉଳରୁ ପଥର ଖସିଲା, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସୁନା ଠାଳି ତୁନା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ତ ଏକାକାର ହେଲେଣି । ଅଉ ସାହା କାଳା ଅଛି, ଅମ ପିଲାମାନେ ଦେଖିକେ । କୁଳ କୁଅସୁଣୀ କେଉଁକାଳେ ଅସି କାନ୍ତରେ ଉଭା ହେଉଥିଲେ ?—ଏହା ତ କେଖା ନ ଥିଲା ! କାଳ ସିନା ଲଟାରେ ପଶିଲା ! “ପତିଆ ମଇଷା ତ ମେଣ୍ଟା ଲେମ୍ବୁ କଡ଼ାକେଇ । ମଇଷା ନାସ ଟିପେ ନାକରେ ସୁଞ୍ଜି ହାତ ଝାଡ଼ିଦେଇ ହା—ଅ—ଅ—ଅ ହୁଁ, କୋଲି ନାକରୁ ପାଣି ନିଗାଡ଼ି କହୁଲେ, “ଅଲେ ବାପା, ତରକ ଥିବୁ ତୁ ତେରକୁ; ତରକ ପନ୍ଦର ଦେହ ନ ରହୁଲେ ସତ ଉପୁଜିବ ସତରକୁ । କୁଳସିନ୍ଦୂ କେଳକୁ ଘୋଡ଼ାମୁହଁ ସୁଅ କାତ ହେଲେ । ଅଉ ଅମେ ତମେ କୁଜାରେ ପାଟିକରେ କାଳକୁ ଅଟକାଇ ପାରିବା ?”

ପିତାମାତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା, ସୁଖ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ଉପରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱରେ ଅଭିଷେକ ଲଗରେ କରନ୍ତି କରୁଥାଏ । ବସିଲ ବହାଣ ଓ ସ୍ତେମଲତା ସ୍ତେହ, ଶୁଖିଲା ଓ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବଢ଼ି ଅସିଛନ୍ତି । ପିତାମାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଭେଦ ଗ୍ରୀତି ଦେଖି ଏକ ପରସ୍ପର ସୁଖ କୁଃଖରେ ଲୁଗା ହୋଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ଅନୁଭବ କରି, ସର ଲୁଇଣୀ ଦୁହେଁ ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ତସ୍ତରେ ଉଡ଼ା ହେଉଥିଲେ । ବସିଲ ଲୁଇଣୀକୁ ଏତେ ସ୍ତେହ କରନ୍ତି ସେ, ସ୍ତେମଲତା ଚୌଖିଆ

କାରଣରୁ ସୁରୁରୁ ଅସିବାର ତେର ହୋଇଥିଲେ, ତାକୁ ଟାକି ରହିଥାନ୍ତ ଏବଂ ସାଙ୍ଗରେ ନ ବସାଇ କେତେ ଦୂରରେ ଆସି ଚାଲି ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବସିନ ମେଧାବୀ, ଶାନ୍ତି, ସୁସ୍ୱଭାବୀ ଓ ପରବ୍ରହ୍ମ-କାନ୍ତର ପତି । ସେ ନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ ପାଠ ଶେଷ କରି, ନିଜ ସ୍ୱାମୀପତିଙ୍କୁ କା ପାଖାପାଖି ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାର ଦେହପରିଚାଳନା କା ଅସଲବସତି ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କର ସାଧାରଣସାଧୁ ବାୟୁମନୋବାକ୍ୟରେ ତାହାକୁ ସନ୍ତୋଷ କରିବାକୁ, ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥାନ୍ତ । ସେ ମଧ୍ୟ ପିତାଙ୍କର ନ୍ୟାୟସାଧୁ ବାଣୀ ଜାରି ରହିଥିବା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପିତାଙ୍କୁ ଔଷଧମାନଙ୍କର ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତ । ତେଣୁ କେତେକ ଔଷଧ ବସନ୍ତରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ସେହି ଜ୍ଞାନର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରୟୋଗ ମାନସରେ ନିଆଁ ବଢ଼ି ସମୟରେ କା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଶେଷ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିବା ବେଳେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷିତ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ବସନ୍ତାବଳୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଲୋକ-ମାନଙ୍କୁ ଔଷଧ, ସାଗୁ, ବାରି ଓ ତଳି କାଣ୍ଡୁଥିଲେ ।

ବସିନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋହିନୀ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ସେବା ବାଣୀରେ ନିୟୁକ୍ତ ଥିବାର ବରଦେବ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଅଞ୍ଚଳକ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦେହ ଦେହ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅଶ୍ୱିନ ରୂପାର କୋଳି କହି ପଡ଼ାନ୍ତ । ବୌଦ୍ଧିକ ଅରକ୍ତିକ ନିଃସ୍ୱ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ କାଧିକା ପଡ଼ିଥିଲେ, ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଔଷଧ ଓ ପଥ ନେଇ ସେବାଶୁଶ୍ରୁଷା କରିନ୍ତ ଏବଂ ପାଳି କରି ମଧ୍ୟ ଶେଷାନ୍ତ କରି ରହିନ୍ତ । ଧୋଇଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରା, ବୃନ୍ଦା, ବିଶ୍ୱାସୀନା ଓ ତଥାପି ନେଇ ଲୋକ-ସେବା ସଂଘ କା ବରଦେବ ସେବା ସଂଘ ପକ୍ଷରୁ ବାଣ୍ଟିକାକୁ ସେମାନେ ଆଗରୁ ଛୋଟ ଯାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀମାତାଙ୍କ କା ସୁତା ହୃଦରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ୱଳ୍ପ ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ମାତିଥିବାବେଳେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦୂର ପକ୍ଷୀ ଓ ସହର ଉପକଣ୍ଠ ପଡ଼ା ଗ୍ରାମୀଣଙ୍କର ବ୍ୟବକ୍ତ ଟୁଙ୍ଗୀ

ସ୍ଵର, ସ୍ଵଚ୍ଛାଳୀ, ମଠ ବା ମନ୍ଦିରରେ, ଦେବେବ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଵ ସୁଖୀ ମୁକ୍ତାବ ଦ୍ରବ ପରଦୁତ ହୋଇ, ଅକ୍ଷର ଶିଖା ଦେବା, ଦେଶ ବଦେଶର ସୁଖୀ ମୁକ୍ତାବ କଥା କହିବା ଓ ସମ୍ବାଦ ପଦ ପଦ୍ଧି ଶୁଣାଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଅର ମଧ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରହାତ-ଶଯ୍ୟ ଦେଖିଲେ, ଜଣାପଡ଼େ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିଖା ଦେବାର ପ୍ରଣାଳୀ ବେଶ ମାଲୁମ ଅଛି । ଖବର କାଗଜ, ସ୍ଵେଚ୍ଛା ସ୍ଵେଚ୍ଛା ଗଲ ବହୁ, ଅମେରକା ଓ ରୁଷର ଶେତ କାତି ଓ ଦଳ ବାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ର, ଅମୋକ୍ଷ, ସଲପେଟ୍, ହୃଦୟସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବଜାଇ ସରର ନମୁନା ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଅସିଷିତ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ନାନା ଶିକ୍ଷାମୂଳକ ବହୁତା ଦେବା ଓ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵେଚ୍ଛା ଅବର୍ଷଣ କରିବା ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ, ସେ ରୁହେଁ ନିଶ୍ଚୟ କିଲେ ପୁଣି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବେ । ବାସ୍ତବିକ ସେମାନଙ୍କର ସାହସ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । କଥାରେ ପଶୁ କହନ୍ତି, ‘ଆମ୍ଭା ଭୂଇଁ ମଣାଣି, ପରଗାଁ ପାଣିକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଡର ।’ କିନ୍ତୁ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ଦଳ, ବୋରଝାଞ୍ଜି, ଓ ବଲ୍ଲଭ ଦଳରେ ଅବକ ଥିବା ବଞ୍ଚିତ ଗ୍ରାମ ଚଡ଼ାଗରେ ପଶି ଦଳ କାଟିବା ଓ ତାଙ୍କ ଦେଖା ଦେଖି ଗ୍ରାମର ଯୁବକ ଓ ବୃଦ୍ଧ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରିବା ପୋଖରୀ କୁଳରୁ ଦଳ, କାଳକାଠି ଓ ଗାଁ ଗୁଡ଼ାରୁ ଅକ୍ଷୟ ଅସକ୍ଷ ନେଇ ଗାଁ ବହାରେ ଖାଲ କରି ପୋତିବା ଏବଂ ସେହି ଦଳ ଓ ଅବକର୍ଜନା ପଡ଼ିଗଲେ କିପରି ଉତ୍ତମ ଖତ ସାରିରେ ପରିଣତ ହେବ ଓ ଶସ୍ୟ କିଅଗର ସାର ଖାଦ୍ୟ ହେବ—ଏହିପରି ଦେବେବ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ-ମୂଳକ ଉପଦେଶ ଦେବା ସେମାନଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ଅତି ପ୍ରଶଂସନୀୟ କର୍ମ । କୌଣସି କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟରେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ଏକତା ରକ୍ଷା ପାଇଁ ସ୍ଵେଚ୍ଛା ସ୍ଵେଚ୍ଛା ଦଳ ତଳେଲେ କିପରି ଅଗୋଷ୍ଠରେ ମେଣ୍ଟାଇବ ବୁ ହେବ—କାହା ଗ୍ରାମ ସଭାରେ ମୁକେଇ ମୁଦାଲିଙ୍କର ଦୋଷ ଗୁଣ ନିଜେ ନିଜେ କାହିଁକାକୁ ଓ ଶେଷରେ ଦୂର୍ଭଳ ପକ୍ଷର ଦୋଷ ସ୍ଵୀକାର ଏବଂ ସକଳ ପକ୍ଷର କ୍ଷମା ଦାନ ହାସଲ, ଅନେକରେ ହୁଅଇ ଦେଇପାରୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ଦେବେବ ଗାଁ ଟାଉଣରୁ ବେଉଣାରେ କାଥା ପଢ଼ୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ,

ଲୋକେ ସେପରି ସ୍ଥାନର ସ୍ବରୂପ ରହି ପରି ଶକ୍ତି ପାଇଥିଲେ ।
ଗାଁରେ ବୁଝିର ଶିଳ୍ପର କପରି ଚନ୍ଦ୍ରମୁନ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ
ବଢ଼େଇ, କମାର, ଚନ୍ଦ୍ରୀ, କୁମାର, ତମ ଓ କେତେଗମାନଙ୍କୁ ନାନା
ରକମ ଚଳଣର ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଡିଜାଇନ୍ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ
ଏବଂ ସେହି ସେହି କ୍ରମର ନିର୍ମାଣ କୌଶଳମାନ ସୁସ୍ଥକମାନଙ୍କରୁ
ପଡ଼ି ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ସେମିତି ଏମାନଙ୍କ ଠାରୁ କୟସରେ ସ୍ବର ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ସ୍ଥାନ ।
ତାର ସୌମ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତି ସୁଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶ କେଶି ଦେହ ଦେହ କହ
କହି, ତାକୁ ପନ୍ଦର ବା ଷୋହଳ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଜାତକ ଗଣନାନ୍ତୁଷାରେ
ତାକୁ ମୋଟେ କାର ବର୍ଷ । ତାର ଭୂଷାର ଧଳଳ ରୂପ ଦେଖି ମା
କହିଲେ, “ଏହାର ନାଁ ଦେବା ହମସ୍ତର ।” କିନ୍ତୁ ବାପାଙ୍କର ସେ ଭାଷା
ଅକରର ଧନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାର ନାମ ‘ସେମିତି’ ଦେବାକୁ
ବଦଳାଇବା କାରୁ ସ୍ବପ୍ନୀକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ତେଣୁ ଅଳ୍ପସ୍ବଳ୍ପ
ପଡ଼ିବ ଲଜ୍ଜା ବସେଥା ବାଞ୍ଛି କରପାର ନ ଥିଲେ । ସେତେ ଶକ୍ତି ଥାଏ
ହୋଇ ଥାଉ ପଛେ ତାହାର ଯୌବନର ପ୍ରାବ୍ଧାନରେ ଗୋଲପୀ
ରୂପ ଲବଣ୍ୟ ଦେଖି ଲାଜିଏ ନ ବୁଝି ଲଜ୍ଜା ପାଇବ ନାହିଁ । ସେମିତି
ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚ ଲଘୁଣ ବନ୍ଦ୍ୟାଲୟର ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ
ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ବସିଲ ଲାଲ ସାଥରେ ସ୍କୁଲରୁ ଯିବା
ଅସିବା କରେ । ଦେବଲ ସାଥୀ କାଳିକା ପିଲାଏ ବ୍ୟାଢ଼ମଣ୍ଡଳ
ଶେଳିବାକୁ ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ପରେ ସମୟେ ସମୟେ ଅତିବାହି ରଖି
ନପଡ଼ି । ନ ହେଲେ ଲାଲ ଉତ୍ତରୀ ବୁଝେ ସାଇକେଲରେ ଯା ଅସ
କରୁଥାନ୍ତି । ସେ ଘରେ ପଡ଼ାପଡ଼ି ବାହାରେ, ବାପମାଙ୍କର କାମରେ
ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲା । ବାପା କହିନ୍ତି, “ସେମିତି ତାଙ୍କର ଗୁଡ଼ଲକ୍ଷୀ”
ତାହାର ଅବସର ସମୟରେ କୃଷ୍ଣରେ କୋକାମ ପିତା, ବ୍ୟାଢ଼
ବା କଣ୍ଠାରେ ସୁଏଟର୍, ମୋକା ପ୍ରଭୃତି ବୁଣି ଶର ବାହାର ପର୍ଯ୍ୟା
କୁଲାଇବାକୁ ଦେବେହେଲେ କୁଣ୍ଡଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗୀତରେ ସେ

ମଧ୍ୟ ପାରସତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଧ୍ୟରୁ ତା'ର ସେହି ସୁଲଳତ କଣ୍ଠଧ୍ବନି ଯେତେବେଳେ କାତାୟନ ଦେଇ ବାଣ୍ଟୁରେ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହେଉଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଯେତେ ନିଶିମ ହୃଦୟ ଲୋକ ହେଉ ସହେ, ସ୍ବପ୍ନା ଉପରେ ତାକୁ ସ୍ବମୀଭୂତ ହେଇ ରହି-ଯିବାର ଦେଖା ଯାଇଥାଏ ।

ଏପରି ଗୋଟିଏ ରୂପ ଗୁଣ ବହୁଷିତା କାଳିକାକୁ ଦେଖି କାହାର ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀକବି ସମ୍ମାନ ବା ନ ହେବ !

ବସିନର ସାଥୀ ହସାବରେ ମୋହନମୋହନ ଅନେକ ଥର ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରି ବବେକାନନ୍ଦ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚିତ୍ତା ପରତୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଅଳ୍ପସୁସ୍ଥ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟର୍ଥାଣୀରେ ମୋହନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି, ଜଳପାନ କରିବା ପାଇଁ ବସିନ ଡ୍ରାଏ ଘରକୁ ତଦାର ଆଗନ୍ତ । ଏହୁପରି କିଛିଦିନ ଅତିବାହିତ ହେବା ପରେ, ସେ କେଳେ ମୋହନଙ୍କର ଜଳପାନ ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିବା ସମୟରେ କହିଲେ, “ମୋହନ, ମୁଁ ବସିନ ଠାରୁ ଶୁଣୁଥିଲି, ତୋତେ ତୋର କସାଠାରୁ ସ୍ବଲ୍ପକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବହୁତ ଦୂର ପଡ଼ିଛି । ବସିନ ମଧ୍ୟ ତୋ ଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସଙ୍ଗତତା ହେବାକୁ ନାଗୁକ । ଏଠାରେ କି ଆମେ ତତକାରୁ ସାତ ଅଠ କଣ୍ଠ ଘର ଦେଇ । ଆଉ ଦୁଇ ଗୁରୁ କଣ୍ଠରେ ତୋର ଶୋଇବା ଘର । ଦୁହେବର ପତାଘର ଏବଂ ସେପାଇଁ ଓ ସୁର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ୍ବରଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅବୁଲ୍ୟା ହେବ ନାହିଁ । ସେଠାରେ କାହିଁକି ମିଛରେ ପଡ଼ିବ କୋଣିଏ ଟଙ୍କା ରକ୍ତା ଗଣ୍ଡୁ ? ସେହି ଟଙ୍କାଟା ଦେବତୋଟି ଗଣ୍ଡବ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ମାସକୁ ମାସ କାନ୍ତି କେଉଁଥିଲେ, ସେମାନେ କି ଅନ୍ଧର ପଡ଼ିଯାନ୍ତି, ଆଜି ମଧ୍ୟ ତୋର ଟଙ୍କାଟା କିଆଡ଼େ ପାଣିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଧନ ଅର୍ଜିଲେ ଧର୍ମ କରି, ଧର୍ମେ ପ୍ରାପକ ନରକର—ଏ ରକ୍ଷି ବାଦ୍ୟ କଦାପି ମିଛ ନୁହେଁ, ବାସ ! କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଏଦିଆ ଆଗରୁ ମୋଠାରୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ହୋଇଛନ୍ତି । ତୋର ଅପଡ଼ି କଣ ?”

ମୋହନ ବସିନଙ୍କ କୋଉକୁ 'ମା' କୋଲ ସମ୍ବେଧନ କରି
ଆସୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଚଳୁଥିବା ମୋହନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସୁଦୃଢ଼ ସ୍ନେହ
କରିବା ସ୍ବାଭାବିକ । ମୋହନ ମାଙ୍କଠାରୁ ପୂର୍ବ କଥିତ ଅଥ ବାଦ୍ୟଟି
ଶୁଣି ବଡ଼ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ସୁତରାଂ କୌଣସିଦ୍ୱିଧା ନ କରି ସେହୁକୁ
ମନରେ ସମ୍ମତି ସଦାଶ କରି କହିଲେ, “ବାସ୍ତବିକ, ମା ! ତୁମେ
ଆଶୁଶ୍ରୀଳ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଧନୀ, ଦୟାଳୁ, ଯୋଗ୍ୟାଯୋଗ୍ୟ, ସମସ୍ତଙ୍କର ମା ।
ତୁମ୍ଭାଦିନ ଶତ ଶତ ମାତାଙ୍କର ବାସ୍ତବ୍ୟ ଲଭ କରି ଏ ଦେଶର
ସନ୍ତାନଗଣ ଧନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।”

ଚତୁର୍ଥର ଜନ ଠାରୁ ମୋହନଙ୍କର ଅସ୍ଥାନ ବିଦେବାନର ବାବୁଙ୍କ
ଗୃହର ଉପର ମହଲରେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସାହାର ମନ ସହିତ ପାଏ, ପଲ୍ଲର ପିଠି ପଖାଳ ଖାଏ । ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ
ମଳିକ କାନ୍ଦରେ ବସୁଷ । ତାର ଗୋସ୍ତାଳ ସାତ ସୁରୁଷ କଥା ଲକ୍ଷା
ଚକଟା ଦରେ ଜଣାଯାଏ, ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଭେଲ ବର୍ଣ୍ଣାୟ ଶ୍ରୀମାନେ
ଶ୍ରବଣ କଲେକେଲେ ତାର ପୂର୍ବ ସୁରୁଷ କେହି ଜଣାର ସିଂହରେ
ହେବା ତାହାର ପାଇ ନିଜ ଗହର ହେଉଛି ଦାୟି କରୁଥିଲା । ପାଇକ
କନ୍ଦୋଳ ସମୟରେ ତାର ଦାପ, ଗୋସେଇଦାପ ଷଡ଼ସନ୍ଧରେ ଲୁପ୍ତ
ଥିବା; ଅଭିଯୋଗରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସ୍ଥାନ ଚ୍ୟୁତ ହୋଇଥିବାର
ସ୍ପଷ୍ଟ ସମାପ୍ତ ମିଳେ । ସେହେ ନିମ୍ନ କର୍ମସୂତା ହେଉ ପକ୍ଷେ, ଜଣେ
ନିମକ ସଦା ଭୃତ୍ୟ ଥିବାରୁ କନ୍ଦୋଳ ମଳିକ ବଣ ପିଲା କୁଟୁମ୍ବ ଧରି
ସମତଳ ସୁରରେ ସୁସ ମହାଶୟାଙ୍କ ଠାରୁ ମିତ୍ରା କଳାକମ୍ପି ଓ କେତେକ
ଜଳ ଜମି ପାଇ ବସବାସ କଲା ।

ଇଂରେଜ ଶାସନରେ ଖୋଲଣ ବସ୍ତୁରୁ ସର୍ବ ନିମ୍ନ କର୍ମବୃତ୍ତ
ଚୌକିଦାର । ଏହି ଚୌକିଦାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଧାରଣତଃ କଣ୍ଠସ୍ବ-
ମାନଙ୍କୁ ନିୟୁକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ । ଏପରି ନିୟୁକ୍ତର ଗୋଟାଏ କାରଣ
କିଛି ନା କିଛି ପଡ଼ି । କଣ୍ଠସ୍ବ ଜାତି ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର
ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବୋଲି, ସେ ଜାତି ପ୍ରତି ସ୍ପୃଶ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନେ
କଡ଼ି ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା
ସଂସ୍କୃତିରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସି ନାହିଁ । ଇଂରେଜ
ସରକାର ବୈଶ୍ୟନାଥ, କଙ୍ଗାହାଜୀ ଅପରାଧ କମଳ କରିବା ପାଇଁ
ଏହି କଣ୍ଠସ୍ବ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଚୌକିଦାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁକ୍ତ କରିବା
ଦ୍ଵାରା ସକଣ୍ଠ ଓ ଅସକଣ୍ଠ ହିନ୍ଦୁ ଅମରାଧୀ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ
କନ୍ଧା ହୋଇ ଥାନା କା ଜେଲକୁ ଯିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ରହି କରିବେ ଏବଂ
ଅପରାଧ ସଂଖ୍ୟା କମିଗଲେ, ପୁଲିସ କର୍ମବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟ କମ୍ ମୁକତ୍ତ୍ୱ
ହେବେ । ଏହି ହେତୁ ଗ୍ରାମର ଚୌକିଦାର ଅଧିକାଂଶ କଣ୍ଠସ୍ବ
ଜାତିର ।

ଅମର ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମନ୍ଦିର, ତାବନାମ ଗୋବରା, ସୁମନ୍ତପୁର
ଚୌକିଦାର ଅଟେ । ମାସକୁ ତାର ଦେବତା ମୋଟେ ସାତୁଟା ଟଙ୍କା ।
ଦେବତା ଗ୍ରାମବାସୀ ଦୋଠ ଦୈନିକ କରି ସ୍ଥିରକରି ଦେଇଥିଲେ ସେ,
ସେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଧାନକଟା ସମୟରେ ଘରଦେ ଗୋଟିଏ କରି
ବିଂଗରଣୀଆ ଛୁଳା ପାଇବ । ଏହାଛଡ଼ା ତା'ର ପୋଡୁଆ, ଖଇଟି,
କତା, ଜାର, ଅନୁଶୀ ଓ କାନ୍ଥର ବୁଣିକା ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର
ଶୁଅ ଧାନ ଆବୃତ୍ତକା, କଇଁକେଶ ଓ ମୁଣ୍ଡା, ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ, ଶିଙ୍ଗଡ଼ା
ଇତ୍ୟାଦି ପଶ୍ୟାଏ ପାଖରେ ପଶି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଦାମ ହେଉଛି
ପ୍ରଧାନ । କିନ୍ତୁ ଏହାବୋଲି ବରକାଣ୍ଡରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦାମ
କରାଇବାରେ କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏବେ ବାହୁ ବସୁର ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ “ତଦା ନିସମଇ ଚଟ୍ଟ
ଅଇଁଷ” ପରି ଗୋଟାଏ ପ୍ରଥା ଅମର ନିଶାଖୋର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ହିନାଥମେଳା
ଯାଗା ବା ଆଖଡ଼ାଘରେ ଦେଖାଯାଏ । କୋଇଲେ, ସୁଦୃଶ ବା
ଅଧରୂପ ଗଞ୍ଜେଇ କଲି, କିଞ୍ଚିତ ଧୂଆଁ ପତ୍ର ଓ କ'ଣ୍ଡୁର ଟୋପା ପାଖକୁ
ଏକତ୍ର କରି ବାଁ ହାତ ପାସୁଲରେ ରଖି ତାହା ଛାତ କୁବାଙ୍ଗୁଳ
ଦ୍ଵାରା କପିକର ମଳାସିବା ପରେ, ଗୋଟିଏ ଫରସ୍ ମୁହଁ ମାଟିର ବା
ଧାତୁର ନଳୀ—ପ୍ରିୟନାମ ତାର 'ଚିଲମ' ମଧ୍ୟରେ ପଶେ ଓ ନିଜ-
କତାରେ ଗୁଲି ତିଆରିକରି ନିଆଁ ଧରାଇ ଚିଲମ ମୁହଁରେ ଟିପ
ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଡି କଥାଯାଏ । ତା'ପରେ ଶକ୍ତି ଚଉତା ଓକାକନା
ଚିଲମ ମୁହଁରେ ଗୁଡ଼ାଇ, “ବ୍ ବ୍ ଶ୍ଵେଳାନାଥ, ଶିବ ଶମ୍ଭୁ, ତାନ ଦେ
ଧରମକା ତମ୍ଭୁ । ଉତ୍ତର ଶକ୍ତିକେ ଭଣି; ପଞ୍ଜା ଗୁଣମେ ଖୁସି । ଏ ଗାଞ୍ଜା
ନହଁ ନିରଞ୍ଜନ ହେ; କଲେଜାକା ମଞ୍ଜନ ହେ, ବ୍—ଶ୍ଵେଳାନାଥ”,
କୋଲି ଗୋଟାଏ ବରିକାଳିଆ ରକ ଦ୍ଵାରା ପଞ୍ଜାଏ ଧୂମ୍ରପାଣ୍ଡିଙ୍କ
ମୁଖ ସହିତ ଚିଲମର ଘନ-ଘନ ସଂଯୋଗ ଗୁଲିଥାଏ । ଧୂମ୍ରପାଣ୍ଡି ବାୟୁର
ଅଦ୍ରାଶ ଓ ଚିଲମ ଶମ୍ଭୁଙ୍କର ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଗଞ୍ଜଡ଼ମାନଙ୍କ
ମୁଖରେ ପ୍ରସାଦ ଦାନ ହୁଏ । ଜାତିର ଭେଦାଭେଦବଳିତ କଠୋର-
ତାକୁ କିଞ୍ଚିତ ଶିଥିଳ କରି ସାମ୍ୟବାଦ ପ୍ରସାର କରେନାହିଁ କି !! ମାତ୍ର
ଏବଂତୁଳ ପ୍ରଣାଳୀ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅଡ଼ିକୂଳ ବା ପଡ଼ିକୂଳ ଅଟେ କି ନା,
ତାହାର ବସ୍ତୁର ପାଠକପାଠିକାମାନଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ
ଅମ୍ଭେମାନେ ଇଚ୍ଛା କରୁଁ ।

ଗାଁ ସାଥନ୍ତଙ୍କ ଘର ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଅଖଡ଼ାଘର । ସରଞ୍ଜାମ
ଉତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ସିଙ୍ଗଲ ହାରମୋନିୟମ, ତୁବିତକଲ୍ଲ ହୁଲେ,
ନିକିଆଖୋଲ ଗୋଟିଏ ଓ କରତାଳ କ'ଣ୍ଡୁରୁଳ ପଡିଥାଏ । ସେ
ସେତେବେଳେ ଆସେ ଟୁଙ୍ଗିଟାଙ୍ଗି କରେ । ଏତକ ସାହାହେଉ
ଗ୍ରାମର ଯୁବକମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମରେ ଗୁମଗୁମ ମିଶ୍ରେ ନ୍ୟାୟନିଷାପରେ
ହୋଇଥିବା ଜରିମାନା ଫଣ୍ଡରୁ କେତେକ ଟଙ୍କାବେଇ କିଣି-
ଦେଇଥିଲେ ।

ସ୍ବପ୍ନସ୍ବପ୍ନ ମିଶ୍ରେ ଓ ତାଙ୍କର କେତେକ ସମକକ୍ଷୀୟ, ଘର ଭିତରେ
କିଛି ଭିନ୍ନପରେ ଲଗାଇଛନ୍ତି ଦମ୍ । ଗୋବରା ଦୁଆର ମୁହଁକୁ କିଛି
ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଡ଼ୁ ଭିନ୍ନ ଗୋଟାଏ ଘେର ବୁଲି ଆସିଲା ପରେ, ଟିକିଏ
ପ୍ରସାଦ ସେବା କରେ ଏବଂ ତଳେ ଥୋଇଦେଲା ପରି ସୁଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ,
କରଣ, ପଥାନ ଆଦି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଡ଼େ ଘେର ବୁଲେ । ଏହିପରି ଦୁଇ
ତିନି ଘେରରେ ଗୋବରା ପାଳ ଦୁଇ ତିନିଥର ପଡ଼େ । ବୁଝିଲେ
ନାହିଁ କି ? “ସାହାକୁ ଗଲେ କଦଳୀ ବଜା ବି ହେବ, କିଛି କେଶା
ବି ହେବ ।” ସ୍ବପ୍ନସ୍ବପ୍ନ ମିଶ୍ରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତି ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ କି ନା ! ତେଣୁ
ଫି ତିନି ତାଙ୍କର ଦଶନ ଲଭକରି ଓ ଗାଁର ହାମାଲର ନିକେଦନ
କରି କୃତକୃତ୍ୟ ହେବା ଗୋବରା ପକ୍ଷରେ ସହଜରେ ତ ଏକ
କରିବ୍ୟ । ସୁଖି ଧନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ପରିବାରର ଉଦର ଜୁଳା ଶାନ୍ତ କରିବା
ପାଇଁ ତା’ର ଦିନସାରା ଝାଳ ନାଳ ବୁଢ଼ା ପରିଶ୍ରମ ଓ ଶକ୍ତିରେ
ଗାଁ ପଡ଼ିଆରେ ଉଜାଗର ରହୁଥିବା ହେତୁ କାମକାମରେ ହାଲିଆ
ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଦେହଟାରୁ ମଜଗୁ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ବନା ପଇସାରେ
ଘଣ୍ଟାଇ ରୂପକ ଭଲମ ପାଇବାକୁ ସେ ଆସେ ।

ଭାଗ୍ୟକୁ ଗୋବରାର ବଡ଼ ବୁଝେ ନୁହେଁ; କାରଣ କଲିମୁଗରେ
ବହୁବୁଝୁଆଁ ବଡ଼ ପାଣି । ତା’ର ତ ଦାନ୍ତରୁ ଆସେ ହାଣ୍ଡିରେ ପଶେ ।
ତା ମତରେ ଧନ ଛୁଟିଲେ ଲୋଭ କଢ଼ିବ, ଲୋଭରୁ ପାପ କଢ଼ିବ ଓ
ପାପରୁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ । କାହିଁକି ବା ସେ ଲୋଭ କରିବ ସେ ? ଖଣ୍ଡେ
କୋଲି ତ ମାଇକିନିଆ ଝିଅ, ସେ ତ ଶାଶୁଘରକୁ ଗଲେ ଗଲା । ଆଉ
ତ ଫକତ ରହିଲେ ମାର୍ମୁ ମାଇଁ କ’ଣାଣୀ । ଆଉ କାହାପାଇଁ ଲୋଭ
କରିବ ।

ଝିଅଟିର ନାଁ ଦେଇଥିଲା ସେ ବାସନ୍ତୀ । ତାର ସେ ବଡ଼
ଅଦରର ଧନ । ତୁମେ ବାସନ୍ତୀକୁ ସବୁରେ ଠିଆ କରିବା ଦେଇଥିଲେ
କେତେ କରଣ ଘର ଝିଅ ଅଡ଼େଇ ପିକେ ନା— ! ଗୋଟିଏ
ସୁରକରେ ଗଡ଼ା ପକ୍ଷ ! ରୂପ କେଶରେ, ପିମ୍ପଳ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ ମରି

କହୁଛି । ବାସନ୍ତୀର ମା ତାକୁ ବୁଆଡ଼େ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ଛାଡ଼ିଲେ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋବର ଟୋପାଟାଏ ଓ ତାହା ଦେହକୁ ଥୁଥୁ କରି ଛେପ ଛାଏ ଅର୍ଦ୍ଧା କରି ଦେଇଥାଏ । ସିମିତି ତାହାଣୀ କା ଗୋସାଣୀଟାଏ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନ ଯାଏ । ମା'ର ଗୋଟାଏ ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା—ମନ ବୁଲରେ, ସୁଖ ଗରବ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଜ୍ଞାନ ନ ପାଇଣୁ ତ ବାସୀର ଉମିତି ହୁଲିଆ କଳିଅର ଫୁଲ ପରି ତେହେସ; ଅଉ ସେ ଘରଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ତାକୁ କିମିତି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଭ୍ରମରମାନଙ୍କଠାରୁ ରକ୍ଷା କରିବ !

ଅହୋ ଲୀଳାମୟଙ୍କର କି ବିଚିତ୍ର ଲୀଳା ! ମାନବର ସର୍ବାମ ବୁଦ୍ଧି ସେହି ବଶ୍ଚ-ବଶ୍ଚ-ସୁରୁଷଙ୍କର ଅର୍ବାମ ଲୀଳା ଶକ୍ତିକୁ ହୁଦକୋପ କରିବାକୁ ବଳ୍ଲ ବଳ୍ଲ ଯୁଗ ସୋଭାଧାନ କଲେ ସୁଦା ତାହାର ଅବିଚଳ ପାଇବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ମଦମତ୍ତ ଭ୍ରମର ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ସୁଖମାନଙ୍କର ସୌରଭରେ ଅକୃଷ୍ଣ ହୋଇ ଏକ ସୁଖରୁ ଅନ୍ୟ ସୁଖକୁ ମଧୁ ରମ୍ଭନ କରିବାକୁ ଯାଏ । ସୁଖ ତାର ସରଳ ଉଦାର ସ୍ଵଭାବ ହେତୁ ବଡ଼ ଭ୍ରମରର ବୁଟିଲ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଚିତ୍ତ ନ ପାରି ତାହାର ସମସ୍ତ ସୋହାଗ ଓ ସ୍ଵାଦ୍ଵ-ରହୁ ସମର୍ପି ଦିଏ । ଶେଷରେ କୁଳଭ୍ରଷ୍ଟତା ଦୋଷରେ ବୁଦ୍ଧି ଅଉ ତାକୁ ଧାରଣ ନ କରିବାରୁ ତାହା ଭୂପତିତ ହୋଇ ପାଶ ହୁଏ । ଭ୍ରମରେ କିନ୍ତୁ ସମାଜଭ୍ରଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ, କି ମରଣକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବରଣ କରେ ନାହିଁ । ସୁଖ ତ ଭ୍ରମର ପାଶକୁ ସ୍ଵଭବତଃ ଯାଏ ନାହିଁ । ଅସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ସୁଖି କିଛି ତାକୁ କି ଅସ୍ତ୍ର ଦାନ କରି ଅଛନ୍ତି ? ଦୟାମୟଙ୍କର କ'ଣ ପକ୍ଷାପାତିତା ହୋଇପାରେ ! ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ବସ୍ତୁ ସତଃ ମାନବର ଭ୍ରାନ୍ତିମଳକୁ ଅନ୍ଧୋଳିତ କରେ—ଏ ସଂସାରର ନାନା ସବଳ ଓ ଦୁର୍ବଳ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କର କିୟା ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର ଦୃଶ୍ୟାନୁରେ ।

ମୋହନ ଓ ବସିନ ମ୍ୟାଟ୍ରି ବୁଲେସନ ପରକ୍ଷା ଦେଇ ସାର ଦେଶ ଓ କଣ୍ଠର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକତର ମନ କଳାଭବନ ଏହିପରି ।

ସେମାନଙ୍କର ଅନୁସ୍ଥାନ ରକ୍ଷା କରି ବନେବାନର କାରୁ ଦେବେବ ଔଷଧ ଦେଇ ବସିନକୁ ଅଳ୍ପ ଦେବେ ଦିନ ପାଇ ମୋହନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ଗୁରୁଜନଙ୍କର ଅଶୀର୍ବାଦ ଗ୍ରହଣ କରି କଡ଼ ରସାହାର ସହ ଗୁଲିଲେ ଗୁମଚକୁସୁର ଅଭିମୁଖେ । ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେକେଲକୁ ପ୍ରାୟ କେଳ ରତ ରତ । ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେଖି ସୁଅକୁ ଦେଖି ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲଗୁ ନାହିଁ । ଦୁହେଁ ସୁଲକ୍ଷଣାଙ୍କର ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ି ଅଶୀର୍ବାଦ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମଦଗୁ କାରିକ ସାଅନ୍ତାଣୀଙ୍କ ଅଦେଶ ପାଇ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ପାଦ ପଖାଳି ଦେଇ ଗାମୁଛରେ ପୋଛି ଦେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରପରେ ଉଭୟେ ଦୁଇଟି ଅସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ ।

ସବୁ ଚକ୍ର ଓ ହୁଣ୍ଡପଦ ପିଠା ସହଜ ଅଳ୍ପ କାଲଗଣ ତରକାଣ୍ଡରେ ସାମାନ୍ୟ ଜରାମରତ ଦିଅ ଗୋଟାଏ ଭଜା ସନ୍ତୁଳା ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ଖାଇବା ଗୁମଚମ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଅଭ୍ୟାସ । ଗୁଡ଼ିରେ ଶୋଇବା ପୂର୍ବରୁ ଦୁଧ ଏକ ଗ୍ରାସ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ସେ ଅଳ୍ପ କିଛି ପାନାହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ କାଳକୁର ଆଦିମଣ୍ଡଳ କଲକତ୍ତା ଗ୍ରାମର ସୁଲକ୍ଷଣାଙ୍କ କବିଗୁଣ ଶ୍ରୀ ସୋମନାଥ ରଥ ଉଷକରନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପରମପରିଚିତ ସୁଖୀନ୍ଦ୍ର ପରେ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟତିତ ଅହାର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସୁସ୍ୱପ୍ନର ନିଷିଦ୍ଧ । ସୁତରାଂ ଯୋଗକୁ ମିଶ୍ରେ ସାନ୍ଧ୍ୟ ଭୋଜନ ସମାପନ କରି ନ ଥିବାରୁ ମୋହନ ଓ ବସିନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ପଡ଼ିଲା । ନଚେତ ସେମାନଙ୍କୁ ଚାଡ଼ା, ନଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଡ଼ରେ ଯିବା ଦ୍ରୁତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାନ୍ତା ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥାନ୍ତି । “ଅଳ୍ପ ଖଣ୍ଡିଏ ଖାଅ, ଦୁଧ ଛିକିଏ ଗରମ ଗରମ କରି ପିଇ ନଅ, ଥଣ୍ଡା ହୋଇଯିବ—” ଇତ୍ୟାଦି କହିବାରେ ସେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ବସିନଙ୍କର ପୁର ପରଚୟ ନେଇ ସାର ସେ ନିଜ ସୁନ୍ଦର ଅନୁରଜ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ

ଓଠ ଅଭିଷିକାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରାରୁ ବିକାଶି ବାହୁଁକ ହଠାତ୍ ବାହାର ପଡ଼ିଲା, “ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ସୁଅ ଆଉ ମୋର ଥାନ୍ତା କି, ଠିକ୍ ଲକ୍ଷ ବୁଣ ଭଳି ଦିଶନ୍ତେ ।” ଏହି ସମୟରେ ମଦରା ବାରିକ ଅସି ଖବର ଦେଲା, “ଲକ୍ଷ ନା କଣ, ସାଆନ୍ତେ ଚଉପାଦୀକୁ ଦୁଇବାବୁଦ୍ଧ ଚକାଇଛନ୍ତି, ତେଇଁତାରୁ, ସେଠି ମାଣ୍ଡିମଣିଷା ପାରିଦେଇ ଅସିଛ ଅଣ୍ଟା ସଲଖିବାକୁ । ଲକ୍ଷ ନା କଣ, ମୁଁ ବି ଟିକିଏ ବାବୁମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ରରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇଦେବି, ତେଇଁତାରୁ କେତେକାଟି ସୁଲି ଅସିଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ ନା କଣ, ମଦରା ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ଯୁଅଡ଼େ ବୁଲିବାକୁ ଯିବେନାହିଁ ? ତେଇଁତାରୁ ଅପଣମାନେ ସୁଲନ୍ତି ।” ମଦରା କଥାରେ ବସିନବାକୁ ଟିକିଏ ମରୁକ ହସା ଦେଉଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତା’ର ପ୍ରବୁଦ୍ଧତ୍ବରେ ମନେ ମନେ ଖୁସି ହେଉଥାନ୍ତି ।

ସମସ୍ତମ୍ଭ ମିଶ୍ରେ ସୁନ୍ଦ ଓ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଓ ସରରର ହାଲୁସୁଲ ସଂକ୍ଷେପରେ ବୁଝି ନେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବଶ୍ରାମ କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ କୋଠଲି ବା ଅଖଡ଼ା ଘରକୁ ସୁଲିଗଲେ । କୋଠଲି ଘର ଜମାଣ ପ୍ରାୟ ହେଉ ହେଉ ଭାଙ୍ଗି ଅଠଟା । ସେ ସମୟ ହୋଇଗଲେ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଗଞ୍ଜେଇ ଧୂପକଥା ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ । ସେ ଆଉ କେଉଁଠି ଚିଲେ ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଜି କି ଭୋଳାନାଥଙ୍କର ଧୂପରେ କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସବୁକିନ ପରି ରଙ୍ଗ ରହୁସ୍ୟ, ସ୍ବୟ ଚଉପଦୀ, ଗୀତ ଗାଉଁନ, କାହାଣୀର ସୋରିଷ ପଢ଼ା, କାହାଣୀର ହୁଙ୍କକଥା ଆଦି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସୁର ଉପରକୁ ଆସିନାହିଁ । “ଗଦେଇ ତେନାର ସାନ ବୋହୂଟା ବଡ଼ କଳିହୁଡ଼ୀ । ଆଉ ଧୋବସାହୁ ଝୁ ଅଟି ଠିକ୍ ପରା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିପିଲା ! ତେଲ ଲୁଣ ବଳି ଆସିଲାବେଳେ ମୁଁ ଥରେ ତା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଆଖି ମାରିକେଲି । ଆଉ ସେ ତ ହସି ହସି ଲୋଟଣୀ ପାସ ପରି ଗତିଗଲା । ଦୈବୀତ ସେଠାରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିଲେ, ହିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଲଙ୍ଗୁରୀ ଦୋଷ ମୁଣ୍ଡାଇ ଥାନ୍ତା” — ଏହି କଥା କହି ସଧୁ ଜମାକାରକ

ସୁଅ ସରଳଚନ୍ଦ୍ର ବେକରୀ। ଗଣେଶଙ୍କୁ ମାନବର ମିଳନସ୍ୱରୂପ ବଡ଼ ସରସରମ କରି ରଖିଛି । ଏକଥା ଶୁଣି ଚକ୍ର ଚମତ ଠା'ରୁ ବୁଣଶ୍ରେ ଉଠିଯାଇ ତଳେ ଡାହାଣ ହାତଟାକୁ ବାଡ଼େଇଦେଇ କହିଲୁ, “ମହାଜନ ସାଥନ୍ତେ ! କାହିଁ ମୁଁ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡେ ବାହାର କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମିଶ୍ର ଆଉ ନବରାଜ ଛେଟାଏ କଥା ହେଉଥାନ୍ତି—“ଏ ଗାଁ’ର ଧର୍ମକଲରୁ ଶଙ୍କର ଦାଶ ପରି ସୁଅ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି; ନ ହେଲେ ଗୁମ-ଗୁମ ମିଶ୍ରର ଭାଇରେ ପଡ଼ି ଲୋକଙ୍କର ଧନ, ମାନ, ଶକ୍ତି ଯେ, କ’ଣ ହୁଅନ୍ତା ବଳି ହେଉନାହିଁ । ନବରାଜ ଖାଲି ଟିକାଇ ଟିକାଇ କେଉଁଥାଏ । ଆଉ କିଶୁ ମିଶ୍ର ଆପଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଶୋଧା ଶୋଧୁ ଥାଏ, ତା’ର ପାଟିରେ ଧରିବ ?” ଗୁମଗୁମ ମିଶ୍ର କହିବୁ ଅସୁବିଧା ହୋଇ କହିଲେ, “ହଁ ଶୋଧିବ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ସୁଅ ଖୁଣ୍ଟିଆ ଘରେ ସାହାଁ ଗୁମାସ୍ତା ହୋଇ ବାଟରୁ ସାହାଁଙ୍କ ଗଣ୍ଠି କାଟି ଆଣି କ’ଣ ବାଟି ତମ କରି ସାରିଲୁଣି । ତା ମନେମନେ ସଂସାରରେ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ହଉ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ କୌଶଳ ଲଗାଇଛି, ଜମି କେତେ ଯେ, କୁଅଡ଼େ ଫୁଲିଦେଲେ, ଧୂଆଁରେ ଉଡ଼ିଯିବ ।” ସାଥନ୍ତଙ୍କର ଗୁମ କେଶି ମହନ ମହାକୁଡ଼ ଚୁପ୍ ବୁପ୍ କରି କାନରେ କହିଲୁ, “ଆଜ୍ଞା କେଲେଇ ପାଦ ଉଠିବାର ପାଞ୍ଚମାସ ହୋଇଗଲାଣି, ଆମେ ତ ଏତେ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ଭୁଲିଲ ନାହିଁ । ଆଜ୍ଞା କିଛି କୌଶଳ କରି କିଶୁ ମିଶ୍ରକୁ ସେ ମାମଲରେ ପକାଇ ଏମିତି ହଲପଟା ଲଗନ୍ତୁ, ଯିମିତି ସେ ଚୋଷି ଯିବ । ସେଇଥିରେ ଯିମିତି ଥୋଡ଼ାଏ ଜମି ଖସିଯିବ ।” ସାଥନ୍ତେ ତାକୁ ଟିପ ମାରଦେଇ କଥାଟାକୁ ପ୍ରଘଟ ନ କରିବାକୁ କହିଲେ ଓ ତା କାନରେ କହିଲେ, “ଠିକ୍ ମନେ ପକାଇଛି, ଏଥର କିଣେଇ ବାସୁଡ଼ାକୁ ଦେଖିଦେଉଛି ।” ସାଥନ୍ତଙ୍କର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ଗୋବରା କଥା । ମିଶ୍ର ପଚାରିଲେ, “ମହାଦେବଙ୍କ କେଲପଡ଼ି କଲ ହୋଇଯିବ, ଗୋବରା ଆସିବା କଲ ହୁଏନାହିଁ । ଆଜି ତା’ର କ’ଣ ହୋଇଛି ? ଆଜି ତ ଥାନା ପାଲି ନୁହେଁ ।” ହୁଟିଆ ବାରିକକୁ ଲଣ୍ଠନ ଦିଆହୋଇ ପଠାଗଲା ଗୋବରାକୁ ଡାକି-

ଅସିବାକୁ । ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ବାଦ ଗୋବରା ଲୁହନାଳ ହୋଇ ଅସି
କୋଠର ଘର ଅଗରେ ଢେର କ'ଣିଧର ମୁଣ୍ଡ ବାଡ଼େଇଦେଇ
ସେ, ସେ, କରି ରହି ଶୁଣିଲା । ଖାଲି ଭୂଇଁ ଟାର ଏମୁଣ୍ଡ ସେମୁଣ୍ଡ
ଗତି ସାରଥୀଏ । ସେ ମୁର୍ଦ୍ଦାନାପଟା ବକଳ ସ୍ଵରରେ ସେଡ଼େ
ଛୁଟିଥାଣୁଆ ଲୋକ ହେଉନା କାହିଁକି, ଲୁହ ନ ଗଡ଼ାଇ
ରହୁପାରିବ ନାହିଁ । କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀ ସଦ୍ୟ ସ୍ଵାମୀହରା ହୋଇ କ୍ଷେପର
ବାହୁନି କାନ୍ଦେ, ସେହପରି ସେ ବାହୁନିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ଗଣକର
ସଖାଳ ମୋ ବାସୀ, ତତେ ତ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଛାଡ଼ି ଦିଏ ନାହିଁ ଲେ,
ମୋ ବାସୀ ଉ—ଉ । ଅରପାରି ଯାଇଥିଲା ତେଲ ଲୁଣ ପାଇଁ ଲେ,
ମୋ ବାସୀ—ଉ—ଉ । ଭୂତ କି ପ୍ରେତ କଅଣ ସାହିଲା ଲେ, ମୋ
ବାସୀ—ଉ—ଉ—ଉ ।

ବସିନ ଓ ମୋହନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଛଇନିଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ତାର
ଏ ବକଳ ଶୁଣି ଲଙ୍ଗଳା ମୁକଳା ହୋଇ ଧାଇଁ ଅସିଲେ । ବସିନ
ହଠାତ୍ ତାକୁ ଭୂଇଁରୁ ସାଉଁଟି ପକାଇ ସାନ୍ତୁଳା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ,
ମୋହନ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଦୁହେଁ ମିଶି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
ତାକୁ ଟେକାଟେକି କରି ତାର ଘରେ ଛଡ଼ି ଅସିବାକୁ ଗଲେ । ଘରେ
ସାଇ ଦେଖିଲେ ବାସନ୍ତୀର ମା ଝିଅକୁ ଜାବୁଡ଼ିକରି ଧରିଛ । ତଳେ ମୁଣ୍ଡ
ବାଡ଼େଇଥିବାକୁ କପାଳ ଓଳ ପଡ଼ାପରି ଗେବା ଗେବା ହୋଇଯାଇଛି ।
ଲୁହରେ ଛତି ଲୁଗା ଢଳି ଗଲାଣି । ବାସନ୍ତୀ ଖାଲି ଚିତ୍କିକିଲା ଗବଛଡ଼ି
କହୁଥାଏ, “ମୋତେ ଛଡ଼ିକେ, ମୁଁ ଯିବି, ମୁଁ ଯିବି ସେଇ
ବରପଛକୁ, ମୁଁ ଯିବି, ହଁ, ହଁ, ହଁ—ଉ”, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏସବୁ ଲକ୍ଷଣ ବାରି ବସିନ ଓ ମୋହନ କଣ ଇଂରେଜୀରେ
କ'ପଦ କଥାବାଞ୍ଛି ହେଲେ । ମୋହନ ଘରକୁ ଧାଇଁଅସି ଗୋଟାଏ
ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗରୁ ଦୁଇଟା ଶିଶି ନେଇ ବସିନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ଗଲେ ।
ବସିନ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶିଶିରୁ ଏକଗ୍ରମର ଔଷଧ ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲାସକୁ
ଢାଳି ଓ କିଛି ପାଣି ମିଶାଇ ବାସନ୍ତୀକୁ ପିଆଇ ଦେଲେ ଓ ପାଖରେ

ବସି ଅନ୍ୟ ସିଣ୍ଡିରୁ ଠିପି ଖୋଲି ବୁର ପାଞ୍ଚମିନିଟ ଅନ୍ତରେ ତାର ନାକରେ ଶୁଦ୍ଧାଉଥାନ୍ତି । ଗୋବରା କାଠହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଥାଏ । କାସନ୍ତୀ ପାରଶୁଆରେ ପଡ଼ି ରହିଲା ଓ ତାଙ୍କ ନିଦହୋଇ ସାଇଥିବାର ବେଶି ତାର ମା'କୁ ବସିନ କହିଲେ, “ତୁମ୍ଭେମାନେ ଗ୍ରାମରେ ଜଗି-ରହିବ, ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲେ କେବଳ ଗରମଦୁଧ କିଛି ପିଇବାକୁ ଦେବ । ଆଉ ଏ ଊଷଧ ଦୁଇପାଳ ଥାଉ, ଦୁଇ ଚିନି ଘଣ୍ଟା ଛଡ଼ି ପାନେ ପାନେ ଦେବ । ସେମିତି କିଛି ଦରବାର ପଡ଼ିଲେ ଅମକୁ ଖବର ଦେବ; ଯେତେବେଳେ ହେଉ ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବୁ ।”

ଏହାକହି ଦୁଇବନ୍ଧୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ଗୋବରା ଲଣ୍ଠନ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ କଲେଇଦେଇ ଆସିବାକୁ ଗଲା ଏବଂ କେତେ ନା କେତେ ଅଶୀର୍ବାଦ କଲା; “ବାବୁମାନେ ତୁମର ଉକ୍ତା ହେଉ । ଉଣ୍ଡର ତୁମ କଲମ ତାଜା ରଖିଥାନ୍ତୁ” — ଇତ୍ୟାଦି ।

ପରେ ଜଣାଗଲା ସହର ବାବୁ ଦୁହଁଙ୍କ ବସନ୍ତରେ କୋଠା ଘରେ କହୁତ କିଛି ଆଲୋଚନା, ସମାଲୋଚନା ହୋଇଛି । ମୋହନବାବୁଙ୍କ ସ୍ତୋଭବା ଘରେ ଦୁହଁଙ୍କୁ ଲୁଗା ପାଲଟିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା ପିନ୍ଧି ସେମାନେ ଗ୍ରାମ ଭେଜନ ଆଦି ଶେଷ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବସିନଙ୍କୁ କାହିଁକି ଆଉ ନିଦ ଲେଲା ନାହିଁ । ତୁଳା ସେସ ଉପରେ ପଡ଼ି ଛଟର ପଟର ହେଉଥାନ୍ତି, ମୁାଡ଼ି ସାତୁ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ମଧ୍ୟ ଭାବୁଥାନ୍ତି । ଏହପରି ନାନା ଚିନ୍ତା ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତା କରୁ କରୁ ଗତି ପାଇଲା । କାଉ ପିମିତି କାଅ କରିଛି, ବସିନ ସାଇ ମଳିକ ଘର ଦୁଆରେ ଠିଆ । ଗୋବରାଠାରୁ କିଛି ସନ୍ଦେଶ ପାଇ ଓ କାସନ୍ତୀର ଦେହ ତାତି ଗୋଟିଏ ଅମିମିଟର ଦ୍ଵାରା ପରୀକ୍ଷା କରି, ମୋହନଙ୍କୁ କ’ଣ ଖବର ଦେବାକୁ ଗଲେ । ଦୁଇବନ୍ଧୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । ବସିନ ଆଉ କାଳ ବଳମ୍ବନ କରି ବାହାରେ ବାହାରେ ସୁସ୍ଥ ରଖିବାକୁ ଗଲେ । କାପାଙ୍କୁ ଧରି ଲେଉଟ ପଡ଼ିବାକୁ ତାଙ୍କୁ, ମୋଟେ ପାଞ୍ଚଘଣ୍ଟା ଲାଗିଥିଲା ।

ବବେକାନନ୍ଦ ବାବୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୁ ଶ୍ରେୟସ୍କୋପ ଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତେଲେ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ନିମୋକ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଅଛି ବୋଲି କହୁ ଔଷଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ମାତ୍ର ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ପରିଚୟା ଅତି-ଶୀଘ୍ରାଧୀନରେ କରବାକୁ ହେବ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ମୋଟର-ସାଇକେଲ ଷ୍ଟାର୍ଟ କରଦେଲେ । ଇତ୍ୟବସରେ ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱପ୍ନ ମିଶ୍ରେ ଅସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଓ ତାଙ୍କରବାବୁକୁ ତାଙ୍କଘରେ ଟିକିଏ ପାଦ-ପକାଇଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରନ୍ତେ, ସେ କଥା ଭାଙ୍ଗି ନ ପାରି ଶୁଣିକି ପାଇଁ ତାଙ୍କଘରେ ବୁଣିଆ ହୋଇଥିଲେ ।

ବସିନଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ଓ ଅନ୍ତରର ଅପ୍ରକଟିତ ସ୍ନେହ ବାସନ୍ତୀକୁ ସପ୍ରାହ୍ନକ ମଧ୍ୟରେ ଆସନ୍ତ ମୃତ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲା ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ତାର ଜୀବନଦାତାକୁ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ତାର ନେତ୍ର ପଟଳରେ ଚିହ୍ନିତ କରାଇ ଦେଉଁ ଅଜଣା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଦିକୁ ଉପାୟବାଦୀ ଲାଗିଲା ତା'ର ଜୀବନ ସ୍ତ୍ରୋତରେ ତାର ସେହି ସରଳ ମନଟିକୁ !

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବସିନଙ୍କ ମତରେ ସୁଖ ସନ୍ତରର ପାରପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଅଧ୍ୟୟନ ପକ୍ଷରେ ନିହାତି ପ୍ରତିକୂଳ । କାରଣ ସେ କହୁଛି, ବାର ମାସରେ ତେର ସାତା । ଧର୍ମ ଲିପ୍ତ ସାହୀମାନଙ୍କର କହୁଳ ସମାଗମ ହୁଏ ଏଠାରେ । ଆଉ ଧନଲିପ୍ତ ପଣ୍ଡାପତି ଅଗ୍ରମାନେ ଯେପରି ଭାବରେ ସାହୀ ବ୍ୟବସାୟର ମୌରସି ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ବଞ୍ଚିତ ନ ହେବା ପାଇଁ ନାନା ଅସତମାର୍ଗ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି, ତାହା ଦ୍ୱାରା ସହରବାସୀ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କର ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳାରେ କହୁ ବାଧାବନ୍ଧ ଘଟିଥାଏ । ଏପରି କି ବାସିନ୍ଦାମାନେ ନିଜର ମାନସସ୍ତମକୁ ବଳାଏ ରଖିବା ପାଇଁ, କାଟ ଘାଟ, ଦସି ଦେଉଳ, ବଜାର ଦୋକାନ ସବୁଠାରେ ସାହୀ ବ୍ୟବସାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେତେକ ଗୁଣ୍ଡା ଦଲାଇମାନଙ୍କର ସାବଣୟ ଅଶୀଳ ଭାଷା

ତ୍ୟକ୍ତହାର ପ୍ରଭୃତିରୁ ନିଜ ନିଜକୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପିଲାବିଲମ୍ବରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ, ଅଧ୍ୟୟନକୁ ଶାଳକ କାଳକାଗଣ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ଉଚିତ ସିଦ୍ଧିତ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ଭ୍ରଷା ମଧ୍ୟ ସେହି ଅଶ୍ଳୀଳତା ଦୋଷ ଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ରାମିତ ହେଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।

ମୋହନା କିନ୍ତୁ ଏ ଯୁକ୍ତିକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହୁଥିଲେ, “ମନ ଦୃଢ଼ କଲେ ରାତିଆ ଗଙ୍ଗା ।” ଯୁକ୍ତି ହଲରେ ସେ ଏପରି ପ୍ରବଚନଟିଏ ଆଉତେଇ ଦେଇଥିଲେ ସତ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ପୁରା କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇବାକୁ । ଅବଶ୍ୟ ପୁରା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଜି କାଲି ମନ ଆକୃଷ୍ଟ ହେବାର ଆଉ ଗୋଟିଏ କାରଣ ଥିଲାପରି ଜଣା ପଡ଼େ ! ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଅପୂର୍ବ ଘାଣ୍ଟିର ଚମକ, ଭବ ଭଙ୍ଗୀର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରେମବିଭୋର ନେତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି ଓ ବିମ୍ବାଧରରେ ସୁତ ହାସ୍ୟଛଟା ବିମବିକାଶ ଲାଭ କରିବାର କାରଣ କଣ ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସଠିକ ଉତ୍ତର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଦେଇପାରନ୍ତି । ତଥାପି ଆମ୍ଭେମାନେ ଯୁକ୍ତି ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଚାଲିତ ହୋଇ କହିଁ—ଯୌବନ ହୋଇଛି ତାଙ୍କର ସାଥୀ, ଅତି ପାତ୍ର ଯୌବନରେ ସେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏକ ସାଥୀ । ଉନ୍ନତ-ଯୌବନୀ ପ୍ରେମଲତାର ରୂପରୂପରେ ସେ ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟଙ୍କ ପରି କେବଳ ମୃତ୍ୟୁ ତାହା ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ କାହିଁକି ବିପ୍ଳବ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ଜାଣି, ସମାଜ ଓ ଦେଶ ସହିତ ।

କପିଳ ଓ ମୋହନା ପୁରା କଲେଜର ପାଠ୍ୟ ଲେଖର ଅଟ୍ଟସ୍ରେ ନାମ ଲେଖାଇ ସାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତା ମଧ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ଆଉରୁ ସେହିପରି ପଢ଼ି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକେଲେ ପ୍ରେମଲତାର ପଢ଼ା ଘରେ ବା କେତେକେଲେ ବୁଲୁଚଲା କୁଥିବା

ସମୟରେ ସାହୃଦ୍ୟ, ସମାଜ ଓ ରାଜନୀତି ବସନ୍ତରେ ନାନା କଥା
 ଆଲୋଚନା ହୁଏ । କେବେ କେବେ ମୋହନା ପ୍ରେମଲତାକୁ ଗୃହ
 ପାଠରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେବେ ସେ ରସମୟୀ କବିତା ଓ କାବ୍ୟ
 ବୁଝାଇବାକୁ ବେଶୀ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ପ୍ରେମଲତା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର
 ବୁଝାଇବା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଭାଷା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ବାପ ମା'ଙ୍କ ଆଗରେ
 ମୋହନା ନାନାକୁ ଅତିଶୟ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଯେତେବେଳେ
 କୌଣସି କଥୋପକଥନରେ ଲାଗିଥିବେ, ଯେ କେହି ଅନୁମାନ କରି
 ନେବ, ଏ ଦୁହେଁଙ୍କ ଆତ୍ମାରେ ପ୍ରସ୍ତାବତ ନାହିଁ । ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ତାହାର
 ସମସ୍ତ ହୃଦୟର ଭାବ ରାଶି ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ଅଜାତ ଦେବାକୁ
 ଗୁଡ଼େ । ପ୍ରକୃତ ମଧ୍ୟ ଦାତାଠାରୁ ସେହି ଅନୁକମଳ ଭାବକହଳ
 ବଚନଧାରାକୁ ସ୍ୱୀୟ କଣ୍ଠକୁହରରେ ତାଜ ଦେବାକୁ ଉଦ୍‌ଗୀତ ହୋଇ
 ରହିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ତତ୍କାଳୀନ ବଦନ ମଣ୍ଡଳର ସ୍ମୃତି
 ହାସ୍ୟ ରେଖାରୁ ଏକ ସୁଲକାଶ୍ରୟିକ ସ୍ୱର-ତନ୍ତ୍ର ଉତ୍ପତ୍ତି ବୈଦ୍ୟୁତିକ
 ପ୍ରେମ-ସ୍ପୋତରୂପ ମଧ୍ୟର ମିଳନରୁ, ସେପରି ପ୍ରେମ-କଳା-କୌଶଳୀ
 ନ ହୋଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ମର୍ମ ବୁଝି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପନା କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ରତ ଥିଲେବେଳେ ମୋହନା ମୋହନ ଛବିର କୌଣସି ଦୋଷାଦୋଷ
 ସୂଚାଇବାକୁ ଯା'ଉ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଗୋଲପୀ ଗଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କର ଉଷ୍ମ
 କଠିନ ହସ୍ତ-ସ୍ପର୍ଶ ଜନିତ ଦଣ୍ଡିତା ସବନୟ ଗହ୍ୱରସୋପ୍ୟ ହେଉ-
 ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ତାଙ୍କର କହିତ ଅନନ୍ତ ମସ୍ତକ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ପଦ୍ମ-
 ମୁଖାଧର ନିଃସୃକ ଶୁଦ୍ର ହାସ୍ୟ ଛଟାରୁ ପାଇଥାନ୍ତି ।

କଥାରେ କହନ୍ତି, “ମାଡ଼ ଠାଏ ବଥାଏ, କିନ୍ତୁ କଥା ସହସ୍ର ଠାଏ
 ବଥାଏ ।” ମୋହନା ଏହି ମନୋବିଜ୍ଞାନ ସମତ ପ୍ରତ୍ନେଳକାଟି
 ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପ୍ରେମଲତାକୁ କେବେ କୌଣସି କଟୁ କଥା କହୁ-
 ଥିବାର ଶୁଣାଯାଇ ନାହିଁ । ବରଂ କୌଣସି କାରଣରୁ ପ୍ରେମଲତାର
 ମନ ମରି ଯାଇଥିଲେ, ତାକୁ ନିରାପଦାର ଥଟ୍ଟିଲି କଥା କହି ମନ
 କହୁଲେଇ ନିଅନ୍ତି । ଫଲ୍‌ଗୁନଦୀର ଅନ୍ତଃସ୍ରୋତ ପରି ବୁହୁକ

ଅନ୍ତରର ଅନାବଳ ପ୍ରେମସ୍ରୋତ ବୋଧହୁଏ, ଅଭିଷିକ୍ତବଦ୍ରେ କୌଣସି ମିଳନ ସାମ୍ବଲମୁଖେ ପ୍ରକାଶିତ ।

X X X X

“ତବ୍ ତବ୍ ତବ୍ ତବ୍ ତବ୍—ତବ୍ ତବ୍ ତବ୍—
 ତବ୍ ତବ୍—ତବ୍, ସବ୍ କେର ଶୁଣ । ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଶେଷା ସମୟରେ
 ସିଂହଦ୍ୱାର ଠାରେ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ପ୍ରତିମୁଖି ତଳେ ଏକ
 ବସ୍ତ୍ରପତ୍ର ସ୍ୱରା ସମାଜ-ସେବକ-ସଦା ତରଫରୁ ଡକା ହେଉଅଛି । ଏ
 ସଭାରେ ଉତ୍କଳର ଖ୍ୟାତନାମା ଦେଶପ୍ରଣ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କର ଦାଶଙ୍କ ସଭା-
 ପତିତ୍ୱରେ କେତେକ ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ବ୍ୟୟ ଅଲୋଚିତ ହେବ ।
 ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ସମାଜପ୍ରାଣ ଉଦ୍‌ଘାତମାନ ଛାଡ଼ିନେତା ଶ୍ରୀମାନ୍ ମୋହନ
 ମୋହନ ମିଶ୍ର ଉତ୍କଳିତ ଅଲୋଚନାରେ ବଶେଷ ଭାଗ ନେବେ ।
 ତବ୍ ତବ୍ ତବ୍—ତବ୍ ତବ୍—ତବ୍ ।” ଏହା କହି ଘୋଷଣାକାରୀ
 ଧେନ୍ୱାସ ପିଟି ଚାଲିଗଲା ।

ପ୍ରେମଲତା ଉପର ମହଲରେ ତାଙ୍କର ପଠନ ଗୁହରୁ ବହିଷ୍ଟ
 ଧରି କାହାରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର କାନରେ ସେହି ନାଗସ୍ୱଧ୍ୱନି କାଜିକାରୁ
 ସେ ଫେରକରି ଝରକା ନିକଟରେ କାନେଇଲେ । “ମୋହନ ମୋହନ
 ମିଶ୍ର ସିଂହଦ୍ୱାର ବସ୍ତ୍ରପତ୍ରରେ ବଜ୍ରତା ଦେବେ ।”—ଏହି କେତେ-
 ପଦ କେବଳ ତାଙ୍କ ମନରେ ଲାଗି ରହିଲା । ତାଙ୍କର ଆପାଦମସ୍ତକ
 ମୃଗତୁଷ୍ଟାର ତରଙ୍ଗବଦ୍ ଗୋଟିଏ ଅପୂର୍ବ ସୁଲକରେ ଖେଳିଗଲା । ଭାବରେ,
 ଯେ କୌଣସିମତେ ସେ ଅଜି ସଭାସ୍ଥଳରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ଗୁପ୍ତ
 ସ୍ୱରୁପ-ପ୍ରକାଶ ଦର୍ଶନକରି କୃତକୃତ୍ୟ ହେବେ । ମୋହନ ଓ
 ବସିଲ କଲେଜରୁ ଫେରି ଗୁହର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ପ୍ରେମ-
 ଲତା ସାଇହାରୁଡ଼ି ଘରେ । କିନ୍ତୁ କାହାର ଲୋକ ଶୁଣି ପାରିବା ଭଳି
 କୌଣସି କଥାକାହିଁ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ନିରପେକ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟ-
 ବେକ୍ଷକ ନିଶ୍ଚୟ କାର୍ଯ୍ୟନେକ, ମୋହନ ଓ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ପରସ୍ପର
 ପ୍ରତି ନିଶ୍ଚିତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ଗୋଟିଏ କିଛି ବେତାର-କାହିଁ ବାହକ
 ହେବାର ।

ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ଲବଙ୍ଗସ୍ଥିତର ଖଣ୍ଡା ହୋଇଛି । ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିବା ଦର ଓ କେରପାଲ ଉପରେ କସିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, ବାଳକ ବାଳିକାଙ୍କ ସମେତ ଗୋଲକାର ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଡିଜି ହଜାରରୁ କମ ନୁହେଁ । ସୁକ୍ୟ ସ୍ଵପତି ମହାଶୟ ସ୍ଵପନସ୍ଥରେ ଅବେଦୁଷ କରିବା ମାନେ ତାଙ୍କ ବେକରେ ଗୋଟିଏ ଫୁଲମାଳ ଲମ୍ବାଇ ଦିଅଗଲା ଓ ସ୍ଵପତି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମୁତାବକ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ କେତେକ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରତିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଛକିବନ୍ତା ମୋହନା ବାବୁକୁ ସ୍ଵପତି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାରୁ ସେ ତାଙ୍କର କଳ୍ପତା ଆରମ୍ଭ କଲେ:—

“ମାନନୀୟ ସ୍ଵପତି ମହୋଦୟ, ମା, ଭଉଣୀ ଓ ଭାଇମାନେ— ଏ ସଭାରେ ଚନ୍ଦ୍ରବୁଣୀ, ଜ୍ଞାନା ଓ ଧର୍ମ-ଉପଦେଷ୍ଟା ଥିବାରୁ ମୋ ପରି ଜଣେ ଅନିଚ୍ଛା ସମାଜ-ସଂସ୍କାର ପରି ବସ୍ତୁ ସମସ୍ୟା ଆଲୋଚନା କରିବା ଧୃଷ୍ଟତା ବୋଧ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ମୋର ସ୍ଵାଧୀନ ଚିନ୍ତା ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ବସ୍ତୁ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ । ପ୍ରଥମତଃ—ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ, ସନାତନ ଧର୍ମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶିଠ ପୁରାଧାର, ତାର କନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିର ପରି ବୃହତ୍ତମ ଜାତିର ଧାରଣ କରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମହିମା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ— ଏଥିରେ କୌଣସି ମତ ଦ୍ଵିଧା ରହି ନ ପାରେ । ହିନ୍ଦୁ ଜଗତର ଆଚାର-ବ୍ୟବ-କଳିତା ଶୁଦ୍ଧପୁତ-ଭାବରେ ପ୍ରତିଦିନ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟାରେ ଏଠାକୁ ଆସି ଶ୍ରୀ ଜୀଉଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଲାଭକରି ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରର ଗାନ୍ଧର୍ବିକ ବିଭସ୍ତ, ନଗ୍ନ ଓ କାମୋଦ୍ଦୀପକ ମୂର୍ତ୍ତି ମାନ ଦେଖି ଧର୍ମଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତେ କଲ୍ୟାଣ କାମଭାବ ଭେଦ ଫେରିଯିବା କିଛି ଅସାଧାରଣ ନୁହେଁ । ଦ୍ଵିତୀୟତଃ—ଶରୀରର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା, ଧର୍ମର ମୌଳିକ ମାନ ବୋଲି କହିଲେ ନୋଥରୁ ଏ କେହି ଆପଣ ଉଠାଇବେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀମତୀ ଧୈତ୍ୟ ଚନ୍ଦନ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀ-କର୍ପୁର-ମିଶ୍ରିତ ଜଳ ଶାବୁକ ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇଅଛି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସଦ୍ୟ ସ୍ନାନ ଦର୍ଶକର ଶୂନ୍ୟ ଭାବର ପ୍ରତି ଯେ ତାହା ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ଶାବୁକ

ତଳ ବହୁ ଦକଷ ଧରା ଗୋଟିଏ କୃତ୍ରିମେ ଅବଦାନର ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ
 ଅବସ୍ଥାରେ ଦର୍ଶକର କେତେଦୂର ସ୍ୱେଦ, ଧାରଣା କରିହୁଏ
 ନାହିଁ । ତୃତୀୟତଃ—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, କଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ରଥରେ
 ଗୁଣ୍ଡିଚା ବଳେ ଚଳିବେଳେ ତାହୁଁକ ରଥ ଦଉଡ଼ି ଟାଣିକାକୁ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣର ଉକ୍ତି ଉପାହୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ପରିକର୍ତ୍ତେ ନାନା
 ଅସ୍ଥୀର ଭାଷାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଦୃଶ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଗାଳି ଗୁରୁତ କରି
 ଜାଣାୟୁ ରହିବୁ କଲଙ୍କିତ କରେ, ତାହା କେତେଦୂର ସ୍ୱଭାବର
 ପରିବର୍ତ୍ତକ ମାନବୀୟମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତିର ବିଷୟ ହେବା ଉଚିତ ।
 ଚତୁର୍ଥତଃ—ସ୍ତ୍ରୀ ବହୁପତିକ ହେଲେ ଯେପରି ସମାଜରେ କଟକ୍ଷୀ ବୋଲି
 ଲକ୍ଷିତା ହୁଏ, ସୁଦୃଶ ସେହିପରି ବହୁପତ୍ନୀକ ହେଲେ ସମାଜ
 କାହିଁକି ପସପାତ ବିସ୍ମୟ କରି ତାହାର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ନ କରେ ?
 ପଞ୍ଚମତଃ—ସମାଜର କେତେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାତୃତୁଲ୍ୟା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାତାର
 ବିଧବା ପତ୍ନୀକୁ କଳିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କରିବାର
 ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁର ଆଦର୍ଶ ସୁଦୃଶ
 ସମ୍ପର୍କର ପତ୍ନୀ ସୀତାଦେବୀଙ୍କୁମାତା ସମ ଜ୍ଞାନ କରି
 କଳିଷ୍ଠ ଅବସ୍ଥାରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଷ କାଳ ତାଙ୍କର ମୁଖକୁ
 ଅନାଇବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସାହାସ ନ କରି, କେବଳ ପାଦପଦ୍ମରେ ଧ୍ୟାନ
 ରଖିଥିଲେ । ତେବେ ସେହି ହିନ୍ଦୁ ଆଦର୍ଶକଲମ୍ବୀମାନେ ମାତୃତୁଲ୍ୟା
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସନ୍ତୋଷରର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ୱପତ୍ନୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା କେତେଦୂର
 ଯୁକ୍ତି ସଙ୍ଗତ ? ଷଷ୍ଠତଃ—ଅଶାନ୍ତ ଓ ଅକରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଦୁଆ ଦେଇ
 ମାନବ ସମାଜର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପରିଶ୍ରମୀ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ
 ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ଧର୍ମସୂକ ଓ ରାଜନୈତିକ ସମାଧିକାର ନ
 ଦେବା ଜଗତପିତାଙ୍କର ବରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? ସପ୍ତମତଃ—
 ସତ୍ୟାହଂସାବତାର ଉପବାନ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ଅମର ଏହି
 ଭାରତରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଓ ସେହି ମହାସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟର ମୌଳିକ ମାନ
 ଅମ୍ବେମାନେ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ
 କଳିଷ୍ଠସୁର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାପୋରୀ ଶାନ୍ତ୍ୟ ମୟମାଂସ ଦ୍ୱାସ ବହୁ-

କିନ୍ତୁ କିଛି କଟିଳ ସ୍ଵେଚ୍ଛାର ନିଦାନ ସୁନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ପ୍ରତିଦିନ, ପ୍ରତିଘଣ୍ଟା, ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣୀ ବନାଶ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେଦୂର ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୋଇପାରିଛେ ଏବଂ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରୁ ହଂସାନଳକୁ ନିର୍ବାସିତ କରି ଦେଉଁ ସାହସରେ ଶାନ୍ତିର କଡ଼ପତ୍ରା ବୋଲାଇବାକୁ ଯାଉଛେ ? ମୁଁ ଆଜିକାର ଅଲୋଚନା ପାଇଁ ଏହି ସାତଗୋଟି ବିଷୟ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲି ଏବଂ ଏ ଗୁଡ଼ିକର ପୁଣି ମାନ୍ୟତାରେ ସଂସ୍କାର ହେବା ବିଧେୟ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରେ । ଅନ୍ୟ କେତେକ ବକ୍ତା ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକର ସପକ୍ଷ ଓ ବିପକ୍ଷରେ ଅଲୋଚନା କରିବା ପରେ ସ୍ଵାପ୍ରତି ମହାଶୟ ତାଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ଭ୍ରମରେ ଭୁଲସୀ ଗମାୟଣ, ଗୀତା, ମାକଳାପାଞ୍ଜି ଓ ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରୁ କେତେକ ନିଜର ଦେଇ ବଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦୟସ୍ତ୍ରୀ ଅଭିଭ୍ରଷଣ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ମତ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତ ଉତ୍ତେଜନ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତେ, ପ୍ରସ୍ତାବମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଅଧିକାଂଶ ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଯାହାହେଉ ସ୍ଵାକ୍ଷି ସ୍ଵରୁଖୁରୁରେ ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ଶୁଣି ଅପକ୍ଷମାନେ ଖୁସିହେବେ । ସେଦିନ ଏହି ସଭା ବିଷୟ ନେଇ ଘରେ, କାହାରେ, ମଠକାଢ଼ି, ଦୋକାନ, ବଜାର ସବୁଠାରେ ଅଲୋଚିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିବେକାନନ୍ଦ କାରୁକ ଶାସ କାମରାରେ ମଧ୍ୟ ମୋହନ କାରୁ, ବିପିନ କାରୁ, ପ୍ରେମଲତା ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକଣ ତାଙ୍କର କାରୁକ ସଭାପତିତ୍ଵରେ ଗୋଟିଏ ଛେଟକାଟି ଧରଣର **Mock meeting** ବା ନକଲ ସଭାକରି ଯି ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ପ୍ରେମଲତା ମୋହନ କାରୁଙ୍କର ମୌଳିକତା ଓ ସ୍ଵାଧୀନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ପାଇଁ ତାହାର ପ୍ରେମାନ୍ତରର ସତୋଷ ସାଥୀ ଲୁଚକରି ପାରିବ ବୋଲି ମନେ ମନେ ଉର୍ତ୍ତ ଅନୁଭବ କଲା । ସେହିଦିନ ଠାରୁ ସେ ତା ପ୍ରତି କେଣି କେଣି ଅବୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଭାଗୀ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ନବକେଳେବର ବର୍ଷ ସେହି ଭ୍ରମଣ ମହାମାସ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଭେଦ ଏକଦମ୍ ସୁଅ ଶୋଇଗଲେ । ସ୍ଵରାଜ୍ୟ

କୋକୁଆ ଭୟ ହୋଇଗଲା । ମୋହନାକାରୁ ଓ ବସିନବାବୁ ବ. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥାନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତାର ମଧ୍ୟ ମ୍ୟାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷା ସରିଥାଏ । ଲେକସେବା ସଦର କଣେ ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ କର୍ମୀ ହସାବରେ ମୋହନା ବାବୁଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଖ୍ୟାତି ଥିବାରୁ ତାହା ସେପରି ସୁଶୁଣ୍ଠ ନ ହୁଏ, ସେଥିପାଇଁ ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଗୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ କଲେଜ ଶ୍ରେଣୀଙ୍କର ସେବା ଶୁଣୁଷ୍ଠାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ନାକ ପୋଛିବାକୁ ତିଳେମାଟି ଫରୁସତ ନ ଥାଏ ।

କଳିକାଳ ପରା, ସୁଧର୍ମ ଗାରିର ବାହୁସ ମରିବ ତ ନାହିଁ, ଅଉ କାହାର ମରିବ ? ପରୀକ୍ଷା ସରିବାର ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ ମୋହନାକାରୁ ମଧ୍ୟ ହେଲେ କଲେଜରେ ଆସନ୍ତି ! କି ଦୌରାତଡ଼କ ପଡ଼ିଲା ପ୍ରେମଲତା ମୁଣ୍ଡରେ ! ନିଜେ ଡାକ୍ତରବାବୁ ସ୍ୟାଲୁଇନ୍ ଇଟାମିନ ଓ ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ୍ ଆଦି କେତେ ଦେଇ ସାରାଇଣି । ତଥାପି ମନ୍ତ୍ରର ମଳ ଓ ପରିସ୍ରାରେ କିଛି ପରିକ୍ଷିନ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଗାଁରୁ ଗ୍ରାମଗ୍ରାମ ମିଶ୍ରେ ଓ ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେବୀ ସୁଅର ଚେତାଚେତନୀ ଚିନିଦିନ ହେଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଶୁଣି କାନ୍ଦି କୋକେଇ ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ । ଶହଶହ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ଚାଲିଛି । ସିରିଲସର୍ଜନ ସୁରେନ୍ ଆବୁର୍ଣ୍ଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଭୟ ଆଶ୍ୱାସ ଦେଉଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ଗର୍ଭଧାରୀ ମା'ର ମନ ସମ୍ଭାଳେ କେତେକେ ? ଡାକ୍ତର ବାବୁଙ୍କ ପରିବାରର ସମସ୍ତେ ପାଳି କରି ଜାଗତିଆର । ପ୍ରେମଲତା କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ କହୁଥାନ୍ତି, “ମୁଁ କ’ଣ କରିବି, ମୋର ଅଖିକୁ ତ ନିଦ ଆସୁ ନାହିଁ । ଭୂମେମାଲେ ଶୁଅ, ମୁଁ ଘଣ୍ଟା ଦେଖି ଔଷଧ ଦେବି ।” ପାଦ ପାଖରେ ବସି କେତେକେଲେ ସେ ମଞ୍ଚାଳି ଦେଉଥାନ୍ତି ପାଦ । କେତେକେଲେ ତାଙ୍କର ଅଦ୍ରୁ ନେତ୍ର ପଲକ ନ ପକାଇ ଲୁଣି ରହିଥାଏ ଶ୍ରେଣୀର କପାଳ ଉପରେ । ମା ସୁଲକ୍ଷଣା ଦେବୀ ବରଂ ଡୁଲେଇ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି କାନ୍ଥକୁ ଆଉଟି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମଲତା ଦିନସକଳ ଚକଷ ଘଣ୍ଟାରୁ ଖାଇବା ପିଇବା ପାଇଁ ସାହା କେବଳ ଅବସର ପାନ୍ତି ସେତିକି । କାନ୍ତି, ମଳମୁତ ପରିଷ୍କାର

କରିବାରେ ସେ କାଣ୍ଡିବୁ ଏ ହେଲେ ନାକରେ ଛାତ ଦମ୍ଭ ନାହିଁ । ସବୁ
ସେ ଚନ୍ଦନ ଚନ୍ଦ୍ର ସରଲେଖି । ଜଣ, ତାଙ୍କ କି ? ବାୟା ବନା ସୟା
ଅସମ୍ଭବ । ହୁକମ୍ ମନ୍ଦିରର ରତ୍ନ ସିଂହାସନର ସଜ୍ଜା ରଖିଛନ୍ତି ସେ
କାହା ପାଇଁ ? ଶିକ୍ଷିତା ସେ, ସେ କଣ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି ସତ୍ୟକାନ୍ତକୁ
ସମ ହୃଦୟ ଛଡ଼ାଇ ଅଣିତୁବା ସଜ୍ଜା ସାବଣୀକ କଥା ? ସ୍ୱାମୀ ସେ
ସ୍ତ୍ରୀର ଶ୍ରେୟବଳ ସ—ମ—ଦେବତା । ସାତଜନ ସାତ ଶୁଦ୍ଧ ଲକ୍ଷ୍ମୀ
କଲ କୃଷ୍ଣ କର ପରେ ସଜ୍ଜା କାର୍ଯ୍ୟର ଅବଶେଷ, ପୁଣି ଅହଞ୍ଜା ସଜ୍ଜାର
ହୁକମ୍-କଥା ଭରି ପାରିଥିଲା ଶିବପତିଙ୍କ ସନ୍ତସନ କରି । ଦେ
ଦେହେ କାଳା ଅଟେ ଯେ ଅକାଳ । ଦ୍ରୋଣୀ ସଜ୍ଜାର କଲ କଥା ଶୁଣି,—
ସେହି ନାଶ କରୁଥିଲା ମାଳା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଓ କଳୀ ଦୁଃଶାସନର
କର୍ମ ଚକ୍ଷୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବକସନ କେଲେ ? ସନ୍ତସନ ଲଙ୍କା ଶୁଣି,
ମନ୍ଦୋଦରୀର ଧର୍ମକଳ୍ପ, ପାଇଁ ଛପନ ଗଣ୍ଡା ମୁଗୁରୁ ଅମୁଷ୍ଟ, କରୁଥିଲା
ସ୍ୱପ୍ନସେ ସେ ଶୁକଣ କେହିଣ କୋଟି ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ । ଦେବେ
ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ କମ୍ପା ଅସମ୍ଭବ ଥାଇ ଥାଇ ସେହି ନାଶର ସର୍ବସ୍ୱ,
ରତ୍ନ ଓ ସଜ୍ଜା,—କାନ୍ଦର ପୁଣ୍ୟ ଅଧିକାରରେ ସାବଣୀକ କାନ୍ଦି ଅତି
କାନ୍ଦର ସ୍ୱଳ୍ପ ମନ-ଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ । ବାସ୍ତବିକ ମନସ୍ତୀମାନେ
ମନର କଲ ଦ୍ୱାରା ସାଧ୍ୟ କରି ନ ପାରନ୍ତି କଣ ଜଗତରେ ! ମନସ୍ତୀକା
ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ମଧୁର ସମନ୍ୱୟ ସ୍ୱୟଂ ବଞ୍ଚାନ୍ତି
ଜିବିଙ୍କର ଅସନ ଟଳାଇବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଧର୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟେ ମାନବ-
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସତେ ଭରଣ ନୁହେଁ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଦୂର୍ଗାର ସଫଳ,
କାନ୍ଦର ଅମୁଷ୍ଟ ନିଧୁର କାଳ-କସ୍ତୁର ହସ୍ତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ପାରିବ ।
ମୋହନୀ ବାବୁ ବସିନ ବାବୁ ଓ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ-
ପ୍ରଦ ବାୟୁ ସେବନ ପାଇଁ ଦିନ ଦିନ ସମୁଦ୍ର ଡାକରେ ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ।
ସେ ପୂର୍ବ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଫେରି ପାଇ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତି ଦୁର୍ବଳତା
ଅନୁଭବ କରୁ ନାହାନ୍ତି ।

X

X

X

X

ସେ ତନୁ ବୁମାର ପୁଣିମ । ବୁଝି ତରୁ ତଳିନୀ ମାତେ ବୁମର
ମାନେ ଗାଧଅ ପାଧୁଅ ସର ନାନା କର ଶାଢ଼ୀ, କାଠିସ, ସାର
ଓଧାର, ସେବର୍ତ୍ତ୍ୟାଳ, ପଞ୍ଜରୀ, ସାୟା, ସେମିଜ, ଲଜର,
ପ୍ୟାନ୍, ଟୁକ ଡେଇଁ ଦ୍ରବ ନୁଆ ହେଲେ । ପୁଣି ମା କୋଳରୁ
ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଚଉପମ୍ବୁଳ ଅଟ୍ଟଳ ଧନ୍ତେ ଓ ଦନଯାକ
ନାନା ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ମତି ଥାନ୍ତି । ସମ୍ବଲତା ଅମର ସେହେ
ଶିଳିତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ କଣ, କାପ ଅଳା ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରଥା ଉଠଇ
ଦେବେ ? ନା, ସେ ସେ ପ୍ରାଚୀନ ବାଉଁ, ପ୍ରାଚୀନ ବାବୁ ବାଉଁ,
ପ୍ରାଚୀନ ଗାର ଗାରଜନା, ପ୍ରାଚୀନ ବର, ବାବ୍ୟ, ହତ, ଚଉପର ଓ
ବୈଦିକ ମଳମୁଳିତ କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥାକୁ ବଡ଼ ଅଦର
କରନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ନୁଆ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କର ବାଞ୍ଛା ଅନୁ-
ସ୍ତେଷରେ ବସିନ ନାନା ଓ ମୋହନୀ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ନୁଆ ହେଲେ ।
ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ସେ ଦିନ ଲୁଚି, ସୁଗା ଖିରି ଓ ନାନା ରକମ
କ୍ୟାଣିର କ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ରେଜେନ କଲେ ।
କାରଣ—ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ ନ ଦେଲେ ପାଠକମାନେ କାଳେ
ଅଦୃଷ୍ଟରେ ପଡ଼ି ପିଂବ ପରା ! କେବେ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍‌ଭୋଗ ଘର
ପରକରର ସମସ୍ତ ଖୁଣ୍ଟନାଧି ରେଖିକକୁ ବାକେ ଅନେକ
ସମୟରେ ପଡ଼ିବ । ପାହାନ୍ତି, ବଞ୍ଚି ଅସୁସ ନ ଦେଲେ ଅପସମାନେ
ରେଖକକୁ ଦରଶଣିଆ ଦୋଷର ଦୋଷୀ କୋଲ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବେ ।

ମୋହନୀ ବାବୁ ସ୍ବକର ପୁରୀରୁ ବସିବା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ
ସେ ପ୍ରସ୍ତୁ ମାସରେ ଅଧେ ଦିନ ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ମଣୋହ
କରୁଥିଲେ । ସହକ ତ ସେମାନେ ପୁରୁଷ ବଦାୟ ହୋଇ ଶାର-
କ୍ତ । ତାଙ୍କର କନ୍ଦରେ ସିନା ଚିହ୍ନ ଦେବାକୁ ପଇତା ପଡ଼ି, କନ୍ଦୁ
ରଜାଟା ଚଲେକ୍ଟର କୋଟରେ ଅଧିହେଉଟ କରି ମିଶ୍ର ସାକାଟାକୁ
କପର ମହାନ୍ତି କରିବେ । ତାଙ୍କ ମତରେ,—“କ୍ରନ୍ତ ଜାତାତ ରକ
ପ୍ରାଣେ ।” ହାତର ମଧ୍ୟ ଏକାଦଶ ସୁଖ ପୁର, ସେ ପ୍ରାଣେ ପଦକବ୍ୟ

ହୋଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ବେଳେ ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ କଲ୍ୟାଣ
 କରୁଥିଲା, ସେହି ବେଳେ ଗୋଷାସି ବହୁ-ସମ୍ପଦ ଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝ
 ପରମେଶ୍ଵର ନାମ୍ନେ ବୋଲି ଅଭିହତ ହେବାର ଦୃଶ୍ୟକୁ ଅତି କି ?
 ବୈଦିକ ଯୁଗର ପରକାଳରେ ଇତିହାସ ପ୍ରଥାର କଠୋରତା
 ଅବଲମ୍ବନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବେଶଭୂଷା, ଅସ୍ତ୍ରାର ବହୁତ୍ଵ, ଅସୁର
 ବନ୍ଧୁ ଓ ବଳବ୍ରତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଭେଦାଭେଦ ନ ଥିଲା,
 ତାହା ହିଁ ସାଧାରଣ ରୂପକ ଜଗତର ଦ୍ରାବ୍ୟ ଏ ଜାତିର
 ଶରୀରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଜାତୀୟ ମନୋଭାବରୁ ସେହି ସାମ୍ୟ-
 ମୈତ୍ରୀକୁତ ରୂପକ ସାରସ୍ଵତକୁ ବିମ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦ୍ରାବ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରି ଯେତେ-
 ବେଳେ ଜାତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଘର୍ଷ ଉପୁଜିଲା, ସେତେବେଳେ ପରମାତ୍ମା
 ସାମ୍ୟବାଦୀ ନେତା ମହାବୀରଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ତାଙ୍କର ସାମ୍ୟ, ଶାନ୍ତି,
 ପ୍ରସନ୍ନତା, ମୁକ୍ତିର ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇଁ ଜନ୍ମ ଦେଲେ ଏହି ଭାରତରେ ।

କାନ୍ତ-କାନ୍ତ ସୁଖଦେବ କାନ୍ତା ଚୟା-ମୁଖ ଶ୍ରେୟଶା-
 ତତ୍ତ୍ଵବାଳକୁ ତାଙ୍କର ବଡ଼ାୟାକାଳୀନ ଅଧର ଚନ୍ଦ୍ରନ ଦେଇ ତାର
 ମୁଖରେ ଯେଉଁ ଶ୍ଵେତ ଲେହନ ରାଗର ଅପୂର୍ବ ହାସ୍ୟ ସ୍ଫୁଟନ କରି
 ଶରୀରରେ କଦେଶକୁ, ତାହା ଆମର ବଚ୍ଚେତ କଷଣର ସୁଚନା
 ନ ଦେଇ ବରଂ ଶୋଷିତ-ଭୂତର ଅବଶ୍ୟମ୍ବରୀ ମଧୁରତର
 ମିଳନର ସୁଖାକ୍ଷୟ ଦେଉଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀ ଉପନର ଶୀତ ରକ୍ତମା ଓ ଉଦୟମାନ ତନ୍ତର ଶୀତାଂଶୁ
 ମଳ ସାଗର ଉପର ଦଗ୍ଧକଳୟରେ ରଚନା କରୁଥିବା ବ୍ୟା-
 ମଳନ ବୁଝି—ଦୁଇଗୋଟି ଅବକୃତ ହୃଦୟର ବାସନା ପ୍ରକଟନ
 ପାଇଁ । ମୋହନ ଓ ପ୍ରେମଭାବ ପାଦକୁ ପାଦ ମିଳାଇ ବୁଲୁଥିବା
 ଠିକ୍ ସମୟ ଧାରେ ଧାରେ । ଉଦୟଙ୍କ ଅଧର ଦେଶରେ ଲୁଗା
 ରହିଛି ମଧୁର ହସ । ତାହା ପୁଣି ରସାୟନିକ ଜାତୀୟ କାବ୍ୟ ଅଶ୍ରୁତ
 ଭବଭବରେ ।

ବର ବାବୁ ଖୁଣ୍ଟିର କନ୍ଦ ଦୂରରେ ସିମେଣ୍ଟ ବେଞ୍ଚ ଅଡ଼କୁ
 ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ସେମାନେ କୋଥଡ଼ିଏ ଜଣେକାରେ କସିକାକୁ
 ଘରେ । ମୋହନ ବାବୁ ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ପ୍ରେମଲତାର
 ବାମ କରକୁ ଟାଣିଅଣିଲେ ନିଜ ଅଡ଼କୁ । ପ୍ରେମଲତା ଫଳିବୁତ
 ହେଉ କସି ପଟ୍ଟରେ ସତ, ମାଡ଼ି ଲୋକ ସ୍ଥିତି ପରି ଦୂରକୁ ହୁଟି
 ଅସିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କର ଗୋଲପି ଗଣ୍ଡକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲି ହାସ୍ୟ-
 ରସିକ ଉଷ୍ମ ଅଧର । ବହୁତ କେତେରେ ଅକୃଷ୍ଣ ହେଲା ସେମାନଙ୍କର
 ସ୍ବର ଚନ୍ଦ୍ର—ସେହି ଶବ୍ଦକମ୍ପର ଶ୍ବେତଲେହନ ମିଳନ-ପ୍ରଭା ପଡ଼ି ।
 କିନ୍ତୁ କେନ୍ଦ୍ରାପୁର ରଙ୍ଗିନୀ କି ଅନୁହିତା ହେଲା ଦେବାକୁ ପ୍ରାସ,
 ତାମୀର ମନରେ । ମୋହନ ବାବୁଙ୍କର ମସ୍ତକରେ ଗୋଟାଏ
 ପ୍ରଳୟ ଝଟା କହୁକାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରେମଲତା ଦମ୍ଭ କରି ଠିଆ
 ହୋଇପାରେ । ତାଙ୍କର ମୁଖ ବସାଦ, ଦୃଶ୍ୟ ଓ କୋଥରେ ବହୁତ
 ଦେଖାଯାଇ । ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ମୋହନ ବାବୁ, ତୁମେ କଣ ସ୍ବପ୍ନ ?”
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ିତ ମୁଖରୁ ଉତ୍ତର ବାହାରି ଅସିଲା, “ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନ
 କାମ ।” “ମୋର କି ଦାନ ପ୍ରେମ ।—କିନ୍ତୁ ସେ ଦାନ ଅପାତରେ
 ହୁଏ । ସାହାର ସୈନ୍ୟ ନାହିଁ, ଗାନ୍ଧୀ ନାହିଁ, ମନସିବା ବା ବୃଦ୍ଧ
 ସବଲୁ ନାହିଁ, ସେପରି ବାସୁଦେବ ପ୍ରତି ପ୍ରେମଦାନ ଅର୍ପଣ । ତୁମ୍ଭର
 ଶକ୍ତି-ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଦର୍ମ ଶେଷରେ ଝଙ୍କୁତ କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ
 ତଲା ରୂପେ ମୋର ପ୍ରତୀତ ପ୍ରତି ଦ୍ରବ୍ୟ ବାନ୍ଧିବାକୁ ଯଦି ଥାଏ
 ଅସ, ତେବେ ଅତୁଟ ପ୍ରେମର ଶ୍ରେଣୀ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ମାନବତା
 ପ୍ରୟାସୀ ମତ୍ତ ସାଣୀ ସମ୍ମତରେ । ତୁମର ସାଧନା କହିମାନ ସୁଦ୍ଧା
 ଅସୁସ୍ଥ ରହିବ । ଜମା କରବ, ଯଦି ମୁଁ ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କର-
 ଥାଏ । ମୁଁ ସ୍ବପ୍ନେ ତୁମଠାରୁ ଦୂର ଦୂରନ୍ତରୁ । ସିଦ୍ଧି ପରେ ଶୀଘ୍ର
 ମୋର ମିଳନ ପାଇଁ ମୁଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବି ମୋର ସାଧନା
 ଶେଷରେ ।” ଏହା ଅଦେଶ ବା ଉପଦେଶ ସାହା କହୁ ନା କାହିଁକି,
 ପ୍ରେମଲତା ଏତିକି ବହୁ ମୋହନ ବାବୁଙ୍କୁ ଅସନରୁ ଉଠାଇଲେ
 ଓ ବୁହେଁ ନିର୍ବାକ୍ ହେଉ ସୁହାଉମୁଖେ ସ୍ବରରେ ।

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚକ୍ରଧର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାଶ ଧନରେ ବୁଦ୍ଧେର ହେଲେ ତଣ୍ଡ
ହେବ ମାସ୍ତାନ ବାହୁଣ କୋଲି ଶାସନମାନେ ତାକୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା
ସମାଜର ସ୍ବେଚ୍ଛା, ବକାଳ ବା ବୃତ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି
ରଖିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଲେଖନପୁରର ସେ ଜଣେ ବୋଣ ରଜା କୋଲି
ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । କି କଥା ଝିଅକୁ ସେ ଗଣକ ସୁବୁଦ୍ଧା ଦେଖି
ଶାସନ କାଳରେ ହରି ଦେଇ ସାରିଲେଣି । ସେ ତାଙ୍କ ଘରେ
ବନ୍ଧୁଟାଏ ବାନ୍ଧିଛି, ତାର କରମ ଖୋଲି ଯାଇଛି ତାଣ । ତାରଣ
ସେ କଥା କଥାକେ କହୁ ପକାନ୍ତି, “ଆରେ ସା,—ତାକ ମୋର
ବାକସରେ, ଚକ୍ର ଥିଲେ କେତେ ରଥୀ ମହାରଥୀ ଅସି ବୁଝରେ
କଳା ହେବେ ।”

ତାଙ୍କର ଝିଅ ଉଠିଛି, ଯାହା ହୋଇ ଯାଇ ନା ବାହୁକ,
ସୁମନ୍ତପୁରର ସାମନ୍ତ କୋଲିରଥୁବା ସୁମନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ତାଙ୍କର
ବନ୍ଧୁ । କନ୍ୟା ମାଲତୀକୁ ବକାଳ କେବେ । ହବତ ରଥକୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ
କରି ପଠାଉ । ସେ ବା ବାହୁକ ନ ଥିବେ ସେ ? ନ ହେଲେ
ରଣସୁର ସଂପା ଓ ଶକ୍ତେ ଟକା ବୁଡି ଯାଇଛି । ପକାପକର ଘଟସୁତ ।
ସୋପପୁରେ ପଡି ପଡି ହେବ । ସେ ଦେବନ ନମିତ୍ତ ମାତ୍ର । ଶୁଷ୍ଟ
ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଯାଇଛନ୍ତି, ସେ ନିଶ୍ଚୟ କଲେ କଲେ ଗୌଣେଲ ମିଶ୍ରକୁ
ମଙ୍ଗେଇ କେବେ ।

ରଥେ ସୁମନ୍ତ, ପୁରରେ ପଡ଼ିଥିଲା ଇନ୍ଦ୍ରେ ଇନ୍ଦ୍ରେ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବୋଠର
ଘରେ ଅସି ପଡ଼ିଥିଲା ବେଳକୁ ସଞ୍ଜ ଉତ୍ତରାସନା ସମୟ । ମଧୁ ମହାଗାନ୍ଧେ
ଦେଖିଲାନ, ଚନ୍ଦ୍ର, କେବଣି, ଚନ୍ଦ୍ର ଚମକ, ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁଣୀ, ଦୁକ
ପ୍ରହରକ ଓଷେର ଧୂମ୍ରପାନର ଆୟୋଜନରେ ଥିଲେ । ମହାଗାନ୍ଧେ
ହବତ ରଥକୁ ଦେଖି ମକର ବାହୁକକୁ ତାଙ୍କ ପକାଇଲେ, ‘ଆରେ

ମକର, ମକର ରେ, ପାଣି ଅଣ ରଥକ ପାଇଁ । ଅରେ ଲେଖନପୁର
ରଥେ ଅସିହୁନ, ପାନ ଅଣ' ଲବ୍ୟାଦ । ମକର ଦେଖ୍ୟାନକ ଆରତା
ଆଟରେ ଧୂଡ଼ ସୁଡ଼ ହୋଇ ପାଣି ଜାଲେ ଅଣି ରଥକ ପାକ ପଖାଳ
ଦେଇ ନିଜ ଗାମୁଛରେ ଗୋଡ଼ ପୋଛାପୋଛ କରିଦେଲା । ତାପରେ ପୁଣି
ଶରକୁ କୌଣି ସାଇ ପାନ ଥାଳିଅରେ ଧରି ଅସିଲା । ରଥେ ଅସନ
ପ୍ରହର କରିବା ଭିତ୍ତିରେ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କାନରେ ଚପ୍ ଚପ୍ କରି ପାଞ୍ଚ
ମିନିଟ ସାଏ କଣ କହୁଲେ । ଦେବଳ ଦପକ ପକାରେ ପଡ଼ିଗଲା ।
“ବୌଧିଶ ଭୂମର କାରିଦ୍ର୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ଦେବେ । ଭୂମଠେଇଁତ ସବୁ
କଥା ।”

ମହାପାତ୍ର ମନେ ମନେ କହୁ ଖୁସିଟାଏ ହୋଇ ମକର କାରିଦ୍ର୍ୟ
ଜାତରେ ସାବିତ୍ରୀ ପାଖକୁ ଖବରଟାଏ ଦେଲେ । ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱପ୍ନ ମିଶ୍ରେ ଅସି
ସିକାରୁ ରଥେ କଥାଟାକୁ ବୁଲେଇ ଭୁଲେଇ ପକାଇଲେ । ପ୍ରଥମେ ମିଶ୍ରେ
ହକିଏ ମୋତି ମାତି ହେବାରୁ ରଥେ ସାତ ସାତ ଶୁଣେଇ-ଦେଲେ,
“ଲେଖନପୁର ହୁଆସୁତିରୁ ସୁରି ପଣି କସମତ୍, ଝିଅକୁ ଶକ୍ତି ଭରି
ସୁନା, ସୁଅ ପାଇଁ ମଟର ସାଇକେଲ, ସୁନା ଘଣ୍ଟା ଏବଂ ସୁଆ ଖର୍ଚ୍ଚ
ସେକ୍ସଣୀ ପାଇଁ ନଦେ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଛି ।
ଅପଣଙ୍କର ଏଥିରେ ଅଲଭ କଣ ହେବ ? ଦେବଳ ଅନ୍ତସ୍ତମ୍ଭ ହିତ
ବୁଝୁମ୍ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ି ଓ କୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଲେଖିଏ ମଧ୍ୟ
ଦେବାକୁ କମିଦାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଅମ୍ଭେ ଖୋଦ କରାର କରି ଦେଉଛୁ ।
ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କୁ ପାଇଁ ଦୁଇଶହ ଟଙ୍କା ମଧ୍ୟ ଜୋରିମାନା ସବୁଟ
ତଅସିବ । ଅଭ ଅପଡ଼ି କଣ ?” ମିଶ୍ରେ କହୁଲେ, “ହଁ ସବୁ ହେଲା
ସେ, ସୁଅଟ ସାଇ କଟକ ବଲେଜରେ ଓଭରଲି ପଡ଼ୁଛି । କେଶୁ ନାହିଁ,
ଅଜି ବାରିବା ଟୋକା, ତାର ଗୋଟାଏ ମତ ନେବା ଉଚିତ । ହିଆସୁ
କଥା ହେଉଛି ମେଲକଟା ଦେଖିବା । ଗୋଟିଏ କୋଇ ସୁଅ । ନ ବୁଝି
ନ ସୁଝି କରିବାଟା ଅବଧି ହେବ ।” “ହଉ,” ବୋଲି କହୁ ହଉ
ନାହିଁକି, ତତସ୍ତ ଗଲା । ନାହାନ୍ତେ ଦେବେ କଣ ପାଞ୍ଜି ଦେଖି ସ୍ଥିର

କଲେ ସେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନାନୋତ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ବଚାନ୍ତି ବସନ୍ତର
ପରେ । ତହିଁ ଧସିଲେ ଅଷାଢ଼ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷ, ଲଗ୍ନ ଅର୍ଦ୍ଧା
ନକ୍ଷତ୍ର ।

ରଥକୁ ଯଥୋଚିତ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଗଲା । କହିଁଥିବା ଦିନ କଟକେରୁ
ଉଠି ରଥେ ଲେଖନପୁରକୁ ଲେଉଟ ପଡ଼ିଲେ । ସେ ଦିନ ସୁମନ୍ତପୁର
ଗ୍ରାମରେ ଦେଉଳି ଦେଖିବ, କାନ୍ତପଟେ ମରତ ପଣ୍ଡା ପଣ୍ଡା, ଅଳ୍ପ
କାରିପଟେ ମରସେ ବ ପଣ୍ଡାକୁ ପଣ୍ଡା ଜମା ହୋଇ ଖାଲ ସୁମନ୍ତ
ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭଲ କଥା ପଚାରିଛନ୍ତି । ଅଶ୍ରୀକରଣର ବୃତ୍ତା ରଙ୍ଗ ରଥେ
ପିଣ୍ଡାଉପରେ ଦାନ୍ତ ଘଷୁଥିଲେ, କହିଲେ, “ବୁଝିଲି ସୁମ କାମ,
କଟକେରୁ ସୁଲଳ ସ୍ୱେଦାଲେ, ଲୋକ କହୁବେ କଣ ନା— ବାତ
ଶୀତ ଶାନ୍ତିପାଇଁ, ଅଳ୍ପ ଚାନ୍ଦ ସ୍ୱେଦାଲେ କହୁବେ ଦାଦନାଟା ।
ଧନର ବସନର କମ୍ ନୁହେଁ । ଅମ କାଳର ସଲଗ୍ନ, ଦେଖିବ
ତୁମେ ସବୁ । ଦେଉଳି ଥିବା ତ କି ନୁହେଁ, ଅଳ୍ପ ଏ ଧନ ଦଳଲତ,
ସାନ୍ତ ରହୁବ ? କସ୍ତୁର ଦାଲେ ନୁହେଁ ।” ଲୋକନାଥ ବୁଝା
କହିପାରିଲେ, “ହୁଏ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରସୁଦ କେପା ଗୋସେଇଁ ବୋଷ
ପକ୍ଷ ଅଦା ସାରୁ ମୁଣ୍ଡର ଗାଁ ଗାଁକୁ ବଢ଼ୁଥିଲେ । ଅମ ତାତ
ମହାନାଥ କି ଲାଅ କଲେ, ଅଳ୍ପ ନମ ଅମ କଥା କଣ ?”
ସୁଧୁଧନ ଥାଇ ବୋଲି, ‘ଅପଣେ, ଅମରରେ ଦୁଃଖ ହେଉଛନ୍ତି
ବୋଲି ପକ୍ଷ ଶୁଣା ଲାଗିବ, ସେଦିନ ତ ସୁଧୁଧନେ ଯେତେବେଳେ
ବାହୁଣୀ ବଧବା ଝିଅ କୁଇକଣ ଶବ୍ଦଅଳ୍ପ ଦୁଃଖ ହେଲେ, ତାହା
ଦେଖିବା ତାହୁଁ କାଳ ବୁଲୁ ଅଲଗା କେତେଲେ ନାହିଁ ।”
ଏକବକେଲେ ରଘୁନାଥ ଶ୍ରୀ ପଢ଼ୁପାଇ କହିଲେ, “ଅଳ୍ପ
ସେସବୁ ତ ଏଇ ବ୍ରାହ୍ମଣେ କରୁଥିଲେ । ପୁଣି ସେହିମାନେ ତାକୁ
ଭାଙ୍ଗିବେ । ଅମକୁ ବୁଝୁବ ଦେବସ୍ତ ସବୁ ପାର । ତୁମେ ଶୁଦ୍ରଗୁଡ଼ାକ
ସେ ବେତବେଦାଙ୍ଗ କଣ ଜାଣିବ ?”

ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ସୁଧୁ* ସୁମନ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀ, ମଧୁ ମହାପାତ୍ର ଶାଶୁରଥେ
ତାତ କେବେକି । କସ୍ତି କଥାଭାଷା ହେଉଛନ୍ତି । ତନ ବେବେକି

ବହୁରଠିଆ, “ଏଇ ଶାଶୁରଥେ ଏବେ ପାଲାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ହୁଏ
 ତୁମେ ବାହୁଣ ନା ମୋତ ? ବହୁଣ ସାହୁ, ବାଉଁଶ ସାହୁ, ହାତ ସାହୁ,
 ଏଇ କାମରେ ସବୁ ତୁମର ବରକାଳ ପୁରା ସେବା ବୁଝାଉ ?
 ହାତବ ସଙ୍ଗରେ ତ କଲୁ କାନ୍ତି ମିଳଇ ତହିଁର ତାହୁ
 ଶକରକାଳେ ଶୁଣଇ ଅମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଚଢ଼ଇଲ । ହୁଏ
 ତୁମକୁ ଟିକିଏ ଲାଜ ନାହିଁ । ତୁମ ପାଠ ଦେବେ !
 ଅଳକାସନ୍ତୀ ବହୁବୁଣୀ ଟେକିବୁଣୀ ଶିଳ୍ପପରିବର ପା ମାଲନର ଶୁଣ
 ପାଶ୍ଚ କରେଇ ଦେଇଛ କୋଳ, ସେ ହେଇଛି ତଣ ନା—ହରିଜନ
 ସେବକ ସଂଗର ସମାଜକା । ଅଳ ତୁମେ ହୋଇଛ କାର ବୋଲକସ ।
 ତୁମ ଦୁହଁକ ଉତରେ କି ନା କି ଲଗୁଛୁ ପଛ ।” ମହାପାତ୍ର
 ବେଢ଼ ଉପରେ ବୋଉଡ଼ା ମଡ଼ ଦେଇପରି ମୁଁହଟାଏ ପିଙ୍ଗିମାତ୍ର ପରି
 ତମତମ କରି କହିଲେ, “ହଁ, ଶାଶୁରଥେ, ତୁମର ଚଢ଼ିଲ ସବୁ ।
 ତାହାର ଲାବୁକ ସୁଅଝିଅକୁ ପଶାଇ ମସକ ମାସ ସବୁ ସମାଜ କରି
 ଏ ହରିଜନ ସୁଡ଼ାକଙ୍କର ମୁଁହ ବୋଇଲ ତୁମ । ମୋହନୀ କାବୁକ
 ଗୋଟାଏ କେଶବରେ ଖୁଆଇ ପିଆଇ ଶେଷରେ ତଣ ନା
 କରଣବାହୁଣ ହୁଆଇଛି ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ପିକର ଲଗାଇଛ ।
 ସେ କୋଣସି ପ୍ରକାରେ ଚଢ଼ିପୁରୁଷ ଜନ୍ମା ସହକ ମୋହନୀ କାବୁକ
 ହରିଜନେ ତୁମ କାକୁ ଶୁଣି କହଇ ନ ପରିଲେ, ଜାଣିଥାଅ
 ମୋ ନାଁ ମଧ୍ୟ ମହାପତ୍ର । ତୁମର ଉଚ୍ଚ ମନ ଚଢ଼ିଯିବ ।” ଶାଶୁରଥଙ୍କ
 ମୁଁହ ଲାଲ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲେ, “ଘର ବୁଢ଼
 ପାଣି ଆଣି ଏ ହେଲୁଣି ନା ପରି କହୁଛି, ମେଘ ଦୁଇବୁଢ଼ । ହୁଏ,
 ବେଢ଼େ ବେଢ଼େ ଧନ, ସୁଜା, ମହାଜାହର ଦମ୍ଭ ରହି ନାହିଁ, ତୁମେ
 ତଣ ଜାତିଟାକୁ କଲରେ କାନ୍ତି ଶେଷ ? ମାଲ ପଶ୍ଚିସତ ଦୁଇଟା
 ଗାଈ, ଦାଟିଦେଲେ ତ ମମସ୍ତକ ରକ୍ତ ସମାନ । ଅଳ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ
 କାଣ ହେଉ ବସୁ ତଣ ? ମନର ମିଳନ ନ ହେଲେ ବାହୁ
 ଅସଫଳ । ମୋହନୀ କାବୁକର ଦୁଇ ସଦଳ, ସେ କର ପିତୁ ସମାଜୁ

କହିତ ହୋଇ ଶାନ୍ତ, ମାତ୍ର ସେମାନେ ବ୍ୟାଧିତ ସେ ଥର କାହାକୁ
ଜୀବନ ସଂଜ୍ଞା କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହିକି ତୁମର ଲକ୍ଷ ।”

କାନ୍ଦୁପଟେ କାନ୍ଦି ପାଶେ, ଗଡ଼ିଆ ମୂଲେ, ପକାରେ କାହାକୁ
କହିଥିବା ସମୟରେ ମାଲପି ସ୍ବମାନ ଜାରି ହୋଇ ଗଲଣି ।
ସେହି ମାଲପି ଜଣକ କୁହାନ୍ତୁ । କପିଳା ସେ ହେଲା କାହାର
ଦଳ ସଭାରେ ସଭାପତି ବା ସଭାନେତା । ହାତ ହଲେଇ କଥା କହିବା,
ଦମ ମଣିବା, କହୁ କହୁ କଲ କଲ ହେଉ ପକଇବା, ମୁଣ୍ଡକୁ କା
ସତରୁ ଲୁଗା ଖସିଗଲେ ଟାଣିଆଣିବା, କେତେକେଲେ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି
ପକାଇବା, କେତେକେଲେ ପଟିରେ ତ ତ କରି ଗାଲରେ ହାତ
କେବା ପ୍ରଭୃତି ଅଭିନୟ ମାନଙ୍କରେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀର ଯେତେ ଦଶର
ଅଛି, ସେ ହେଲା ଗାଁ ମାଲପିଙ୍କ ଭିତରେ ସେତେକ ଶ୍ରେଣୀ ଗଣିତା ।
ହେଲେ, ସେ ହାତ ହଲେଇ ମୁହଁରୁ ମୁହଁ ଲପଇ ଏଣୁ, ପର ମୁଣ୍ଡ
ଟୁଙ୍ଗାର କଳି କରି ପାରିଲା ସେ ହେଲା ଜଗତ ଜିତା ।

ମଣିମା ଗାଲରେ ହାତକେଇ ଚୁଟେ ମାରି କହିଲା, “ତ କାଲ
ହେଲା ଲୋ ମା ! ଅଛକ ଜାତିର ଟେକାଟେ, ତା’ଠି କି ରସ
ଲାଗିଛି ? ବାବୁରସ୍ତା ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ସହରରୁ ଟାଣି ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି
ତା ହାତରେ ପାନ, ପଣି, ବୁ ଖାଉଛନ୍ତି ! ମୁଁ ଶୁଣିଛି, ମୋତେ ସବୁ
କମରୁ ସବୁ ମିଳୁ, ସେ କେଉଁଠି ତ କରବାକୁ ସୁଅକୁ ବାଡ଼ା ହେଉଛି !
ଏ କାଲ ହେଲା ପରା ବାବୁ, ଦାସୀ ଖାଇଲେ ତାରି ବୁଝଇ
ବାହୁଣେ ଖାଇଲେ ଜାବୁତା ।” ଗୁପ୍ତପଣା କହୁଁ କହୁଁ ପତି କହୁଛି
“ମରୁଲେ ମରହଟ୍ଟିଆଣୀ, ତଳ ଚରଡ଼ା ଖସୁଛି ମଝି ବରଡ଼ା ହସୁଛି,
ଉପର ଚରଡ଼ା ଥାଇ ବୋଲୁଛି ମୋ ଦଳକାଳ ଆସୁଛି । ତୁ ବହୁଥିବୁ
କମର ଘରେ ସଦାକେଲେ ଗହ୍ମାସୁନଥ ! କେଉଁ ଯୁଗରେ ଥିଲା
ସିନା ବାହୁଣମାନଙ୍କୁ କମିବାତ ଖଞ୍ଜି ଦେଇ ରଜାମାନେ ପାଟ ଯୋଡ଼ି
ବୁଣିତ ଦେଇ ପଢ଼ା କରୁଥିଲେ । ଏ ଯୁଗର ମହାସ୍ବ୍ୟ ଲୋ ମା,
ସ୍ବରକର ଲଟ କଢ଼ଲଟ ମୋଟରରେ ମାତ୍ର ଆସୁଛନ୍ତି ହାତ ଭାରରବ

ବୁଝାଇବୁ ।” ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବଡ଼ ବୋହୂ ନଅ ନାବଜୋରୁ ଦେଖାଇ
 ହେଲେ ଭଲ ହଲେଇ, ଅଉ ବୁଲିବାକୁ ଟେକ ଟେକବା ବହୁଲ, “ଏତେ
 ବୁଲୁ ଛପା କଅଁ ମ, ଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ି ଛାଟରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ାଉଛ, ନା ।
 ବଣ୍ଡବୁଣୀ ଟୋକଟେ ଗୋରୁ ପୁଣି ଦେବେ ଗରବ ଲୋ ମା । ଖାଜୀ,
 ବାଇସ ପିନ୍ଧି ଚପଲ ପୁଣି ମଢ଼େଇ ବଚତୁକା ବଲଣି, ବହୁଲଣି ପୁଣି
 ସେହୁ ତାବତର ପୁଅକୁ ଇଅ ହେବ । ତ ଲୋ ଛତୁ, ମେଲ କରନ୍ତିଲେ
 ଦେବେ ଫୁଟନ୍ତୁ ।” ନାଉଖାଣ ବୋଇ ଲେରେଣ୍ଡା ପର ପାଟିଟାକୁ
 ମେଲାଇ ଦେଇ ବହୁ ବସିଲା, “ଆପଣା ଆପଣା ରାଜ, କସ
 କଲବ ବାଜ । ଅଜି ବାଲି ତ ରାଜିରୁଜା ବାଲ ହୋଇଛି ।
 ତାବତର ହିଁ ଅ ବଟକରେ ପଡ଼ୁଛ । ବାସନ୍ତୀ ପର ବଣ ସେହୁଠି ନସ
 ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଧମ ଲଗାଇଛ । ଏ ସବୁ ସେହୁ ଡାକତର ପୁଅ ହୋକ
 ଦେଲି ଗୋବରା ମଳିକଙ୍କୁ, ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗୋଲ ସରଲଣି । ବାଲିକ ବାଲିକ
 ସେ ସରକାର ଘର ବୁକିର ବରକ । ତମେ ଆମେ ଦେହୁ ଖା ହେଲେ
 ତା’ର ପାଖରେ ଓଷ୍ଠ ଅ ଖାଇବା, ପଥୁ ଖାଇବା ! ଯାହାର ଠାକୁରୁ
 ସାଜା କ’ର କସ ବଣ କରବ ? ବୋଇଲା କି ନା, ଡର କାହାକୁ,
 ଭୟ କହାକୁ, ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି ସ୍ବର କାହାକୁ ।” ଶେଷକୁ ଧରସରାଅ
 ମା ଥିଲା ତେଲେଇ ପୋଲେଇ ମମସ୍ତକ୍ ବାଜି ଦେଲା ପଡ଼େ, “ନନ୍ଦ
 ଘରେ ଅଶେଷ ଗଲ ନା ସେ ଆସିଛ ସଂରେ ବହୁ । ଟଙ୍କା ଲୋରରେ
 ତମ ମୁଣ୍ଡପରେ ଗୋଡ଼ ଦେବାବାଲା ମହାଜଳ ଘରତ ସବୁଅ ପଣ୍ଡା
 ଚଉଧୁରୀ ଘର ବଜି, ବଜିଗାଜି ଚିଆଇ । ଅଲ ଦେବେ ବହେଇ
 ବାହାଡ଼ୁଛ ? ତମେ ଦେବେ । ପୁଣି ସମସ୍ତେ ଏକା ନାଆରେ
 ବସିବଲେ ମ, ସକର ସବୁ ବାହାରିଯିବ । କଥାରେ ଅଶେଷ, ବାହୁଣ
 କରଷା, ବଡ଼ି; ଦଣିଆ ପାଇଲେ ଯାଅନ୍ତି ସତ ।”

ବାସନ୍ତୀ ବଟକ ମେଜବାଲ ବଲେଜରେ ନସ ଟେକି ଖାଇବା
 ଖାଇ ବସିନବାକୁ ସବୁ ଠିକଠାକ୍ କରଦେଇ ସାରିଛନ୍ତି । ଦେବନ
 ତାବତର ଏମ୍ ଏ ପସଣା ସରଗରେ ପ୍ରେମଲତାକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି

ଅସିଦେ ଶ୍ରମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ବାସନ୍ତୀକୁ ନେବାପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ସୁଷି ବନ୍ଦରେ ସେ ଏବେ ସମୟ ଅନେକା କଲିବେଳକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଦ୍ଵାସ ଅରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଥିବ । ନା, ସ୍ଥିରକଲେ, ପ୍ରେମଭାବ ଏକ୍ଵାନ୍ତର ଯାଇ ତାକୁ ଘେନି ଅସିବ । ସେହି ନିଶ୍ଚିତ ଅନୁସାରେ ଗୋବତ୍ସ ମଳିକ ଖଣ୍ଡକୁ ଚିଠି ଅସିଲା ।

ଗାଁରେ ତାଙ୍କଘର । ତାଙ୍କ ବାବୁ କଲିଲ ରୁଆନ ସଂହ୍ର ସ୍ଵପ୍ନ ସ୍ଵପ୍ନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଛାତର ଲୋକ । ଚିଠିଟା ବା ହୃଦ ପଇଠ ନ ହୁଏ କେତେବେଳେ ? ଚିଠି ପଢ଼ା ସରିଲା ସେମିତି ସୂର୍ଯ୍ୟରୁ ବନ୍ଦ ଥିଲା, ସେହି-ପରି ଶୁଭ ସାବଧାନରେ ବନ୍ଦ କରାଗଲା । ତାଙ୍କ ପିତାମହ ଗୋବତ୍ସ ମଳିକକୁ ଚିଠିଟା ଦେଇ ଅସିବାକୁ ବାସନ୍ତୀ ଚିଠି ଖୋଲି ବ ପମାନ୍ତୁ ସବୁ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଲା ଓ ଭାଷା ଶୁଣିଥାଏ ଦେଲା । ପରେ ପରେ କାସନ୍ତୀର କଟକ ସିନା ଅସ୍ତେଜାନରେ ଗୋବତ୍ସ ଲାଗିଲା । ଚିଠି ପଢ଼ିବାକୁ ବୁଲିବନ ପରେ ପ୍ରେମଭାବ ତାଙ୍କଘର ବୁଲିବନ ଧରି ସ୍ଵପ୍ନଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

କେଠିଲିଘର ଅଡ଼ାକାଲିମାନଙ୍କ ମଞ୍ଚରେ ଗୋଟାଏ ସିନ୍ଦରଣ ଖେଳିଗଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟରୁ ନିରୁପିତ ଥିବା ପଡ଼ିସଲ ଅନୁସାରେ ସେହିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯାହା ଘଟୁଥିଲା, ତାହା ଭୁଲିଗଲା ପାଇଁ ସେ ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୁତ ହେବାକୁ ବୁଲିଗଲେ ।

କପଳର ଧୂସ । ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କ ଧୂଳିରେ ଗୋଟିଏ ବଳଦଗାଡ଼ ଧୂସରତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ବସ୍ତାରେ ତାଙ୍କୁ ଦୋରଲଟିଏ ନାହିଁ । ଯୁଗପତ୍ରି ଚଳିତର ମେଟା ସୋଟା ଲୋକ ଶ୍ରମିକମାନ, ପ୍ରେମଭାବ ଓ ବୁଦ୍ଧିର ମୁହଁରେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରୁ ଚଳିଥା ମୋଟା କମ୍ପାନ ଘୋଡ଼ାର ପକାଇ ମାଡିବସିଲେ । ଅତି ଦୁଇବର୍ଷ ଲୋକ ବାସନ୍ତୀର ଟାଟିରେ ଗୋସ୍ତ ଏ ଚନ୍ଦ୍ର ମାଡିଦେଇ ଟେକିନେଲେ ତାକୁ ଗୋଟାଏ ସକାଶ ଭାବରୁ । ସକାଶଟିର ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ କରାଗଲା । ଦୁଇଫଟେ ଦୁଇ-

ତେଣୁ ଲୋକ ରହିଲେ । ସ୍ୱଚ୍ଛତାପଣ ଲୋକ ସବାସୀ ତାହାର ସ୍ୱଚ୍ଛତାରେ
ଚଳନ୍ତା ତଳର ଅଭିମୁଖେ । ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାକ ପରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ
ଅସି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ସବାସୀ ପହଞ୍ଚିବାରୁ କନ୍ୟାକୁ ଗୋଟିଏ ନିୟତ
କନ୍ୟା ନିଅନ୍ତେ । ସେଠାରେ ପୂର୍ବରୁ ଖାଦ୍ୟ, ପାନୀୟ ବସ୍ତୁସାମଗ୍ରୀ ଅତି
ସୁସ୍ଥ ଥିଲା । କନ୍ୟା ଯେପରି ସ୍ୱଚ୍ଛତାରେ ଗୁଡ଼ିର ପରିସର ତ୍ୟାଗକରି
ବାହାରେ ବୁଲି ନିଗାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ ବଡ଼କଣା ଜାରି ଥିଲେହେଁ
ଚଳାଚଳ ପାଇଁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । କନ୍ୟାଧାରୀ ପ୍ରଭୃତି
ପ୍ରଭୁଙ୍କଦେବାରେ ତପ୍ତର ଥାଏ । କାସନୀର ଶରୀର ପିଞ୍ଜରବଦ୍ଧ କିନ୍ତୁ
ତାର ମନକୁ କାନ୍ଧି ରଖିବାର ଶକ୍ତି କାହାର ଅଛି ? ଦଳସଦ୍ଧି ଅଖିରେ
ନିଦନାହିଁ । କାରଣ କ୍ଷଣକ ଚଳିବାର ମନ ଘୂରେ ଅନ୍ତରର ବେଦନା
ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ଅପିକାରୁ ଜଣକର ଛାନ ଦେଖିଲେ । ସେ ସେହି
ବସିନିକାରୁ ବାହାରି ଆସି କେହି ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରେୟନ ତା'ର
ହୋଇଛି ଏକମାତ୍ର ଅଶ୍ରୁମୁ ।

ତେଣୁ ପ୍ରେମଲତା ଓ ତାଙ୍କର ସହଚର ତା'ରୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଅତିକ୍ରମ ହୋଇ ଉପରେ ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ମନ ସମସ୍ତେ
ଅନାଦିତ ଓ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବଦ୍ଧ ମନର
ଅବସ୍ଥା ଫେରି ଆସିବାରୁ ପୂର୍ବରୁ ଶବ୍ଦ ଅବେଦନ କରି, ତଥାପି
ଶବ୍ଦର ଚକ୍ଷୁରେ ସେମାନେ ସତ୍ୟବାଦୀ ଅନା ଅତିକ୍ରମ ଅଗ୍ରସର
ହେଲେ । ଥାନା ସମ୍ମୁଖରେ ଶବ୍ଦର ଅତିକ୍ରମ । ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଯତ୍ନା ଯାତ୍ନା
ଶବ୍ଦରେ, ସେ ସମସ୍ତର ବିସ୍ତୃତ ବିକଳେ ଥାନା ଅପିସର ତାଙ୍କର
ତା'ରୁରେ ଟିପିଲେ । ଥାନା ଅପିସରଙ୍କର ଉପଦେଶ ପାଇ ପ୍ରେମଲତା
ଶବ୍ଦ ଓ ଶବ୍ଦରୁ ଶ୍ରେୟନ ନିକଟରେ ବିତାୟ ଦେଲେ ଓ ଟେନି
ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲେ । ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ନିଅ ।
ବିବେଚାନଳ ବାବୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ବନ୍ୟାଦ ବସନ୍ତ ଓ କାସନୀର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶ
ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଣି ବଡ଼ ବସନ୍ତ ହେଲେ । ମା ଅସି “ମୋ ପ୍ରେମ ବୋଲି

କୁଣ୍ଡଳ ପକାଇଲେ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡ ଦେହ ଓ ମୁହଁକୁ ହାତରେ ଆର୍ଦ୍ରାକାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ପ୍ରେମଲତା ତରତର ହୋଇ ବହୁଲେ “କୋର, ଆମ ନିନ୍ଦା ନିକଟକୁ ଟେକିଦାମ କର ଏ ଘଟଣା ଜଣାଇ ଦେ । ସେ ହେଲେ ଏହାର ଗୋଟାଏ ଭଦ୍ର ପ୍ରତିକାର କରବେ ।” ମା କହୁଲେ, “ନାନା ସେ ପରାଣା ଦେଉଥିବ । ଏ କଥା ଶୁଣିଲେ ତାର ମନ ବ୍ୟସ୍ତହେବ । ପରାଣାରେ ଶରପ ହୋଇପାରେ । ପରାଣା ସରସାର ଖଣ୍ଡ ଦେବା । ତୁ କି ଏକାକୀ କଟକପଥ ଅନା । ନାନା ଆସି ତୋତେ ନେଇ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିବ । କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ କଣ ଲୋକତର ସଙ୍ଗେ ହୋଇ ଯାଉଛ ?” ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଦେବା ଏହା କହି ଝିଅର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରି ଦେବେ କଣ ମନାସି ଗଲେ ।

ଗୋବରା ମଜିକ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ପାଇବାକୁ ନାହିଁ । କହିପର କିନ୍ତୁ ଗାଧୁଆ ଲୋକକୁ ଗାଁର ଲୋକ କିଏ ପୋଷଣ କଲେ କିଏ ହଳ ଧରି ବରୁ ପେରୁଛ ତ କିଏ ସ୍ନାନ ଶୋଚ ହୋଇ, ‘ହରେ ମୁଖରେ ମଧୁକୈଟବରେ, ଗୋବରା ଗୋପାଳେ ମୁକୁନ୍ଦ ସୌରେ’ ପ୍ରଭୃତି ମହାମନ୍ତ ଉଚାରଣ କରି ଅଗାଧୁଆ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ପାଣି ତାଳି ଧରି ବୁଲୁଛ ରେକୁ । କଣ୍ଠର ସହ ମୁଣ୍ଡେ ବଲୁଆ ବୁଲୁଛ । ସେ ସେ ରକ୍ତ ଛତାକୁ ଆଉ କ’ଣ ବୁଲି ମଧ୍ୟ ତା’ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର ମେଲେଇ ଦେଲେ । ଅଗରେ ମୁଖସିକାକୁ ଛୋଟା ମର ମର କରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପଛକୁ ଦୁଇଜଣ କନେଷ୍ଟକଲ୍ କଟା ସାଇକେଲ, ଦଉଡ଼ା ଓ ହାତକଡ଼ା ଧରି ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଷ୍ଟ ମାତ୍ର ଯାଉଛନ୍ତି । କେତେକ ଗାଈ ଜଗା ଟେକା ଗୋରୁ ପରକୁ ଚରା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପ୍ରସ୍ତ ଧରି ଗାଁ ଚରାଛ ମୂଳେ ତାହୁଣ୍ଡି ଖେଳୁଥିଲେ । ଦେଉଳାଳେ ସିନା ଥିଲା ଲାଲପରଦାପଟୁ ଦେଖି ଲୋକ ଚାଲୁଥିଲେ, ଆଜିକାଲି ସୁଲକ୍ଷ ଦଳ ଦଳ ଦେଖିଲେ ଗାଈର ଗାଈକରା ଟୋକା ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ବୁଡ଼ୁଛନ୍ତି ହୋଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋଡ଼ାଇବେ ଘଟଣା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ । ସମତଳସ୍ଥର ଗାଁର

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଟୋକାଏ ବଣ ଏଡ଼େ ସମୟ ଯେ, ସୁଲସୁବ ଦେଖି ପିମ୍ପୁଡ଼ ଗାତ ଖୋଜିବେ । ସୁଲସ ପଛରେ ଟୋକାଗୁଡ଼ାକ ଯିବାର ଦେଖି ଭଲକାନ୍ତରୁ ଓ ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରୁ ଭଲଲେକ ଓ ମନ୍ଦଲେକ ସମସ୍ତେ ଧାଇଁଲେ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ । କିଏ କହିଲା ଠିକ ହୋଇଛି, ଗୋଟାଏ ସେବା କୃତୀର କନାଇ ଜଳ ଅଜଳା କିଛି ମାନରେ ନାହିଁ । ଗାର ମାନ୍ ବୁଡେଇଲେ ଓ ଅଜୋଗା ପଡ଼ା ଟୋକାଏ । କିଏ କହିଲା, “ନଇଁମ କେଧଡ଼ିଏ କଣ୍ଡସ ସହରେ କେଉଁଠି ବେରବୁର ହୋଇଛି ।” ସନେଇ ଓଝା କହିଲା, “ମୁନସୀ ବରୁତ ବଣ ଗୋକସ ମଜକ ଘରକୁ ମୁଁଡ଼ାଇଲେଣି । ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଚିର ଉଜଳା ଜାଣ । କେଧଡ଼ିଏ ଗୁଡ଼ରେ ବେରବ ସଙ୍ଗେ ସଲା ରହୁ ଦିନରେ ଭଲେଇ ହେଉଛି ।” ହରି ମୁହୁଲ ଟିକିଏ କଥାଟା ଜୁଆଇ ଦେଇ କହିଲା, “ସେ ଥାଏ ପର ନଟପଟ ଗୋବିନ୍ଦ ମାରନ୍ତି କପଟେ ।” ଗୋକସ ଦୂରକୁ ମୁନସୀବାବୁଙ୍କ ଦେଖି ଭରତର ହୋଇ ଘରଘରକୁ ପଶି ପାଇ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି କାହାର ଅସିଲା ଓ ମୁନସୀ ବାବୁଙ୍କ ଦୂର ହାତରେ କୁହାରକଟ ଠିଆହେଲା । ବାବୁ ତାକୁ ସେବା କୃତୀରୁ ଡକାଇ ନେଲେ । ଚୌକରେ ବସିପଡ଼ିବା ପରେ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ସମ ସମ ମିଶ୍ର ଖୋଦ ଗୋଟିଏ ନନା ଥାଳିଅଟିକୁ ମେଜ ଉପରେ ଥୋଇ ଦେଇ ସୋଡ଼ ହସ୍ତରେ ବାବୁଙ୍କ ନମସ୍କାର କରି ସ୍ବେଚ୍ଛାରେ, “ହଜୁର, କିଛି ବୁ କଲପାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ଟିକିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାମ ନେବେ ବଜେବରନ୍ତୁ ।” ମୁନସୀବାବୁ କହିଲେ, “ହରି ଏଠାରେ କାମ ହୁଅଇ ଯିବ । ଅପଣ ବସନ୍ତ ।”

ମୁନସୀ ବାବୁ ଗୋକସ ମଜକକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ତୋର କାସକୀ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଅଛି ?” ଗୋକସ ଜଣାଇ ଦେଲା, “ହଁ ହଜୁର, ସେ କାଲି, କଟକ ଯାଇଛି, ନୟ ପଠ ପଢ଼ିବାକୁ ସୁବର ବଜେବନର କାବୁ ତାଙ୍କର ବାପ ଯାଏରେ ।” ମୁନସୀ ବାବୁ କହିଲେ, “ହଁ, ତାଙ୍କ ଝିଅ ନାଁ ସେମରା, ନାଁ ? ସେ

ଆଜ୍ଞାରେ ଗୋଟିଏ ଲବଣ ଦେଇ ସାବରୁଡ଼ି ସେ କାହୁଁଠାରୁ ଅଧମାଞ୍ଚର ଦୁଇରେ ଜଗଲ ଥି ସଡ଼କରେ ଦେବେଇ ତଦାଏତ ସେମାନଙ୍କୁ ଅବମଣ କରି କମ୍ବଳ ପୋଇ ମାଡ଼ ଦେଇ, ପାଟିକରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶାଳରେ ମାରିଦେବା ପରି ମଧ୍ୟ ଧମକ ଦିଅନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର କୋଟିଏ ମିଳିଟ ପରେ ତାକୁମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ହତଦେଇ ଦେଉଁଅଡ଼େ ପଲାଇଲେ । ସେମାନେ କମ୍ବଳ କଡ଼ି ଦେଖି ତ ଗାତରେ କାସନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ତଦାଏତମାନେ ଦେଉଁଅଡ଼େ ପଲାଇ ସାବରୁଡ଼ି ।”

ଗୋବରା ମଜୁର ସେ ସେ ହୋଇ କିଛି ସୁଡ଼ିଲା । ଖାଲି ଲୁହ ଲାଗି ହୋଇ କିଛି ଲେଟିଗଲା । ଆଉ ଦେଖିଥାଏ, “କାକୁ ଅପହେ ଗୋଡ଼ ଧରୁଛି, ନେହୁରା ହେଉଛି, ଗୁଡ଼ ଖାଉଛି, ମେ କାସନ୍ତିକୁ ଶୋକ ଅଛି କଥନ୍ତୁ । ନଇରେ ମୁଁ ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ ଦେବି—ଇ, ଇ । ତା ମା କ ଶୁଣିଲେ ଆଉ ଶାବନ ଖେଳ ନାହିଁ—ଇ-ଇ ।” ଏହପରି କହୁ ସେ କାନ୍ଦୁଥାଏ । କନେଶ୍ୱରଲ୍ ଦିଶେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ବୁଝି ବୁଝି କରେଇରେ । “ସେଇଥି ପରି ତ ଲେକ୍ତାର ହେଉଛି. କଥାଟା କେତେଦୂର ସତ । ସବୁ କଥା ଜଣାଯିବ ତୁ ଭୁଲୁଥୁଅ ।” ଏତିକି ବେଳେ ଗୁମସ୍ତାମ ମିଶ୍ଟ୍ର କହୁ ପକାଇଲେ, “ହୁଲୁଡ଼ି, ଇଅ ପହରେ ମସ୍ତକଡ଼ି ଏକ ତବନ ଅଛି । ମୁଁ ଏ ଇଚ୍ଛାୟା ନ ସେଇତାକୁ ରୁପେ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଆସୁଛି । ସେ ତାଙ୍କର କାକୁ ପୁଅ ଥିବ ବରାବର ଏ ଗ୍ରାମକୁ ଅସି ଗୋଟାଏ ହରିଜନ ସଂଘ ତାମ ସୁଲୁହବା ନାରେ ଏହି ଘର ଭିତର କରି ପାଖ ଅଖ ବସ ପଡ଼ିବ ପିର ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ କେଉଁ ବରହୁଡ଼ି । ତାଙ୍କର କାକୁ ପୁଅଟି ନା ବଢ଼ିନ । ତାଙ୍କର ଗତି ବଧୂ, ମୁଁ କହୁକି, ଏ ଅଫିଲର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ଭଲ ବୋଇ ଅନୁମାନ କରେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର କାସନ୍ତି ସବେ କହୁ ଖରାପ ସମ୍ଭବ ଅଛି । ଏ ବଞ୍ଚେ ନେଇ ଏ ଗାଁର ଦେବେଇ ଶୋଭା ମୋ ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଥର ଅପରି କରିଛନ୍ତି । ସେ ତ

କଟକରେ ପଡ଼ନ୍ତି, କମିଶ ଘୋଟାଏ ସୁବଧା ସୁଖେଇ ଖୋଜୁଥିଲେ । ଘୋକର ଚଳଣିପଟିଆ ଲୋକ । ସେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାକୁ ଶିଖେଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଠ ପଢ଼େଇ ସରକାରୀ ବୁକ୍ସ କରାଇଦେବେ ବୋଲି କହୁ କୁଲର ଦେଲେ । ଲୋକେ ଜାଣିବାରୁ ଭରଣୀ ଦ୍ରାବ ତଦେଇ ନେଲେ କଟକକୁ । କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେଇ କଦମାସ ମହୁଆଳଙ୍କୁ ଲଗାଇ ବୋଧହୁଏ, ବାଟରୁ ବାସନ୍ତୀକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ବୁଲିଲେ, ସମସ୍ତେ ଜାଣିବେ ତଦାଏକମାନେ ନେଇଗଲେ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ଜାଗାରେ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ତାକୁ କଟକରେ ରଖିବେ, ଯେପରି ସେ ସେଠାକୁ ଯିବା ଆସିବା କରି ଖାଉବେ ।”

ଘୋକର କହୁ ଉଠିଲା, “ନା ହୁଅନ୍ତୁ, ସେପରି ଖରାପ ସମ୍ଭବ ଫଳାଫଳ ମୁଁ କିଛି ଦେଖେ ନାହିଁ । ବାସନ୍ତୀ ଏହି ସେବା ଘରେ ମାଲିକାନା ଝିଅଙ୍କୁ ପଢ଼ାଏ, ସୁଦା କଟାଏ । ମରଦ ପିଲା ଓ ବୁଦ୍ଧାଙ୍କୁ ପଢ଼ିବ ମଧ୍ୟ ଶିଖାଏ । ଆଉ ଏ ସବୁ ତାଳପତ, କତା, ଖଢ଼ିକା ଓ ବାଉଁଶର ଜଳପମାଳ ଯାହା ଥୁଆ ହୋଇଛି, ତାକୁ ସବୁ ବାସନ୍ତୀ ଶିଖାଇ ବାମ ଆଦାଏ କରେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆସି ଖବର ଦାଉକ ଶୁଣୁ ।” ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କଣ୍ଠସ୍ତ ଓ ବାଉଁଶ ଲୋକ ସବୁ କମିଥିଲେ, କହୁଲେ “ନାହିଁ ପକ୍ଷୀ, ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ସୁଅ ଝିଅ ମଣିଲେ କେବା କେବା । ତାଙ୍କୁ ଆମେ ଦୋଷୀ କରିବୁ ? ଆମେ ଥିବା ନରକରେ ଖଢ଼ିବୁ, ହୁଅନ୍ତୁ ।”

ମୁଖ୍ୟ ବାବୁ ଶୁଣି କରି ପଚାରିଲେ, “ଆଉ ଯେହେତୁ ବାବୁ କ’ଣ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି । ନା, ତମେ ସିଲିକର ଶିଳ୍ପ କରଖରେ ସୁଦା ନାବାଳକ କଟକ ନାହିଁ । ହୁଇଲେ ଘୋକର, ତୁ ସିଲି ସୁବୁଣା କଦମାସ । ତମକୁ ସେ ନ ଚାହିଁଛି, ସେ ସାରା ଗୋଷ୍ଠକୁ ଚାହିଁ ନାହିଁ । ଝିଅର ଚଳଣିର ଚଳ କାତରେ ବାସନ୍ତ ଡେଇଁ ବୋଲି କହୁଛୁ । ଏବେ ସିଲିକର ଚାହିଁବେ । ହେଁ, ଗୋଟିକାର ଦେଖେଇ ହେଉଛି ।

ଏ ସବୁ କିଛି ହେଉଛି କୋଳ ଅଗରୁ ଆକାରେ ତ ଲଭି ନାହିଁ ?” ବେଢ଼ି ଉପରେ ବେଗତା ମାଡ଼ ଦେଖି ଗୋବରା ପିଲେନ ପାଣି । କହୁଲା, “ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା, ଏସବୁକି ତାହା ମିଛ ।”

ସୁମସୁମ ମିଶ୍ରେ ଗୋବରା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁକରି ବୁଝୁଁ କହୁଲେ, “କଣ, ତାହା ମିଛ ? ବୁଦ୍ଧ ପାଞ୍ଚବନ ଚଳେ ତୋ ପାଖକୁ କଣ ଚିଠି ଆସି ନାହିଁ ? ତାଙ୍କପିଅନ କଣ ମିଛ କହୁଥିଲେ ?” ଗୋବରା କହୁଲା, “ହଁ ହଜୁର, ଚିଠିଖଣ୍ଡେ ବାସନ୍ତୀର ଚଠକ ପଡ଼ି କାନ୍ଦୁ ସିବାପାଇଁ ବସିନବାକୁ ଲେଖି ପଠାଇଥିଲେ । ସେ ଆସି ପାରୁନା ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ପରାଣା କଣ ହେଉଛି । ଆଉତାଙ୍କ ଉତ୍ତରୀୟ ସଙ୍ଗେ ବାସନ୍ତୀକୁ ପଠାଇ ଦେବାକୁ ଲେଖିଥିଲେ ।”

ମିଶ୍ରେ ସତେ ଶେଷର ଯୁଦ୍ଧରେ ତୟାରୁ କଲେ ବାଦ ହୁସି ହୁସି କହୁଲେ, “ଦେଖିଲେ, ଦେଖିଲେ ହଜୁର ! ଏହୁପରି ପସ ମିଛକୋଳି କହୁଥାନ୍ତୁ । କେଉଁ ମୁହଁଟା ମାଳିଲ ? ସେକଥା ଆମ ଗାଁ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ସାନ୍ଧି ଦେବେ ।” ମିଶ୍ରେ, ସରକ ଚନ୍ଦ୍ର ବେକରା, ଉତ୍ତମନ କୋକିଳା ସିଂହ ଓ ମାକଣ୍ଡ ମ ଆଜୁ ଆଖିଠାରୁ କେବଳୁ ସେମାନେ ଜଣକଣ ଭର କହୁଲେ, “ହଁ ହଜୁର, ସେ ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ପିଲାଙ୍କ ସାଥରେ ପଠ ପଢ଼ିବେ ବାବୁଙ୍କ ସୁଅ ମୋହନାବାବୁ ମଧ୍ୟ ଜାତିପତି କହୁ ନମାନି ଶିରସ୍ତାନ ହୋଇ ସାରିଲେଣି । ମହାନ୍ତରରେ ଖାଇବା ପିଇବା, ତାଙ୍କରଘରେ ରହୁବା, ଆଉ କଣ କହୁଛୁ ଅଜ୍ଞା, ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ଝିଅମେରୁ ସେ ବ ଘରଘର ପସୁରୁଲେ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସଙ୍ଗା ଖୋଲିକରି ଲେଖା ଦେଲେ, ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ଝିଅକୁ ବାହାହେବେ । ଲେଖନପୁର ଚଉପୁର ଘର ଟାକ କହିଛନ୍ତି; ଝିଅସଙ୍ଗେ ସୁଇଜରୁ ଅଧେ ଦିଅନ୍ତେ । ଝିଅକୁ ଦେଖିବ କଣ ମରଗର ଅପସର, ଦିହୁତି ପରି ଜହୁଛି, ସବୁ ଭଣ୍ଡାର !

ମୁନସୀବାବୁ ଗୋବରାକୁ ଚିଠିଆଣିବା ପାଇଁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ଗୋବରା ଚିଠିଆଣି ଦେଲା । ମୁନସୀବାବୁ ପଢ଼ିସାରି, ସେ ପାହାସକୁ

କିନ୍ତୁ ସାବଧାନରେ ସେ ସବୁ ନିଜ ନେଇଥିବା ତାଲୁକରେ ଲେଖି ଏ ଘଟିକା ରଖିଲେ । ଲଙ୍କାକୁ ଶେଷକରି ଗୋବରାକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଆନାକୁ ଖୁଲିଗଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ଗୋବରା ମଳିକ ଠାରୁ ବଞ୍ଚିଥିବାବେଳେ ଦୁର୍ଘଟିଥିଲା କେଉଁଠି ମୁନସୀବ ବୁଝାମଣା ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଅତିଥୀ ହୋଇ ଫେରିଲାବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଘର ପକେଟରୁ କାନ୍ଥରୁ କଣ୍ଟାବିଆ ନୋଟ ଦେବେ ଖଣ୍ଡ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦିଶୁଥିଲା ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବସନ୍ତ କାବୁଟର ପରୀକ୍ଷା ସରି ଯାଇଛି । ମଞ୍ଚ ମୋଡ଼ୁନୀ ବାବୁଙ୍କର ଲକ୍ଷ ପ୍ରଥମବର୍ଗ ପାଠ୍ୟ ସରିଥିଲେ ହେଁ ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଗରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ-ନାହାନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତମେ କାଠସେତ କଲରେ ଗୋଟିଏ ସିମେଣ୍ଟ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି; ବସନ୍ତ ବାବୁ ମସ୍ତକରେ, “ସୁନ୍ଦରୀ, ମୋ ବା ଅଖିଟା କାହିଁକି କରୁଛନ୍ତି ତେଲ ତେଲ, କର ଫର ହେବ କି ? ପରୀକ୍ଷାରେ ବେଶୀ ସୁଦ୍ଧାଏ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆଉ କି ଘୋଟାଏ କଥା, ସେମିତି କି ମୋ ଗାଁକୁ ଯାଉଥିବା ସୁବରୁ ଆମ ବୁକରକୁ ସଙ୍ଗେ ନେଇ କାସନ୍ତୀର ନେଇ ଦଇ ଆସିଥିଲେ ତା’ର ନାମ ଲେଖିହୋଇ ଥାନ୍ତା । ସତ ଅଠ ଦିନ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ତିନିପଦ ନାହିଁ । ମନରେ କହୁ ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ।”

ମୋଡ଼ୁନୀବାବୁ କହୁଲେ, “ଅଖିଟା ତେଲିବା ସେତେ ସତ ନୁହେଁ ମନଟା ତେଲିବା ବସେଷ ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । କାହିଁକି, ପରୀକ୍ଷା ସରି ଯାଇଛି । ଫୁଲି କରବାର କଥା, କେବଳ ମୋ ପରି ପକେଟରୁ ଛାଡ଼ି ଶେଷ ହେଉଛି ଲେଖିବା ମନଟା ପରର ପକେଟରୁ ଖୁଲିଗଲେ ।

କଳିକାଣ୍ଡ କେବଳ କସନ୍ତର ମନ ମଧୁର ମନସ୍ତୁ ସ୍ପର୍ଶ ଓ କାସନ୍ତୀର ପ୍ରେମ ମନର ପାଇଁ ରହିଛି । ହୁଏ, କହୋ ? ଲୁହକାରି ଅବତାର ନାହିଁ ।”

ମୋହନ ବାବୁଙ୍କର ଏପରି ରକ୍ତସ୍ୟନ୍ନତ ମନସ୍ୟରେ ବସିନ ବାବୁ ହସି କଲେ ତାଙ୍କୁ କାମ ହସ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥକା କେଇ କହୁଲେ “ସା.ସ.ଃ, ସ୍ୱଦାବେଳେ ଗୋଟିଏ ଥଣ୍ଡା କାମସା ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ ।”

ଏହି ସମୟରେ ମେସେଞ୍ଜର ଗୋଟିଏ ସାଇକେଲରେ ଆସି ସେମାନଙ୍କର କସ୍ତିକା କେନ୍ଦ୍ରକୁ ସାଇକେଲଟି ଆଡ଼କେଇ କେଇ କହିଲା, “ମୁଁ କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲ ଖୋଜି କରି ଆସିଛି । ଗେଟ୍‌କପର କହିଲା, ଆପଣ ଏଇଆଡ଼େ ବୁଲି ଆସିଛନ୍ତି । କେଣ୍ଟ ଏ ଅଫିସ୍‌ରେ ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ନେଇ ଆସିଛି ।”

ବସିନ ବାବୁ ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ନେଇ ଖୋଲିଲେ । ଦୁଇ କଲ୍ ପଡ଼ିଲେ,

Bepin behari Mahanty*West Hostel

Ravenshaw College, Cuttack. Basanti kid-napped a week since on way home. Police inquired your address. Take measures. Father.

ବସିନ ବାବୁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ବଳ ପାତ ହେଲା । ହଠାତ୍ କିଛି କ୍ଷଣ ବିଚାରବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ କସି ରହିଲେ । ମୋହନ ବାବୁ କହୁଲେ, “ବସିନ ତୁମେ ଯଦି ଶୀଘ୍ର ସୁସ୍ଥ ଯିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ । ସୁସ୍ଥ ସମ୍ପାଦ ଜାଣିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଏହୁପରି କଥାକାହା ହୋଇ ଦୁହେଁ ହଷ୍ଟେଲ ଆଡ଼କୁ ବୁଲିଲେ । ବସିନବାବୁ ହଷ୍ଟେଲ ସୁପରନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁମତି ପାଇ ସୁସ୍ଥ ଭାବରେ

ହେଉଥିଲା ବୁଝିଲେ । ଶେଷେ ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦିନୀ ଠାରୁ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବାନଙ୍କ
ସମସ୍ତ ବସନ୍ତ ଶେଷ ବୁଝି ନେଲେ । କହି ପାରନ୍ତି କି କି କି କି
ବସନ୍ତକୁ ଧରି ଠାଉନ ଥାନାରେ ହାଜର ହେଲେ । ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବାନଙ୍କ
ଅବସର ଓପାରିବାର କାରଣ ଦର୍ଶାଇ ସେହିଠାରେ ବସନ୍ତ କାବୁକୁ
ହୋସାର କଲେ । କିନ୍ତୁ କବେଳାନଳ କାବୁକୁ ଲୋକସ୍ତ୍ରୀମାନେ
ଓ ବସନ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ବସନ୍ତକାବୁ ଜାମିନରେ ଶେଷ ହୋଇ
ଅଛି ।

ପ୍ରମୋଦିନୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ଥାନାରେ ଉପୋକ୍ତ କେଉଁ ଅସ୍ଥିତ
କମଳ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କହି ଗୋବରା ମନେ ବୁଝିଲା, “କାବୁ, ଏ କମଳ
ସୁଖକ ତ ସାମାନ୍ୟୋପାୟର ହାଲୁକାମ ଦୋକାନରୁ ପ୍ରୋସିଡେଣ୍ଟ କାବୁ
ଓ ପରା କୋଟିଏ ଦିନ କଲେ, ମୋ ଥାନା ପାଳି ଦିନ କିଛି
ନେଇଥିବୁ ।” ଗୋବରା କଥା ଅନୁସାରେ ମୁନସୀବାବୁ ହାଲୁକାମ
ଦୋକାନକୁ ଯାଇ ତାର ବନ୍ଦୀ ଖାତାରୁ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ବୁଝିନେଲେ ।
ସୁଖି ସେ ଦଳକଳ ସାଜି ସୁମନ୍ତପୁର ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ସୁମନ୍ତ ମିଶ୍ର,
ସରକାରୀ କେନ୍ଦ୍ରୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀନ କୋଦଳ ସିଂହ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡ ମାଧାବୁ
ହୋସାର କରି ସେହିଦିନ ସୁଖକୁ ସୁଲଖ କରିଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ
ମିଶ୍ରର ବନେଟ ସବୁଜିଜନାଲ ଅବସର କଡ଼ କଡ଼ା ମିଶ୍ରାସର ଲୋକ ।
ସୁମନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ କରପତ୍ର ଅଡ଼ଭେକେଟ ଧରଣୀଧର ମହାପାତ୍ର କହୁତ
ଲଡ଼ ଲଡ଼ି କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ହାକିମଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପହୃତ
ନାଶର ସନ୍ଧାନ ନ ମିଳିବ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସାମାନ୍ୟ କାମନା
କାମନା ନାହିଁ ।

ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଅନନ୍ତ, କି କରପାରେ ବଳକଳ । ମାଧବ
ସେନାପତି କଣେ ହେଉ କି ଥରଣର ଠିକାଦାର । କହକା ଜଙ୍ଗଲରୁ
ନା ୪ ମୁର କୁପିକୁ ନିଜମ ଧରିଲାକେଲେ ହାତରେ କିଛି ପାଣି ନ
ଥିଲା । ମାଧବ ତାଙ୍କର ସବୁସୁମନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଶର ଓ କମି ବନ୍ଧା
ରଖି ସୁର ହଜାର ଟଙ୍କା କରକା ନେଇଥିଲେ । ଯାହା ହେଉ ମୁଣ୍ଡ ଥାଳ

ହୁଣ୍ଡରେ ମାରି ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ହେଲା ସେ ପୁଅର କାଠ ମହାକଳ-
ମାନଙ୍କୁ କାଠ ଶୋଷାଇ ଯାହା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, କରକା ବାବଜରୁ
ପ୍ରାୟ ଅଧା ଅଧ ଶୁଣି ସ ରଲେଣି । ତାଙ୍କର ଭିତର ଜଙ୍ଗଲରେ କାଠ
କଟାଳୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ମାହାଲୁ ଘର ତିଆରି ଥାଏ । ଅତି ତାଙ୍କର
ପୁଅଟା, ବୁଦ୍ଧର ଓ ସେ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଉପଯୋଗୀର ଶିକ୍ଷା ଏକ
ଶୁଆଡ଼ ଘରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଦୁଇଟା ବୁଦ୍ଧର ଶୁଆଡ଼ର ହାତରେ
ଶାସ୍ତ୍ର ବୁଦ୍ଧୁଥାନ୍ତି । ବ୍ୟାଘ୍ର ବା ବୃକ୍ଷର ତଡ଼ାଏତମାନଙ୍କ ଅବମଣରୁ
ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇବର୍ଷ ବାଣ୍ଟି ମଧ୍ୟ ପାଳିବନି ଭନସତ
କାନ୍ଧରେ ବନ୍ଧିବ ପକାଇ ପହଞ୍ଚି କଥାକୁ ସେହି ହାତ ଭିତରେ ।
ସେନାପତିଙ୍କ ଶୋଷକା ଘରକୁ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣି ଝିଲକା ଲଗା
କୋଠରୀ । ସେହି କୋଠରୀରେ କାସନ୍ତୀ ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ହେଲେ
ଅବରୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ ରହୁଅଛନ୍ତି । ଶୁଆଡ଼ର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବ ସ୍ଥୁ ହୁତ ମଧ୍ୟରେ
କାହାର ସମସ୍ତ ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ହୋଇଥାଏ ।

କାଠକଟାଳୀ ସପ୍ତରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସରଦୁଣୀ ଅସି
ଝାଟି ବା ତାଳିଆ ନେଇ ଗୋଛ ଗୋଛ କରି ନିକଟସ୍ଥ ସ୍ଥାନରେ ଗଣି-
କରି ଜାଣିବା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କାସନ୍ତୀ ତ କାହାର ନିକରରେ
କିଲେହେଲେ ପଡିନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜଙ୍ଗଲରେ ଏବେ ଲୋକ କାମ
କରୁଛନ୍ତି, ସମୟେ ସମୟେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି, “ଠିକାଦାର କାରୁକ
ଅମର କାପ ମା, ତାଙ୍କ ନିମନ୍ତ ତ ଖାଉଛୁ, ତାଙ୍କର କିୟାକୁ ପୁରୁଷ
କହିଁ ନାହିଁ ନଥିବେ । ଅତି ଆମ ସାକ୍ଷୀ ମାତ୍ରେ ହେଲା ଅସିଲେଣି ।
ଟିକିଏ ଚଳା କି ଗୋରୁ ଏ ପାପ ଅସି କେଣି ପବନ ହୋଇ ପାରିଲା
ନାହିଁ ।”

ମାଧବ ସେନାପତି ସ୍ବଇଶକ୍ତି ନିବାସୀ, ବୟସ ପବୁଷୁ ବସ ହୁହେଁ
ମାତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ କନ୍ୟୋଘରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ବଡ଼ ହୃଦୟକୁ ହୋଇ ରହୁ
ଥିଲେ । କଣ୍ଠେଷତଃ ନିଃସନ୍ତାନ ହେବୁ ତାଙ୍କର ତଥାବଧୂତ ହତା-
କାତ୍ରୀମାନେ ଦ୍ବିତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରହସ କରିବାରୁ ବହୁତ କଳାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ

ଶେଷରେ ହୃଦୋପାହୁ ହୋଇଥିଲେ । ଦାଋଣ ପୂର୍ବ ବରଦ କ ଅର ନାହିଁ ଯେଉଁଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଲଳସା ଭୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଲଳସା ଏତେ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲା ଯେ ସ୍ବମସ୍ବମ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବଲେଇ କପାଳକୁ ଶିକା ହିତଲ ପରି, ହୁଠାହୁ ବଜି ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଅମର ସେମିତି ଗୋଟାଏ କଥା ପଡ଼ି, ପକ୍ଷୀର ଭାବେ ତଳା ନୋସୁ ସବୁ ସମାନ, ସେହପରି ଠିକାଦାର କାରୁଣ୍ୟର ପଶୁ ସମାନ ସ୍ବତ୍ବ ଅର୍ଥାତ୍ କଙ୍ଗଲରେ ଜାତି ଅଜାତି ଠିକ୍ ମହାପ୍ରସାଦ କରୁ ।

ଏହପରି ଏକ ପଶୁ ପ୍ରକୃତି ବସିଷ୍ଠ କାମୁକର ହୃଦରେ ବାସନ୍ତୀ ପରି ଗୋଟିଏ ନୟନା କାଳାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଭାର କି ସ୍ବତ୍ବ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଓ ଏପରି ସ୍ଥାନ ନାରଦାୟୁ ଶୁଦ୍ଧିରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପାରେ ! ଠିକାଦାରର ପରି ବସୁରେ ବାସନ୍ତୀ ବଡ଼ ସହସ୍ର ମନରେ ଦାଳ ବଢ଼ି ଉଠି । ତା ଶିଅ,—ଖାଲି ପେଟ ପୋଷିଯିବାକୁ ସୁହେଗୋବର ଶିଅ ସେ । କିନ୍ତାରେ କଳାକାଠ ପଡ଼ିଗଲାଣି । ଲାପ ମା କଥା ମନେପଡ଼ୁଛି । ଅର ତାର ପ୍ରାଣର ସମ୍ବଳ ବଞ୍ଚିନିକାରୁକୁ ଦିନଶୁଦ୍ଧି କରିଛି ଜପାମାଳା । ନିର୍ଭୁଲ କୋଠଶୁଦ୍ଧିରେ କେଳେକେଳେ ଏକ ରସୁରେ ସୁହୁଁଛି ବସୁଁଛି । ଅଶିବୁ ଲୁହ କହୁଯାଉଛି ଦୁଇଧାର ହୋଇ, ସୁଦିଲୁଗା ଚନ୍ଦ୍ରଗଲାଣି, କିଏ ସାମନାରେ ସୁଲଗରେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ । କ'ଣ ତାର ବେତା ତୈତନ୍ୟ ନାହିଁ ! ମଣିଷପଣିଅ ସରଯାଇଛି ! ସେ କଣ ବୁଝି ପଶୋକ କିନରେ ସୀତା କେଶାବ କଥା ? ହନୁମାନ ପରି କିଏ ଅସି ବଞ୍ଚିନିକାରୁଙ୍କର ସନ୍ଦେଶ ଦେବ ! ସତେ ବଞ୍ଚିନିକାରୁ ଏ ନର-ସନ୍ଧସ ସୁରୁ କାନ୍ତି ଉଦାର କରବେ ! କେତେକେଳେ ସୁଖି ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ବୁଝି, “ନା, କେଳେକେଳେ କୌଣସି ନିକେହ” ଉଦ୍ଧରର ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ମୋର କଣ ବୁଝି ନାହିଁ, ସାହସ ନାହିଁ ? ପଦ୍ମମା, ସାଦତୀ, ପାଲ୍ୟ କି ମେ ରପରି ସ୍ତ୍ରୀ—ସେମାନେ ବୁଝି ଓ ସାହସ କଲରେ କି ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିପାର ନାହାନ୍ତି ?”

ଏହିମଧ୍ୟରେ ଠିକାଦାର ତାଙ୍କ ଦେବେଶ୍ଵର ନାନା ସ୍ତୋତ୍ରମାନ
ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ମନର ଛୋଟ, ଶେଷରେ ପ୍ରାଣନାଶର ଭୟ
କଲ୍ପାଇଛନ୍ତି, ତଥାପି କାମନା ପଟଳ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସେହି ନାରାୟଣକୁ
ତାର ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି କମ୍ପନ୍ନ ପଶୁଥିଲା, “କିନ୍ତୁ ! ତୁମେ ମୋତେ
ଏଠାରେ ଧରିଆଣି କିଛିପ୍ରାଣ ମରବାର ଭବେଷ୍ୟ କଣ ?” ଠିକା-
ଦାର ପ୍ରେମାତୁର ହୋଇ ହସିହସି କହିବାକୁ ଲାଗିଲା, “ମୁଁ ସ୍ବର୍ଗେ
ତୁମକୁ ପ୍ରଣୟ ତୋରରେ ବାନ୍ଧିବି ।” କାମନା ପଟଳରେ ଗର୍ବିତ
କହିଲା, “ତୁ ସ୍ବର୍ଗ ମୋର ପ୍ରେମ ନା ପ୍ରାଣ ? ପାଣିର ହାତକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ
ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ମୋତେ କେଣି ମାଲୁମ । ଏ ପିଣ୍ଡରୁ ପ୍ରାଣ ହଟାଇବାକୁ
ମୋତେ ମୁହଁରେ ମାଝି ଲାଗିବ । କିନ୍ତୁ ତର ପରାମର୍ଶ ଲେଖିବୁ ତୁ
ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଳା ଓ ପରବାଳରେ ମଧ୍ୟ ।”

ଠିକାଦାର କିନ୍ତୁ ମନେ ମନେ ଭାବିନେଲା, ‘କିନ୍ତୁ ପଶୁ ତ
ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲେ ଗୋଷା ମାଡ଼ିବ । ଏ କିଛିଦିନ ଗଲେ ମଣିଷିବ ।’
ଏହି ଆଶାରେ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ଥଗିଲା । ନିଜ କୋଠରୀର
ଖଟ ଉପର ବଛାଣାରେ ପଡ଼ି ଦେବେ ସୁଖର ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲା ।
କିନ୍ତୁ ନିମ୍ନକିର ବହୁ ପ ଅଞ୍ଜନାୟକ ତାହାର କଣ୍ଠଦେହରେ ପ୍ରବେଶ
କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସନ ୧୯୪୮ ସାଲ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵର ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମ ଉଠିଛି,
ସେତେବେଳେ ଛଟାଲରର ହିଂସାନଳ ଲେଉଟିଲେ କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରାର
କର ପ୍ରାଣି ପାଉଛି ଭରସେପର ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ।
ବୁଝର ଶ୍ଵାଲିନ ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରତି ଗଳ କହି, ଘର ବାହାରେ
ସ୍ଥଳୀ ଗବନମୁକ୍ତି ଲଢ଼େଇ ବୁଝ ସୈନ୍ୟ ଓ କର୍ମୀମାନ ସେନା ମଧ୍ୟରେ ।
ମଫସ୍ତ ସୁପ୍ତବାର ବଡ଼ବଡ଼ ଶକ୍ତି ସାମରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ଦେଇ
ପାଉଛି । ଏକ ପକ୍ଷେ କର୍ମୀମାନ, ଲଠାଲ ଓ କାପାଳ ଏକ ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ
ବୁଝେନ, ଅମେରିକା, ଫ୍ରାନ୍ସ, ରୁଷ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥେଟ ସ୍ଥେଟ

କି ସାହକାସ ଦେଖ—ସଂଗ୍ରାମରେ ଉନ୍ନତ ଦେବତା ଏକାଧିକାରୀ ପାଇଁ ।
 ବ୍ରହ୍ମଣ୍ଡ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ କହୁଥିବା ଉନ୍ନତ ଶକ୍ତିର ସ୍ଵରାଜ୍ୟ କହା କାହିଁ
 ମନରେ ଏହି କଷ୍ଟସୂଚକରେ ସୋପାନ ଦେଇଛି ଉଚ୍ଚତ ମୁକ୍ତି ଓ ନାଚକ
 ସୈନ୍ୟ ରୂପେ । ସୂର୍ଯ୍ୟପଟେ ଜାପାନ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ଦ୍ରାବପୁଣ୍ଡ
 ଉନ୍ନତାଗିନି, ସ୍ୟାମ ଓ ମାଲୟକୁ କଖର କରି ବସିଛି । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ
 ଇଂରେଜମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣୀତ ପଶୁକମ୍ପ ଓ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଦ୍ଵାରା ଦେଶରେ
 ଜାପାନର ରଣ ଚକ୍ରମ ଶୁଣି ନିରାଶ ସ୍ଵରାଜ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମ ଜାତିର
 ସମର ଶକ୍ତି ଉପରୁ ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରା ହସ୍ତର କପର ନିଜକୁ ସଂଗଠିତ
 କରିବେ ସେଥିପାଇଁ ଅତି ଉତ୍ତେଜିତ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତେ ତିନାକୁଳ ହୋଇ
 ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଜାପାନ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଅବମଣ କଲେ ଯେପରି ଦୌଷ୍ଟିକ
 ସାହୁ ସ୍ୟା ନ ପାଏ, ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆଜିନ କଳରେ ନାନା
 କଟକଣା କାର ହୋଇଛି । ତଜା, ସାଇକେଲ, ଶଗଡ଼, ମୋଟର
 ପ୍ରଭୃତି ନବତ ବସ୍ତୁକେଲ ଓ ଧାନ, ଗୁରୁଳ, ଖାଦ୍ୟ, ଶସ୍ୟ ଆଦିର
 ବ୍ୟୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ସରକାର ତରଫରୁ ଖୁବ୍ ତନାସନା ଲାଗିଛନ୍ତି ।
 ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଅବମଣରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସହର-
 ମାନଙ୍କରେ ଟେଣ୍ଡି ଖୋଳାହେବା, ସାଇରନ୍ ବା ସତର୍କ ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା,
 ବାକି ଅଛନ୍ତି ବା ସଦିରେ ସହର ତମସାଛନ୍ତି କରିବା ଓ ବୋମା
 ବର୍ଷଣ ଅବରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ପାୟାର ଗୁରୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତିର
 ତେଜେ ନା ଦେତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବାଦ୍ଵାରା ଦେଶ ତମାମ ଗୋଟିଏ
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏଥିରୁ ବଶେଷ ସୃଷ୍ଟି ସୃଷ୍ଟି
 କରିଦେଲା ଯେତେବେଳେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଦୁର୍ଗା, ହରିସପୁର ଓ
 ସୁସଜିହାର ଦୋଶାଦ୍ ନକଟରେ ଇଂରେଜ ଜାହାଜ ମାନଙ୍କର
 ଉପାବଶେଷ ସମୁଦ୍ରରେ ଦେଖାଦେଲା ଏବଂ ଦେତେକ ନୌ ସୈନ୍ୟ
 ଖଣ୍ଡିତ ଖାବସ୍ତ ହୋଇ କଟକ ତତ୍ତ୍ଵରଖାନାରୁ ତିବସ୍ଥିତ ହେବାକୁ
 ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ସ ଟଙ୍କ ସ୍ଵେଚ୍ଛାରେ ଅନବରତ ଧାବମାନ ହେଉଥିବାର
 ସୈନ୍ୟ-ବାହି ଶୁଦ୍ଧ ମାନଙ୍କରୁ ସମୟେ ସମୟେ ଉଦ୍ଧବନ୍ଧୁ ବୃଷ୍ଟି ହେବା
 ଦେଖିଲେ ବାହାର ମନରେ ଭୟ ସଜ୍ଞାର ନ ହେବ ? ସହରବାସୀଙ୍କୁ

ହେଲା କୋରୁଆ ଭୟ, କେଳ ଥର ଥାର କାଟି କୋଟ ପଡ଼ିଲା । ଅନେକ ଗରଜାର ସ୍ବର ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ମଫସର ବନ୍ଧୁକାନ୍ଧିକ ଗୁଡ଼ିକା ଝାଡ଼କାଳକୁ କରେ ଆସୁଥିଲା ।

ଠିକ୍ ଏକବିଞ୍ଚେଳେ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ମତ ବସ୍ତେଧରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ଭାରତକୁ ମୁଖରେ ପୁରେଇଥିବା ହେତୁ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ବରେ ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ବ କରୁଥିବା କଂଗ୍ରେସ, ସରକାରଙ୍କର ମୁଖ ମାନ୍ଦର ଘୋର ପ୍ରତିବାଦ ତଲା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରମୁଖ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଗିରଫ ହୋଇ ଜେଲ ବରଣ କଲେ । ଦେଶବାସୀଙ୍କର ବନ୍ଧୋର ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ସରକାରଙ୍କର ଦମନମତି ଏକ ସମୟଙ୍କର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରୁ ନାଗରିକ ଶକ୍ତିର ସଙ୍ଗଠାପନ୍ନ ହେବାରେ କୌଣସି ବାଧାପଡ଼ି ନାହିଁ । ସୁଦେଶର ଲାଠି ପିଏ ଜନତାର ରକ୍ତ; ଲୁହବୁଡ଼ା ଗ୍ୟାସ୍ ବନ୍ଧୁଧସ ନୟନ ଅନ୍ଧାରୁ ବୁଡ଼ାଏ ଶ୍ବେତକ । ଗର୍ଜିଉଠିରେ ଗୋଳା ବନ୍ଧୁକ କରି ଗରନ ବିଶାଣ୍ଟ, ଟେଲିଫୋନ୍ ତାର ଓ ରେଲ ଲାଇନ ହେଲା ଛିନ୍ନ, ଟେନ ମଟର, କଟେସ୍ ଓ ଜାକେଟର ଜଳିପୋତି ହେଲା ସ୍ବରଣାର ଏବଂ ସରକାରୀ ଶକ୍ତି ଶାଳାରେ ଲୁଟକଣ୍ଠକ ଶୁଲିଭ ଘନ ଘନ । ସତେ ସେପରି ଇକ୍ଷାନୁକ୍ରମେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଫରାସୀ ବସ୍ତ୍ରର ଦ୍ରୁତିତ୍ବ କାର ଭାରତରେ ନେଲି ଭୂପରେଖ ।

ମୋହମ୍ମଦ ବାବୁ ପୁଷ୍ପରେ ଓକିଲତି କରୁଥିଲେ । ପର ବୁଝିବେ ସ୍ବାଭାବିକ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିସ୍ବେଧ କରିବାକୁ ସେ ମା କାପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର । ତେଣୁ ଏ ଜାତୀୟ ଅନ୍ଧାନରେ ତାଙ୍କ ରକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପୈତୃ ଧରି ରହିଛି କେତେକେ ? ଓକିଲାର ସହଯୋଗୀ ନେତାମାନଙ୍କ ସହ ସେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରଣ କଲେ ।

ଶ୍ରୀମାନ ବସିନ କହ୍ଲାସ୍ ଏମ୍ ଏ ପାଣ୍ଡ କର ସାରିତ୍ରୀ । କିନ୍ତୁ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିବା ସମୟରେ ସେ ଅନେକ ଥର ବସ୍ତ୍ରକାୟକ

ବହୁତାମାନ ଦେଇ ଦେଇ ତୋରମାନା ବୋଧେଥିଲେ । ସୁତରାଂ
 ସରକାରୀ ବୃତ୍ତର ପ୍ରତି କୌଣସି ଅସ୍ଥା ନ ରହି ସେ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ପାଠିକେ
 ଯେତେ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେହମାନ ପ୍ରଧାନତଃ ଥିଲା
 ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର, ବୁକନେସ୍ଟର ଓ ବାଲକାଟୀ । ସ୍ବରାଜ୍ୟ ତମାମ ବଂଶେଷ,
 ସୋସାଇଟି, ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଜୈନ, ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମାନ ପ୍ରଭୃତି ସବୁ
 ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଯେତେବେଳେ କର୍ମମାନା କା କାମାନା ଅବସର ଦେବାବେଳେ
 ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସଂଗଠିତ ହେବାକୁ ଓ ମୁକ୍ତରେ ନିରାଶେ ରହିବାକୁ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ, ସେତେବେଳେ କମ୍ପ୍ୟୁଟରମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ
 ମୁକ୍ତରେ ସହଯୋଗ କରୁଥାନ୍ତି । ବସିନ କରୁଥିବା ତାହା ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା
 ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପାଠିକ ନିୟମାନୁକର୍ତ୍ତୀ ହେବାକୁ ସେ କାନ୍ଦ । ଅନ୍ୟ
 ବେଳେକେ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ବରକାଣ୍ଡ ପାଇଁ ଅନେକ କମ୍ପ୍ୟୁଟର କର୍ମୀ ଏଣେ
 ତେଣେ ଚଳାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଅସୁଯୋଗନ କରୁଥାନ୍ତି । କଣେକତଃ
 ଏମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟନ କଷ୍ଟ, ଅବକାଶୀ କା ବୃତ୍ତି ମୂଳାତମ
 କାସ ବୃଦ୍ଧିର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ । ନିମାଗତା ଆନାରେ ଗୋଟିଏ ନରହତ୍ୟା
 ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ଦସ୍ତାବିଜ ବସିନ କାରୁଣ୍ୟ ନାମରେ ଓଧାରଣ
 ବାହାରି ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ ସୁଲିଥାଏ ।

ସୁମନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଓକଲ ଧରଣୀଧର କାରୁ ଓ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଦେଉଳିଆନ
 ମଧ୍ୟ ମହାପାତ୍ର କାସକ୍ତୀ ଅପହରଣ ଅପରାଧରେ ବସିନ ଓ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ
 କପର ଅଭିଯୁକ୍ତ ଦସ୍ତାବିଜ ଦୋଷୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ଦସ୍ତାବିଜକୁ ପ୍ରାଣ
 ପଣେ ଦେଖି ଚଳାଇଛନ୍ତି । ଧନରେ ପରା ସମସ୍ତେ ଚଣ ! ସୁମନ୍ତ
 ମିଶ୍ର ଜେଇ ହାତକରେ ରହିବା ଦିନଠାରୁ ଓକଲ, ମୁକାର,
 ମୋହରୀ, ସୁଲିପ, ତାକର, ସାକ୍ଷୀଗୁଡ଼ା ଅବଲମ୍ବି ଲୁପ୍ତା ନେବାରେ
 ଯେତେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲାଣି ତାର ଦୁଇ ସୁଖ କି ତିନିସୁଖ ଟଙ୍କା ସ୍ବୟଂ
 ଦେଉଳିଆନ, ମହାପାତ୍ର ବୋଧ କଲାର କର ଘର ଭିତରେ ହାଣ୍ଡି ହୁଣ୍ଡି
 ଭର ମାଟିତଳେ ଗୋଡ଼ି ସରଲେଖି । କିନ୍ତୁ ମୁନାବଦର ବୁଝିବାରେ
 ମାହାଲରୁ ପଥେ ବଢି ସର ଅର ଅଧିକ ଉପରେ ଅବସର ସୁଲିଲେ ।

ଏ ଦେମନ୍ତ କଥା ? ଅପଣମାନେ ଦଣ୍ଡ ପଛେ, ନିନ୍ଦାଦେବେ ଲାହି ? ମଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପରି ନମକସ୍ୱତା ଦେଖିଲେ ଆଉ ଆଉ ଏତେ କହୁ ନାମକାକା ମହାବଳକୁ କ'ଣ ଖଟାଇଥିଲେ ! ସୁମ, ସୁମ ସୁମ ! ତାଙ୍କୁ କହ ଏହା ସହକ ! ଯାହା ହେଉ ଏପରି ଜଣେ ଦୌଷ୍ଟ୍ୟାଳୀ ଦେଖିଲେ ନ ଥିଲେ ଓକର ଓ ସୁରସକୁ ସୁମର କତାନ୍ତା କ'ଣ ? ସୁରସ ତାଙ୍କର ଠାରୁ ଜାଣି ବସିନ ବାବୁଙ୍କ ଟେର ପାଇବାକୁ ଚଳିବା ଜଙ୍ଗଲର ଠିକାଦାରଙ୍କ ଘର ଉପରେ ଚଢ଼ାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଶୋଭାସ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଆଗରେ ଓ ତାଙ୍କ ବଡ଼କୁ ଜଣେ ସବୁ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର, ଉତ୍ତମୁଦ ପାଖରେ ଶୁଣି ଉଷୁ ଥିବା ଉତ୍ତରରୁ ଓ ଶୋଭାସମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ବସିବ ଓ ବେସୁନେଟ—ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଫରଜ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଗୋଟିଏ ଘର ସାମନାରେ ଜଣେ ରହୁଥିବା ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଧ୍ୟାୟ କରୁଥିଲେ ଆଗରେ । ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “କାହାଘର ଏ, ପହଞ୍ଚ ?” ଉତ୍ତର ହେଲା ଗୋଟିଏ ସାଲୁଟ୍ ସହ “ଠିକାଦାର ମାଧବ ସେନାପତି ।” ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଆଦେଶ ଦେଲେ, “ତଦାପ ମାରିବକୁ ତମର ।” ପହଞ୍ଚିବା ଘର ଉତ୍ତରକୁ ଯାଇ ଖବର ଦେବାକୁ ଠିକାଦାର ଘରୁ କାହାର କଲର ପ୍ରବେଶକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନର୍ମ ନମସ୍ତେ କଲେ । ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ହୁକୁମ କଲେ, “ସୁର ତମ ଘରେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବସିନ ବହାସ ମହାନ୍ତି, ଜଣେ ଅବତାସ୍ତ୍ରୀ ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି । ତାର ସୋସାକ ପାଇଁ ମୁଁ ଆରେଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଆସିଛି ।” ସମସ୍ତେ ହୁଷ୍ ହୁଷ୍ ଉତ୍ତରକୁ ପଶିଲେ । ଠିକାଦାର କୌଣସି ସାଇ ବାସନ୍ତୀ ଥିବା ବୋଠା ଦ୍ୱାର, “ଜନାନା ଘର” ବୋଲି ଆଉଁସିଆଇ ଆସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୁଅନ୍ତେ, ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର କୌତୁହଳ ହୋଇ ସେହି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ବାସନ୍ତୀ ଶୋଇଥିଲା, ଧଡ଼ାସ୍ କଲି ଉଠି ଦେଖେତ ଶୋଭାସ । ତାର ମନରେ ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦ ଶେଷିଗଲା । ସେ କହୁଲା, “ହୁକୁମ, ମୋତେ ଖୋଜିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ? ମୋତେ ଏ ସୁପସ ବେକ-

ମାସ ହେଲା, ଭୁବନ ରସିକ ଏଠାରେ, ମୋତେ ନେଇ ଚାଲିଲୁ,
 ହଜିର । ଅପଣ ମୁକ୍ତକାଳ ।” ଇନ୍ଦ୍ରପେକ୍ଷର ସବଶେଷ ବୃତ୍ତିକ
 କାହାଠାରୁ ବୁଝିନେଲେ । ଠିକାକାରକୁ ହାତବନ୍ତ ପଦାଇ ଓ ଅଣ୍ଟାରେ
 ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ ଚାଲିବାକୁ ସୁଇସମାନଙ୍କୁ ହୁକୁମ ଦେଇ
 ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ଆସେ ଆସେ ଚାଲିଲେ । କାସନ୍ତୀ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ
 ପଛେ ଗଲା । ବସ୍ତା ଉପର ମୋଟରରେ ସମସ୍ତେ ବସିବାରୁ ହାଇବର
 ସୁସ୍ଥ ଅଡ଼କୁ ମୋଟର ଚଳାଇଲା । ଯାହାହେଉ “ଆଜ୍ଞା ଖୋଜୁ
 ଖୋଜୁ ମହାଦେବ କାହାରୁଲେ ।” କିନ୍ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିପିନ
 ବାବୁଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଲଗାଇବାପାଇଁ ଦୈର୍ଘ୍ୟାନ୍ ମଧୁମହାପାତ୍ରଙ୍କର ସଙ୍କେତ
 ବସ୍ତରରେ ନିଜାତି ଅମୂଲ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେ ବସିଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରକା,
 ଭୁବନେଶ୍ୱର ତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ହଂସାସୁତ ବପୁର ପଡ଼ିଯିଲା,
 ହାତକୋମା, ହସ୍ତ, କନ୍ଧୁର, ଗୁଳାଆଦି ତଥର ବାରଖାନା ଏବଂ
 ରେଭଲୁସନ୍ ନିର୍ଦ୍ଦାୟକ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ ବାର ପ୍ରଭୃତି ଚରମାର
 କଟକେବାର ନାନା ଯନ୍ତ୍ର ପାତ୍ରମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତାଗାର ହୋଇଛି ।
 କୋପକୃପ ଯହିଁ କାସନ୍ତୀ ବହିଁ ବିପିନ । ଏହି ପ୍ରେମ-ବିଦାନ ଦୃଷ୍ଟି
 ଦୋଷରୁ ଅନୁମାନଟା ସଫଳ ହେବକୋଲି ଭାବିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ
 ଅଳୀକ ନୁହେଁ । ସେ ଅନ୍ୟ ସାଇଁ ଖାଲ ଖୋଜିଥାଏ, ସେ ସେହି
 ଖାଲରେ ପଡ଼େ ।

ଇନ୍ଦ୍ରପେକ୍ଷର ସକଳକଳ ସୁସ୍ଥଅସୁ ଥାନାକୁ ଗଲେ ଓ ମଧୁ
 ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଘିରପ ଚଉକାକୁ ପରତ୍ୟାଗା ଦେଇ କଣେ ସବଲନ୍ଦ୍ର-
 ପେକ୍ଷରୁ ଅବେଶ ଦେଲେ ।

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାରତୀୟ ବସ୍ତ୍ର କ ସନ ୧୯୪୭ ସାଲରେ ସେହି
 ରୂପରେଖ ନେଇ, ତାହା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଉତ୍କଳାଦିନୀରୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ନଥିଲା ।
 ଶାନ୍ତି-ମୁକ୍ତି-ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଜାତୀୟ ମତାକା ତଳେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅଧି-
 ନାୟକତ୍ବରେ ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଭାରତର ଗାଁର ସନ୍ତାନଗଣଙ୍କୁ
 ଏକତ୍ର କରିବାକୁ କରାଯାଇଥିଲା,—୧୯୧୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟର ଶେଷଭାଗରେ ଅକଟ ଓ ପଞ୍ଜାବ
 ଅତ୍ୟାଚାରର ସମ୍ପର୍କରେ ଉଦ୍ଭବ, ସେହି ଅତ୍ୟାଧି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ।
 ଭାରତ ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୁରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଗତି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଦ୍ବାରା
 ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଗାଳି ଉଠି ହୋଇ ଅତ୍ୟାଚାର ଇଂରେଜ ଶାସନର
 ଶୋଷଣ, କମନ, କାଲକାଲିଆତି, କେଲ କୋରମାନା, ହତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି
 ଗାଉଁସ କାଣ୍ଡଦ୍ବାରା ପିଣ୍ଡ ନେତୃବୃନ୍ଦଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ
 ରୂପକ ତଳ ଏବଂ ସମର୍ଥନଦାତା ଜନତାର ଉତ୍ତରା ଲାଭକରି ସେତେ-
 କେଳେ ଅକ୍ଷୟିତ ହୋଇ ବୃକ୍ଷରେ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା ଏବଂ ଶାଖାପ୍ରଶାଖା
 ବିସ୍ତାରକରି ଭାରତବ୍ୟାପୀ ଅସଂଖ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର କ ଉତ୍ପାଦନ କଲା,
 ସେତିକିକେଳେ କମ୍ପେର ଆନ୍ଦୋଳନିତ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ
 ବିଖ୍ୟାତ ଅଗଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତାବ—ଭାରତ ସ୍ବତ୍ବ ଓ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ
 ସ୍ବରରେ ସୁସ୍ଥତ ହୋଇଗଲା । ସେନାପତିଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ
 ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଲେପକରି ଭାରତର ସାମ୍ରାଜ୍ୟିକ ଆଦ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ
 ଦୂର କରିବା ପାଇଁ କୋଟି କୋଟି କରିଦ୍ରା ସର୍ବତ୍ରସ୍ବର ମାରମତକାର
 ରାଜନ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀ, ଯୋ ହୁକୁମବାଲା କମିକାର ଶ୍ରେଣୀ, ଧନୀ, ମଧ୍ୟବିତ୍ତ,
 ବୁଦ୍ଧୀ, ମୁଲିଆ, କରାଣୀ, ସିପକ ଓ ସହ ସମସ୍ତେ କିଏ ପରକର ।
 ମାନମଣ୍ଡି କମ୍ପେ ନଗରରେ ଅଗଷ୍ଟ କା ାରଖରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଓ
 ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଗ୍ନିବର୍ଣ୍ଣୀ ବହୁତା କାହାର
 ଶ୍ରୋତୃବର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ଭେଜିତ କରି ପକାଇ ହୁଲା । ସ୍ବତ୍ବପତି ଆଜାଦ
 ଓ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ସେମାନଙ୍କ ସହ କେଉଁ ଅଜାଦ
 ବାସ୍ତବରକୁ ବୁଲିଗଲେ । ସେତେକେଳେ ହଜାର ହଜାର

ସହସ୍ରହୀ ସ୍ଵର କଲେକ ସହ ବସ୍ତ ଶୋଭାସାହାରେ ବନ୍ଧୋଇ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ତଂରେକ ସରକାରର ଲଠି, ଗୁଳି ଓ ସଙ୍ଗୀନ ମୁନରେ ଶୁଭକ କଳହେଇ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ନେତାଗଣଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବାପାଇଁ କାଗା ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ ।

ଏହି ସମ୍ଭାବ ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ ସହସ୍ରହୀଙ୍କ ମସ୍ତକରେ କଳ୍ପପାତ କଲା । ମାସମାସ ଧରି ସ୍ଵର କଲେକ ସବୁ କରି ରହିଲା ସ୍ଵେଚ୍ଛାଶୁଣ ଅମଲ କଲା ବରୁଦରେ, ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଦମନ ଲାଜା ବରୁଦରେ । ଭାରତ ଜାତିର ରକ୍ତ ଶୋଷଣ ବରୁଦରେ ସଂଗ୍ରମ କରି ସହ ସେନା ବସ୍ତେବା ଶ୍ଵେସନ ଠାରେ ସେପରି ଅସୁର, ଅମିତଚେତରେ ଓ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ପୋଲିସର ଅତି ମାତ, ଘୃଣ୍ୟ ଓ ନିଦାବୁଣ ଗୁଳି ଆଗରେ ସହ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେପରି ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ଦୃଶ୍ୟ, ସେ କୌଣସି ଭରଣାୟକୁ ଉନ୍ମୁଞ୍ଚି କରିଦେବ । କଲ କାରଖାନାର ଶ୍ରମିକମାନେ ଧର୍ମଘଟ କଲେ ଓ କର୍ଜ୍ଜାଲାର ବୃଷକମାନେ ସର୍ବିର ପଟେଇଙ୍କ ବୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସୁଲସୁସୁ ସ୍ଵାଗତକୁ ଘେନି ଆସି- ଥିଲେ । ଗ୍ରାମବାସୀ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ସମୂହ ଜୋରମାନାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖା ଦଲା, ଅହମଦାବାଦର ଦୁଇଦୁଇ ଗୋଟା ରେଇ ଶ୍ଵେସନ ଓ ଚିନିଚିନି ଟ୍ରେନର ଅଗ୍ନି ମହୋତ୍ସବରେ । କଚେରୀ, ଓ ତାଦକଜଲା ପୋଡ଼ାପୋଡ଼ି, ରେଇଲାଇନ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ତାରକଣା ଏବଂ ତାଦକର ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଭାକୁ କେଇ ସରକାରର ଗୋଲା ଗୁଳି ବର୍ଷଣ ।

ସତାବର ବସ୍ତୁ ଗା ନାନ ପଟୀର ନେତୃତ୍ଵ ନେଇ ସେହି ବୃଦ୍ଧେଶ- ବସ୍ତୁନତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିପରେ ତର ଅମର ବାହାଣୀ ଇତିହାସ ବାଳ- ବାଳକୁ ଘାଇ ଦୁଇକ । ବଣ୍ଟାଟକର ସତରଠା ରେଇଶ୍ଵେସନ ପୋଡ଼ି ରସୁ ହୋଇଗଲା । କେତେକ ସରକାରୀ ଧାନଶୋଭା, ତାଦକଜଲା ଓ କଚେରୀ ସୁଦ୍ଧା ବାଦ ପଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ।

ଅସାମରେ ନେତା, ଦର୍ଶୀ ଓ ସ୍ୱର୍ଗମାନଙ୍କର ଗୋସ୍ତାତ୍ର, ଶର ଖାନ୍ତଲସ, ଦଂସ୍ତେସ ପାଣି ଜବତ, ଜେଲ ଜୋରମ ନା ବଡ଼ ଜୋର ସୋରରେ ବୁଲିଥାଏ । କିନ୍ତୁ କି ସଂହସ ସେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମାନଙ୍କର ! ଉଡ଼ାଗଲା ସ୍ତ୍ରୀମାନ ପଞ୍ଚାଏତ, ବୁଲିଲା ବାଦ, ବକାଦ ଓ ବସନ୍ତକର ଯୁକ୍ତ-ଯୁକ୍ତ ବସୁର । ଶର ଓ ହାଟ ନିମ୍ନମ କରାଯାଇ ସଜସ୍ୱ ଅବସ୍ଥାରେ ହେଲା । ଧାନ ବୁଲିଲା, ଗାଈଗୋରୁ, ପଲପରୁବା ଅତି ସୁଖା ସ୍ତ୍ରୀମାନ ମାନଙ୍କରୁ ବାହାରକୁ ଯିବାର ଦୌଷ୍ଟିକ ଉପାୟ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷଣୀ ଓ ଅଲକ୍ଷଣୀବାଦରେ ଯେତେ ଯେତେ ବିଷୟ ଶୋଭିତା ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ପ୍ରଥମେ ବୁଲିଗୋଡ଼ିରେ ପ୍ରାଣଦାନ କଲେ ସେହି ଐତିହାସିକ ବାସନାଶ ବୁଣି ଦୁର୍ଗାବତୀ, ଅଳ୍ପଲ୍ୟା ବାଉ, ଶ୍ୟାମସୀର ବୁଣି ରଣୀ ବାଉ ଓ ପଦ୍ମନା ଅବଦର ବାରଦନ୍ୟା ପ୍ରଣୀବୁଦ । ଐତିହାସିକ ବାଉଅ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା ନିଜର ସରକାର । ଅଶେଷ କମଳ ସତ୍ତ୍ୱେ ବାଉଅବାସୀ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଗଲେ କେବେ, ତାଙ୍କର ଧାନା ଓ ତାଙ୍କର ଖାନାର ଦଶଲ । ମାତ୍ର ସୈନ୍ୟ ପରବର ଅମାନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧି ଧ୍ୟାନକୁଳା କରଦେଇ ସହରର ସୁସ୍ଥା, ଜେ କହ ଲଲସୁଲଲ, ବସନ୍ତର ନେତା ଜଣେ ହେଲା କହା ହସ୍ତୀର ପାଦରେ ଏକ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅବସିତ କରିବା ପାଇଁ ବୁଲିପଥରେ ଗୋଷାରି ଗୋଷାରି ନଅ ସାଇଥିବା ଚର ପ୍ରାଣ । ଓଃ ! କି ପୌଷାଦିକ କଲନା ! ସ୍ୱାର୍ଥୀକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୁଲିଗୋଡ଼ିର ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରତି କି ଜଗନ୍ନାଥ ଗୋବିନ୍ଦ ନମୁନା !!!

ଅଲମେ ଶର ଲୌଗୋଳକ ପରୀକ୍ଷିତ ସ ନ ବାହାନର ଚଳାଚଳ ପକ୍ଷେ ଦୃଷ୍ଟକର ନିଷ୍ପତ୍ତି । କରଣ ପାତ୍ରାଦିଅ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉପସ୍ଥାନ ସୁସ୍ଥାର ଅଭାବ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ସହରବାସୀ ଅପଣା ସୁର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସରକାରର ଖଜଣା ବଦ । କଙ୍ଗଲ ଅଭିନ ଅମ ନ୍ୟ ଅନୋଳନ ବୁଲିଲା । ଏପରିକି ସରସ୍ୱ-ନୟା ଶରସ୍ୱ ଗଣେଶ୍ୱରରେ ବୁଝିଣ ଶକ୍ତି ଲେପ ପାତ୍ରାଦି କହିଲା । ବୁଝିଣ ସୈନ୍ୟ କହା କହଣ ଧରଲେ ଦ, ବାଟିଲେ ପସର ନେବାକୁ

ଶକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରାପ୍ତ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ତ ଚରଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ତ ପ୍ରାଣ ସୈନ୍ୟ
ମାନଙ୍କର ନୃଷଂସ ଅବସ୍ଥାରେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଡ. ଏନ. ପାଣ୍ଡେ ଓ ଏମ୍.
ଉପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ “ଭାରତ ସମ୍ପଦ” ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା
ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ । ଅତି ସୁସ୍ଥରେ ସାଲମର ସ୍ବାମୀମାନଙ୍କରେ ସୈନ୍ୟ-
କାହାଣୀର ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର ଚାଲିଲା, ଗାଁ
ଗାଁରେ ଘରେ ଘରେ ଯେଉଁ ଲୁଟତସ୍ତର ହେଲା ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ
ସେପରି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରହାର କରାଗଲା, ସ୍ବାର୍ଗର ଦେବତା ମଧ୍ୟ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର
ଦେଖିବାକୁ ବା ଶୁଣିବାକୁ ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରମାଦ ରଖିବେ । ଧନ ସମ୍ପତି
ଲୁଣ୍ଠିତ ହୋଇଲା । କିନ୍ତୁ ଲୁଣ୍ଠିତ ଧନ କିଏ ?

ଏହି ଅସଫଳ ବ୍ୟବସାୟରେ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଚିମ୍ବୁର ନେଇଥିଲା ପ୍ରଧାନ ଭାଗ । ମଧ୍ୟ
ପ୍ରଦେଶରେ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଚିମ୍ବୁର କାସ୍ତବିକ ଭାରତର ଜାତୀୟ ଖର୍ଚ୍ଚ । ବ୍ରିଟିଶ୍
କାଳର ଅସ୍ତିତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗନ୍ନାଥ ସାବନର ନମ୍ନା ଓ ନାରାୟଣ ଦମନ
ଭାଗର ଶାସ୍ତିକ ମୁଦ୍ରାକୁ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ଓ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ
ହେବାକୁ ମିଳିଲା ଏହି ନରମେଧ ସତ୍ତ୍ବରେ । ସେ କାରଣ ଦୃଷ୍ଟ୍ୟର
କାହାଣୀ ବସ୍ତୁର ସତ୍ୟ, ଅସତ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ଶୁଣିବା ମାନ୍ଦି-
ର୍ରେକ ସତ୍ୟତାର ନାମ ଲଭାଇବା କରେ କିନ୍ତୁ କଲକତ୍ତା ହେଉ
ବୋଲି ସତ୍ୟ ମୁହଁରେ ହାତକେଇ ଦେବେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଭୁବନାଲିଙ୍କର
୨୩ ଦିନ ଅନଶ୍ବନ ପଳରେ ଭାରତବାସୀ ତଥା ଭାରତ ସରକାର
ବଚ୍ଚଳିତ ହେଉ ଦାଃ ମୁଣ୍ଡେ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଘାଟେଙ୍କୁ ଘଟଣା ତଦନ୍ତ କରି
ଉପୋକ୍ତ ଦେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ସେହି ଉପୋକ୍ତ—ସାଗର
ଜଳରୁ ବନ୍ଦୁ ଏ ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଗଲା । ପାଞ୍ଚଶତ ହଜୁ
ମୁସଲମାନ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କ ଶ୍ରେୟସ, ଚିତେଶ୍ବର ଓ
ତଦଭର ଅତି ଅବସ୍ଥା କରି ଗୃହାଦିକ୍ତ ଅସମ୍ଭବ କରି ଦେଲେ,
ରେଭିନ୍ସାଙ୍କୁ ସାହୀମାନଙ୍କୁ କାହାର କରି ଦିଅପାଇ ଦୁଇ ଦିନଟା
ପାତ କଲି ଦିଅଗଲା, ଶକ୍ତିଶାଳୀନା ଲୁଟ୍ ହେଲା ଓ ଏହି ଧୂସାୟୁକ୍ତ
ବ୍ୟବସାୟ ଦମନ କରାଯାଇ ଡାର କେଶବେ-ହୁଟି ଅସିଲେ ମାହାର-

ସୈନ୍ୟ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବିମର୍ଶରେ ଉନ୍ମେଷ ଗ୍ରାମ ଗୁରୁତ୍ୱର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଗୁହର ଧନ, ଜନ, ଗୋପ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମସ୍ତେ ଧୂସ୍ର-ବଧୂସ୍ର ହେଲେ । ଠାକୁର ଶାଳଗ୍ରାମ ଅତି ଅପବିତ୍ର ହେଲେ । ହୃଷିକେଶ ଶୁଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କର ଲଳିତ ନିଅ ହେଉଥାଏ । ବାଳକ ବାଳିକା ଶାନ୍ତ୍ୟାଶ୍ରମରେ ଭାଇଭଉଣି ସୁଖିଆନ୍ତି । ତମ୍ବୁର ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ୱପ୍ନାକ୍ଷରରେ ମାନ ମାନ ଗଛ କାଟି ଗଦା କଣ୍ଠ ହୋଇଥିଲା, ନଦୀ ଓ ସପ୍ତାର ଘୋରାବଳି ଦିଅଯାଇ ମୋଟର, ଟ୍ରକ ଓ ବସ୍ ଯିବା ଆସିବାରେ କହୁ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟି ହୋଇଥିଲା ।

ତମ୍ବୁର ଏସ. ଡ. ଓ, ତହସିଲଦାର, ପୋଲିସ୍ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଅତି ଉତ୍ତମିତ୍ର ଜନତା ଦ୍ୱାରା ସାଥୀ ହେଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଏକସହ ୩୦ ଲୋକଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ଚିନିଷୁରୁଟା କୋଠାରେ ଚବରଦାସ୍ତ ପୁରୁର ବଳ କରି ବନ୍ଦୀରୁ ଏକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅତି ଦୃଢ଼ତ୍ୟର ଆନ୍ଦୋଳନ ବସୁଗଲା । ଶ୍ରୀମତୀ କାଳ ସମୁଦାୟ ସତରଞ୍ଜି ସ୍ତ୍ରୀ ତଦନ୍ତ କମିଶନ ଆଗରେ ଯେଉଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ, ସେଥିରେ ଯେ କୌଣସି ଲୋକର ବଲିଜା ଥର ଉଠିବ । ଏକ ଏକ ସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ଏକାଧିକ ଗୋଷ୍ଠ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ପାଶବଦ୍ଧ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ତତ୍ତ୍ୱଜନିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ ମର୍ତ୍ତ୍ୟତା ହୋଇଥିଲେ ବା ଯେଉଁ ହୃଦୟ-ବଦାରକ ମୃତ୍ୟୁ ଲାଭ କରିଥିଲେ ତାହା ମାନବ ଇତିହାସରେ ବୃହତ୍ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏନାହିଁ । ଗ୍ରାମର ସେହିଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୁବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ପତି ଯେଉଁ ଅମାତୁଷିକ ଅକୈଥ ଅତ୍ୟାଚାର ବସୁ ଯାଇଥିଲା, ତାହା ଶୁଣିଲେ ପଥର ମଧ୍ୟ ତରଳି ଯିବ । ହୁଇସହ ଲୋକଙ୍କୁ ମାନ୍ୟତା ଓ ପଞ୍ଜାଗୀ ସୈନ୍ୟ ସେହିଠାରେ ଖେଳମାଡ଼ି ପରି ଗୁଳିକର ମାର ଦେଇଥିଲେ ।

କରକତାର ସହ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବିଅର-ଘାସ ସମ୍ବୋଗ ବସୁଗଲା । କିନ୍ତୁ ସୁବିମାନେ ଅଟଳ ଓ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ । ତେଣୁ

ମେସିନଗନରୁ ଢିଢ଼ା ଢିଢ଼ା ଶବ୍ଦ ଅବସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ହୁଏ ।
 କଲିକତା ନାଗରାଜ ସ୍ତ୍ରୀ, ସୁସ୍ଥ ବାଳକ ବାଳିକା ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧା
 ସମସ୍ତେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥା, ନିଦ୍ରା, ନିଦ୍ରା ଓ ପ୍ରତି
 ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶାନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । କଟାର
 ସବୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପରି ଦେଖାଗଲା । ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ତାର କଟାହୋଇ
 ଟ୍ରାମ୍ କର କର ଦିଆଗଲା । ଗୁମ୍ଫାରେ କାଠ, ପଥର, ଟେକା, ଗୋଡ଼,
 କୋଇଲା ବୁଡ଼ ବୁଡ଼ ହୋଇ ଜମା ହୋଇଥାଏ । ଛତ୍ରମାନଙ୍କର
 ବହୁତା ପୋଷାକ ପ୍ରତି ଘୃଣାବଦ୍ଧ କାତ ହେଲା । ସେ ଟୋପି, ଟାଇ,
 ଟ୍ୟାଣ୍ଡ, ସିରାରେଟରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଗୁମ୍ଫାରେ ଦେଇ ଗଲା,
 କା'ରସରେ ପଥର, ଖଣ୍ଡିଆ ଯୋତା ଓ ସୋଡ଼ା ବୋତଲ ଫେ ପଡ଼ା
 ହେବାର ଦେଖାଗଲା ।

ସୁତାହାଟ, ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ ଓ ତମକୁରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
 ଜାଗା ସ୍ୱରକାର ଗୋସାଇଁ ଲଢ଼ୁଆ ବସନ୍ତ, ଗୋଇନ୍ଦା ବସନ୍ତ
 ଚକ୍ରା ବସନ୍ତ ଓ ମହୁଳା ସୈନ୍ୟ ବସନ୍ତମାନ ଖୋଲିଲା । ମାନ୍ଦ୍ରାକର
 ଶୁଣୁର, ବେଜିର୍ଥାଡ଼ା ପ୍ରଭୃତିର ବସନ୍ତମାନେ ସୁଲ୍ଲସ ଓ ସୈନ୍ୟ
 ଗୁଳରେ ଅସଂଖ୍ୟବେଳେ ହତାହତ ହେଲେ । ବହାରର ପାଟନାଠାରେ
 ଜାକ୍ସର ବେଜିର୍ଥାଡ଼ା ଗିରଫ ହେବାରୁ ଜନତା ସେବେଟାରୀୟଟକୁ
 ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ କଲା । କିନ୍ତୁ ଗୁମ୍ଫା ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଗୁଳିଗୁଳିରେ କେତେ
 ମରେ ଓ କେତେ ଅହତ ହେଲେ ତାହା କାହିଁକାର ଅବସ୍ଥା
 ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ଗୁମ୍ଫାଘାଟ, ରେଲ ମୋଟର, ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ଓ
 ଟେଲିଗ୍ରାଫ ତାର ସବୁ ଏପରି ପ୍ରତିପ୍ରତି ବା ବସନ୍ତମାନ ହେଲା ସେ,
 ତାଙ୍କ ନବା ଅସିବା ପାଇଁ କେବଳ ଉଡ଼ାଜାହାଜର ବ୍ୟବହାର
 ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ସମସ୍ତ ଭାରତରେ ନାନା ସ୍ଥାନର ଅଗଣ୍ୟ ବସନ୍ତମାନଙ୍କ ସହ
 ଜାକ୍ସର ଜାଲ ମିଳାଇ ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ ବସନ୍ତମାନଙ୍କ ବାଦ ଯିବାକୁ ଶାନ୍ତ-

ବେଳବନ୍ଦ ଶୋଭା ଦର୍ଶନର ଉତ୍କଳସ୍ଥ ଅକାଳବୃଦ୍ଧବଳତା, ତାତି-
ପିତା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ରଣଭେଷର ଉନ୍ନାଦନାରେ ହୁଟି ଆସିଲେ
ଜାତୀୟ ରଣଭୂମିର ବଢ଼ିଲାଫଳକୁ । ଭାରତର ମୁକ୍ତି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟାସରେ
ରକ୍ତଲର ସ୍ଥାନ ପଡ଼ିଲାମୟ । ଉତ୍କଳର ଛତ୍ରଛାଣି, ଯୁବକ ଯୁବତୀ, ବୃଦ୍ଧ
ବୃଦ୍ଧା, କାଳକ ବାଳିକା ସମସ୍ତେ ଅଗଷ୍ଟ ବସ୍ତ୍ରବରେ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗର
ଆଦର୍ଶ ଓ ଦେଶପ୍ରୀତିର ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।
ଉତ୍କଳର ବସିଷ୍ଠ ନେତାଗଣ ଗ୍ରୋସ୍ତାର ହୋଇ ଜେଲଖାନାରେ ଆବଦ୍ଧ
ହେଲେ । ଅଗଷ୍ଟ ୧୪ ତାରିଖରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଛନ୍ଦମାନେ
କଲେଜ ଭିତରେ ବସ୍ତ୍ର ଥର କରି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ
ଗୋଲ୍‌ମାରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବାକୁ ନିବେଦନ କଲେ । ଅଫିସର କାଗଜପତ୍ର
ନିଆଁରେ ହୁଡ଼ୁ ହୋଇ ଜଳୁଥାଏ । ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଛତ୍ରସଦ୍‌ ଓ ଜାତୀୟବାଦୀ
ଛତ୍ର କର୍ମୀମାନେ ଗିରଫ ହେଲେ । ଏହାପରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାମେୟ ମେ
ବସ୍ତ୍ର ଖେଳଗଲା । କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ବାଇପଡ଼ା ପୋଷ୍ଟ
ଅଫିସର କାଗଜପତ୍ର ପୋତଦେବାକୁ ପୋଲିସ ଗୁଳି ଓ ସଜୀନ ମୁନରେ
ଶାନ୍ତି ମଳିକ ଓ ସାନନ୍ଦ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ ଏବଂ ଅନେକ ଆତ୍ମକ
ହେଲେ । ବଞ୍ଚିରସୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ଛଅବର୍ଷର ଔଷ ମଧ୍ୟ ସୁଲିସ
ଅତ୍ୟାଧୁରରୁ ରକ୍ଷା ନପାଇ ନାଲରେ ବୁଡ଼ିମଲା । କିନ୍ତୁ ଅଗ୍ରମର ଶ୍ରୀମତୀ
ରମାଦେବୀ ପ୍ରମୁଖ ବାରଜଣ ମହଲାକର୍ମୀ ଗିରଫ ହେଲେ । ସ୍ତ୍ରୀମ
ମାନଙ୍କର ସମୁଦ୍ଧ ଜୋରମାନା ଯାହା ଆଦାୟ କରାଗଲା, ସେଥିରେ
ଲୋକମାନେ କା ହାତଛାଡ଼ି ନ ହେବେ କାହିଁକି ? ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ
ଦ୍ୱିବେଦୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କେତେ ଛତ୍ର, କେତେ ଶିକ୍ଷକ ହେଲେ ସୁର-
ପକ୍ଷୀରେ ଅଗଷ୍ଟ ବସ୍ତ୍ରବର ପ୍ରସାରକ । ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଭିର୍ତ୍ତିଲ,
ନୁଆପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାରେ ଅଫିସ ପୋତ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ ତାର କାଟି ଦେବା,
ଏରସମା ଥାନାରୁ ଜିନିଷର ଅସୁବିଧା କାନ୍ଦାସୁ କରବା, କାକପୁରର
ନେତା ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ସ୍ୱୟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଭିକ୍ଷୁ ଛତ୍ରର ଶ୍ରେକ ଥାନା
ଆଡ଼ମ୍ବର କରି ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରବା ଓ ବଡ଼ଜଣା ଥାନାରେ
ଜମିଦାରଙ୍କର ଧାନପୋଲରୁ ଧାନ ବରଣ ବରଣ କରି ନୁହେଁକରି

ଲୋକକୁ ବଞ୍ଚାଦେବା ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିର୍ଦ୍ଦୀତାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।
କାଲେଣ୍ଡର ଜିମ୍ମାରେ ଲବମ ଥାନାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ
ହୋଇଥିବା ଅତ୍ୟଧିକ ଅତ୍ୟାଧିକାରୀଙ୍କୁ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନର
ଅତ୍ୟାଧିକାରୀ ନ୍ୟୁନ ନୁହେଁ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ପ୍ରାଣିତ ସୁଧାଶି ଜନତା
ଉଦ୍ଧାର ଜ୍ଞାନ ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଧନ ମହାଜନମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରବେଶ-
କରି ଧାନ ବାଣ୍ଟି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ନେଇ ସୁଖରେ ସତ, ମାତ୍ର ସୁଖସର ସୁଖରେ
ମରେ ଅଠେଇଶ ଓ ଅଧିକ ହେଲେ ଦୁଇଶହ । ଧାନ ନଗରରେ ବଣ୍ଟ
ମୁତ ଓ ବୁଦ୍ଧି ଅଛି । ଖରାପରେ ସୁଖ ମୁତ ଓ କେତେ ଅଧିକ
କହି ହେବନାହିଁ ।

କୋଷପୁଟ ଜିମ୍ମାର ବଣ୍ଟିତ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସୁଧାକୃଷ୍ଣ ବସ୍ତାସ-
ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ହେବା ପରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଲକ୍ଷଣ ନାଏକଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ
ଦୁଇହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସହ ଉପରେ ସୁନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହେବାରୁ ଉପ ମୁତ ଓ
ଏକଶତ ଅଧିକ ହେଲେ । ଲକ୍ଷଣ ନାଏକଙ୍କୁ ମିଥ୍ୟା ନରହତ୍ୟା ଅପ-
ରାଧରେ କୁହୁଥିବା କେଲରେ ପାଣି ଦିଆଗଲା । ପଦ୍ମାବତୀ ଲମ୍ବପୁଟ-
ଠାରେ ସୁବିଧା ସାହେବ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍ଗଳାକରି ଖବଡ଼
ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ପୋଡ଼ିପକାଇ ଦିଲେ । ନରବଂଶପୁର, ପଦ୍ମାହାଣ୍ଡି
ସୁବିଧା ଓ ପ୍ରଜଳମାନଙ୍କରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍ଗଳାକରି ସେମାନଙ୍କର
ଉଚ୍ଚତ ନେବା ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ସୁବିଧାମାନଙ୍କର ନେତା
ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ସୁଖ ବତାସ କରେନାହିଁ କି ? କୋଷପୁଟ କେଲ ଉପରେ
ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଧିକାରୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାରରେ ପ୍ରବେଶିତ ସୁନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରା ସାଧ
କେଲହେଲେ । ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବଞ୍ଚିତ କେଲର ଲକ୍ଷଣପୁର, ମାସୁଲ,
ଓ ଦଶମନ୍ତ ପୁର ଥାନାରେ । ଥାନା ଅଧିକାରୀ, ଜଙ୍ଗଲକଟା, ତାରକଟା,
ରେଲପଥ ଧୁମ୍ବ, ଖଜଣା କନ୍ଦହେତୁ ସୁବିଧା କ୍ୟାପଟ ବୁଡ଼ି ଦାହ-
କରିବା, ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚତ ନେବା, ଲୁଟିବେଳେ କରବା ପ୍ରଭୃତି
ନାନା କମନସ୍ୱଭାବ ସୁଖ ।

କେବଳାନାଲର ସାର ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସେନାପତିତ୍ୱରେ
ଉଦ୍ଧାରଠାରେ ପାହାଚକାର ବସୁନ୍ଧା ସୁବିଧା ସଙ୍ଗେ ସୁବିଧା ଲୋକେ

କରି ବୁଲାଇବା ଦାନ ସେମାନଙ୍କୁ କାରୁକରି ରଖିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ
କଟକରୁ ସେନା ଫଉଜ ଆସି ବସୁଙ୍କ ମନକୁ ଆୟତ୍ତ କରେ ସତ, କିନ୍ତୁ
ଏପରି ରକ୍ତ ଓ ସଶସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ଭାରତରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଘଟି ନଥିଲା ।

ଶ୍ରୀମାନ ବିପିନ ବହୁରୀ ମହାନ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ପରି ଆସ-
ଗୋପନ କରି ବୁଲୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ପୁଷ୍ପ
ଅରଣ୍ୟ ବସ୍ତୁକରେ ସରକାରଙ୍କୁ କର୍ମିନୀ ବସନ୍ତରେ ଭାରତ ପକ୍ଷରୁ
ମୁକ୍ତ ଦେଶରେ ସମର୍ଥନ ଦେଉଥିବାରୁ ସେହି ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା
ଦଳ ଉପରୁ ସମସ୍ତ କଟକଣା ଉଠି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବିପିନ କାରୁକରି
ହୁଏତୋଧ ହେଲା, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମି ପ୍ରତି ଏହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା । ସେ ନିଜେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଘୃଷିତ ହେବା
ଆଶଙ୍କାରେ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ଦୁର୍ବଳ ଗୁପ୍ତତା ନିହତ ହେବା ଭୟରେ
ଦେଶମାତୃକାର ସେବାପାଇଁ ଭାରତ ବାହାରେ ତାଙ୍କପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କ୍ଷେତ୍ର ଅନ୍ଧକୋଳି ମନେକଲେ । ନେତାଙ୍କ ସ୍ୱାକ୍ଷରକୋଷ ଭାରତ
ସରକାରଙ୍କର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧ ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇବେଇ ଭାରତରୁ
ସହସା ଉଡ଼େଇଯିବା କଥା ଜାଣି, ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ ସେ ।
ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା କଲବଜା ହେଲା ତାଙ୍କର ପଦାବ୍ଧି ଅନୁସରଣ
କରିବାକୁ ।

ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆରେ କାସ କରୁଥିବା ଚିରସ୍ଥ ଲକ୍ଷ ଭାରତ-
ବାସୀଙ୍କର ଭାରତରେ ବୁଝିଣ ଶାସନ ଲେପ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ
କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆକାଞ୍ଛା ଜାଣି ଉଠିଲା । ସେହି ଜଣାୟୁ ବଳ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ତନ୍ତ୍ର ଦେଇଥିଲା ଆତାକ ହିନ୍ଦ ଫଉଜକୁ । ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ
ହେଲା ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମରେ ଭାରତକୁ ବୁଝିଣ କେଳରୁ ମୁକ୍ତକରି
ପୁଷ୍ପ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା । ଇଂରେଜମାନେ ସିଙ୍ଗାପୁର, ମାଲୟ,
ଓ କମ୍ବୋଡ଼େ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ନକଟରେ
ଆସୁସମର୍ପଣ କରିବାକୁ କାନ୍ଧ କରୁଥିବା ନିଜେ ସୁଦଧା ଓ ସୁଶୋଭିତ
ଜଳାକ ଆସିଲେ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟଙ୍କ

ହୃଦୟରେ ଅସନ୍ତୋଷ ଜନ୍ମାଇ ଥିଲା । ଜାପାନମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ
 ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ଓ ବେସାମରିକ ଭାରତୀୟଙ୍କର ଏହି ବୃତ୍ତିତ୍ତ୍ୱ ବସେଧୀ ଚିନ୍ତା
 ମନୋଭାବକୁ ନିଜ ମତଲବ ହ୍ରାସର ବରଦାରେ ଲଗାଇଲେ ।
 ଭାରତର ନିର୍ବାସିତ ବନ୍ଧୁଗଣ ସନ୍ତାନ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବହୁତାଳ କୋଷଙ୍କ
 ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୯୪୨ ସାର ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ୨୮ ତାରିଖରେ ଟୋକିଓ
 ସହରରେ ଜାପାନ, ମାଳୟ, ଷ୍ୟାମ ଓ ଚୀନର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ
 ନେଇ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା । ଭାରତକୁ ବିଦେଶୀ ଶାସନରୁ
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମୁକ୍ତ କରି ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ।
 ଅଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ପତକ ସେହି ସମ୍ମିଳନୀର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଓ କାର୍ତ୍ତିକ । ସ୍ୱାଧୀନ
 ସଙ୍ଘର ଶାଖାମାନ ମାଳୟ, ସିଙ୍ଗାପୁର ଓ ବର୍ମାରେ ଖୋଲାଗଲା ।
 ସାର୍ ଶ୍ରୀ ବହୁତାଳ କୋଷ, ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାଲୁକାନ୍, ଶ୍ରୀ ଡେ. ମେନନ୍
 କ୍ୟାପଟେନ୍ ମୋହନ ସିଂହ ଓ ବଣ୍ଟେଗିଲଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ହେଲା
 ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ପରିଷଦ । ସାମରିକ ଜନସାଧାରଣ ଓ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ନେଇ
 ଗଠିତ ହେଲା ଅଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ପତକ । ୧୯୪୩ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ
 ଶ୍ରୀ ସୁବ୍ରତଚନ୍ଦ୍ର କୋଷ ବାଲିନରେ ଭାରତୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ଓ ଭାରତୀୟ-
 ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ୩୫୦୦ ସୈନିକଙ୍କର ଏକ ଅଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ପତକ
 ଗଠିତାନ୍ତ । ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ଫ୍ରାନ୍ସ, ବୋହେମିଆ ଓ
 ଲରେନସରେ ଇଂରେଜ ଓ ଅମେରିକା ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର
 ସେନା ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥାନ୍ତ । ସେହିକର୍ଷ ଜୁନ ମାସରେ ସେ ପୂର୍ବ ଏସିୟା-
 ତାସୀଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନରେ ଟୋକିଓକୁ ଅସିରେ ଓ ଜୁଲାଇ ଦୁଇ ତାରିଖରେ
 ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଜୁଲାଇ ତା ୫ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ
 ସୁବ୍ରତଚନ୍ଦ୍ର କୋଷଙ୍କର ଅଧିନାୟକତ୍ୱରେ ଅଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ପୌର
 ଗଠନ କୃତ୍ତିକ ପୃଥିବୀରେ ଘୋଷିତ ହେଲା । ଝାନ୍ସୀରାଣୀ ବାହନୀ
 ଭାରତୀୟ ନାୟକ ନେଇ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସାୟ
 ଦୁଇହଜାର ମହିଳାଙ୍କୁ ସେଣୀ ଓ ଅହତଙ୍କର ସେବା ସିନା ଦେବା
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ ସିନା ବନ୍ଦୀ ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷୀ ଏହାର
 ସେନାନାୟିକା ହେଲା । ଶ୍ରୀ କୋଷଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ସ୍ୱାଧୀନ

ବରତ ସରକାର ଗଢ଼ାଗଲା । ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ସୁବିଧା କୋଷ,
କ୍ୟାପିଟେଲ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ମେଜର ଜେନେରାଲ ସାନର୍ତ୍ତ୍ୟାତ, କଣ୍ଟ୍ରୋଲ୍ ବ୍ଲକ୍ସ
ଓ କ୍ୟାପିଟେଲ୍ ବସିନ ବଜାର ମହାନ ପ୍ରମୁଖ କୋଷ-ଏକତା ମନ୍ତ୍ରୀ,
ସେକ୍ରେଟାରୀ ଓ ପରାମର୍ଶ ଦାତାଙ୍କ ସ୍ବାକ୍ଷରରେ ଏକ ଘୋଷଣା ପଢ଼ାଣ
ପାଇଲା । ତଦନନ୍ତ ପକ୍ଷର ନଅଗୋଟି ସରକାର ଏହାକୁ ସ୍ବୀକାର
କରିନେଲେ । ଜାପାନ ସହିତ ସ୍ବାକ୍ଷର ସନ୍ଧିରେ ଏହା ଅବଧି ରହିଲା ।
ଟୋକିଓ, ଫିଲିପାଇନ୍ ଓ କମ୍ବୋଡିଆରେ ଗ୍ରହଣକ୍ରମେ ରହିଲେ । ଅନ୍ତର୍-
ଜାତୀୟ କ୍ୟାପିଟେଲ୍ ଅଠ କୋଟି ଟଙ୍କା ଗଢ଼ିତ ଥିଲା ।

ଶ୍ରୀମାନ୍ ବସିନ ବଜାର ଗୋଟିଏ ଜାହାଜର ଖଲସୀ କେଶରେ
କଲିକତା ବନ୍ଦରରୁ ଇଂରେଜ ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜରେ ରେଜିମେଣ୍ଟ ପାଇଥିଲେ
ଓ ସେହିଠାରେ ସୁଯୋଗ ପାଇ, ଶ୍ରୀ ସୁବିଧା କୋଷ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ
ପହଞ୍ଚିଥିବା ପୂର୍ବରୁ ଅଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫ୍ରୋନ୍ଟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।
୧୯୪୪ ମସିହା ଫେବୃଆରୀରେ ଅଜାଦ ହିନ୍ଦ୍ ଫ୍ରୋନ୍ଟର ସାମଗ୍ରିକ
କାର୍ଯ୍ୟ ଅରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଠ ତାରଖରେ ସେମାନେ ଭାରତ
ସୀମାନ୍ତ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଫ୍ରୋନ୍ଟର
ସୁବିଧା କାହିଁ, ଗାନ୍ଧି କାହିଁ, ନେହେରୁ କାହିଁ ଓ ଅଜାଦ କାହିଁ
ଲଢ଼େଇରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଥିଲେ । ମେଜର ଜେନେରାଲ ସାନର୍ତ୍ତ୍ୟାତଙ୍କ
ସେନାପତିତ୍ବରେ ସୁବିଧା କାହିଁ ମୋଟର ପ୍ରଭୃତି କିଣି କର
ଇମ୍ପାଲ୍ମେଣ୍ଟ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜର ଅଭାବକୁ
ଜିନିଷପତ୍ର ନ ମିଳିବା ଓ ବର୍ଷା ହେତୁ ଏହି ଫ୍ରୋନ୍ଟ ପତ୍ତକୁ ହରାଇଥିଲା ।
ପରସ୍ପରି ଏପରି ଘଟିଲା ଯେ ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ଘାସ
ପତ୍ର ଖାଇ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର
ମନର କଳ ଏତେ ବେଶୀଥିଲା ଯେ, ମାତୃଭୂମିର ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ
ପାଗଲ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତ ଅସୁବିଧା ସତ୍ତ୍ବେ ଯେପରି ବୀରତ୍ବ
ଓ ସାହସ ସହକାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସହ ସମ୍ମୁଖ ମୁକ୍ତିରେ ଅଜାଦ
ହିନ୍ଦ୍ ଫ୍ରୋନ୍ଟ ସ୍ବାଦେଶ ସେମାନେ ସୁଦୂରକୁ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି,

କାହା ଭରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ ।

ନେତାଜୀଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଓ ଉଦ୍ଦୀପନାରେ ତ୍ୟାଗଟେନ୍ ମହାନ୍ତ ଓ ତାଙ୍କର ‘ଗୋପବନ୍ଧୁ କାହ୍ନୁ’ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲେ ଯେ, ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଇତିହାସ କଣ୍ଠିତ କବିଜ୍ଞାଧିପତିଙ୍କର ଗୌଡ଼ ବଳୟ କଥା ମନେ ପକାଇଦିଏ । କାସ୍ତୁରୀ କାହା ବଡ଼ ହୁଏତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । ନ ହେବ ବା କାହିଁକି ? ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ମହାଭାରତମାନଙ୍କ ବୀରତ୍ୱ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ସାହସ ଓ ଦୌଷଲ୍ୟ, ଭରତର ଇତିହାସ ସବୁତରଫାକେ ଗାୟନ କରୁଥିବ । ସେହି-ମାନଙ୍କର ବୀରତ୍ୱ ତ୍ୟାଗଟେନ୍ ବସିନ ବହାସ କଥା ଗୋପବନ୍ଧୁ କାହ୍ନୁର ପ୍ରତି ସୈନ୍ୟର ଧର୍ମରେ ଅତ୍ୟାପି ପ୍ରକାଶିତ । କଥାରେ ଅଛି “କାଳ ବସନ୍ତ ମୁଖା ମାରେ ।”

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

କିରଟେଶ୍ୱର କଟେଶ୍ୱର ପାଖ ଟେକେଶ୍ୱର ଗଣ୍ଡାରେ ୦୫. ୦୫. କଣ୍ଠା ବାଜିଲା । ଖାତି ପୋଷାକ ବାଲି ଲାଗିପକେଇଥିବା ପହୁର ବାଲି ସଜୀନ ଲଗା ବନ୍ଧୁକଟାଏ ହାତରେ ପକାଇ ଟେକେଶ୍ୱର ସାମନାରେ ପହୁର ଦେଇଛି । ଅଗ ଓ ପଛ ବାରଣ୍ଡାରେ ସପ ମଣିଷ; ପକାଇ ଦେବେକ ଚେକେଶ୍ୱରକୁ ମୋଡ଼ିବାର ସିରସ୍ତା ମେଲାଇ ବସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଛନ୍ତି । ସକଳେକନାଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କଟେଶ୍ୱର ସାମନା କରଗହୁ ଚଉକେ ଉପରେ ବସିଥିବା ଜଣେ ହାତୀ ଖୋଜିଥା ଓ ଅଉ ଜଣେ ଧଉଁଆ ଶ୍ୱାମ ଭେଣ୍ଡରଙ୍କର ବୁରପଟେ ଦେବେକ ମାମଲା-ଖୋର, ଟରଣୀ, ଟାଉଟର ଓ ମକଲମାନେ ଘେରୁଛନ୍ତି । କେହି କୋଟ

ଯେତେବେଳେ ତ, ଦେହ ପରିସ୍ଥିତି ବାସନ୍ତ ଓ ଉତ୍ତରାଘନୀୟା କ୍ଷେତ୍ର
 କ'ଣ ସାହୁକାରର ଦରଜା ନିବାସ କରିବାକୁ କମ୍ପା ବଦାନ୍ତ, ବୁଦ୍ଧ
 ବା ଶୁଦ୍ଧିପ୍ତା ତଳାଢ଼ିଆ ଦାୟରେ କମ୍ପି ଖଣ୍ଡେ ତଳେ କରି
 ଦେବାକୁ ଶ୍ଯାମ କଣ୍ଠି । କିନ୍ତୁ କେତେ ମୋହର ସକାଳୁ ଉଠି
 ଶୁଣିବର ମୁହଁ ଶୁଣି ଥିଲେ ଗୋଲ ସିନା ସିରସ୍ତା ଖେଳ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
 ପ୍ରମାଣର ପଡ଼ିଲା କେତେବେଳେ ଜଳସ୍ଥ ଦରଶାସ୍ତ୍ର ଦାମର କରିବାକୁ
 ଯଶୀ କଲମରେ ଚର ଚର କରି ରାମନାକୁ ଲାଗିଗଲେ । କେତେବେଳେ
 ମକେଲ ନ ଥିବାରୁ କିନ୍ତୁ କି ନିଶି ଫିଟିବ କି ନାହିଁ ଏହି ସ୍ଥାନରେ
 ସିରସ୍ତାରେ ତୋର ବନ୍ଧି ଯୋଡ଼ି ହସ୍ତ ବା ଶ୍ଯାମ ଉପରେ ରଖି ତାହାକୁ
 ଅଳକା ଉଦ୍ଧୃତ୍ମୁହାଁ ଡୋଇଛନ୍ତି । କେତେବେଳେ ଟୋକାଳିଆ ନବସିନା
 ରୁଷ୍ଟିଆ ଓ ନାଗର ଜୋରା ପିନ୍ଧି, ଆଉ ଫାଉଣ୍ଡେନ ସେନକୁ
 ପକେଟରେ ଖେଳି ଡାକଡ଼ା ଝଟକା ମକେଲ ଖୋଜି ବୁଲୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
 ସେମାନେ ସିଆଣା ମକେଲ ନ ହେଲେ, ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପଡ଼ିଯିବା
 ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କଥାରେ ଲୋକ କିଣିନେତେ ପସ ଏମାନେ ! କିନ୍ତୁ
 ଉଦ୍ଧୃତ ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲା କେଳକୁ ଅଣ୍ଟାରେ ମକେଲର ଖଜି
 ଗୋଟି ଡାକ କପଳିବ ନଥିବ । କେତେବେଳେ ଉଲ୍ଲାସ, କାକଡ଼ା, ଉଦାସିଆ
 ପର ବୁଦ୍ଧିଆ, ଏକଜିବିଆ ଓ ଦାଉସାଧୁଆ କଣ ଏ ସଂସାରରେ
 ନାହାନ୍ତି ଏମାନଙ୍କ କବଳରେ ପଡ଼ି କି ତଳାନ୍ତି ହେବାକୁ ? କଥାରେ
 ଅଛି ପସ, “ମାକ ଠକ ଠକ ବଚନ ସବୁ, ଏକକ ଅଟଳ ଠକ
 ଧାରୁ ।” କବିର କି ପିତା ମାନେ, ବର ପର ଟାକି କରି ବସିଥିବା
 ଉକ୍ତିର ମୋକାର, ମୋହର, ପେଷାର, ଚପରାସି, ଅମଲ ଆଦି
 ପାଟିରେ ଟପ ଟପ ପଡ଼ିବା ଓ ଘରେ ତଳାଢ଼ିଆ ବୁଲୁର ଶାବି
 ଯଦିକିନ୍ତର ସର୍ବନାଶ ଘଟେଇବା ।

ଓକିର ଶ୍ରୀମୁଖ ବାବୁ ଧରଣୀଧର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ମୋହର ଶ୍ରୀ ରାଧା-
 ମୋହନ ମହାନ୍ତି ସମସ୍ତମ ମିଶ୍ରଙ୍କର ମୋକେନା ଚନ୍ଦ୍ରବାର କରିବାରେ
 ଲାଗିଗଲେ । ଏସ. ଡ. ଓ. କ. ରବିରାମ ବାହାରେ ଅନେକ ଲୋକ,

ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ମାରି ମୋକଦ୍ଦମା ସମ୍ପର୍କରେ ଅସିଥିବେ । ଚପଟାଣୀ
ଲେକନାଥ ସିଂହ ହାତ ପକାଇଲା, “ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମନ୍ଦିର ହାତର ହାଏ,
ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ-ମନ୍ଦିର ହାତର-ଅ-ଅ ହାଏ, କାସନ୍ତୀ ଦେବୀ-ଉ-ଉ
ହାତର ହାଏ, କାସନ୍ତୀ ଦେବୀ ସାଣୀ ହାତର ହାଏ?” ଗୋବର ମନ୍ଦିର
ଓ କାସନ୍ତୀ ଯାଇ କୋଟ୍ ଭିତରେ ପଶି କେଶିଲେ ହବ୍ କା କାଠଗଡ଼ା
ଭିତରେ ସୁମସୁମ ମିଶ୍ର, ମଧୁ ମହାପାତ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର ବେବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଗେର ହାତ
ସୋଜ ହାତମତୁ ବୁଝି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ହାତମ ସାମନାରେ
ଗୋଟିଏ ବେସ୍ତରେ କୋଟ୍ କାରୁ ଓ ଅନ୍ୟ ବେସ୍ତରେ ଧରଣୀଧରକାରୁ
ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ର କର ମୁକ୍ତାର କାଗଜପତ୍ର ମେଜ ଉପରେ ରଖି ବସିଛନ୍ତି ।
ଅଗରୁ ମୁଦେଇ ଓ ମୁଦାଲ ଚରଫୁରୁ ଜାଗ୍ର ଜମାନକନ୍ଦ ସରସାଇ-
ଥିଲା । ଅତି ହାତମ ସାଏ ଦେବାକୁ ଥିବାରୁ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ହାତର ଅଛନ୍ତି ।
ପେଷ୍ଟକାର ନଥି ନେଇ ହାତମଙ୍କ ଅଗରେ ଥୋଇଦେବାରୁ ମିଶ୍ରର
କନେଟ୍ ଦସ୍ତଖତ କଲେ ଓ ପେଷ୍ଟକାରକୁ ସାଏ ପତି ଶୁଣାଇଦେବାକୁ
ବୁଲିଲେ । ପେଷ୍ଟକାର ଅବଲମ୍ବେ ଠିଆ ହୋଇ ଯାହା ପତିଦେଲେ ତାର
ମୋଟାମୋଟି କଥା ଏହା—“ମୁଦାଲ ସୁମସୁମ ମିଶ୍ର, ମଧୁ ମହାପାତ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର
ବେବର୍ତ୍ତୀ ଲହମନ କୋକାଲ ସିଂହ, ନବୀନ କୁମାର ସିଂହ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡ
ମାଥୀ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିମତ ସଫଳତା କରି କେତେକ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ଵାରା
କାସନ୍ତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରି ନେବା ଓ ଶ୍ରୀ ବିପିନବିହାରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ
ଉପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗି ଦାର ସାଧୁକା, ପ୍ରେମଲତା ଓ ଶ୍ରୀ ମୋହନ
ମୋହନ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ ସମାଦନ ନ କରାଇ ଦେବା ଏବଂ
ଲେଖନପୁରର ଚରଧୁର ଚନ୍ଦ୍ରଶିଖର ଦାଶଙ୍କ କନ୍ୟା ସହ ମୋହନ
ମୋହନଙ୍କର ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ କରାଇବା,” ପ୍ରଭୃତି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।
ଶେଷରେ ସାଏରେ ନମ୍ବର ମୁଦାଲକୁ ଛଅ ମାସ ସଶ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟଦଣ୍ଡ ଓ
ଏକହଜାର ଟଙ୍କା ଜୋରମ ନା; ନମ୍ବର ମୁଦାଲ ଓ ନମ୍ବର ମୁଦାଲ
ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ସ୍ଵରମାସ ସଶ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟଦଣ୍ଡ ଓ ଏକହଜାର ଟଙ୍କା ଜୋରମାନା
ଅଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟମାନେ ନିକୌଷ ଓ ପ୍ରମାଣ ଅଭାବକୁ
ଖଲ୍ଲସ ହୋଇଥିଲେ ।

ତତ୍ପରେ ଘୋର ଅସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ ପଦାର୍ଥ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ରସି ବାନ୍ଧି କେନ୍ଦ୍ରକୁ ନେଇ ବୁଲିଗଲେ । ବାସନ୍ତୀ ଓ ଗୋବତ୍ସ ମଳିକ
ସେହିଦିନ ଗ୍ରାମକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ତହିଁପରି ଦିନ କଣ୍ଠର ସାହିର
ସେବା କୁଟୀରରେ ଗୋବତ୍ସ ଗୋଟିଏ ଦିନାଥ ମେଳା କରିବା ଚାହୁଁ-
ଥିଲେ ।

ବାସନ୍ତୀ ପୁର ପରି ତାର ସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ
କଲେ । ସତ, କିନ୍ତୁ ସେ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ବୁଲିବା ଥିଲେ ଓ ତାର
ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରେରଣା, ଉତ୍ସାହ ଓ ଉନ୍ମାଦନା ଅତି ଦେଖିଥିଲେ । ସେହି
ଜୀବନ ସର୍ବସ୍ୱରୂପ କୌଣସି ସଂକୀର୍ତ୍ତ ବା ସଂକେତ ନ ପାଇ
ଅଶାନ୍ତରେ ତାହାର ହୃଦୟ କୁହୁଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମୟେ ସମୟେ ସେ
ଭାବେ, “ଉପକାନ୍ତ ଦଶ ଏଡ଼େ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ! ତାକୁ ଦଶ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ
ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ !” ପୁଣି ପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭାବିଲା, “ନା,
ସେ ସଂସାର ଆତମାତ କରୁଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ରଜିତରେ ସୁଖ,
ଚନ୍ଦ୍ର, ଶୁକ୍ର, ନକ୍ଷତ୍ର, ଦେବତା, ମାନବ, ପଶୁ ପକ୍ଷୀ, କୀଟ ପତଙ୍ଗ, ନଦୀ
ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷରାଜ୍ୟ ଆଦି ସ୍ୱସ୍ୱ ସ୍ୱାଭାବିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାରେ
କାହା ବାଧା ନ ପାଡ଼ି ଏବଂ ଯାହାର ଧର୍ମ ନିରାପେକ୍ଷ ବସୁନ୍ଦର ଅମୃତ
ଆଦେଶ ଲାଭ କରିବାକୁ ସମ ହୁଅନ୍ତି, ସେ ଦଶ କେବେ ନିଷ୍ଠୁର
ନିର୍ମମ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ? ତାହା ହୋଇଥିଲେ, ସେ ଅତି ଅତ୍ୟାଚାର
ସମାଜ ଶୋଷକଙ୍କଠାରୁ ଅପରାଧୀତ ଭାବରେ ମାନ ସଂକ୍ରମ ଓ ଜୀବନ
କଷ୍ଟର ପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ସେହି କରୁଣାମୟ ଅପାର କୃପାରୁ ସେ
ଅତି ନିରାଶ୍ରୟ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଛନ୍ତି ।”

ପ୍ରେମଭାବ ତାହାର ପରୀକ୍ଷାରେ ଉଦ୍ଭୀଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହାର
ପିତାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟର ଉତ୍ତରାଧିକାରକୁ ଲାଭ କରିବାକୁ ମନ
କଲାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ଅସିଷିତା, ସୁରୁଷ ଦ୍ରାବ ନାନାଭାବେ
ଲୁହା, ନାଗରାଜ ସାଧିନୀତାରୁ ବଞ୍ଚିତା ଓ ଦାସତ୍ୱରେ ବନ୍ଦୀ, ସେହି
ପକ୍ଷୀକାଳୀମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋଚନ କରି ପାରିବେ, ବା ସେ

କିନ୍ତୁ କେତେକେ ପକ୍ଷର ନିଜର ବଞ୍ଚିବ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି—
 ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ କୌଣସି ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କରି ଗୋଟିଏ
 ବ୍ରାହ୍ମଣମାନ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ସୃଷ୍ଟି କରି, ପ୍ରାୟେ ପ୍ରାୟେ ବୁଦ୍ଧିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ସେ ସ୍ବାକରମ୍ଭୀ ହୋଇ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ଧନ ଅର୍ଜନ
 କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କେତେ କେତେ ସ୍ତ୍ରୀ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାର
 ତାହାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ରହି ନିଜେ ନ ନା ଅଧିକାଂଶରେ ପତି ଅକାଳରେ
 ଶାବନ ହସ୍ତଗତ୍ୱକା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ସନ୍ତାନ-
 ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅଶେଷ ଅମଙ୍ଗଳ କରୁଥିଲେ, ସେଥିରୁ ସେମାନଙ୍କୁ
 ମୁକ୍ତ କରିବାର ଏ ଗୋଟିଏ ଅଦର୍ଶ ଦାକ୍ଷିଣୀ ହୋଇପାରେ;
 ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ୱାତ ସରକାରୀ ଉଦ୍ୟମ ନ୍ୟାୟ ଏହି
 ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କେଶ୍ୱା କେବଳ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପଶା ।

ପ୍ରେମରତାଙ୍କ ସଦ୍‌ବ୍ରତା, ସୁଚିନ୍ତା ଦାକ୍ଷିଣୀ ଯୋଗନା, ବଞ୍ଚିବ୍ୟ-
 ନିଷ୍ଠା ଓ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳତା ହେତୁ ସେ କେତେକ ସହକର୍ମିଣୀକୁ
 ପାଇଁ ଦାକ୍ଷିଣୀ ସେକ୍ତରେ କଠୁର ଆଶେଇ ଗଲେଣି ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ତଥା
 ସୁରୁଷ ସମାଜରେ କଠୁ ଅକର ପରିଚିତ । ଦାସନ୍ତୀ ତାଙ୍କର ଏହି
 ବ୍ରାହ୍ମଣମାଣ ତାନ୍ତ୍ରିକଶାଳାରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବାକାରିଣୀ ରୂପେ ଦାକ୍ଷିଣୀ
 କରୁଛନ୍ତି । ଅଶ୍ୱେଷ୍ୟାତ୍ ଔଷଧର ନାମ ଓ ବ୍ୟବହାର, ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ
 ଔଷଧ ତାଲିକା ଅନୁସାରେ ଔଷଧମାନଙ୍କର ମିଶ୍ରଣ ଏବଂ ସ୍ୱେଚ୍ଛାର
 ଶକ୍ତିସ୍ଥାନ ଧୂଆଁଧୋର କରିବା, ପଟି କାନ୍ଦିବା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁସଙ୍ଗିତ
 ଦାକ୍ଷିଣୀ କେଶ ସେ ଶିକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି । ପ୍ରେମରତା କହୁଛନ୍ତି, “ଏତେ ଅଳ୍ପ
 ସମୟରେ ଧର୍ମ ଶିକ୍ଷାରେ ପାରସ ହେବା ସେ କୁଚିତ୍ ସ୍ତ୍ରୀ କେଶିକ୍ଷକ ।
 ଏ ସବୁ କେବଳ ଦାସନ୍ତୀର ସେବା ଶକ୍ତି ଓ ଅନୁରକ୍ତତାର କାରଣ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣମାଣ ଚିକିତ୍ସାଳୟଟିର ଅକାର ପ୍ରକାର ପାଠକମାନେ
 କୋଥ ହୁଏ ଧାରଣା କରିପାରୁ ନଥିବେ । କାରଣ ସେମାନେ ହେଲେ
 ବଂଶ ପ୍ରତାପୀ ମଧ୍ୟସ୍ତରର ଲୋକ । କେତେ କେତେ ନାହିଁ ନ ଥିବା
 କଥା ବକ୍ତାବର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଥେ କେଶିକେଶି ବା ଶୁଣିକେଶି । କେଶ୍ୱା

ଅମର ନଦୀ ସହ୍ୟା ତାଳର ସାହୁବାଣୀବର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନ ତାଳର-
 ଖାନା ନିଶ୍ଚୟ ବାଣୀୟ ଶବ୍ଦ, ବାଣୀୟ ଖୋଟ, ଅବାଣ ଖୋଟ,
 ମୋଟର ଗାଈ, ଟାମଗାଈ କିଛି ନ ହେଲେ ସେହୋଇ ବୃତ୍ତର ଉତ୍ତର
 ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଗାଈପରି ହୋଇଥିବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଅନୁମାନ କରିବା
 ସ୍ବାଭାବିକ । ମନ୍ଦି ଲେଖି ସର୍ଜନ ପ୍ରେମଲତା ମହାନ୍ତି କହୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ
 ଥିବାରୁ ଓ ଦେଶର ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ଦୁର ବା ନିକଟ ଅସ୍ଥଳ ବୃତ୍ତର
 ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ବସ୍ଥା ବା ନାଳ ଦ୍ବାରା ସଂଯୁକ୍ତ ନ ଥିବାରୁ ତାଳର ଖାନାଟି
 ସେପରି ଦେଶର ସେ କୌଣସି ଅଂଶକୁ ଚଳାଚଳ ହୋଇ ପାରିବ ଓ
 ସତ୍ୟେକ ଦୁଃଖୀ ରବୀର ପ୍ରକୃତ ଉପଯୋଗରେ ଆସିବ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ
 ସେ ଠିକ ଗୋଟିଏ ମୋଟର ଲଗାଇବ ବୃତ୍ତରକ ବସ୍ତିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ
 ଦାଠ ଓ ଲୁହା ଦସ୍ତା ତିଆରି ଗାଳି ବସ୍ତବ ମୂଳାବଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ-
 ଥିଲେ । ଏହା ଝରକାଯୁକ୍ତ ଏବଂ ହଲେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବଳଦଙ୍କ ଦ୍ବାରା
 ଟଣାହୁଏ । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଚିକିତ୍ସା ସ୍ଥାନରେ ଜଣେ ବୃତ୍ତର, ନିଜେ
 ଲେଖି ସର୍ଜନ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବାସନ୍ତୀ ଓ ଆଉଜଣେ ବୃତ୍ତର ନିୟୁକ୍ତ ଥାନ୍ତି ।
 ଗାଈର କାନୁ ବୃତ୍ତର ଅଲମ୍ବଣର ଦାୟିତ୍ବ କରନ୍ତି ଓ ଗାଈର ମଧ୍ୟ
 ସ୍ଥାନରେ ଲେଖି ସର୍ଜନ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଟେକିଲ ଏବଂ ଅଧିକୃତ୍ବିୟା
 ଉପଯୋଗୀ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ରଖା ହୋଇଥାଏ । ଏକଦ୍ବ୍ୟକ୍ଷାତ
 ଶ୍ବୋଭ, ହୁଟ୍ ଓଧାଟର ବ୍ୟାସ, ଅଭସ୍ବବ୍ୟାସ, ତମ୍ବୁ ଶ୍ବୁର, ପ୍ୟାନ,
 ଲଉଉନାଲ ତାର ଲତ୍ୟାଦି ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ଉପକରଣମାନ
 ଏଥିରେ ସଜ୍ଜିତ ଅଛି । ବଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେବାର ବସୟ ଏହି ଯେ,
 ଗାଈ ସ୍ବଚ୍ଛତାପରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲୁଗା ଗୁଣ୍ଠିତର ପତ ଉତ୍ତରର
 ମାଲକୋଟୋନ ସଜ୍ଜିତ ଶାସ୍ତ୍ରୀଥାଏ । ଗୋଟିଏ ସ୍ବାମ୍ବୋନ ଏବଂ
 ଦେବେସ୍ବତୀ ରେକର୍ଡ ମଧ୍ୟ ଲେଖକର ତତ୍ତ୍ବ ବିନୋଦନ ପାଇଁ
 ଭିତରେ ରଖାହୋଇଛି ।

ଲେଖି ସର୍ଜନଙ୍କର ସେପରି ଧସ୍ବବଳା ସେଗାକେଶା ଡିସ୍ନାହିଁ ।
 ସ୍ବଳ୍ପଭକ୍ତି ସେ ବସ୍ତିଷ୍ଟଦା ଠାରୁ ଅଠଅଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇଥାନ୍ତି ବା ବସ୍ତିଷ୍ଟ

ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ । ଉଷଧର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପ । ସାହାଯ୍ୟରେ, ବ୍ୟବସାୟରେ
 ସେତେ ଟେକିନଥିଲେ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଛୋଟପାଟି ନଥିଲେ, ଏତେକ
 ଗୋଟାଏ ସମ୍ପାଦନା କିପରି କରାଯାଇ ?

କେତେକ ମରହଟ୍ଟା ଧରଣର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ,
 ଲାଜର ଉଷଧରେ କାଣ୍ଡ ମିଶାଯାଏ । ତାହା ଏକଦମ୍ ଅଳିକ ନ
 ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ଉଷଧରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଏପରି
 ଏକ ଧାରଣା ରକ୍ଷଣଶୀଳ ନାହିଁ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ମନରୁ ଦୂର କରିବାକୁ
 ପ୍ରୟାସକାରୀ କହୁଛନ୍ତି । ଏହି “ଉଷଧାର୍ଥେ ସୁଗ୍ରହାଣ” ମଧ୍ୟ
 ଧର୍ମରେ ଅଳ୍ପ ଅଶେନାହିଁ ବୋଲି ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ
 କୁହାନ୍ତି । ସଂକୀର୍ତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ, ପରିବାର ଓ ସମାଜଠାରୁ ଅଲଗା ରହିଲେ,
 ତାହା ନିଜର ଓ ସାଧାରଣଙ୍କର ହୃଦୟରେ ଲୁଚାଇବାକୁ ବୋଲି ସେ
 ପ୍ରବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେଣୁ କୁଷ୍ଠ, ଯକ୍ଷ୍ମା, କଲେରା ଓ ବସନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ-
 ମାନେ ସତରଂ ଜଳାଶୟ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଓ ସୁସ୍ଥଲୋକଙ୍କ ସହ
 ମିଳି ମିଶା ନକରିବା ପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ସେ ବଶେଷ
 ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲେ । ମା ପିଲାକୁ ଅତି ଗୋପନରେ କରି ପାଟିରୁ
 ଖାଇଯିବା କା ଅବଦୃଶ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଦେବା ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟର ଅନୁକୂଳ
 ନୁହେଁ । ସର୍ବଜନ ଜଳାଶୟ ଅସିଦ୍ଧ ପଲଣ୍ଡ୍ର ଉପରେ ଉଠିଲାଣି ପକ୍ଷରେ
 ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ ଅଟେ । ଶରୀରକୁ ତୈଳ ଓ ହରିଦ୍ରାରେ ରଞ୍ଜିତ
 କରିବାର ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥମ ଦେଶରେ ଅଛି, ତାହା କିପରି
 ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ ଓ ବ୍ୟାଧି ଖଟିବା ପ୍ରାଣୀ ଦଂଶନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିଷେଧକ
 ହୋଇଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ, ଅଧୁନିକମାନଙ୍କର କଠୁଳ ସାବୁନ ବ୍ୟବହାରରେ
 ତାହା ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ସମାଜରୁ ଲୋପପାତ କିପରି ସମାଜର ଅମଙ୍ଗଳ
 ସାଧନ କରୁଛି, ତାହା ତାଙ୍କର ଅଲୋଚ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଅଟେ । ନାହିଁକି ଓ
 ବର୍ଣ୍ଣରେ ଶ୍ରେଣୀବାଦୀଙ୍କୁ ହୃଦୟରେ ଶିଶୁପ୍ରସିଦ୍ଧର ସ୍ଥାନିକ ଅବାଦ ଦ୍ୱାରା
 କେତେକ ଶିଶୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶ୍ରେଣୀର ନିଷେଧ କରାଯାଇ ଥାଏ କିନ୍ତୁ ସାମାଜ୍ୟ
 ସର୍ବଜନର ସଂସ୍କୃତିରେ ଅସିଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥମ ମାନଙ୍କରେ ସୁଫଳ

ଘାତ କରିବାଦ୍ୱାରା ଏ ଦେଶରେ ନାନା ବିଦେଶୀଗତ ରୋଗ ସେ ପ୍ରସାର ଲଭିବେଇ ତାହା କିଏ ଅସୀକାର କରିବ ?

ଅଧିକତ୍ର ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କର ଲଭିତ୍-ସ୍ଥିତିରେ ବୃଦ୍ଧର ସାକ୍ଷ୍ୟ, ସନ୍ତାନ ପାଳନ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବୁଝିର ସିଲ୍ଲର ପ୍ରସାର ଏବଂ ସମାଜରେ ନାଗର ସ୍ଥାନ ବର୍ଷସ୍ୱରେ ବହୁତ କିଛି ପ୍ରସାର କରି ବୁଲନ୍ତି । ସୁଲତଃ ନାଗ ସମାଜର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମେଞ୍ଚାଇବା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଗୌସାର ଦେଶ ଓ ଜାତି ଗର୍ଭିକାରେ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀ କପରି ସହଯୋଗ କରିଥାଉ, ସେଥିପାଇଁ ଲେଡ଼ି ସର୍ଜନ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅକାନ୍ତ ଲଭ୍ୟମ କାସ୍ତବକ ଶ୍ରାବ୍ୟ ଅଟେ ।

ବାସନ୍ତୀ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲଭିବେ ଗୋଟିଏ ଚୋକ୍ତ ଧାର ପାଲଟି ଗଲଣି । ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି,—ଅମ୍ଭା ପରମାତ୍ମାର ଅଙ୍ଗ ବଶେଷ, ସକଳଘଟେ ନାଗସୁଖ, ଅଛନ୍ତି ଅନାଦି କାରଣ, ପ୍ରାଣୀ ସେବାକୁ ଭଗବତ୍ ଭକ୍ତି । କାଷ୍ଠମୂର୍ତ୍ତି, ପାଷାଣ ମୂର୍ତ୍ତି କା ଧାତବମୂର୍ତ୍ତିକୁ ମହା ସମାଗ୍ନେତ୍ୱରେ ପର୍ବତଭିତ୍ତ ରୋଗସାମଗ୍ରୀ ସମର୍ପଣ କରି, ଧର୍ମ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇ, ଭିକ୍ଷୁରଙ୍କ ନାମ ମାଳ ଦ୍ୱାରା ଜପି, ତତା ଚୈତନ୍ୟ ତାଟି ଓ ଶେଷରେ ଲୋକକୁ ତତା ତାଟିକାକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଫିକର କାନ୍ଦିଲେ; ଅମ୍ଭା ଦେବେନ୍ଦ୍ରେ ଲବିକାର ହୋଇ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସହ ବଲ୍ଲନ-ହୋଇପାରେ ନା ।

ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜମିନୀ, ଇଟାର ଓ ଜାପାନ ଇତ୍ ଅର୍ଥ ନେସନ୍ସରୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଅଭଗା ହୋଇ ଅସି ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧିବା ପରେ ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣସୂକ ଘୋଷିତ ହେଲା । ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ହିଟଲର ପୋଲଣ୍ଡ, ନରୱେ, ଡେନମାର୍କ, ହଲଣ୍ଡ, ବୋଲଜିୟମ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ଗ୍ରୀସ୍ ଓ ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆ ଜୟ କରି ଇଂଲଣ୍ଡ ଅଭିମାନ କଲା ଏବଂ ତାଳ ବଳମ୍ବ ନ କରି କୋମାକୁଣ୍ଡି ଚଳାଇଲା । ପଡ଼ୋଶୀ ବରଷିତ ରୁଷିଆ ଠାରୁ ପଛପଟୁ ଅବମଣ ଅଣକା କରି ଜମିନୀର ସାଲିକ ବାହୁନୀ ଓ କୋମାବର୍ଷୀ ବହୁନୀ ବଡ଼ କୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଦକ୍ଷତା କେଶାଇ ବହୁତ ଗତିରେ ରୁଷିଆର ଶକ୍ତିଧାନ ମସ୍ତକୋ ସହରରେ ପହଞ୍ଚି ଅବମଣ ଚଳାଇଲେ ।

ଇଟାଲୀର ବେନିଟୋ ମୁସୋଲିନି ତାଙ୍କର ମେରୁସ୍ତ ନୀତି କଳରେ ଅପ୍ତିକାରେ ଶୁଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇ ଉତ୍ତର ଅପ୍ତିକାକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମିତ୍ରପକ୍ଷରୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ସେନାପତି ଇଡ୍ ଷ୍ୟାରେଲ୍ ଇଟାଲୀକୁ ସମ୍ମୁଖ ପରାଭୁତ କରିବାକୁ ଇଟାଲୀ ସେନା ଅସୁସମର୍ଥନ କଲା । ଜର୍ମାନୀ ୧୯୪୫ ମସିହା ମେ ମାସ ତା ୭ ତାରିଖରେ ପରାଭୁତ ହେଲା ଓ ଜାପାନ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୪ ତାରିଖରେ କୁହୁକେସ୍ତୁ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ପଳାଇ ଗଲା । ଅମେରିକାନ ବମାନ ବାହନୀ ଜର୍ମାନୀରୁ ହିଟଲର ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ବା ନିରୁଦ୍ଧ ଦେବାପରେ ଯେଉଁ ପରମାଣୁ କୋମା ନିଜ ଶକ୍ତିକୁ ନେଇ ଅସିଥିଲେ, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଗୋଟି ଜାପାନର ପ୍ରଧାନ ସହର ହିରୋସିମୋ ଓ ନାଗାସାକିରେ ପକାଇ ଦେଇ ଜାପାନର ମେରୁଦଣ୍ଡ ବନ୍ଦି କେରୁଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଚଳିତ ସେତେବେଳେ ସର୍ବତ୍ର ତୟାରର ଚଳୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଅମର ଅକାଦ୍ ହିନ୍ ଫୋଲ ରମାଇ, ମଣିଷୁର ଓ

ଅସାମ ସୀମାନ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇ ଥିଲେ । କ୍ୟାପଟେନ୍ ବସିନ ବହାଣ ମହାନ୍ତଙ୍କର ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାହନୀ ମଣିପୁରଠାରେ ଗ୍ରାଣମୁକ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇ ଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଭାରତର ବସନ୍ତୀ ଘଟଣା, ସେନାପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁବ୍ରତଙ୍କୁ ବେଷଙ୍କର ଜାଣିତ ବାହନୀ ସିଙ୍ଗାପୁରଠାରେ ଅସୁ-
ସମପଣ କଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୋଷ ଉଡ଼ାକାହାଜରେ ଖସି ବୁଲିଗଲେ ଓ ବନ୍ଧିମାନ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର କୌଣସି ପତ୍ର ମିଳିନାହିଁ । ୧୯୪୫ ମଇ ମାସରେ ସୈନ୍ୟ, କ୍ୟାପଟେନ୍ ଧୀଲେନ, କ୍ୟାପଟେନ୍ ସାଲ ଓ କ୍ୟାପ-
ଟେନ୍ ମହାନ୍ତଙ୍କ ସମେତ ଅନେକ ସୈନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ କନ୍ଦି ରୂପେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ଲାଲ କିଲ୍ଲାରେ ସେମାନଙ୍କର ସାମରିକ ବସ୍ତ୍ରର ବୃଦ୍ଧି । ହତ୍ୟା ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଅଭିଯୋଗରେ ସେମାନଙ୍କର ଗ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଅକେଶ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭାରତ ମାତାର ଏହି ବୀର ସନ୍ତାନଗଣ ମା'ର କମଳ ଶୁଖିଲ ହିନ୍ଦ କର ସ୍ବାଧୀନତା ରୂପକ ମହା ପୁଜା ସମ୍ବାର ଆୟୋଜନପାଇଁ ଯୁବାବୃଷ୍ଟୀକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ କି 'ଶରୀର ମାଦ୍ୟ' ଖଜୁ ଧର୍ମ ସାଧନ' ଅଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଅଦମ୍ୟ ସାହସ ଦେଖାଇଥିଲେ; ସେହି ଅସାଧାରଣ କୃତିତ୍ବ ମହାଭାରତୀୟ ଜାତିକୁ ଉଦ୍‌ବୁଧ କରିଛି ।
ସୁତରାଂ ହିମାଳୟଠାରୁ କୁମାରବା ଓ ମଣିପୁର ଠାରୁ ବେଲୁଚିସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ କୋଟି ଜନତା ଏହି ଜାଣିତ ସଙ୍କଟରେ ଏକସ୍ବର ଉଠାଇ ସେହି ବଜାଣିତ ମୁକ୍ତିଦଣ୍ଡାଦେଶର ଘୋର ପତିବାଦ ପୂର୍ବକ ନିରପେକ୍ଷ ବସ୍ତ୍ରର କରକା ପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । କାର୍ଯ୍ୟର ବୁଲିବାର ଦେଖାଇ, ଦେଶପ୍ରେମୀ ସାଥୀ, ଅଦ୍ଭୁତକେଟ ମୋହନୀ ମୋହନ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବସିଷ୍ଠ ଅଇନଙ୍କି ଅସାମୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଗ୍ରାଣପଣେ ଲଢ଼ିଲେ ।
ଭାରତର ମୁଖ୍ୟ ପଦ ପଦିକାମାନେ ଜାତିର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଲଢ଼ି ପଦାନ କରିଥିବା ଏହି ଦୁର୍ବୀର ସାହସିକ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କଳ୍ପ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଜ୍ଵାଳାମୟୀ ଟିକ୍‌ବାଟିପଣୀ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାରତସାଗ୍ର ବନ୍ଧନ ଛାଡ଼ିନେଇ ଦଳ, ଧନା କମିଦାର, ବୃଷୀ ମୁଲିଆ, ଶିକ୍ଷକ ଛତ୍ର, ହାକିମ ହୁକୁମା, ପୁଲିସ ବସଣୀ, ଏପରିକି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ସାମରିକ କଳ ବମ୍ବେ, ବସନ୍ତ, କୋଚନ

ଓ ଭରତାପାପଟମ ସେନା, ସେନାରୁ ତଥା ବମାନ କାହ୍ନାରୁ ଅଦମ୍ୟ ବପୁବର ଉତ୍ସ ଉଠିଲା । ବଡ଼ ଡାକ୍ତର ହୋଇ ଉଠିଲା ଗୋରା ଓ ଚଳାସେନା ମଧ୍ୟରେ ବଦ୍ଧେଷଭାବ । ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କର ଶକ୍ତି ହେଲା ସଜ୍ଜାପନ୍ନ । ସୁଖି ଅଗଷ୍ଟ ବପୁବ ପରି ବୁଦ୍ଧିପତି ଦେଖାଇଲା ଅସାନ୍ନ ଓ ବସ୍ତୁତ୍ୱାଳୀ । ପରସ୍ପରିତ ଏହି ଜଟିଳରୁ ଜଟିଳତର ହେବାକୁ ବସିଲା ଯେ, ମୁଷ୍ଟମେୟ ଇଂରେଜ ସେନା ପକ୍ଷରେ ଭରତାପା ସେନାକୁ ଦମନ କରିବା ଏକ କାଠିକର ପାଠ ହେଲା ।

ଏହିପରି ସରଗରମ ଭିତରେ ବନ୍ଧୀର ଲୁଲଚିଲା ଏକ ଅଶା ଅଶଙ୍କା ଓ ଉଦ୍‌ବେଗର ସ୍ଥଳ ବା କାହିଁକି ନ ହେବ, ଚେତନାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମଂତେ ଅନୁମାନ କରି ପାରିବେ । ଭରତ ସରକାରଙ୍କ ଅଡ଼-ବେକେଟ ଜେନରାଲ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଲୁଇ ବନ୍ଧୀର ବରଷା-ଲୟରେ ଅନୁମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ସେ ନିକମାଳଙ୍କର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ । ଅଭିନବ ମାନବମଧ୍ୟରେ ଚିତ୍ତବିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାକ୍ ସୁଦ୍ଧା ଲାଗିଲା । ଅଡ଼ବେକେଟ୍ ଶ୍ରେୟସ୍ତ ମୋହନମୋହନ ମିଶ୍ର ଅଧିକ ବୟସ୍କ ନାମଜାତା କାର୍ଯ୍ୟରମାନଙ୍କ ପରି ପୋଷତ ନ ହେଲେ କଣ ହେବ, ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭା ଓ ସୁକ୍ତିର କୌଶଳକୁ ପ୍ରତିଧାନର ବସୟ ।

ମହାମାନ୍ୟ ଭରତ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରୋସିକ୍ୟୁଟରଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଜାଗା-ଜମାନବନ୍ଧ ବସ୍ତୁ ଯାଇଥିଲା, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କେତେକ ବୃତ୍ତାନ୍ତରୁ ମୋହନ କାରୁକ ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ମିଳେ ।

୧—ଯଦି ଭରତବାସୀ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇଥାନ୍ତେ ଏକ ଇଂରେଜମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମିକୁ ବଦେଶୀ ଶାସନର ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବପୁବ କରିବ, ତେବେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଭରତାପା ସରକାରଙ୍କ ବରୁଣରେ ବପୁଗା ଇଂରେଜ ଦେଶ ପ୍ରେମିକଗଣ ପାଖଦଣ୍ଡ ଲୁଇ କରିବାକୁ ତତ୍ପର ହୁଅନ୍ତେ ?

୨—ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଜର୍ମାନୀ ଶାସକ ହିଟ୍ଲରଙ୍କ ଅବମାନତା ରକ୍ଷା କରିବା ନିମିତ୍ତ, ଭାରତୀୟ ଶାସକ ଇଂରେଜ ସେନାକୁ ସମ୍ମାନ ଲଢ଼ୁଆ କାହିଁକି କରି ଭାରତୀୟ ସେନାକୁ ଘଣ୍ଟି ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଯଦି ଭାରତୀୟ ଶାସକଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୀ ସେନା ଜର୍ମାନୀ ସେନା ଦ୍ଵାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ ବୀରତ୍ଵର ସହ ପଳାୟନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଇଂରେଜ ଲଢ଼ୁଆ କାହିଁକି କରି ପାଶରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ, ସ୍ଵଦେଶୀୟ ସେନାକୁ କୌଣସି ଶସ୍ତ୍ରର ଆଖି ଭରତକୁ ପଳାଇ ଆସିବା ଭାରତୀୟ ଶାସକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ହେବ କି ?

୩—ଜର୍ମାନୀ ସେନାଙ୍କ ଦବଳରେ ପଡ଼ିଥିବା ଇଂରେଜ ସେନାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ଶାସକଙ୍କ ବରୁଦରେ ବସ୍ତ୍ରାସ ଘାତକତା, ନିମନ୍ତ ଦ୍ଵାରାମିତ କଟକଣା ନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତାର ଅଭିଯୋଗ ପଶାଯାଇ ନ ପାରେ କି ?

୪—ପୃଥିବୀରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର କଡ଼ ପଣ୍ଡା କୋଲରଥିବା ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ଶାସିତ ଭାରତବାସୀଙ୍କର ସ୍ଵାଧିକାର ନ ଲେଇ ତଦ୍‌ଗତ ବରୁଦରେ ଭାରତର ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରାଇ ଜବରଦସ୍ତି ନିରସ୍ତ୍ର ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ଅଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ନୀତିର ନମୁନା ହୁଏ କି ?

୫—ସ୍ଵାଧୀନତା ପିତାମହ ଭାରତୀୟ ମାନବର ନେତୃବର୍ଗଙ୍କ ଉପରେ ଅବମାନତା କରିବା ଦମନ ଲାଳା ଚଳାଇ ବଣ୍ଟକାରୀଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ପ୍ରତାରଣାର ଆକରଣ ଭିତରେ ନିଃସ୍ଵାର୍ଥପରତା ଓ ସାଧୁ ସତୋଷ ପଶିଥିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚଳାଇବା ମାନବତାର ଅର୍ଥ ଛୁଣ୍ଟଣ କରେ ନାହିଁ କି ?

ଯାହାହେଉ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସହ କାମନାରେ ଜଗଦୀଶ୍ଵରଙ୍କ କୃପାରୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ସେ ନ୍ୟମାନେ କଡ଼ଭାଷି ଇଡ଼ି ଓଧାରେଇବ

ଅଦେଶରେ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡକୁ ମୁକ୍ତ ଲଭିବଲେ । ସେଦିନ ଅଦେଶେକେଟି
ମୋହନା ବାବୁ ଓ କ୍ୟାପଟେନ ବସିନ ବାବୁଙ୍କର ଦାଉଁ ଅଦର୍ଶନ ପରେ
ଯେଉଁ ହାତୀକ ମଧୁର ମିଳନ ସଂଘଟିତ ହେଲା ଓ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ
ଚନ୍ଦ୍ର ଅନନ୍ଦାଶ୍ରୁର ଧାସ ହୁଟିଲା, ତାହା ବାସ୍ତବିକ କହ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ।

୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ତା ୧୭ ରଖ ମୁସଲମାନର ତାଲରେକ୍ଟ
ଅବସନହେ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନ ରବି ଅଜି ସତେ ପରାମର୍ଶ ।
ଭାରତର ସୁଲକ୍ଷ କୋଟି ନରନାଶକୁ କାରଦ୍ରୁ୍ୟ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରୁ ଉଦ୍ଧାର
କରିବାକୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ପରି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଆବର୍ତ୍ତକ ହୋଇଥିଲା ଏହି
ଭାରତ ବନ୍ଧରେ । ଅସଂଖ୍ୟ ମୁକ୍ତିସେନା ସେହି ବରଷେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସତ୍ୟ
ଅହଂସା ନୀତିକୁ ବରଣ କରି ନେଲେ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ । ମାତ୍ର
କଳିପୟ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଅହଂସା ମାର୍ଗରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହ୍ରାସଲ କରିବାରେ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ଥା ନଥିବାରୁ ଅହଂସା କାହୁଣୀ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସୁ ବକ୍ତିନି
ହୋଇ ପଡିଥିଲେ ଏକ ପରତ୍ୟାଜ କ୍ଳାନ୍ତ ବା ଅଗୁଆ ଦଳ । ସେହି
ଦଳର ଶୁଭ ଓ ରୂପରେଖ ଦେଇଥିଲେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାଳା ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ
ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ । ପୃଥିବୀର ବଢ଼ିଲା ଧର୍ମପତ୍ନୀ ଯେ ବଢ଼ିଲା, ଏଥିରେ
ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ । ସେହିପରି ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ
ନେତାଜୀଙ୍କ କର୍ମଯୋଜନା ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର
ବିଦେଶୀ ଶାସନରୁ ଦେଶକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାହିଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।
ବିଦେଶୀର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାସନରେ ଭାରତର ଅସୁରୁପେ ଥିଲା, ସମ୍ବଳ,
କଟୁଣ ଓ ପଳକ । ତେବେ ସଶସ୍ତ୍ର ବିପକ୍ଷ ଭାରତରେ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି
ନେତାଜୀଙ୍କ ହେଉକୋଥ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ
ଅପେକ୍ଷାରେ ରହୁଥିଲେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଭାରତୀୟ ଯୁଦ୍ଧ ବଳୀ କର୍ମୀନା ଓ
ବହୁଦେଶର ରଣାଗଳ ମଧ୍ୟରେ । କଂଗ୍ରେସର ଅହଂସା ସେନା ଯେପରି
ହୁଲ୍, ମୁସଲମାନ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମକଲମ୍ବୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ଥିଲା,
ସୁଦୂର ତୀର୍ଥନା, ବମ୍ବ ଓ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଅତୀବ ହୁଲ୍ ପୌକ ମଧ୍ୟ
ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ଉକ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ନେଇ ।

କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସରକାର କବଳର ଅଳକର ଅସିଦ୍ଧତା ଭାରତର ମୁଖ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଓ ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଐକ୍ୟ ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ କ୍ଷମତା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତି-ନୈତିକ କଳ ହସ୍ତରେ ସ୍ଥଳ ଦେଇ ପିତା ଦ୍ୱାରା ନିରାପେକ୍ଷତାରେ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଆସିବ । ଏ ଅଭିପ୍ରାୟର ମୂଳରେ ଥିଲା କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତରରେ ଦାୟିତ୍ୱ ସୁଚାର୍ତ୍ତା । ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ବରେଦ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବା ଇଂରେଜ ସରକାରର ଭାରତ ଶାସନରେ ପ୍ରଧାନ କୃଷି ନୀତି ଅଟେ । ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ବଲ୍ଲଭର ନୂତନ ନିର୍ବାଚନ ଫଳରେ ୩୦ ଦଳ ପରାସ୍ତ ହେବାରୁ ଶ୍ରମିକ ଦଳ ଶାସନ ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପୂର୍ବ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ସରକାର ଭାରତୀୟ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ଫଳରେ ୧୯୪୭ରେ ଭାରତ ସାର୍ବ ବସ୍ତାହୃତ୍ୟାପି ସାଜିଥିଲା । ତେଣୁ ଭାରତରେ ସଶସ୍ତ୍ର ବପ୍ତକ ହେଲେ ଶ୍ରମିକ ସରକାର ତାକୁ ଦମନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ମନେକରି ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇ ଭାରତକୁ ଅପସରି ପିତାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଯେତେବେଳେ ଲର୍ଡ୍ ଓହ୍ଲାଭେଲ୍ ଏକ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ଜାଣିତ ସରକାର ଗଢ଼ିବାକୁ କଂଗ୍ରେସ ଓ ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍ ଅହ୍ୱାନ କଲେ, ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ହିଁ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ୍ ଆଭ-ମୁଖ୍ୟରେ ସରକାର ଗଠନ କଲେ ଓ ଲିଗ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ମର୍ଦ୍ଦା ମଣ୍ଡଳରେ କେତେକ ଲିଗ୍ ସଭ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତେଣୁ ଭାରତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତ ସଂବଧାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ମୁସଲିମ୍ ଲିଗ୍ ସଭ୍ୟତା ଓ ପାକିସ୍ତାନର ପିତା ମିଷ୍ଟର ମହମ୍ମଦ ଅଲି ଜିନ୍ନା ପ୍ରଥମେ ତ ସୋପ ଦେଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କଳ୍ପିତ ପାକିସ୍ତାନକୁ ବିପରୀତ ଦେଇ ଭାରତେ ଜନ୍ମ ଦେବେ ଭାବି ଭାବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦର ଶୁଳ୍ବ ବ୍ୟଥା ଭୋଗ କରୁଥିଲେ ! ଏଣେ ଅସନ୍ନପ୍ରସବା ଭାରତ ମାତାର ଗର୍ଭକ୍ଷେପ ପାଇଁ ନାନା ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରର ଝିନହକାର ଗଗନ ଭେଦକଲା । ପ୍ରଥମେ କରକତା ନଗରରେ, ଏହି ଧୂମକେତୁର ଆବର୍ତ୍ତାକ ବକସରେ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ମହା ଭାରତୀୟ ଜାତିର ଲବିହାସରେ ଅଦୃଷ୍ଟ ପୂର୍ବ,

ଅଶ୍ରୁତ ପୂର୍ବ ଓ ଅନାହତ ପୂର୍ବ ଏବଂ କଳବ ବାଜମା,—ଯାହାକୁ ସହସ୍ରାଶୁ ମଧ୍ୟ ଶତ ଶତ କରଣକାଳ ଦ୍ଵାରା ଦୂର କରଣରେ ଅକ୍ଷମ ।

ନା ହନୁ, ନା ମୁସଲମାନ ବେହୁ ପୂର୍ବପର ଅର ସେହୁ-ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଭେଗବର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବଞ୍ଚାସ ଭୂଷିଗଲା, ହଂସାର ଖର ନଃଶ୍ଵାସ କହବାକୁ ଲାଗିଲା—ସତେକ କ ପ୍ରଳୟ ଝଞ୍ଜା ! ଖଣ୍ଡା, ହୁର, ଚଞ୍ଚା ଓ କୋମା ଶତ ଶତ ହନୁ ମୁସଲମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ନେବାକୁ ସ୍ଵ ସ୍ଵ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ଅସନ କମାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ହନୁ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ । ଦୀର୍ଘ ବୃତ୍ତିକନ ଧରି ପ୍ରଥମେ କଲିକତାରେ ହନୁ ମୁସଲମାନ ସଂଘର୍ଷରେ ଭୟସ୍ଵ ପକ୍ଷରୁ ଅକସ୍ତ୍ର ଲୋକ କ୍ଷୟ ହେଲା । ଶତ ଶତ ନାରୀ ସ୍ଵାମୀ ଓ ସନ୍ତାନ ହରା ହେଲେ । କେତେ ସେ ଧନ ସମ୍ପତି ଲୁଟି କରି ନିଅଗଲା, କେତେ ଧନୀ ମାମା, ଦୁଃଖି ରଞ୍ଜି ଗୃହ ଶୂନ୍ୟ ହେଲେ, କେତେ କେତେ ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ସଜାଡ଼ ନଷ୍ଟ ହେଲା ଓ କେତେ ଅବଳା କାଳାହୁ ବଜାଲାରେ କେଉଁ ଅଜ୍ଞାନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ନିଅଯାଇ ବଳପୂର୍ବକ ବଧର୍ପ୍ରେ ଦୀର୍ଘିତ ବରାଗଲା ତାର ଇୟତ୍ତ ନାହିଁ । ଏହି ସାମ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷ ପୂର୍ବକଙ୍କ, ନୋହାଖାଲି, ପଶ୍ଚିମ ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଭୃତିରେ ଏଡ଼େ ଶେଷ ଅକାର ଧାରଣ କଲା ଯେ, ସଂପୃକ୍ତ ସରକାର ପକ୍ଷରେ ଦମନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠିଲା । କାରଣ କୋଧଦ୍ଵୟ ଆହରକତ ର ଅଭବ । ଶେଷକୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ପଦ ବ୍ରଜରେ ନୋହାଖାଲି ଓ ପୂର୍ବକଙ୍କରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ତାତି ଧର୍ମ ନବଶେଷରେ ଶାନ୍ତିବାଣ୍ଟି ପ୍ରସାର କଲେ । ସବୁ ସମ୍ରଦାୟର ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ସହ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ । ତାଙ୍କର ଉପଦେଶ ପାଳିଲେ, କେତେକ ବାସ୍ତୁହରା ସ୍ଵ ସ୍ଵ ସମ୍ପତ୍ତି ଫେରସ୍ତ ପାଇଲେ, ହଁ, କିନ୍ତୁ ଚଣିମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶନା ସୃଷ୍ଟି ହେଉ ଦୃଢ଼ ବୁଝାମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପଛେ ପଛେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପୁଣି ହତ୍ୟା, ନାରାହରଣ ଓ ଲୁଟିଚଣ୍ଡିତ ଚଳାଇଲେ ।

ଏହିପରି ଭୟ ଓ ଅଶାନ୍ତାରେ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ଧତା, ବୃହସ୍ପତି ଓ ନିରାଶ୍ରୟମାନଙ୍କର ସେବା ପାଇଁ ଭାରତର ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ସେବା

ମନୋରାଜାପନ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କର ଆବେଗଗୁଣ୍ଠ
ନିବେଦନରେ କେତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବକ, ତାଙ୍କର ଓ ବରଷକ ସେହି
ସବୁ ଉପହୃତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ତଳାଇଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ଅମର ଲେଖି ସର୍ଜନ ପ୍ରେମଲତା ମହାନ୍ତିଙ୍କର
ଭ୍ରାମ୍ୟମାନ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ବଡ଼ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥାଏ ।
ପୂର୍ବକଳାର ଦୁଃସ୍ଥ ପରିବାରମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ଭାରତ ସେବକ
ସଂଘର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପ୍ରେମଲତା ଓ ବାସନ୍ତୀ
ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ସୁନାମ ପାଇଲେଣି । ଅନେକ ସମୟରେ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକେ
ପୂର୍ବକଳା ପଳାତକମାନଙ୍କର ସୁନର୍ବସନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହୁତ କଥା
କାହୁଁରୁ ଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ବଖ୍ୟାତ ଦୈନିକ ସମାଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା
ନିମ୍ନ ସମ୍ବାଦଟି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଦୁଇଜଣ ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ନାଗବର୍ମୀ ଦୁର୍ଗୁଣ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବାଦୀଙ୍କ
ଦ୍ୱାରା ହରଷଭୁଲ ।

କଲକତା.—୧୦-୯-୪୭ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରେମଲତା ମହାନ୍ତି ନାମ୍ନୀ
ଜଣେ ରେଡ଼ି ସର୍ଜନ ଓ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀଣୀ ଧାନ୍ତି ବାସନ୍ତୀ ଦେବୀ
ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ହେବ ନୋହାଖାଲର ଉପହୃତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାରତ
ସେବା ସଂଘ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କେତେକ ଦୁଃସ୍ଥ
ପରିବାରରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଗଣ୍ଡଗୋଳରେ ଅହୁତ ହେଉଥିବା ଲୋକ-
ମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କରି ସେମାନେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବସୟ ତା ୮ । ୯ । ୪୭ ରିଖରେ ସେମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ
ପୂର୍ବରୁ ସେବା ସ୍ଥିରକୁ ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ଦୁର୍ଗୁଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଆକାଳ ହୋଇ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନରେ ଅଟକିବନ୍ତି ହୋଇ ଥିବାର
ଅନୁମିତ ହୁଏ । ସେବା ସ୍ଥିରର ସମ୍ବାଦକ ଶ୍ରୀ ଚମନ ଲାଲ ତେଉଁଆସ

ତେଣୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତ ସରକାରମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଆଶୁ ପ୍ରତିକାର ଲୋଭଛନ୍ତି ।

ଏହି ବୃକ୍ଷଲବ୍ଧ ସମ୍ପାଦ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକାରୁ ଅବଗତ ହୋଇ ମୋହନା ବାବୁ ଓକଲ୍‌ସର ଆଉ କଟକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ମୋକଦ୍ଦମାରେ ମହଲତ ନେକାପାଳ କାଗଜରେ ଘାସର କରି ମୋହନରକୁ ଦେଇ ଦେଲେ । ଶଶି ଏ ସାଇକେଲ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବବେକାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ଏ ସମ୍ପାଦରେ ତାଙ୍କର ବାବୁଙ୍କ ଘରର ସମସ୍ତେ ବୁଝଣ ଶୋକରେ ବୁଦ୍ଧ ରହିଥିବାର ଦେଖି ସବୁ ବସ୍ତୁ ଠାରରେଇ ନେଲେ । ବସିନ ବାବୁଙ୍କ ମା ମୋହନା ବାବୁଙ୍କ ଦେଖି ଅଧାର ହୋଇ ପତ୍ରିକାରୁ ମୋହନା ବାବୁ ବ୍ୟସ୍ତ ସମସ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ବାବୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଂବର୍ତ୍ତବ୍ୟବସ୍ମତ ହେବା ଲଜ୍ଜାର ବସ୍ତୁ ହେବ । ତେଣୁ ଭୁବନ ବୁଦ୍ଧି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ବସିନ ବାବୁ, ମୋହନା-ବାବୁ, ତାଙ୍କରବାବୁ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଦେଖା ମିଳମିଶି ଉପାୟ ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ, ମୋହନା ବାବୁ ଓ ବସିନ ବାବୁ ସେହି ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଏକ୍ସପ୍ରେସରେ କଲିକତା ଯିବେ । ସେମାନେ ଅପହୃତ ନାଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ବାହାରିଛନ୍ତି ବୋଲି କଲିକତା ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କୁ ସେହି ମର୍ମରେ ଏକ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଯୋଗ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବାର ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କରିବେ ।

କାର୍ଯ୍ୟର ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ଦୁଇବଜା, କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚି ଅନୁସନ୍ଧାନ—ଅଭିଯାନରେ ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦୁଇଗୋଟି ପିସ୍ତଲ, କେତେକ ମୁସଲମାନ ଗୋଷାକ ଓ ଦୁଇଗୋଟି ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗରେ ହୁଣ୍ଡ, ବଇଁଶି, ଡାଲ, ଗୁଣ୍ଡ, ଚଷମା, ସୂତା, ଫିତା, ସାବୁନ ଇତ୍ୟାଦି ଆଦି ମନୋହର ଜିନିଷ ସେମାନଙ୍କୁ କଣି ଭର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୋହନା ବାବୁ ଉଦାତ୍ତାରେ ଛେଟ ଥିବାରୁ ନିଜକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କଲେ—

କିନ୍ତୁ ସେ ଅମ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀ ହୁଅନ୍ତି ଯେ, କେହି କସ୍ତିତ ହୋଇ କହୁ ପକାଇବ ଇସ୍ତରରେ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଯୁବତୀ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବସିନ କାବୁ ଉପସ୍ଥିତ କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ବ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୋଟିଏ ଇସ୍ତରୀ ଯୁବକ ସାଜିଲେ । ଅଜଣାଲେକେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଠାରରେଇବା ଅସମ୍ଭବ । କଲିକତାଠାରୁ ସେମାନେ ଟିପେରା, ଗୁନ୍ତପୁର ଓ ନୋହା ଖାଲି ଅସ୍ତଳମାନଙ୍କୁ ଅସି ଖାସ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ବାଦିରେ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ସରୁର କିମ୍ବା ଧର୍ମଶାଳାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ ଏବଂ ଶିଅ ପିଅ ହୋଟଲରେ କରବାକୁ ପଡ଼େ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବକୀଦ୍ବାସ ଖତମ ହୋଇଗଲେ, ସହର କିମ୍ବା ତତାରରୁ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଜିନିଷ କିଣିବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଏହୁପରି ସେମାନେ ଖାଣ୍ଡି ବ୍ୟବସାୟୀ ବନାଇଗଲେ ।

ନୋହାଖାଲିରେ ପହଞ୍ଚିବା ଦିନଠାରୁ ସାୟ ଦୁଇ ଡିଗି ସପ୍ତାହ ଗତ ଗଲାଣି । ଜିନିଷ ମଧ୍ୟରେ ବା ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲବେଳେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ କଥା ଶୁଣାପାଇବା ଏକ ପକାର ସ୍ବାଦ କହିଲେ ଚଳେ । କରଂ ଖରିଦ ଦାର ସହିତ ଜିନିଷର କର ତୁଟାଇଲବେଳେ ଇସ୍ତରୀ ବସା ସଙ୍ଗେ ଦକ୍ଷେଟି ବଙ୍ଗଳା କଥା ମିଶିଥିବା ଜଣାପଡ଼େ । ତେବେ ସେମାନେ ବକରଙ୍ଗୀ ଏପରି ନିଶ୍ଚୟ ରଖି ପାରିଥିଲେ ଯେ, କୌଣସି ଗୁଲନ୍ଦା ସୁଲିସ କୋପାର ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହ କରିବାକୁ ।

କେତେ ଗ୍ରାମ, କେତେ ଡୋଟା, କେତେ ସ୍ବାସ୍ଥା ଘାଟ, ବଚ୍ଚ କଜାରତ ନିଶ୍ଚୟ ସେମାନେ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ବା ହଡ଼ା ମଦଖଟି, କଞ୍ଚା ଅଡ଼ା, ଏପରିକି ସ୍ବେର କବାଏତଙ୍କର ଆଡ଼ାରେ ପାଇବାସ କରି ବୁଲିଲେଣି, କିନ୍ତୁ କୌଣସିଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଭିପ୍ରେତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଟେର ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ସେତେ କଷ୍ଟ ସହନୁ ନା କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କର କିନ୍ତୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚ୍ୟୁତି ହୋଇ ନାହିଁ । “ସହକରେ ରହୁ

ମିଳେ” — ଏହି ନୀତି କାନ୍ଦ୍ୟ କୋଥକୁ ଏ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିପତ୍ରକୁ
ପେଟ ହେଉ ଯାଇନାହିଁ ।

ନୋହାଖାଲର କସନ୍ତରୁ ଥାନା ଏକ ମୁସଲମାନ ଉପଧ୍ୟକ୍ଷିତ
ଅଞ୍ଚଳ । ସ୍ଥାନଟି ଏକ ପ୍ରକାର ଛେଟକାଟି ଧରଣର ସହର, ଦୋକାନୀ
ବଜାରରେ ଭରପୁର । ସାମାନ୍ୟ କେତେକ ହିନ୍ଦୁ ବସ୍ତି ଦେଖିବାକୁ
ମିଳେ । ତଥାପି ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଗୁଡ଼ିସମାନଙ୍କର ଗୁଲିଚଳଣ
ଦେଖିଲେ, ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବୈର ଭାବ ଥିଲା ପରି
ନିଶାପଡ଼େ ନାହିଁ । କେବଳ ଅବସ୍ଥିତି ବ୍ୟତୀତ ବାସ୍ତୁ ମଣ୍ଡଳ ଦେଖି
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହର ଅଭାବ କିଛି ମିଳେ ।
ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଓସମାନୀୟ ସରକାର ଅଛି । ଆମର ଛଦ୍ମ ବେଶଧାରୀ
ତଥାକଥିତ ଇସ୍ଲାମୀ ଦମ୍ଭଟି ସେହିଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ
ଲାଗିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ବଜାରରେ ବୁଲି କାରବାର କରୁଥିବା ବେଳେ ଗୋଟିଏ
ସିନେମା ପୋଷ୍ଟର ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ମନସ୍ଥବିଳେ ସେ
କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ଯିବେ । “ଏ ମନ ଲାଗୁଥିଲା
ଯାହା, ତାଲେ ପାପତ ହୁଏ ତାହା ।”

ସ୍ଥାନୀୟ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ସିନେମା ହଲ୍ରେ ସେମାନେ ବସି
ଦିଲ୍ ଡା କାହୁନୀ” ଚିତ୍ରଟି ଦେଖି କେଶ୍ ମସଗୁଲ୍ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।
ସିନେମା ହଲ୍ରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଭରପୁର ହୋଇଅଛି । ଇଣ୍ଡର-
ଭଲ୍ ବା ବିଶ୍ରାମର ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲା । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି
ପରିସ୍ରା କରିବାକୁ ବା କେହି ସିଗାରେଟ୍ ବା ଜଳପାନ କରିବା
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାହାରକୁ ଗଲେ । ସେକଣ୍ଡକ୍ଲାସର ସବୁ ପତ୍ର ଧାଡ଼ିରେ
ସେମାନେ ଦୁଇଜଣ ଦାସୀଙ୍କ ସ୍ଵାଗତ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । ମୁସଲମାନ
ଯୁବକଙ୍କୁ ଦୁଇଟି ଅର୍ଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାନକରା ରମଣୀଙ୍କର ଉଭୟ ପାଶ୍ଵରେ
ବସିଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଇସ୍ଲାମୀ ଯୁବକଙ୍କ ମୁଖ

ମଣ୍ଡଳରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ସୁଲକ ଖେଳିଗଲା ପରି କୋପ ହେଲା । କାଳେ ସେମାନେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟକାରୀର ସନ୍ଦେହ-ପାତ ହୋଇ ପରନ୍ତୁ, ତଳିମିତ୍ତ କି ଶି ଶୁଣି ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତ କାରମ୍ବାର ସ୍ବର୍ଗ କାର ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟା ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ ।

ଯୁକତା ଯୁଗଳ ମଧ୍ୟ ଏହି ନିକାରକ ଦମ୍ଭାଦିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁରକ୍ଷିତ ରୂପ ଓ ଠାଣିରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧାନ କୋଲି ଭବି ନେଲେଣି । କା ନ ହୋଇଥିଲେ ଅପେକ୍ଷାତର ସୁଖ ଯୁକତାଟି ତାହାର ରୂମାଲ ଦ୍ବାରା ମୁହଁ ପୋଛିବା କାହାନୀରେ ବାରମ୍ବାର ଅଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରସ୍ଥାପନ ଦ୍ବାରା କିଛି ଗୋଟିଏ ସଙ୍କେତ ଦେବାର କୋପ ହେଉଛି କାହିଁକି ? ଏଥର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ବୟ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁମାନକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିନେଲେ ।

ସିନେମାର ଖେଳ ସମାପ୍ତ ହେଲା । ଦର୍ଶକମାନେ ଗୁହାରିମୁଖରେ ବୁଲିଲେ । ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦମ୍ଭାଦିକ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହ୍ରାସଇ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯୁକତ ଯୁକତା ଚତୁଷ୍ପୟଙ୍କ ପିଛା ଧରି ବୁଲିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସଠକ ଅବସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରି ଫେରି ଆସିଲେ ସରାଇକୁ ।

ଭଗ୍ନା ଦ୍ବୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲିଲା ଗୁପ୍ତ ଅଲୋଚନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ନେଇ । ଏହି ଘଟଣା ସମୟକୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ନୋହା-ଖାଲିର କେତେକ ପଞ୍ଚଳରେ ଗସ୍ତରୁ ଫେରି ଆସି ଭାରତ ସେବା ଶିବିରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ମଦାନ ଦୁର୍ବୃତ୍ତଙ୍କ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ମୁସଲମାନ ଜନତାର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର ଅଶଙ୍କା କରି ପୂର୍ବ କଙ୍ଗର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁଗ୍ରବଦ୍ଧୀ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଟରକୁ ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣା ଅଧିକା ବସୟରେ ମଧ୍ୟ ଅଲୋଚନା କରୁ ଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ନ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ରମର ରକ୍ଷଣା ରେକ୍ଡ ସେପରି ନ ହୁଏ, ସେଥିପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ବସୟକୁ ଦିବାନ ସୁଅ କରାଗଲା ନାହିଁ ।

ଏକାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

‘ହୃଦ ମହଲ’ର ନା ନାମଜାଦା ସ୍ବେର ହୃଦାୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସିନା ନାହାନ୍ତି, ରଥ ବୋଲି ସ୍ବରାଜ ଲୋକେ ବା ଜାଣିବେ କିମିତି ? ଦେବେକ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ା ଲୋକ କହୁଛି, ସେ ନା ଶୁଣି ଦେବେକ ଘର୍ତ୍ତିଣୀ ମାଇସିଙ୍କ ପେଟରୁ ପିଲୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିଲା ! ତେଣୁ ସିଆଣିଆ ଲୋକେ ଜାଣି ଶୁଣି ତାର ନାଁ ମାଇସି ପିଲୁଙ୍କ ଆଗରେ ପକାନ୍ତି ନାହିଁ । କସନ୍ତସୁ ଥାନା ପାଖରୁ ଏପରି ଭୟ ଉତ୍ପତ୍ତିଭୟକା ନିରୁଦ୍ଧିଆ ଘରଟି ପ୍ରାୟ ବୁରୁ ମାଇଲ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ହେବ । ଥାନାଟା ତ ଜଙ୍ଗଲିଆ ସହଜେ, କାହୁଁକି ନା, ଶୁକେ ବୁଲ, ଜଳକୁ ମୀନ, ପର୍ବତକୁ ଝରଣା ଯେମିତି ଶୋଭା, ସେମିତି ଲଟା ଜଙ୍ଗଲକୁ ହୃଦ-ମହଲହୁଁ ଶୋଭା । ଅମ ଇଂରେଜୀ ପଦ୍ମପ୍ରମାନେ କହୁଛି, “Face indicates the mind,” ଅର୍ଥାତ୍ ଗାଁ ପରିମଳ ଧୋବା ଭୂଠରୁ ଜଣା ପଡ଼େ । ବୋଇଲା କିନା, “ଲୋକ ଲୋକନ ଅଗୋଚରେ, ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ସୁଖ ଦୁଃଖ ନରେ” ଶିକ୍ଷିତ ବାବୁଭୟାମାନେ ସସାର ଦୁଃଖ ଜଞ୍ଜାଳରୁ ଟିକିଏ ଯାନ୍ତି ହୋଇ ଆସୁମ ନେବାକୁ Pionic Garden party ମାନେ କଣ ଭେଦି ଉଦ୍ୟାନ ଭେଦି ଅବ କର ସୁଖ ଭେଗନ୍ତି । ଆଉ ବୁଝିଯିବ, ବୁଲଟ, ବୁଝିଯିବାମାନଙ୍କର କଣ ସୁଖ ଦୁଃଖ ନାହିଁ ? ସୋରୀ ବଇଗୁରୀ କପ କପ ସୁଖ ପାଇଁ ଅଗ୍ନିପ୍ରସ୍ତ ବନସ୍ତ ଲେଉଟି । ଖଣ୍ଡ, ସ୍ବେର, ବଦମାସ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧାରୁଆ ଝାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲରେ ତାଙ୍କର ବେଉଷାର ଆତା ବସେଇ ଥାନ୍ତି । ଅମର ବଞ୍ଚିତ ‘ହୃଦମହଲ’ଟି ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ହୃଦାୟତ ଅଢ଼ା ।

କବିତାକୁ ଗୋଳପାଣି ସୁଜାଏ । ସାମ୍ରାଜାୟତ ଗନ୍ତଗୋଳରୁ ପାରୁଁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ମନ୍ଦୁର ଅଗ୍ନି ଓ ମନ୍ଦୁର ଖା ବହୁ କନରୁ ଯାବା ପଡ଼ିଥିବା ଏହି ଘରଟିରେ ଭବିଷ୍ୟରେ ଆଜି ତମେଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏ ଦୁଇବଣ ଭଲ ଭଲ ଦେବେକ ସ୍ବେର, କନାବାସ

ଓ ଦରାକାଳ ମାମଲରେ ସ୍ୱପକ୍ଷ ହୋଇ ସାତ କ ଅଠ ପର ମାର୍ପୁର ଦେଖି ଅସିଛନ୍ତି । ସମ୍ପ୍ରତି ସାମ୍ବିକାୟିକ ଦଳା ଉକ୍ତ ନ ହେଉଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଶୋଇଯାଇଛି ଏକ ବ୍ୟବସାୟ । ଉପଦ୍ରୁତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟିକରି ଅଣି ଏହି ନ୍ଦ୍ର ମହଲର ଗୋଟିଏ ନିକ୍ଷେପ ଘରେ ଜମା କରି ରଖିଛନ୍ତି ଏମାନେ । ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଅଭାବନାହିଁ । ମରଜ ମଜଲିସ୍‌ର ଯାକଜାୟ ଉପକରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଏଠାରେ । ଯେଉଁ ଦଳ ସେମାନଙ୍କ ଓ ବାସନ୍ତୀ ଅପହୃତା ହେଲେ, ଏମାନେ ସେ ଦଳ ଜଣେ ନିକ୍ଷେପର ଗୃହରେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ଷିତା ନାଶର ଅସନ୍ନ-ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ଓ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଚାହାର ପ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ, ଏହି ଦୁଇ ରମଣୀକୁ ଡାକି ନେଇ ଗୋଟିଏ ଝଟକାରେ ବସାଇ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ନ୍ଦ୍ର ମହଲରେ ଏକ ପ୍ରକାର କନ୍ଦୀ କରି ରଖାଗଲା । ଦୈନନ୍ଦିନ ଚଳାଚଳ ପାଇଁ ତ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଏଠାରେ ଗଚ୍ଛିତ ଅଛି । ସେମାନେ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଜଣେ ଏମାନଙ୍କର ମାରପଟଦାର ହୋଇ ରହେ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସଉଦା ପତ୍ର କରିବାକୁ କଳାରକୁ ଯାଏ । ନ୍ଦ୍ର ମହଲର ହୁତା ଦ୍ୱାରରେ ସର୍ବଦା ଅଗ ଓ ପଛ ଏକେ ଉଚ୍ଚ ଓ ଦୁଇସେଇ ଯେ, ବାହାର ବେହୁ ଲୋକ ଭିତରର ଘଟଣା ଜାଣି ପାରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ସହସ୍ତ୍ର କରୁବ ନାହିଁ । ବାହାରୁ ଓ ଭିତରୁ ତାଲା ପକାଇକାର କାଇଦା କେବଳ ସେ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ହିଁ ମାଲୁମ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଘର ଜଗିରହେ, ସ୍ୱେଷେଇବାସ ଓ ବନ୍ଧନାମାନଙ୍କର ହାଲ ଦଲିତ ବୁଝିବା ଭାରରେ ଥାଏ ।

ଅସହାୟା ରମଣୀ ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ କେତେ ବାର ଭୟଭୀତା ଦେଖି ହୋଇଛି । ନରକବାଳରେ ଶୋଭିତ ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ କକ୍ଷକୁ ଏମାନଙ୍କୁ ନିଅଯାଇ ବୁଢ଼ା ଯାଇଛି, “ସଦା ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ବବାଡ଼ ନ କରି ଓ ଅମର ଚୌଧି ବୃତ୍ତିରେ ସାହାଯ୍ୟ ନ କରି, କେତେ

ଭୂମାନଙ୍କୁ ଏହି ବ୍ୟାଳମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଭେଦିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭୂମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତର ପଦର ଦିନ ମହଲତ ଦିଅରଲା । ଏହି ଅବସର ପରେ ଭୂମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ଜଣାଇବ ।” ଦସ୍ୟୁ ଦ୍ରୁମ ମନୁଷ୍ୟ ସତ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟାଏ ଚାନ୍ଦିଆର ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କିସ ପରେ ରମଣୀମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଏଣେ ଦସ୍ୟୁମାନେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠିଲେଣି । ବିଶେଷତଃ ନିଆଁ ପାଖେ ଘିଅ ତରଳିବା, ଘିଅର ଗୋଟାଏ ସ୍ଵାସ୍ଵବଦ୍ଧ ଗୁଣ । ଏହି ମାତ୍ରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କର କାମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ନାନାଭାବେ ସେହି ନାଗମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରେମର ସମ୍ଭାର କାଢ଼ିବାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । ଛଦ୍ମବେଶୀ ଲଗ୍ନୀମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯେଉଁଦିନ ଦସ୍ୟୁ ଓ କନ୍ଦମାନେ ପଡ଼ିଲେ, ସେଦିନ ଦସ୍ୟୁମାନେ ପ୍ରେମର ପ୍ରଥମ ପୁରା ସାମଗ୍ରୀ କରିବା ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ସିନେମା ଭଳିକି । “କଲ୍‌କା କାହନା” ପ୍ରେମ ଓ କାମ ଉଦ୍ଦୀପକ ଏକ ନଗ୍ନଚିତ୍ର—ସାହାକୁ ବିବାହିତ ଦମ୍ପତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଶାବନ ଓ ସଞ୍ଜକୁ ଲୁଣ୍ଠନର ଆଶଙ୍କା ବପନା ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ । ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦିବର ଥିଲା ବସନ୍ତ ପଥର । ଏହି ବସନ୍ତ ପଥରରେ କିଛି ହୋଇ ସେମାନେ ଖାଣ୍ଟି ସୁନାପରି ଦାଉଦାଉ ଦିଶୁଥିଲେ ସତ, ମାତ୍ର ତସ୍ମିନ୍‌ମାନେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରନ୍ତି କି ?

ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଗୋଟାଏ ଅଧ୍ୟାୟ ଖୋଲିବାକୁ ଯାଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସଞ୍ଜକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତଃ ଦୁର୍ଗର ଶକ୍ତି ଅଛି, ସାହା ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଶକ୍ତି ପ୍ରତି ବଶାନ୍ତର ଆସ୍ଵାଧନାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ପାଠକମାନେ କହୁ ପାରନ୍ତି, ଏ ଉକ୍ତି ଦୁର୍ଗଲର ସମ୍ବଳ । କିନ୍ତୁ କାସ୍ତବିକ ଚାହାନ୍ତିହେଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନୈତିକ ଚରଣ ଯେତେ ଦୃଢ଼, ସେ ସେତିକି ଦୂର ସକଳ । ପଶୁବଳ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନୈତିକ ବଳଠାରେ ହିଁ ମାନବ ଏବଂ ପରସ୍ପରର ସ୍ଵରୂପ ହୁଏତ ଯଦି ଅନନ୍ତ ଗଗନ ଉପରେ ମଣ୍ଡିତ

ଭୁବନ ଅବସ୍ଥାନ କରେ, ତେବେ ବା ଏ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳି
ଯାଇପାରେ । ହିତ୍ୱବନ ବଜୟୀ ରକ୍ଷଃ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲବପତିର ଶକ୍ତିର
ଅଧୀନ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ମାନବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଘୁପତିଙ୍କର ପତ୍ନୀ କପରି ସେହି
ସତ୍ତାକୁ ରହିବ ଅନାହତ ଭାବରେ ସଞ୍ଚି ରଖିଥିଲେ ? ସିନେମାକୁ ଫେରି
ଦସ୍ୟୁମାନେ ନୂରମହଲର ବସ୍ତ୍ରାମ କକ୍ଷରେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ
ଭେଟିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ପ୍ରଣୟପାଥୀ
ହୁଅନ୍ତେ ଉତ୍ତମ ଦସ୍ୟୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଡାକ୍ତ ବଚସା ଉତ୍ପଳିଲ । ସୁସ୍ୱର
ମାତକତା ସେମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ରର ଶକ୍ତିକୁ ଲେପ କରି ଦେଇଥିଲା ।
ତେଣୁ କଳହରୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ଜାତ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଏପରି
ଭୀଷଣ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ଯେ, ସେମାନେ ପଶ୍ଚେରକୁ ଆଘାତ
କରି ରକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ହେଲେ । ଏ ଦୁର୍ଗ୍ୟରେ କନ୍ୟାମାନେ ଭୀତହସ୍ତ
ହୋଇ ଯାଇଥିଲେହେଁ, ପାଷାଣମାନଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ
ଏକ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରେମଲତା ହେଲେ
ଅଗଭର । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରକାଶ କଲେ, “କାନ୍ତକରେ ଭୃମ୍ଭୁମାନଙ୍କର
ମୋ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ କରିବାକୁ ମନ କଲିଥିଲେ, ମୁଁ ତାହା କରିବାକୁ
ତଳେ ବୁଣିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ହିତ୍ୱସ୍ତ୍ରୀର ଧର୍ମ, ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତର ବା
ଅଗ୍ରାଙ୍କର ଆଦେଶ ଯେ ସେ ବକାନ୍ତ ସୂର୍ବରୁ ପ୍ରଣୟ କରି ପାରିବ
ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଯେ ମୋ ସହୃଦ ପ୍ରଥମେ ବକାନ୍ତ କରିବ, ତାକୁ ମୁଁ
ପ୍ରଣୟ ଦାନ କରିବି । ଏହା ହିକାର ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ସେହିପାଇଁ
ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର ବଧାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ତାହା ମୁସଲମାନ ଶତରେ
ହେଉ ବା ହିନ୍ଦୁ ଶତରେ ହେଉ ।

ପ୍ରୋକ୍ତ ପ୍ରତୀକଟି କାହୁଁକି କିନ୍ତାଣି ଉତ୍ତମ ଦସ୍ୟୁଙ୍କ ମନକୁ
ପାଇଗଲା । ସେଦିନ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଉଗ୍ରବାନଙ୍କ ଅଶୀର୍ବାଦରୁ ହୃତଭାଗିନୀ-
ମାନେ ନିଷ୍ଠୁରି ଲାଭ କରି ସେମାନଙ୍କର ଶୟନ କକ୍ଷରେ କରୁଣା-
ମୟଙ୍କର ଅପାର କରୁଣା ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ଦସ୍ୟୁମାନେ କାନ୍ତ ଓ ଅବଧାନ ହୋଇ ସ୍ୱପ୍ନ କକ୍ଷରେ ଗାତ୍ର ନିଦ୍ରାରେ
ଅଭିଭୂତ ହେଲେ ।

ପରଦିନ ଠାରୁ ମନସ୍କର ଓ ମକରୁଲ୍ ବକାହୁ ଅସ୍ତ୍ରୋଜନରେ ହେଲେ ବ୍ୟାପ୍ତ । ସେ ସେତେ ଶୀଘ୍ର ବକାହୁର ବଧୁ ବଧାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବ, ସେ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ପ୍ରଣୟୀ । ଏହି ଅଶାରେ ଭରସା କ୍ୟାସ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । କି ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଘୋଡ଼ା ଦୁଇଟି ଆସି ହତା ଭିତରେ କଲା । ସ୍ୱେଷନୀ ପାଇଁ ଅଲୁଅ, ବାଣ ଓ ବାଜାର ବଜାର ଖୋଲିଲା ସେହି ନୂରମହଲରେ । କେତେ ସଙ୍ଗସାଥୀ, ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାସିତ ନୂରମହଲକୁ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ହେଲେ । ସେଇଭିତ୍ତି ବୁଲିଲା । ବଡ଼ କୌତୁହର ବସୟ ସେ, କର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବାକୁ ତସନୀ ଦମତି ମଧ୍ୟ ଆମନ୍ତ୍ରିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସନ ଲଭି ଚଳିଥିଲେ । ଜଣେ ମୌଲ୍‌ବା ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାରେ ଥିଲେ ନିୟତ ।

ବକାହୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ଉପସ୍ଥିତ । ବାଜା ବଜନ୍ତୁର ଅଗରେ ବୁଲିଥାନ୍ତି । ଅଲୋକ ଓ ଅତସ୍ତ କାଜିରେ ସ୍ଥଳପଥ ଓ ବ୍ୟୋମପଥ ହେଲା ଉଭୟ ସିତ । ସୁସଜ୍ଜିତ ଭୂରଙ୍ଗ ଅସ୍ତ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି କନ୍ୟା ଦ୍ୱୟ ଏକସଙ୍ଗେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । କରଭୂଷଣରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ମନସ୍କର ଓ ମକରୁଲ୍ ମୌଲ୍‌ବାଙ୍କ ମୁଖ ନିଃସୂତ ଧୂତ ଉକ୍ତି ସୁନୁରୁକ୍ତି କରି କରି ତାଙ୍କର ଚଦ ବା ଅନୁସରଣ କରୁଥାନ୍ତି । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବସନ୍ତରାତ୍ରେ ପହଞ୍ଚି ସମଜିଦ୍ ଠାରେ ଅଟକିବ । ସେଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ସାଙ୍ଗହେଲେ, ବକାହୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ କରି ଦୁହେଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଶ୍ୱ ଅସ୍ତ୍ରୋଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ମୌଲ୍‌ବାଙ୍କର ଇଜ୍ଜିତ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ନୂରମହଲରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦୁଇଜଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥଙ୍କ ଠାରୁ ଦୁଇଟି ଅଙ୍ଗୁରାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ମସିଜିଦ୍ ଅଭିମୁଖରେ ଅଶ୍ୱ ବୁଲାଇ ଦେବେ । ସେ ସର୍ବାନ୍ତେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସହ ଅଙ୍ଗୁରାୟ ଓ ସୁଖିହାର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରିବ, ସେ ତାଙ୍କର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରିବ । ପରାଜିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ କାସନୀ ଦେଖିବା ସହ ବକାହୁ କରିବାରୁ କାନ୍ଧ ହେବ । ଏହିପରି ଅଭୂତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ମନସ୍କର ଓ ମକରୁଲ୍ ସଜି ହୋଇ ଥିଲେ । କାରଣ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏହାଥିଲା ରହାସ ନିଷିଦ୍ଧ ।

କିନ୍ତୁ ନୟନର ଅଞ୍ଜଳି ଓ ଉଦ୍‌ଗମ ସୁଗନ୍ଧର ସୁସ୍ୱାଦୁ ସ୍ୱରର କର୍ମ ତପ୍ତରତା ନିମେଷକ ମାତ୍ରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହକା ସମିତିର ସମସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓଲଟ ପାଲଟ କରିଦେଲା । ମନସ୍କର୍ମ ଓ ମହବୁର କ ପରିକଳ୍ପି ଉଦ୍‌ଗମ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସୁରୁଷ ସଥାକଂସ ସେମିତି ଓ କାସନ୍ତୀଙ୍କ ଦଣ୍ଡିତ ଭାବ ଅଶ୍ୱ ପୃଷ୍ଠକୁ ଲମ୍ବ କେଇ ବହୁଧୃତ ବେଗରେ ଅଶ୍ୱମାନଙ୍କୁ ଧାବମାନ କରାଇ ବୁଲିଲେ ନୋହାଖାଲି । ରମଣୀ ଦ୍ୱୟ ଅଶ୍ୱମାନଙ୍କର ଗ୍ରୀବା ଦେଖି ଧାରଣ କରି ଅସନ ଦୃଢ଼ କଲେ । ଦେଖଣୀହାସ କେବଳ ପିତ୍ରଙ୍କର ଶବ୍ଦ ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରବ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ କ୍ୟଥ ।

ତତ୍ପର ଦିନ ପ୍ରଭାତରେ ଅଶ୍ୱାଶ୍ୱେସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ନୋହାଖାଲି ସେବା ଶିବିରରେ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କଲା । କାଞ୍ଚାପୁ ପତାକା ତଳେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନର ନାରୀ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭାରେ ଯୋଗଦାନ ପୂର୍ବକ ଅଗ୍ରଧନା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଗୋଟିଏ ଟେକଲ ଉପରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ଟେକଲ ପାଖରେ ସମ୍ପାଦକ ଚମନ୍ ଲାଲ, ଅଡ଼ଭେକେଟ ମୋହନ ମୋହନ, କ୍ୟାପଟେନ ବସିନ ବହାସ, ଲେଡ଼ ସର୍ଜନ ସେମିତି ଓ କୁମାରୀ କାସନ୍ତୀ ସମସ୍ତଙ୍କରେ ଗାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ: —

“ଉଦ୍‌ଗମିତ ଭାବକ ଭଜା ସମ,
ପତିତ ପାବନ ସୀତା ସମ;
ଉତ୍ସବ ଅଗ୍ନି ତେରେ ନାମ,
ସବବୋ ସନ୍ମତି ଦେ ଉଗଦାନ ।”

ସମକେତ ଜନତା ମଧ୍ୟ ଏହି ସର୍ବାଦୃତ ପ୍ରାର୍ଥନାଟକୁ ଏକ ସ୍ୱରରେ ଅନୁକରଣ କରି ଗାଇଥାନ୍ତି । ପନ୍ଦର ମିନିଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଗଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଉପସ୍ଥିତ ଶ୍ରୋତାବର୍ଗଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସନ୍ତାନ କେଲି ସମୋକ୍ଷନ କରି, ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଶାନ୍ତି, ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଓ

ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ରକ୍ଷା କରି ଜୀବନା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ସମାନ ଓ ଏକ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କଲେ, ଏକତାର ପ୍ରଘଟ ପରମ ପିତାଙ୍କୁ କିପରି ଲାଭ କରି ହେବ, ରକ୍ଷା ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ପାଇଁ ଅହଂସାହୁଁ କପରି ଉନ୍ନତ୍ୱପାଇଁ, ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିଜ ନିଜ ଗୁହୁରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗ୍ରାମ, ଥାନା, ଜିଲ୍ଲା, ପ୍ରଦେଶ, ଦେଶ, ମହାଦେଶ ଓ ଶେଷରେ ବଶ୍ୱର ଏକତା ଗଠନରେ ହୁଁ କପରି ମାନବର ସ୍ୱଗତି ସମ୍ଭବ, ଏହୁ ନିଶ୍ଚିତ ସତ୍ୟ ନ ନା ଉଦାହରଣ ଦ୍ୱାରା ବୁଝାଇ ମହାତ୍ମାଜୀ ଏକ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଭାଷଣରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଇଥିଲେ ଯେ, କୋଥ ହେଉଥାଏ ସମସ୍ତ ଜନତା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ନିସ୍ତୁତ ଅସମାନ । ତାଙ୍କର ବହୁତା ଶେଷ କରି ବସିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଜନତାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହିଲେ, ବୁଦ୍ଧି ବ୍ରହ୍ମ ଭଇମାନଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଓ ସହବୁଦ୍ଧି ଦେଇ କପରି ଆପଣାର କରିହେବ ! ଦୁଇଜଣ ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ଦେଶସେବା ଭଉଣୀଙ୍କୁ ଦୁଇଜଣ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଓ କର୍ମୀ କପରି ବପଥଗାମୀ ଭଇମାନଙ୍କଠାରୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିଛନ୍ତି, ତାର ସବିଶେଷ ବୁଦ୍ଧି ବଞ୍ଚୁନା କରିବା ପାଇଁ ସେ ନାହିଁ କର୍ମୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କଲେ । ପ୍ରେମଲତା ନୂର-ମହଲର ସେହି ଲେମ୍ବୁପତ୍ରକାଣ୍ଡ ଗାଉଥିବା କାନ୍ଥ ଜନତା ଆଗରେ ବଞ୍ଚୁନା କଲେ, ତାହା ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଶୁଣୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖର ଚେହେରା କହୁ ଦେଉଥିଲା ସେ କେତେଦୂର ଏଥିପାଇଁ ବ୍ୟଥିତ । ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭା ଶେଷକରି ମହାତ୍ମାଜୀ ଓ ସେବା ଶିବରର କର୍ମୀଗଣ ସବିଧାନ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତେ ଶ୍ରୋତୃମଣ୍ଡଳୀ ନଦୀ ସ୍ରୋତ ପରି ବୁଲିଲେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଗୃହାଭିମୁଖେ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ ସେବା ଶିବର ମଧ୍ୟରେ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ରହୁଥିବା ଦୀର୍ଘ କଠିକ୍ୟ ପଥରେ କପରି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେବ, ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ଆମର ପ୍ରିୟ ସୌକନ୍ୟର ସାଥୀ ବସିନ, ମୋହନା, ପ୍ରେମଲତା ଓ ବାସନ୍ତୀଙ୍କର ଅତୀତ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନଜର ଦେଇ

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଅସିଥିଲେ ନବ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉନ୍ମାଦନା । ସେ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ କହୁଥିଲେ, “ସଂସାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ପୁରୁଷ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଓ ପ୍ରକୃତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ପ୍ରୀତି । ସେମାନଙ୍କର ବଦାଶ୍ଚ ଅବସ୍ଥାରେ ସଦା ପରସ୍ପରର ପରସ୍ପରକ ପ୍ରକୃତିଗତ ମିଳନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତେବେ ଜୀବନ-ସିଦ୍ଧି ସୁନିଶ୍ଚିତ ।” ସେବା ଶିବରରେ କହିଦିନ ରହୁ ମହାସ୍ବାଜ୍ଞାଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଅସିବା ଦ୍ବାସ ଗୁଣା ଜୀବନର ବହୁତ ରୂପେ ତାଙ୍କର ଅମୃତ ଉପଦେଶ ଲଭି କରିବା ଅଶାରେ ଅମର ଅଦର୍ଶ ଏହି ଗୁଣଗଣ ଯୌବନର ସାଥୀ ମହାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାପ୍ତି ହେଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ରକ୍ଷା କରି ଏହି ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ—ଭ୍ରମ୍ହମାନଙ୍କ ଗୁଣ ଓ ଅଙ୍ଗତ ତାହାରେ ମୁଁ ବାସ୍ତବିକ ମୁଗ୍ଧ । ଭ୍ରମ୍ହମାନଙ୍କ ପରି ଏକଶତ ଗୁଣ ଦମ୍ଭିତ ସବ ମୋର ସହକର୍ମୀ ରୂପେ ପାଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ଭରତର ସ୍ବାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାକୁ ଏତେ ଗାଢ଼କାଳ ମୋତେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ବରାହ ଏହି ଡାର୍ଥ ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମ୍ହମାନଙ୍କର ଶୁଭ ପରିଷ୍କାରେ ମୁଁ ପୁରୋଧା ହେବାକୁ, ମାତ୍ର ଭ୍ରମ୍ହମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଦାତା ସେହି ପୁଣ୍ୟ ମନ୍ଦିରରେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବା ଓ ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଭାଗୀ ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଭ୍ରମ୍ହମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଭୂମିରେ ହେଉ ଏବଂ ଜ୍ଞାତି ବୃନ୍ଦାବନ ସହୁତ ଅନନ୍ଦ ଓ ଅଦମ୍ଭର ସହକାରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଭ୍ରମ୍ହମାନେ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ଉଚିତ । ମୋର ଆଶୀର୍ବାଦ ମୁଁ ଯଥା ସମୟରେ ସନ୍ଦେଶ ଦ୍ବାସ ଜଣାଇ ଦେବି । ଜୀବନରେ ଭ୍ରମ୍ହମାନେ ବୃତ୍ତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅ ।

ଦ୍ଵାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମଧୁରେଶ ସମାପୟେତ, ଏହା କେବଳ ଅର୍ଥ ବାକ୍ୟ ନୁହେଁ, ହୃଦୟ-ସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ । ପ୍ରକୃତିର ସାବଜାୟ ସମାପିବାକୁ ମଧୁର । ଦିନର ଶେଷ ସନ୍ଧ୍ୟା ବା ଅସ୍ତମିତ ରବି ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଶେଷ ଉଷା ବା ବାଳ ରବି ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଯେଉଁ ମନୋହର ଦୃଶ୍ୟ ରଚନା କରନ୍ତି, ତାହା ଦାହାର ତିଥି ବିନୋଦକ ନୁହେଁ ! ଚନ୍ଦ୍ରର ପରିଣତି ପଶ୍ଚିମାତନ୍ତ୍ର, ସୁଷ୍ପର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦାଶ୍ଵ ସୌରର, ଫଳର ସମାପ୍ତି ପକ୍ଷରସ, କର୍ଷର ଶେଷ ଚୈତ୍ର ଓ ଭଦ୍ରର ଶେଷ ବସନ୍ତ ଯେପରି ମଧୁର; ସେହିପରି ପ୍ରେମର ପରିଣତି ପରିଣୟ ଏବଂ ତହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣୟ ମଧୁର ହୋଇଥାଏ ।

ରାମରାମ ମିଶ୍ର ଦାଘ ଛଅମାସ କେଲି ରୂପକ ସିନ୍ଧାଳୟରେ ତରୁଣ ଶୋଧନ କରିବାରେ ନାନା କ୍ଳେଶ ତାପ ସହ ପରୀକ୍ଷାରେ ଗଢ଼ାଣ୍ଡ ହୋଇ ନିର୍ମଳ, ତରୁଣବାନ, ଓ ବଶିଷ୍ଠ ବାସ୍ତବବାଦୀ ରୂପେ କାହାରି ଅସିଥିଲେ ସ ଗ୍ରାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ । ପରିଣତ କନ୍ୟାସରେ କପରି ସାଜା ସାଥୀ ଅବଶ୍ୟକ, ତାହା ତାହି ନେବାକୁ ସେ ଜେଲ ବୁହର କଠୋର କଣ୍ଠାଢାତରେ ସିନ୍ଧା କରିଛନ୍ତି । ମଧୁ ମହୁପାତ୍ରବର ସ୍ଵାର୍ଥପରତା, ବଶ୍ଵାସ ଘ ତତତା, ସରକି ଚନ୍ଦ୍ର ବେକରିର ଅପାତ ମଧୁର ଓ ସୁଖସେବ୍ୟ ଅସହ ମର୍ଗର ଶ୍ଵେତ ବଳାସ ଏବଂ ତୋଷାମୋଦ-କାଶ୍ଵ ବଶବନ୍ତ ପୟୋମୁଖ ବୁଝୁ କଥା ତାକୁ ଉଚିତ ସିନ୍ଧା ଦେଇ ଖାଇଛି । ଧନକୁ ପର୍ବ ଅହମିଆର କାରଣ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଅତି ଫକଡ଼ ହୋଇ ସାଇ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଲୋକର ସ୍ତରକୁ ଅସି ସାଇଛନ୍ତି । ସାଇ ପତିଶା ଓ ସମାଜର ଲୋକେ ଖୋଜିଲେ ଖୋଜୁଥାନ୍ତୁ ଜାତି ଅଭିମାନ ଓ ଟେକ । ତାକୁ ହୁଁ ଜାବତି ଧରି ଅତି ସେ ସର୍ବସ୍ବାଦ, ସୁଖି କଣ ସେ ସେହି ଭ୍ରମ ପ୍ରମାଦରେ ପଡ଼ିବେ ? ନା, ଜା, ଏପଟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେପଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ନୁହେଁ ।

ମୋହନୀ ମୋହନ ବାବୁ ନୋହାଣାଲୁ ସିଧା ସିଧା ପ୍ରାମବୁ ବୁଦ୍ଧ
ଅସିରେ । ଦିନେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଘର ଭିତରେ ପାଖରେ ବସାଇ ସେ
ଗାଇଗଲେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତତ ଜୀବନର ଇତିହାସ, ପୃଷ୍ଠା ପୃଷ୍ଠା କରି,
ପଂକ୍ତି ପଂକ୍ତି କରି—ଯାହା ପିତାଙ୍କର ମନରେ ଛନ୍ଦେ ଛନ୍ଦେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିର
ଗହୀର ଖେଦ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ବଦେବସ୍ଥାନ ବସୁରର ଦୁଷ୍ଟତା, ତାଙ୍କର ଶିଶୁ
ପ୍ରସିଦ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶିତ କଲା ଉତ୍ତରକୁ । ତେଣୁ ସେ କମି ଉଠି କହୁଲେ
“କାହିଁ ! ସମାଜ ! ଥାଇ, ଥାଇ ପଛେ ତାର କମ୍, ଅଭିମାନ । ମୁଁ
ମୋର ପ୍ରାଣାଧିକାରୀ ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରତି ଅତି ଅନ୍ୟାୟ ଅଭିରୋଧ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।
ଲୋକାବୁର ଯଦି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଜଗତ ହୁଏ, ସମାଜର ରକ୍ଷେ, ରକ୍ଷେ ହୁଏ;
ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ଧର୍ମ ନାମରେ ପ୍ରତାରଣା ପୁରୁ ରହିଥାଏ; ସଦି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ
ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ନିଃସୃଜିବାକୁ ବସୁଥାଏ, ତେଣୁ ସେ ସମାଜ
ସନାତନୀ, ସଦୃଶୀ, ସଦାଶୀ, ସଦାଶୀ ଓ ମୁଖ୍ୟୁ କୋଲଇବାକୁ
ସାହାଯ୍ୟ କରେ କିପରି ? କାହିଁକି କା ଜନ୍ମିଲେ ବୁଦ୍ଧ, ତେଣୁ ଓ
ନାନକ ଏହି ଭାରତ ଭୂମିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତବାକୁ ସତ୍ୟ, ଅହଂକାର, ନ୍ୟାୟ,
ଅତି ସାମ୍ୟ ଗାଣା ?”

କାପ, ମ, ସୁପି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗୋଟିଏ ନିଷିଦ୍ଧରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ନିଜେ
ମିଶ୍ରେ ହାତରେ ଚିଠି ଲେଖିଲେ ବଦେବସ୍ଥାନ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ । ବସୁରର
ସେହି ଶିକ୍ଷକରେ ହେବ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷରେ ଗୋଟିଏ ଭିନ୍ନଭାବ
ନେଇ କରପଣର ସମସ୍ତ ବଧୂ ବଧାନ, ରୋଷନୀ, କାଜା ଓ କାଣ ଅଦର
ଶବ୍ଦ ନିଜେ ହୁଇଲେବେ । କିନ୍ତୁ ରୋଷନୀରେ ଏତେ କଥା ପଇସା
ଶବ୍ଦ କରିବାକୁ ମୋହନୀ ବାବୁ ଆଦୌ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର
ମତ ସେହି ପଇସାରେ ଗହୀର ଦୁଃଖୀ ରବୀକୁ ଭରି ଭୋଜନ ଦେଲେ
କରଂ ସେମାନଙ୍କର କାତିଲା ପେଟ ଥଣ୍ଡା ହେବ । ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ହେଲେ, କୁହୁରୁ ଯାହା କାହାରିକ ସେଇଆ ତାଙ୍କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।
ତେଣୁ ଏହି ସୁକ୍ତି ବଳରେ ରୋଷନୀ, କାଜା ଓ କାଣ କଥା ଚିଠିରେ
କଲାଗଲା । ଦିନ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର କରି ଦିଆଗଲା ।

ବୁଢ଼ା ମକରା ବାରିକ ଦୋକାନକୁ ଯାଇଥିଲା ସଉଦା କରିବାକୁ, ଏକକିକେଲେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ତା କାନରେ ମଧ୍ୟ ବରଷାର କଥା ଚର୍ଚ୍ଚା ପଦ ବାଜି ଯାଇଛି । କାନ ଉପରୁ ବୁକୁସୁଟା କାଢ଼ି ତଳେ ଥୋଇଦେଲା । କହିଲା, “ଏ, ତେଇଁ ତାରୁ, ସାଆନ୍ତେ, ମୋ ଓକିଲ ବାବୁ ହତକୁ ଦି ହାତେ ହେବେ ? ହଉ, ହଉ, ଯେଁ ଉତ୍ତରାଳ ଅଇସ ଚପଟୁ, ତେଇଁ ତାରୁ । ମୋ ପାକଲ ବାଳ ସେ ନିଅନ୍ତୁ । ଏଁ ତେଇଁ ତାରୁ ଆଉ ଗୋଟି ଦାଣ୍ଡରୁ କାହିଁକି ବାରିକ ଆସିବ ? ତେଇଁ ତାରୁ, ମୋ ବ ବୁକୁ ମୁଁ ବାହା କରି ନେବି ।”

ମୋହନ ବାବୁ ନିମକସତା ବାରିକର କଥା ଶୁଣି ଟିକିଏ ହସି ପକେଇଲେ । ମକରା ଦେଖି କରି କହି ପକାଇଲା, “ଏ ହସୁଛି କଣମ ବାବୁ, ତେଇଁ ତାରୁ, ମୁଁ କେତେ କାନ୍ଦିଲୁଛି, କାଶ କରିଛି, ହସ୍ତେଇଛି । ତେଇଁ ତାରୁ, ଏଇ ହାତରେ ଖୁଆଇଛି, ପିଅଇଛି । ଏ, ତେଇଁ ତାରୁ ମୋର ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ଆଉ ଗୋଟାଏ ବାରିକର ହେବ !” ମୋହନ ବାବୁ ତାର ପିଠ ଅର୍ଦ୍ଧସି ଦେଇ କହିଲେ, “ନା ନା ମୁଁ କଣ ତୋତେ କେବେ ଭୁଲି ଯାଇଛି କି ? ତୁ ପରା ମୋର ପାଳକ ବାବା ।”

X

X

X

X

ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ପାଖ ବରଷୁଆ ଉପରେ ବା: ଏନ୍, ଆଉ ହୋଟେଲ ସାମନାରେ ‘ଇୟୁ ହୟ୍ ଉବନ’ଟି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଘରର ସାମନାରେ ଗୋଟିଏ ଛମୁଣ୍ଡିଆ ତିଆର ହୋଇଛି । ଛମୁଣ୍ଡିଆର ବୁରିପଟ ଆମ୍ବ, ଦେବଦାରୁ ପଦରେ ମାଳମାଳ ଝୁଲୁଛି । ଲାଲ ନେତ୍ର କାଗଜର ଝୁଞ୍ଜିର ଧନୁ ଆକାରରେ ଝୁଲି ଛମୁଣ୍ଡିଆର ବାହାରୁ ଖାଲ ଲହୁଧନୁ ମାଳକୁ ମାଳ ଛଇ ହୋଇଗଲା ପରି ଦଶୁଛି । ବଳୁଳି-କଥା କେତେ ରଙ୍ଗର ଛମୁଣ୍ଡିଆ ତଳେ ତରା ପୂଟିଲା ପରି ଦେଖା ଦେଇଛି ! “ମୋହନ ବାବୁଙ୍କ ବସାଘରେ କଣ ଶୁଣ ବାଜିଲାଣି !

ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ମଟର ଠିଆ ହୋଇଛି କାହିଁକି ? କି ରେ ହୁଅ !” —
ଏହା କହୁ ଶିଳ୍ପୀନ ବଡ଼ା ଟୋକାଟୋର ଅଧେ ହସ୍ତ ଓଠରେ ଲାଗିଛି,
ଅଧେ ପେଟରୁ ବାହାରୁ ବାହାରୁ ଗାଲ ଦିଆଯାଏ ବେଙ୍ଗପରି ଫୁଲାଇ
ଦେଇ ସାରିଲଣି । ହୁଅ ଦୋକାନରେ ଗରମ ଗୁ ତିଆରି କରୁ କରୁ
ଉଠିର ଦେଲା, “ଆରେ ତା ମା ମରୁ ଏତେ କଥା ହୋଇ ପଲ୍ଲଣି
ତୁ କଣ କାନରେ ଠିପି ଦେଇଛୁ, ବହୁପୋ ତୋ ଅଖିରେ ପରଲ
ମାତ୍ର ପଲ୍ଲଣି, କରେ ? ଆରେ ଜାଣି ଡାଏଁ, ମୋହନ ବାବୁ ପରା ପ୍ରେମ-
ଲତା ଡାକକରଣୀକୁ ବାହା ହେଉଛନ୍ତି । ଆଉ ଆମ କପ୍ତାନ ବସିନ
ବାବୁ ସେଇ ଧୋକ ପର ପର ହସକୁଣ୍ଠ ମ, ତାଙ୍କର ଖାଲ ସ୍ବପ୍ନରେ,
ବାସନ୍ତୀ ଦେଉକୁ ବାହା ହେଉଛନ୍ତି । ଦାମା, ବସ୍ ନା ଇ-ନାକେ
କେତେ କଣ ଦେଖିବୁ ।”

ଦାମ — କେବେ ବହୁପୋ, ଗୋଟି କମାଣ ହେବ ପରା ?

ହୁଅ — ଆରେ କମାଣ ବୋଲି କମାଣ ! ଅଜିତ ମଙ୍ଗଳ;
ଯେତେ ବହୁପୋ କହେସିଆ, ଗାନ୍ଧୀ ଟୋପିକାଲ, ବଡ଼ ବଡ଼
ନେତା ସବୁ, ଏଠାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଖାଇ । କେବଳ ମହତାପ
ଦିନୀ ଯାଇଛନ୍ତି । ଆରେ ତାଙ୍କର କଣ ପରା ଅଛି ? ମାଲିକ୍ ସେ,
ନାଶ ରୁପିଆ ଖରଚ ହୋ ଯାଏଗା ।

ଦାମା — ସାଙ୍ଗୀ, ଗୁ କପେ ଗରମ ଗରମ କର ଦେବୁ ନାହିଁ ?
ନେ, ମହୁ ମହୁତା କପୁର ପତା ପାନ ଖିଲେ ନେ, ନେ ମ, ସାଙ୍ଗୀ ।
ଅଜି ମୋର ସୁଅ ବାର । ଏତେ ଏତେ ନେତା ସବୁ କଟକ, ବାଲେ-
ଶ୍ବର, ସାବୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଆସିବେ, ଟଙ୍କା ଦଣ୍ଡଟା କଣ ମୋର ବଳି ହେବ
ନାହିଁ ? ଲୋକତ ପବଣ୍ୟ ଜମିବେ ଦେଖିବାକୁ ।

ହୁଅ — ସୁବେଶା, କେଡ଼େ-ଏ ଅଣା କରୁ ! ଏ, ତୋର
ଯଦି ଦଣ୍ଡ ବଳିହେବ, ମୋର ତ ତା’ ରେ ଚରଣ ବଳି ହେବ ।

ଏଠିକି ସେ ବହୁପୋ, ବାବୁ ଭୟା ନମ୍ବର ଖାଇ ବାବୁ ଅସିବେ, ସେ ସବୁକ ଭିତରେ ବସିବେ, ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିବେ । ଅର ବାହାରେ ସେ ଦେଖଣାହାର ଦେଖା ପାଚକଟାଏ ବସି କର ପକାଇ ଦେଇ ଅସି ଥିବେ ବାହାରେ ଲାଭଡ଼ି ଶିବରୁ ଶୁଣି କରସିବେ । ସ୍ବ ଖାଇଲେ ଲଣାରେ ଟରୁ ଛେବେ କିପରି ? ଅର ବହୁପୋ ଖାଇ ଗୁଲି ପଡ଼େଇ ଅସିଥିବେ ଉଦ୍‌ସାବାଲ ଗୁଡ଼ାକ । ତାଙ୍କ ଠି କଣ ଏତେ ବଡ଼ି ହେବ । ହୁଁ ପକ୍‌କେ, ଅଡ଼ିକପ୍ ପକ୍ ।

ଦାମା—ସଙ୍ଗୀ ହୁ ଏଡ଼େ କାଲମ ହେଲୁ ? ଭରଣ ମାର ନେବୁ ? ମୋର କଣ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ପିଲ ନାହାନ୍ତି ? ଖଲ ସିରା-ରେଟ୍ ସୋଡ଼ା ଦଣ୍ ବକ୍ତ । ଡାକ୍ତର ଖାନାରେ କାସନ୍ତିଦେଖକୁ କଏ ସିଷ୍ଟର ବୋଲି ତାଙ୍କେ କ କଏ ମିସ୍ ମଲିକ୍ ବୋଲି ତାଙ୍କେ । ଦାମ ଦାମ ସାର କେଇ ସେ ଅତି ବସାବୁ ଫେବୁଛନ୍ତି ସଞ୍ଜ ସଞ୍ଜ । କାରଣ ତାଙ୍କ ବାପା ଗୋବିନ୍ଦ ମଜୁର ତାଙ୍କବାବୁ ପଇଥିଲ ମୋହନା ବାବୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେ ଅସିଲେ ମଧ୍ୟ ଭଦ୍ରଲେକଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା ଭରବୋ । କାସନ୍ତି ଦେବୀ ଗୁସ୍ତାରେ ଅସୁଛନ୍ତି; ଜଣେ ଗୋବ ଟମ୍ବ ସୈନ୍ୟ ମଦଟ ଏ ପକାଇ ସିରାରେଟ ଖଲ ମନ ଖୁସିରେ ଶିଶିର ମର ଗୁଲି । କାସନ୍ତି କେଶବ କେହୁରେ ସେ ଘଷି ହୋଇ ଗୁଲି ପାଇଛି, ଲମିତ ସଫସ୍ତରେ କାସନ୍ତି ଦେବୀ ଗୁସୋଇ କହୁରେ :—

“Trespassing womanhood you man hater ?
ଟମ୍ବ ଫେର ଅସି ସେକ୍ ଡ୍ରାଣ୍ଡ କର ଓ ଟିକିଏ ହୁସି ଦେଇ କହୁନ,
“Excuse me Miss Mallick, you have no courtesy in
speaking”.

Basanti—Courtesy ! Better you know than I ?
You think, kioking with foot, receiving with
shake-hand and mooking with a smile ?

Tommy—Sweet girl, it's not my fault, you see, Indian roads are rough to be trodden mildly.

Basanti—(with an angry look) Still mooking, you brute and you are betraying your master's dignity ? This is not 1919 or 1942. This is 1947. Quit, quit.

Tommy—What to quit, my fair girl ? your person, or this place ?

Basanti—Quit this place and Quit India. Barbers, usurpers, and black-marketers have no place in the Indian Republic under the control of the Congress Government.

ତେର ଡେବାର ଦେଖି ମୋହନା କାବୁ, କାସନ୍ତୀ ଦେବୀ ଅସୁବିଧି
କ ନାହିଁ, ଦେଖିକାକୁ ଗଲେ । ସୁସ୍ଥ ଉପରେ ଟମ୍ପି ସୈନ୍ୟ ଓ କାସନ୍ତୀ
ଦେବୀଙ୍କର କାକରକଣ୍ଠା ଶୁଣି ପଛକୁ ଫେରିଗଲେ ଟିକିଏ ଅନୁଗମକୁ ।
କୋଥପୁର ଇଚ୍ଛା—କାସନ୍ତୀଙ୍କର ସାହସ ପରୀକ୍ଷା କରିବା । କିନ୍ତୁ ସେ
ଟମ୍ପି ଓ କାସନ୍ତୀଙ୍କର ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତିରୁ ଯାହା ବୁଝିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ମନେ
ମନେ କାସନ୍ତୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଦୌଡ଼ିଯାଇ ବକାଦ ଛୁଟାଇ
ଦେଖାନ୍ତି ଠିଆହୋଇ ଗଲେ ଉତ୍ତରୀୟ ମଣ୍ଡିରେ । ଟମ୍ପି ବସୁର ଲଢ଼ିତ
ହୋଇ ଠିଆ ହେଲା । ମୋହନା କାବୁ ଟମ୍ପିଙ୍କ ହସି ହସି କହିଲେ—

“Thank you for being gallant. I would rather request you to smoothen the destructive irruptions of your English civility.”

ଟମ୍ପି ନିରୁତ୍ତର ହୋଇ କାନମୁଣ୍ଡା ଅର୍ଦ୍ଧସି ଅର୍ଦ୍ଧସି ବୁଲିଗଲା । ମୋହନା
କାବୁ ଓ କାସନ୍ତୀ ଦେବୀ ଘରକୁ ଫେରିଲେ ।

ସନ ୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖ । ପୁରୀ ସହରର ପ୍ରତ୍ୟେକ କନ୍ଦ
କନ୍ଦ, କୋରା, ଦୋକାନ, ଦୋଠାକାଢ଼, ଗୁଲ ଓ ବୁକିଆଘର, କୋଟି
କରେଣ୍ଡା, ଥାନା ତାକ୍ରରଖାନା, ତାକ୍ରଘର, ତାକ୍ରକଳା ଆଦି ପଡ଼ି

ସୁଷ୍ପଳ, ହରହରୀ କାଶକର ଶ୍ବଳ, ତୈଳବତୀ, ମହମବତୀ ଓ ବଜ୍ରକ
 ବତୀ ଅଳ୍ପପରେ ସଜ୍ଜା ହୋଇଛି । ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ପୁଣ୍ୟବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟମାଳା
 ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦ୍ର ବସିଷ୍ଠ ଲୋହ-ଶ୍ଵେତ-ନୀଳ-ରଙ୍ଗର
 ହିରଣ୍ୟ ପତକାମାଳ ସମର୍ବେ ପରି ଗୁଡ଼ର ଛତା ଉପରେ ଉଡ଼ୁଛନ୍ତି ।
 ସପ୍ତାର ପତି ସୁଜାଟକ ମନୋହର ତୋରଣ ଦ୍ଵାରା ମଣ୍ଡିତ । ଅଦୂରରେ
 କୁନ୍ଦିମ ଉଦ୍ୟାନ ବା ପାର୍ବର ଶ୍ୟାମଳମା ବହୁଦି ଅଲୋକରେ
 ନୟନାଭିରାମ ଦୃଶ୍ୟରେ ପରଶନ୍ତ ହୋଇଛି । ଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତ, ପ୍ରୌଢ଼
 ପ୍ରୌଢ଼, ଗୁଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡଣୀ, କାଳବତୀ ସମସ୍ତେ ଅତି ଏ ସ୍ଵାଧୀନତା-ଉତ୍ସବରେ
 ପ୍ରାଣ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ବ୍ୟାଧାନରେ ରତ । ମନ୍ତ୍ରପମାନଙ୍କର ପଶ୍ଚାତ୍ ସମରୁ ତାବକାଳ
 ସନ୍ଦିହାସ୍ତ ତାଜାୟ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ସ୍ଵପ୍ନ ଅସ୍ତ ଶ୍ରୋତାର ମନ-
 ପ୍ରାଣକୁ ଉତାଟନ କରେ । ସର୍ବ ସାଥୀ କହି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ
 ଭରଣାୟ ନରନାରୀ ଅକାଳବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କର ମୃଣ ମନ୍ତ୍ରଣରେ
 ଉନ୍ମୁଧନୁ ସମ ଜ୍ୟୋତି ଓ ଅପୂର୍ବ ସୁଲକ । ସ୍ଵାଧୀନତା-କାବ୍ୟା-ହୃନ୍ନୋଳ
 ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ତାଳେ ତାଳେ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି କେଶାଭବାକୁ ବଶ୍ଵ
 ଦରବାର ସମ୍ମୁଖରେ, ଏ ମହାକାବର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଗୌରବର ପ୍ରତ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣ

ବିବେକାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କର ଦ୍ଵିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଓ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମନ୍ତ୍ରପର ସାତ-
 ସଜ୍ଜା ଦେଖିଲେ, ଜଣାଯାଏ ଭାରତର ସମସ୍ତ ସୁର ପଶିବୁ ସ୍ଵାଧୀନ
 ଭବିଷ୍ୟ ଏଠାରେ ଅତି ଏକାଠି ଠୁଳ । ପ୍ରାସାଦର ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳାସ୍ତ
 ସୁକୁହୁତ ତାଜାୟ ପତାକା, ତଥା ତାବକାଳ ସନ୍ଦି, ସଥାବିମେ ଶଶ-
 ରବୁ ପ୍ରତ୍ନତ ହିରଣ୍ୟ ପତକା ମାଳା ଓ ସମ୍ପାଦକାସ୍ତ ବୈଦ୍ୟବଦ୍ଧ ତାର
 ଦ୍ଵାରା, ନିଶ୍ଚୟ ଓ ସଶକ୍ତ ଭାବରେ ଭାରତ ଜାତିର ମୁକ୍ତି ଘୋଷଣ ସ୍ଵର
 କରନ୍ତି । ମୁରପତ୍ ଅନ୍ତର୍ପ୍ରାଣ ଓ ପ୍ରାସାଦ ସମ୍ମୁଖୀନ ମନ୍ତ୍ରପମାନଙ୍କରେ
 ସମବେତ ଶ୍ରୋତବର୍ଗଙ୍କୁ ସୁଦୃଶ କୋଟି ନର ନାରୀଙ୍କର ଦମିତ
 ସ୍ଵାଧୀନତା ଭାବ, ଅତେୟ ତେଜ ଶକ୍ତି-ସାହସରେ ବଶ୍ଵବାସୀଙ୍କୁ ଜଣାଇ
 ଦେଉଛି ଦୀର୍ଘ ଅର୍ଦ୍ଧ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଉଦ୍ଧୂର୍ମୁକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମର ପରଶନ୍ତ—ସେହି
 ଲୁପ୍ତ ଶୌରାବ୍ୟ ରବି ଉଦାୟମାନ ଅତି ।

କିନ୍ତୁ ଏ ସ୍ଵାଧୀନତା ସ୍ଵରୂପରେ ବଦଳିଯାଇବା କାରୁଣ୍ୟ ଶ୍ରୀତି-
ଗୋଷ୍ଠୀ-ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରମାନବର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷ ସ୍ଵରୂପ, ମିଶ୍ରିତ ହେଉ
ସୃଷ୍ଟି କରିବା ବାହା ହେଉଛି,—କାହା ପାଇଁ ? ସେହିମାନବ ପାଇଁ—
ସେହିମାନେ ଯୌକ୍ତର ସମସ୍ତ ତେଜ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଧୀମତ୍ତା ଓ ତ୍ୟାଗ
ଦାନ ଦେଇଥିଲେ, ଭାରତର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ । ତ୍ୟାଗଟେଲ
ବସିନ ବହାଣ ମହନ୍ତି, ଏମ୍. ଏ ଓଡ଼ିଶାର ଭାଗ ଗୁଣ୍ଡାମଣି ବଳ ହୁ
ସୁଦେ ଗୁଣ୍ଡାମଣି ହେବେ ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ୟାମନାମା ସମତ ସଂସ୍କାରକା
ଧର୍ମର କାସନ୍ତୀ ଦେବୀଙ୍କ ସହ । ସୁରପତ୍ନୀ ଏହି ବାହା ହୁ ଅନ୍ତରାଳ ହୁ
ମିଳନ କରି ସୁଲିତ ଅଡ଼ିବେଦେଟି ଶ୍ରୀ ମୋହନୀ ମୋହନ ମିଶ୍ର, ଓଡ଼ିଶାର
ଭାଗ ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଲେଖକ ସର୍ବଜିତ କୁମାର ସେମଲତା ମହାନ୍ତିଙ୍କର
ସ୍ଵର ପରିଚୟ ସହ, ସାଧୁକାକୁ ଉତ୍ତମ ମାନବ ଅସୁଖ କାମନା ।

ମୋହନୀ ମୋହନ କାରୁଣ୍ୟ ଗୁଣ୍ଡାମଣି ବାହା ହେବା ଉପରେ
ଥୁଆ ଥରୁଆ ସୁରଲ ଓ ପୁଣ୍ୟ କୁମ୍ଭ । ହୋମ ଅଗ୍ନି ଚକ୍ର, ସନ୍ତସ ମସିଣା
ଉପରେ ବସିନ କରୁ ଓ କାସନ୍ତୀ ଦେବୀ ଦୋଳ ମୁକ୍ତି ହୋଇ
ବସିଛନ୍ତି । କରପିତା ଓ କନ୍ୟାପିତା ସୁବେଦନଙ୍କ ମୁହଁମନ୍ତ ସନ୍ତ-
ସୁଲିତ ଭାବରେ ବେଲି ପିକାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । କେଣୀ ସୁରପଟେ ସତରଞ୍ଜି,
ଗାଲିବୁ ଓ କେରପାଲ ବସି ହୋଇଛନ୍ତି । କେହୁକେହୁ ଭାଗ ପାଇଛନ୍ତି,
ଏସବୁ ବସି ହେବାର କାରଣ କଣ ? ଉତ୍ତର କେହିଠି ଦେଖାଯାଏ
ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅମର ସେମାନଙ୍କ ଏତିକି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେବାର ଅଛି ।
ଏବେ ଯେ ଦେଶର ସୁରାଆଡୁ ନେତା, ଉପନେତା, ଅପନେତା,
ଅଭିନେତା, ଭୁବନେତା, ଭାଗନେତା, ବୋରଝାଜିନେତା, ସରକ
ଓ କଳା-ପ୍ରତାର ନେତା ଅମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଅସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ
କ'ଣ କି ଗୋଡ଼ିଆ, ଦେହ ଗୋଡ଼ିଆ, ଏକ ଗୋଡ଼ିଆ ହୋଇ, ବୁକୁ
ଠେଲାଇ, ପେଟ ଫୁଲାଇ, ପିଠିକିଦାଇ, ଅଣ୍ଟାଭାଙ୍ଗି, ବେକଭାଙ୍ଗି, ହିରଙ୍ଗ
ଭାଙ୍ଗି, ମୁହଁକୁ ମାଡ଼ି, ମୁହଁକୁ ମୋଡ଼ି, ହାତକୁ ଯୋଡ଼ି, ଦାନ୍ତ ନେପିଡ଼ି,
ଗୋଡ଼ି କବୁଡ଼ି, ହାତ କବୁଡ଼ି, ମୁହଁକୁ ବୁଡ଼ି, ହାତକୁ ବୁଡ଼ି, କାନ୍ଥକୁ
ବୁଡ଼ି, କାନ୍ଥକୁ ବୁଡ଼ି; ସୁଖ ମନରେ, ଦୁଃଖ ମନରେ ଏକ ମନରେ,
ନିଦ ମନରେ, ଅନ୍ୟ ମନରେ, ଭିନ୍ନ ମନରେ,—ଠିଆ ହୋଇ
ରହୁବେ, ଚଳେ କହିବେ, କାହା ଶେଷକୁ ବୁଡ଼ି ରହୁଥିବେ, କାପରେ

ସାଇ ବର ବନ୍ୟାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବେ !!! ନିମନ୍ତ୍ରଣାବଳୀ ମାନ ପଦରେ ପଡ଼ିବ ସିନା !

ଅପଣମାନେ କେହି କେହି କହୁ ପାରନ୍ତି, ଗାଆଁଗାଆଁର ପକ୍ଷପାତ ବସ୍ତୁର ଅଛି । ଖାଲି ମିଶିମିଶି ଗୁଡ଼ାକ କଥା ଗାଇଲୁ । ଆଉ ମାଲପିମାନେ କଣ ନିଆଁରେ ମୁଦିଥିଲେ ? ଏତେ କହୁ ଗୁରୁତର ଦୋଷ ଅମେ କିଆଁ ମୁଣ୍ଡେଇବୁ ? ଆଉ ଅପଣମାନେ କାହିଁକି ତେଲ ତତାଇ ଅମକୁ ସଦାକେଲେ ତଥାଁ ମାଡୁଥିବେ ?

ସାଇ ପଡ଼ିଣା, ଆଖି ପାଖରୁ ଡକରା ଅଡ଼କରା ଖେଦା ଖେଦା ମାଲପେ ପାଟ ପାଟତଣିଆ ବା ଶାଢ଼ୀ, ମକୁଟା, କାଞ୍ଚଲୁ ଝିନି, ଓଡ଼ଣା ପକାଇ, କିଏ ମୁଣ୍ଡ ମୁକୁଳାଇ, କିଏ କୁଡ଼ା ପାରି, ଚଉଁଶଭୂଷି, ପିଆଣିଆ, ଗୋଜିକାଠି ଖୋସି, ନଥ, ନାବଚଣା, ଦଣ୍ଡି, ମୟୂର ବସା ଗୁଣା, ଖୋଇ, ବରଜ ପାସିଆ, ମଲକଡ଼ୀ, ଗିନିମାଳ, ହୁରଡ଼ପାଳମାଳ, ସୋରଷିଆ ମାଳ, କୁରୁକାତକ ମାଳ, ବାହୁଟି, ବାଜବଜି, ଅନନ୍ତ, ବଟପଲ ପଲପ, ରୁଟି, ଅଣ୍ଡାପୁରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରପାରି, ମଲ, ଗୋଡ଼ଖଡ଼ୁ, ବାବିଆ, ପାହୁଡ଼, ପାଉଁଜି, ପା ପଦ୍ମ, ଝୁଣୁଆ ଓ ଚୁରୁଲି ଲଗାଇ, କିଏ ବା ପିନ୍ ପିନ ଶାଢ଼ୀ, ଅଣ୍ଡର ଉପୁର, ସାୟା, କାଉସ ପିଣି ଛଟ ବେଣୀ, କପାଳିଆ ବେଣୀ, ତମ୍ବା ଓ ପାନିଆ ଖୋସା ବେଣୀ ପାରି, ହୁରରଙ୍ଗୀ ଉକନ ଝୁଲାଇ ଉପରୁରଙ୍ଗ, କାନପାଶା, ଦୁନ୍, ତାଟକ, ତେଲ ଲଦେଟ, ଅରମ୍ଭେଟ, ରୁଟି, ରୁଲି ଲଗାଇ, ବାଟା ଚପର, ହାଲହଲ ତୋକା ମାତ ମା ମାଉସୀଙ୍କ ଆଗରେ, ସଜାତ କଡ଼ରେ, ମକର ହାତ ଧରି, ମାହାଦ୍ କାନ୍ଧରେ ହାତ ପାରି, ମିତକୁ ଅନାଇ, ସଜା ମାଣିକ ଠାଟ, କାନ୍ଥ କାଡ଼କୁ ଆଜଳି, ବରବନ୍ୟାକୁ ହେଜି ହେଜି— ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, ବସିଛନ୍ତି, ହସୁଛନ୍ତି, ମୁହଁ ବୁଡ଼ିଲେଇଛନ୍ତି—କିନ୍ତୁ ନ ହେଲେ କେଦା ଉପର ବର ବନ୍ୟାକୁ ଅଥବା ଜମା ହୋଇଥିବା ମରଦଗୁଡ଼ାକୁ ଗୁଡ଼ୁ ଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ହେବା ବସିଥିଲା ମାଲପିଙ୍କ କଥା । ତନ୍ତୁ ବସବା ବୁଢ଼ୀ, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀମାନେ ଦେବଳ ବର ବନ୍ୟାଙ୍କୁ ଏକ ଇନ୍ଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ୁଛନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଶୁଭ ମନାସୁଛନ୍ତି ।

ବସନ୍ତର ସରସ । ବରଦନା । ବନ୍ଦାପନା ହେଲେ । ଅଳିପଣା,
 ଠ ଗୀତାରେ ବୁଣିଅ ମଇଦବୁ ଅଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନ', ମାନ ମର୍ଯ୍ୟଦା
 ଦ୍ଵାସ ହେଲା । କାପରେ ଭାଷା ଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା ! ନାନାରତ୍ନମୟ ଅଳ,
 ବ୍ୟଞ୍ଜନ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଶିର କାକର, ପିଠାପଣା ପରଷା ଲାଗିଛି । ସମସ୍ତେ
 ଶାନ୍ତ ପିଇ ସୁସା ।

କଦା ଅରସିତସ୍ୟ ସରସ ବଚନ ଶିରସି ମା ଲିଖ ମ ଲିଖ ।
 କ୍ରମେ ଯେତେ ବଡ଼, “କାହାର କେଉଁ କିନ୍ତା ନା”, ଶୁଣିବ ଅଭିଷେରେ
 ଚିତ୍ତ । କେତେକ ଅସହ୍ୟ ମାରିବନିଆ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଖାଲ
 କେଦା ଉପରେ କାହାରି କଥା କହି ଦେଇଲେ, କିଏ କହିଲା “ଏ କି
 କାହାରି ମ ଶକ୍ତି ନୁହେଁକି ପେଟକି ନୁହେଁ । କନିଷ୍ଠା କମିତ ଅଶ୍ରୁ
 ଚଣ୍ଡିକା ! ଶତଶାସି ମୁହଁ ଲୁଗାଇବାକୁ ନାହିଁ ! କାହୁଁ କି କାହାକୁ
 ନାହିଁ ! ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଢଳ ଢଳ କରେ ବୁଝୁଛି ।
 ବରଣ ଘର କାହା ଶୁଣି ପାଇ ଦିନ ପହରେ ହୋଇଯାଏ । କ’ଣ ନା
 ଦିଅନ୍ତାରେ ସବୁ ଶେଷ ! କିଏ କହିଲା, “ସୁବେଳେ ଦିଶା ଖାଲି ମୁଣ୍ଡ
 ପିଟିହେଲେ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ୟାଦ, କେତେ କଣ ଦର୍ଶିଣା ପାନ୍ତି । ଅଠର ଅଶ
 ପଇମାରେ ବରମକାଶି ଯୁ ହୋଇଗଲା ! କହନ୍ତି ପରା କାହାରି
 ନୁହେଁ, ବୁଝାଉ । ଇମିତି କାହାରି ଯେତେବେଳେ ସେତେବେଳେ
 ପଇସା ନ ଥାଇ ପଣ ପଣ କରି ହେବ । କିଛି ନୁହଁମ, ବରଳ, ଖାଲ
 ଅଦର ଅଦର, ସିମିତି ସିମିତି ହୋଇଗଲେ ଗଲା ।” ଅଭିଷେ
 ବହୁଥାଏ, “ହଁ, ବାନ ଶୁଣିଲା, ଅଶି ଦେଖିଲା, ଏଣିକି କେତେ ନୂଆ
 ନୂଆ କଥା ହେବ । ଯେଉଁଠି ମାତ୍ର ଦେଲେ ନବେ ଖଣ୍ଡ ହେଉଥିଲା,
 ସେଇ ଖୋଳ ବରଣ—ସାହାବ ନା ଶୁଣି ଶୁଣିବାରେ ଯେଉଁଥିଲା,
 ସାହାର ଲାଗି ରକ୍ତ୍ୟ ଚଢ଼ୁଥିଲା, କାବର ଅନ୍ଧ ସବୁ ଭିଆଣ ଲେ ମ, ।
 କଲ ଅଭି କଣ ଅଛି ? ହର ଅମର କଣ ଥାଏ ? ବା ଯୁଆଡ଼େ ଛତା
 ସେଇଅତିକି ନ ଦେଖାଇଲେ, ନ ଚଳେ । ଶେଷକୁ ସନିଆ ମା କାରି-
 ବାଣୀ ଥାଇ ବହୁଲା, “ସାମ୍ରାଣୀଏ, ସବୁ ହେଲା ଯେ, ସେଥିକି କିଛି ନ

ଥିଲା । ଏହିକି ଦିନକୁ ଦିନ ଖେଳେଇ ହେଉଛି, ସେଇଥିକି ସିନା ପଡ଼ିଛି । ହୁଏ ଏ, କାହିଁ କରଣ ସ୍ବପ୍ନ ଅଉ ଇଏ କଣ୍ଠରୁଣୀ...ହେଁ ! !

ପାଠକମାନେ, ମୋର ଜୁହାର । ଅଣକ୍ଷମାନେ ଜୟ ହିନ୍ଦ ଉଦନରେ ବକାହ ଉତ୍ସବର ଦୃଶ୍ୟ ମନଶ୍ଚକ୍ଷ୍ମରେ ବୋଧହୁଏ ଏକ ଲୟରେ ଦେଖି ଯାଇଥିଲେ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ କଳମପାତ୍ର ଅଲଲେକ ହୋଇ ଅପଣାମାନଙ୍କ ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ କଥା ଦେଲି କୋଲି ଯମା ଭରିବେ । ମୋ ପାଲଟା ଏଇ ପର ପଲଟିରେ ଶେଷ ହେଉଛି । ତେଣୁ ବସନ୍ତର ଖୁଣ୍ଟି ନାଟି ପଶ୍ୟନ୍ତରେ ଯାହା ହୁଏ କେଶିଥିବେ, ତାହା ନିଜ ନିଜ ମହତ ଗୁଣରେ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇବେ କୋଲି, ଏ ମୂଢ଼-ନୀର ଦେଶର ସାମାଜିକ ଦଙ୍ଗା ଦାଙ୍ଗକୁ ଡର ଧମାଉଣା ନମାରିବାକୁ ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଯେଉଁ ମାସ, ଯେଉଁ ଦିନ, ଯେତେ ଚଣ୍ଡ, ଯେତେ ଲତା, ଯେତେ ବଲିତାରେ ଶ୍ରୀମାନ ବସିନ ବହାଣ ଓ କୁମାରୀ ବାସନ୍ତୀଙ୍କର ବକାହ ଲଗ୍ନ ଧରାଯାଇ ଥିଲା, ଠିକ୍ କିମିତି ଯୋଗ ପଡ଼ିଛି, ସେହି ବର୍ଷ, ମାସ, ଦିନ ଚଣ୍ଡ, ଲତା, ବଲିତା ଓପେର, ଶ୍ରୀମାନ ମୋହନୀ ମୋହନ ଓ ବ୍ରଜ ଶ୍ରୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଉପରେ ପରଶ୍ଵାଳ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ଧରା ଡୋଇଛି । ଇତିର କଥାଟା କିଛି ବୁଝିବାର କା ବଣ ଅଛି ? ଜ୍ଞାନର କାହିଁ କାରଣ ରାଜା ତ ମିଛ ହୁଏଁ । ତେବେ ମୂଳରୁ ଚଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଅମର ହୃଦୟ କି ହାତେ ହେବାକୁ ଥିବା, କି ହଲ ପରି-ଅହା ପରିଅର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପତି ଯାଇଥିବା, ଶବ୍ଦନର ବେଉଷାରୁ ବେଶ୍ ଠଉରୁଇ ହେବ । ଗାନ୍ଧୀ ବୃତ୍ତାର କଥା ହେଉଛି ବାକୁ କିଏ ବହୁପ କରବ ? ଦେଖିଟା ଯାତର ବୁଝା କ'ଣ ସେ । ନ ଦେଖି କଣ ସେ କହିଥିଲା, ଅଗିଲ କାହୁଁ ପାଣି ପଡ଼ିଥିବା ଲେଣ୍ଡା ଲେଣ୍ଡୀଙ୍କର ଓ ପିନ୍ଧିଲା ବର କନିଆଙ୍କର ଶୁଣି ନକହ ବଲବୁଲ ବସବର ।

ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା, ମିନିଟ ଘଣ୍ଟା ଠିକ୍ ଯୋଗ କାନ୍ଧି ବୁଲିଛନ୍ତି । ଜୟହିନ୍ଦ ଉଦନର ବେଢ଼ା ଉପରେ ବସିନ କାକୁ ଓ ବାସନ୍ତୀ କେଶ-

କର ଏଣେ ଦ୍ଵାଦଶ ଶ୍ରେଣୀ, ଠିକ୍ ସେହି ଅମୃତ ବେଳାରେ ମୋହନୀ ବାବୁ ଓ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ଗଭୀର ଚନ୍ଦ୍ର ବଦଳେଇବା ବାବୁଙ୍କ ଘର କେନ୍ଦ୍ର ଉପରେ । ଏ କମିତିବା କଥା, ବଦଳେଇବା ବାବୁ ତ ସୁଅକୁ ବଦଳି କରୁଛନ୍ତି ଏଣେ, ତାଙ୍କ ଘରେ କନ୍ୟାଦାନ କରୁଛନ୍ତି କିଏ ? ବାହୁକ କନ୍ୟାର ମାମୁ ଗୋଟା ସୁଦ୍ଧା କରୁଛନ୍ତି ।

ଏ ଦୁଇ ବିବାହରେ ବଶେଷତ୍ତ୍ଵ ଏହିକ । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଦିବିଦ ହୋଇ ଦି ପଟକୁ ଯାଇଛନ୍ତି କର ଯାହା ହୋଇ । ବଦଳେଇବା ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଯେତେକ ଯାଇଛନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ନିରାଶ୍ରୟ ଶ୍ରୀ, ନିରାଶ୍ରୟ ନିପଟ ଶକ୍ତି, ନିକ କଥା ଶ୍ରୀ. ନିରାଶ୍ରୟ, ନିରାଶ୍ରୟ ଶ୍ରୀ, ନିରାଶ୍ରୟ ବଂଶ. ନିରାଶ୍ରୟ ବଂଶରେ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ତାମ କରନ୍ତି—ଏ ସବୁ ହେଲେ ନିରାଶ୍ରୟ ଗାଁର ଶ୍ରୀ । ଏମାନେ କାମୁମନେକାକ୍ୟରେ ଗାଁର ଶ୍ରୀ ମାନବେ, ଗାଁର ଶ୍ରୀ ଗୋଷ୍ଠିକେ, ଗାଁର ପରି ଗାଁ ଗୋଷ୍ଠିରେ ଅଗ୍ରମ ଶୋଭାରେ, ଗାଁର କଥାରେ ଶିଷ୍ୟ ତାଳମ କରନ୍ତି, ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଗାଁର ପରି ଅନ୍ତରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଳି ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି; ନିକ ହିଁ ତାଳି ଶେତ ତାଳି କରନ୍ତି, ମହୁ ବୁଝ, ଏହି ବୁଝ ଗୋରୁ ପରି ହାତୀର ଘର ନିକେ କରନ୍ତି, ଲୋକଙ୍କୁ କରନ୍ତି । ନିରାଶ୍ରୟ, ଅନ୍ତର ଶ୍ରୀ କଳନ. ଗାମ ସରଠର, ସନ୍ତ ଶିଳ୍ପ ମରଣ, ବୃତ୍ତିର ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସାରଣ, ଶାନ୍ତ୍ୟ କର୍ମ ଅନ୍ତରାଳ ଓ ଶେଷରେ ସକଳାସକଳ ବଦଳି ପରିଣତ ଅନ୍ତ ଗାଁର ଶ୍ରୀର ପଟେ ଗାଁର ଧନ । ଏ ଶୁଭ ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ ଗାଁର ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତରାଳ ସନ୍ତରାଳ ଘେନି ଅନ୍ତରାଳରେ ଯେତେ ନେତା ନେତ୍ରୀ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଖ୍ୟ ଚୌଧୁରୀ ଗୋଷ୍ଠି ବନ୍ଧୁ, ହେତା କୃପାଶିଳ, ଅନ୍ତରାଳ ଉପଲକ୍ଷ, କର୍ମ ଗାଁର ଧନ, ଲୋକସୁଖ୍ୟା ଗାମ-ଦେବା, ଶିଷ୍ୟା ସୁନ ମଣି ଦେଇଥିଲେ ଶୁଭଶିଷ୍ୟ ନିକ ଦମ୍ଭକ ।

ଅନ୍ତ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ମହାମାନ୍ୟ ସ୍ଵ ସ୍ଵ ବୁଝ ଧନେ ମାନେ କଳମାନ, ବୁଝ ଶାସନରେ ପ୍ରତାପୀ, ମହାତାପୀ, ମହାତାପୀ, ବୁଝ

ସବୁକୁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରକଳ୍ପ, ସୁକଳା-ବାସୁ, ଅବ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବ୍ଦର
ପ୍ୟାସ୍ ସର୍ତ୍ତ, ବୁସ୍‌ସାର୍ତ୍ତ ହାତ୍ୟାଳୀ ସାର୍ତ୍ତ ଓ ରାଜା ଟୋପି ପିନ୍ଧି
ମୋଟର. ସାଇକେଲ ଓ ଉଦ୍‌ସା ଚଢ଼ି ଅନେକ ଅସ୍ଥିତରେ ଚୟୁଦ୍‌ହ
ଭବନକୁ ନିମନ୍ତଣ ପାଇ । ସେ ସମସ୍ତେ ଚନ୍ଦନରେ, ପାନରେ, ବଡ଼
ସିଗାରେଟରେ, ସେ ଲପକଳ ଫଳରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହେଲେ, ସଂଜୀବ-
ଶୁଣିଲେ, ନୃତ୍ୟ ଦେଖିଲେ, ଖୁବ୍‌ ହସିଲେ ହସାଇଲେ, ପେଟ ପୁରାଇ
ଖାଇଲେ ଓ ମନ ଖୁସିରେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଲେ ।

ଏମିତିକା ନାଁ ଡାକ ବାହାଘର ଦେବେ ହୋଇଥିଲା ତ ନା
ସନ୍ଦେହ । ତା ନ ହୋଇଥିଲେ, ସମାଜରେ ହାଣ୍ଡି ଅଟିକା ପରି ଅନ୍ଧରେ
ଛପା ହୋଇ କଥାଟା ପଦାରେ ପଡ଼ି ଥାନ୍ତା ! ସାର କଥା ଟା ପରା,
ଅସାର ହୋଇଥିଲେ ତସୁ ଚିଣ୍ଡି ମ ପିଟା ହୋଇଥାନ୍ତା ! ପ୍ରଚୀନତା,
ଅର୍ବାଚୀନତା, ସାହିତ୍ୟିକତା ନେଇକିତାର ଅବସର ଏକାଧାରରେ
ହେଲା । କୈତବ ଯୁବର ସାମାଜିକ ଜାତି ବରାପ ସେପରି ଭାଳକମ୍ପ
କଠୋରତା ଭର ଚର ନାନା ବ୍ୟଭିଚାରର ଅଶ୍ରୁୟ ଗୁଣ୍ଡଣରେ ବୁଦ୍ଧି
ଲଭ କଲା ଓ ତାର ପରିଣମରେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏ ବରଜାୟୁ
ମହାଜାତିକୁ ପ୍ରାୟ ଚାଲିଗଲା ବର୍ଷ କୈତବେଶିକ ମାନବର ଶ୍ରାସନାଥୀନ
କରି ଜାତିର ଏକତା ଏବଂ ହିନ୍ଦୁର ସର୍ବସ୍ବ ଧର୍ମ-ଅର୍ଥ ତାମ ମୋକ୍ଷ
ଚତୁଃବର୍ଗ ଫଳକୁ ବଳଷ୍ଟ କରି ସେତେବେଳେ ବଶ୍ଚ ପ୍ରଗତିର ନିମ୍ନକୁ
ପକାଇ ଦେଇଛି ଏ ଦେଶକୁ; ସେତିକିବେଳେ ଦେଶର, ଜାତିର ଓ
ଓ ସମାଜର ବିସ୍ଫୋର, ବୁଦ୍ଧି ଓ ବଳେକ ଖୋଲ ଦେବାକୁ ସାଉଛି
ସୌକନ୍ୟ ସାଥୀ—ବିପ୍ଳବ ।

